ISSN 2409-9805 (Print)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF CULTURE AND INFORMATION POLICY OF UKRAINE

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Library Science. Record Studies. Informology

Науковий журнал
Виходить щоквартально
Заснований у лютому 2004 р.

Quarterly Scientific Journal
Founded in 2004

№ 4
2023

Київ – 2023

УДК 02+002+001](477)(051)»540.3»

Наш передплатний індекс: 86544

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ

Журнал індексується в міжнародних базах даних:
Google Scholar; Research Bible; Polish Scholarly Bibliography; BASE

Засновник і видавець – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Головний редактор – Добровольська В. В.

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. / М-во культури та інформ. політики України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ : НАКККіМ, 2023. № 4. 167 с.

У фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» висвітлюють актуальні питання в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Видання адресоване фахівцям у галузі бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, а також науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто прагне набути ґрунтовні знання теоретичного та прикладного характеру.

Добровольська В. В. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), **головний редактор**
***Збанацька О. М.* –** доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ), **заступник головного редактора**
***Філіппова Н. П.* –** кандидат наук із соціальних комунікацій, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), **відповідальний секретар**
***Бездрабко В. В.* –** доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ)
***Білущак Т. М.* –** кандидат історичних наук, Національний університет «Львівська політехніка» (НУ «Львівська політехніка»)
***Веретеннікова Н. В.* –** кандидат наук із соціальних комунікацій, НУ «Львівська політехніка»
***Вовк Н. С.* –** кандидат історичних наук, доцент, НУ «Львівська політехніка»
Дубровіна Л. А. – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (НБУВ)
Завалiна О. Л. – доктор інформаційно-бібліотечних наук, Університет Північного Техасу (США, Дентон)
Осінський Збігнєв – доктор габілітований, професор, Університет Марії Кюрі-Склодовської (Польща, Люблін)
Кобєлєв О. М. – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, Харківська державна академія культури
Кунанець Н. Е. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, НУ «Львівська політехніка»
***Литвин С. Х.* –** доктор історичних наук, професор, НАКККіМ
Лобузіна К. В. – доктор наук із соціальних комунікацій, НБУВ
***Маслак В. І.* –** доктор історичних наук, професор, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Новальська Т. В. – доктор історичних наук, професор, КНУКіМ
***Парвіз Казімі* –** кандидат філологічних наук, Бакинський державний університет (Азербайджан, Баку)
***Ржеуський А. В.* –** кандидат наук із соціальних комунікацій, НУ «Львівська політехніка»
***Тур О. М.* –** доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського
***Чередник Л. А.* –** кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Відповідальний секретар – Філіппова Н. П.
Редактор – Бугайова О. І.
Комп'ютерне складання та верстка – Бугайова О. І.
Редагування англомовних анотацій і транслітерації – Рубчак О. Б.
Дизайн обкладинки – Саприкін О. А.

Рекомендовано до друку вченою радою НАКККіМ
Протокол № 4 від 27.11.2023

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
в галузі соціальних комунікацій зі спеціальності 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
(Наказ МОН України від 26.11.2020 № 1471)

Статті, подані до редакції журналу, ***рецензують члени редакційної колегії***
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 21133-10933ПР від 08.12.2014
Свідоцтво видала Державна реєстраційна служба України

Використання в будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджують з редакцією.
Посилання на видання обов'язкові.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.

Адреса редакції та видавця: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 11
e-mail: nauka@nakkkim.edu.ua

© Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2023

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Науковий журнал	Виходить щоквартально	Заснований у лютому 2004 р.	№ 4 2023

ЗМІСТ

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. АРХІВОЗНАВСТВО

Shabunina V., Sarancha V., Tur O. Influence of social and psychological factors of information activity on managerial decision-making 5

Кравець Р. Б., Бойко П. О., Марковець О. В. Електронний архів як засіб швидкого доступу до управлінської інформації 14

Лебідь Т. П. Електронна культура: досягнення та вектори розвитку 22

Калюжна Н. М. Використання інноваційних інструментів для популяризації відкритої науки 33

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО

Биркович Т. І., Вільчинська І.Ю. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни 42

Варенко В. М. Моделювання діяльності бібліотек: аналітичні інструменти 49

Побережна Т. І. Трансформація діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану 56

Думанський Н. О. Робота з бібліотечними та архівними фондами: пошук і збір наукової інформації 63

Кравець Л. О. Інтернет-представництво бібліотек у період соціальних потрясінь в Україні: тематика контенту 69

Ломачинський Б. Г. Інформаційна культура у просторі бібліотеки: виклики цифровізації 75

Ільницький В. А. Дослідження інноваційних бібліотечних технологій та діяльності бібліотек для дітей у дисертаційних працях українських науковців 84

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ІНФОРМОЛОГІЯ

Комова М. В., Гуглевич О. О. Інформаційні ресурси популяризації діяльності туристичного агентства в конкурентних умовах 91

Петрушка А. І., Машталір В. Б. Технології промоції читання в інформаційній діяльності шкільної бібліотеки 101

Головач Н. М. Використання інноваційних маркетингових технологій у сфері культури 111

Гресько М. В. Стратегії популяризації дитячої літератури: вплив цифрових трансформацій на читацький досвід 118

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд 124

Касьян В. В. Формування професійних компетентностей здобувачів освіти під час проходження виробничої практики 133

Вовк Н. С. Особливості набуття компетентностей управління та організації заходів у випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» 140

Прігунов О. В., Яворська Ю. Л. Інноваційні підходи та інформаційні технології в організаційному забезпеченні освітньої діяльності 146

Хрущ С. О. Компетентності бібліотечного фахівця як чинник формування інноваційного медіапростору 156

Вимоги до публікацій 165

CONTENT

RECORD STUDIES. ARCHIVAL STUDIES

Shabunina V., Sarancha V., Tur O. Influence of social and psychological factors of information activity on managerial decision-making [Вплив соціально-психологічних чинників інформаційної діяльності на прийняття управлінських рішень] 5
Kravets R., Boyko P., Markovets O. Electronic Archive as a Means of Quick Access to Management Information 14
Lebid T. Electronic Culture: Achievements and Growth Vectors 22
Kaliuzhna N. Using Innovative Tools to Support and Monitor Open Science 33

LIBRARY STUDIES. BIBLIOGRAPHIC STUDIES

Byrkovych T., Vilchynska I. Information and Communication Activities of Ukrainian Libraries in the Conditions of War 42
Varenko V. Modelling of Library Activity: Analytical Tools 49
Poberezhna T. Transformation of Public Libraries' Activities of Podillia under Conditions of Marital Law 56
Dumanskyi N. Working with Library and Archive Funds, Search and Collection of Scientific Information 63
Kravets L. Online Representation of Libraries in the Period of Social Shocks in Ukraine: Content Themes 69
Lomachinskyi B. Information Culture in the Library: Challenges Of Digitalization 75
Ilnitskyi V. Research of Innovative Library Technologies and Activities of Libraries for Children in Dissertation Works of Ukrainian Scientists 84

SOCIAL COMMUNICATIONS. INFORMOLOGY

Komova M., Huhlevych O. Information Resources for Promotion of Tourist Agency Activities in Competitive Conditions 91
Petrushka A., Mashtalir V. Technologies of Reading Promotion as a Component of Information Activities of the School Library 101
Golovach N. Use of Innovative Marketing Technologies in the Field of Culture 111
Hresko M. Strategies for Promotion of Children's Literature: Impact of Digital Transformations on Reading Experience 118

TRAINING OF SPECIALISTS

Zbanatska O. Transformation of Library Education in Ukraine: Modern View 124
Kasjan V. Formation of Professional Competences of Students During Internships 133
Vovk N. The Peculiarities of Acquiring the Competencies of the Management and Event Organisation for the Graduates of Specialty 029 "Information, Library and Archival Studies" 140
Prihunov O., Yavorska Yu. Innovative Approaches and Information Technologies in Organizational Support of Educational Activities 146
Khrushch S. Competences of a Library Specialist as a Factor in the Formation of Innovative Media Space 156

Requirements for publications 165

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. АРХІВОЗНАВСТВО

УДК 159.316.776.3:65.013
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.293965

Цитування:
Shabunina V., Sarancha V., Tur O. (2023). Influence of Social and Psychological Factors of Information Activity on Managerial Decision-Making. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 5–13 [in Ukrainian].

Шабуніна В. В., Саранча В. І., Тур О. М. Вплив соціально-психологічних чинників інформаційної діяльності на прийняття управлінських рішень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 5–13.

Shabunina Viktoriia,
Candidate of Philology, Associate Professor,
Associate Professor,
Department of Humanities, Culture and Art,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi
National University
https://orcid.org/0000-0001-7957-3378
shabuninaviktoria@gmail.com

Sarancha Viktor,
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Department of Humanities,
Culture and Art,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi
National University
https://orcid.org/0000-0001-9435-0615
visar73@ukr.net

Tur Oksana,
Doctor of Science in Social Communications,
Professor,
Department of Humanities, Culture and Art,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi
National University
https://orcid.org/0000-0002-8094-687X
oktur@ukr.net

INFLUENCE OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF INFORMATION ACTIVITY ON MANAGERIAL DECISION-MAKING

The purpose of the article *is to carry out a comprehensive analysis of socio-psychological factors of information activity and to find out their influence on managerial decision-making.* ***The methodological basis of the study*** *is general scientific and special methods for studying the problem, in particular, analysis and synthesis, induction and deduction, generalisation and abstraction, survey-analytical and classification methods, as well as description and comparison, which help to achieve the goal. The set of the methods made it possible to determine the role of socio-psychological factors of information activity, attitudes and stereotypes in the preparation and implementation of effective management decisions.* ***The scientific novelty of the work*** *lies in the generalisation of the main approaches to the problem of ensuring effective managerial activity, adequate perception of information and making informed decisions in the informational sphere. The authors have stated that effective management activity should be based on the awareness of real socio-psychological phenomena that accompany the economic, political and spiritual-ideological processes of social development, on taking into account the ratio of the management efforts of the authorities and the internal trends of the development of society, on knowledge of the psychological features of individual and group behaviour, psychological foundations of managerial communication and the implementation of managerial influence.*

© *Shabunina V., 2023*
© *Sarancha V., 2023*
© *Tur O., 2023*

Conclusions. *The study has proved that the effectiveness of the organisation depends on the correctness of decisions. The most likely directions of application of the achievements of personality psychology in the field of information activity have been proposed. Intuitive, rational and judgmental approaches to the decision-making process have been characterised. A certain dependence between the types of decisions and the approaches to their adoption has been determined. The mechanism of group influence on the behaviour of an individual and collective decision-making has been considered and an effective way to overcome this phenomenon has been proposed. The main stages of decision-making have been characterised and the problems that arise at each of the stages have been identified. The main mistakes that managers make in the process of information activities and preparing decisions have been named. It has been noted that the process of effective decision-making is significantly influenced by objective and subjective factors. The authors have emphasised that necessary and sufficient condition for the effective solution of a specific problem is the presence of the decision-maker's characteristics that are part of an objective set of psychological qualities, in particular the level of knowledge for assessing the situation, skills for solving similar problems, the ability to find a way out of the situation taking into account external and organisational conditions, the ability to predict the outcome of one's activities and determine one's attitude to the problem.*

Keywords: *information, information activity, psychological mechanisms, socio-psychological factors, managerial decisions.*

Шабуніна Вікторія Валентинівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Саранча Віктор Іванович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Тур Оксана Миколаївна,
доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
професор кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Мета статті – *здійснити комплексний аналіз соціально-психологічних чинників інформаційної діяльності та з'ясувати їх вплив на прийняття управлінських рішень.* ***Методологічну основу*** *дослідження становили загальнонаукові та спеціальні методи вивчення проблематики, зокрема аналізу і синтезу, індукції і дедукції, узагальнення та абстрагування, оглядово-аналітичного, класифікаційного методів, а також опису та порівняння, що дало змогу досягти поставленої мети. Сукупність застосованих методів уможливила з'ясування ролі соціально-психологічних чинників інформаційної діяльності, настанов і стереотипів у підготовці та реалізації ефективних управлінських рішень.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в узагальненні основних підходів до проблеми забезпечення ефективної управлінської діяльності, адекватного сприйняття інформації та прийняття обґрунтованих рішень в інформаційній сфері. Автори констатують, що результативна управлінська діяльність має будуватися на усвідомленні реальних соціально-психологічних явищ, які супроводжують економічні, політичні та духовно-ідеологічні процеси суспільного розвитку, на врахуванні співвідношення управлінських зусиль влади та внутрішніх тенденцій розвитку суспільства, на знаннях психологічних особливостей індивідуальної і групової поведінки, психологічних основ управлінського спілкування та здійснення управлінського впливу.* ***Висновки.*** *Проведене дослідження дало змогу стверджувати, що від правильності прийнятого рішення залежить ефективність діяльності організації, зокрема й інформаційної установи. Запропоновано найбільш імовірні напрями застосування досягнень психології особистості у сфері інформаційної діяльності. Зазначено, що існують різні підходи до процесу прийняття рішень: інтуїтивний, раціональний та заснований на судженнях. Наголошено, що між типами рішень і підходами до їх прийняття є певна залежність. Розглянуто механізм групового впливу на поведінку окремих індивідів*

і прийняття колективних рішень та запропоновано дієвий спосіб подолання цього феномену. Схарактеризовано основні етапи прийняття управлінських рішень і визначено проблеми, які виникають на кожному з етапів. Названі основні помилки, яких допускають керівники в процесі інформаційної діяльності, готуючи рішення. Наголошено, що на процес прийняття керівником ефективних управлінських рішень суттєво впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники. Автори підкреслюють, що необхідною й достатньою умовою ефективного розв'язання конкретної проблеми є наявність у децидента характеристик, що входять до об'єктивного набору психологічних якостей, зокрема рівня знань для оцінки ситуації, навичок для вирішення подібних проблем, певних здібностей, уміння знайти вихід із ситуації з урахуванням зовнішніх та організаційних умов, уміння передбачати результат своєї діяльності й визначати своє ставлення до проблеми.

Ключові слова: *інформація, інформаційна діяльність, психологічні механізми, соціально-психологічні чинники, управлінські рішення.*

The relevance of the research. The process of managerial decision-making and information exchange in social systems is characterised by a psychological factor. This results in the potential for inadequate perception of information and its distortion during the communication process. Instances of insufficient professionalism can be found at all levels of management, and thus, in information-related activities as well. In fact, the level of professionalism among subjects of information-related activities and the nature of the situation can be seen as a manifestation of the law of unity and struggle of opposites. Even a qualified professional can find themselves in an exceptionally challenging and unfamiliar situation, which could question their level of professionalism [18, 34–36].

The culture of managerial activity requires government officials to possess professional, organisational, moral and ethical, cultural norms as well and is manifested in the ability to work with people, take into account the conditions of the surrounding social environment and act not only in accordance with the needs, but also in response to the challenges of the time. An integral component of the culture of public administration is the possession of knowledge in the realm of individual and social psychology by government officials. This includes a grasp of psychological tools for managerial communication and influence, as well as the ability to consider the potential impact of psychological factors on informational activities.

According to M. Logunova, effective managerial activity should be founded upon an understanding of tangible socio-psychological phenomena that accompany economic, political, and spiritual-ideological processes of societal development. This involves considering the interplay between governance efforts and internal societal development trends, as well as comprehending the psychological intricacies of individual and group behaviour, the psychological principles of managerial communication, and the execution of managerial influence. Acting on these principles, systematically organised managerial activity will contribute to fostering productive interactions between government officials and citizens, ultimately shaping a positive image of the authorities and their representatives [19, 4].

The experience of foreign countries that have undergone stages of transformational changes underscores the significant role played by socio-psychological patterns in the evolutionary processes of social relations. Particularly, the pace and direction of economic and political reforms are heavily influenced by the readiness of broad social strata to accept them, along with their desire and willingness for change.

The establishment of a democratic society with an efficient market economy is, to a large extent, a consequence of effective managerial activity. The process of governance, the actions of the managerial elite, viewed through the lens of social psychology, are regarded as an interaction between the managerial elite and the populace, aimed at ensuring active and coordinated participation of the masses in achieving the strategic goals set by the elite [6].

Analysis of recent research and publications. The issue of decision-making is one of the classical philosophical problems. It has been researched for many years in the fields of economics, mathematics, and cybernetics. From the early 20th century, decision theory became a subject of investigation in social and psychological sciences. The introduction of psychological considerations into decision theory was pioneered by Herbert A. Simon. The social-psychological aspects of decision-making were also studied by M. Allais, D. Derner, P. Slovic, D. Kahneman and others. In the domestic context, social-psychological studies of decision-making processes are grounded in O. Leontiev's activity theory. Modern social-psychological research on decision theory is built upon A. Karpov's concept, which defines decision-making as an integral psychological process, as well as T. Kornilova's concept of multiple functional-level regulation of decision-making, rooted in the notion of dynamic regulatory systems.

The issue of managerial decision-making, in its various aspects, has been widely addressed both in the works of foreign psychologists [see: 1–9] and in the researches of domestic scholars [see: 11–24]. These studies delve into the structure, types, forms of decision-making, factors influencing decision-

making processes, and more.

Among the most well-known studies dedicated to the methodology of managerial decision-making, notable works include the researches of G. Altshuller, F. Aunapu, J. Khol, O. Larychev, Ch. Lindblom, L. Plunkett, G. Heil and others.

Managerial decisions are made within the context of specific situations or when a problem arises and requires a solution. The issues of problematic situations arising in modern conditions have been developed by numerous domestic authors [see: 13–16; 19; 24]. However, any managerial (problematic) situation is linked to certain factors that influence the process of decision-making [see: 6; 13; 17].

The purpose of the work is to carry out a comprehensive analysis of socio-psychological factors of information activity and to find out their influence on managerial decision-making.

Presentation of the main material. Modern Ukrainian society is a complex of intricate socio-psychological processes and phenomena. They are brought about by economic and political reforms that have ambiguously impacted the development of Ukrainian society; by crisis-ridden socio-economic and political occurrences; by the evolution of democracy and the resulting political and ideological diversity and uncertainty; by the breaking of established stereotypes, societal consciousness, norms, traditions, and morals that were cultivated by the previous political regime; by the withdrawal of the state from paternalistic care of citizens and the unpreparedness of the majority to act independently, take initiative, take risks, and bear responsibility for the outcomes of their actions and choices; by the proliferation of corruption and criminality and their negative influences on the moral-psychological climate of society; and by crises in the realms of culture and spirituality, among other factors [19, 64]. These socio-psychological processes and phenomena have become especially acute during the war between Russia and Ukraine.

The beginning of the 21st century was marked by the emergence of the phenomenon of complex psychosocial relations between a person and the information environment that surrounds him [25, 89]. The socio-psychological atmosphere of Ukrainian society during its transformational phase is significantly influenced by the following factors:

1. The absence of a clearly defined orientation of social-political institutions and the population as a whole towards a common goal – the social-political transformation of society.

2. The lack of a formed system of life values that are recognised by the majority of the population as moral foundations of life and simultaneously act as regulators of people's social actions.

3. The disunity (economic, regional, party-based, ideological) of the Ukrainian national elite, and as a consequence, a low level of socially beneficial efficiency, an inability to unite based on common goals and the common good.

4. The weakness and contradictions in the functioning of socio-economic and political institutions, which affect the nature and direction of the processes of socio-economic transformation in Ukrainian society (for example, contradictions and constant conflicts between different branches of power, inefficiency of legislative frameworks).

5. The destruction of ideological foundations of the previous social system, established models of life activity, and the formation of new ideological values and behaviour models, which inevitably affected the overall state of mass social consciousness [3].

It is obvious that there have been significant shifts in societal psychology regarding the understanding that changing one's material status and improving the quality of life can only be achieved by relying on one's own efforts. This should be taken into account in managerial activities, when defining state policies, making specific managerial decisions, and implementing them in practice.

Requests for social management have prompted the emergence of humanistic psychology – a new direction in the study of personality psychology. The following most probable directions for applying the achievements of personality psychology in the field of information activity have been identified:

internal arrangement of information services (motivation, relationships between employees);

conducting external interactions (direct communication, negotiations).

At the same time, the genesis of these directions in the development of personality psychology to some extent influences the possibilities of utilising their achievements at various levels of information activity arrangement [18, 41].

Information activity in the media space proves that messages are "only the starting point for the recipients' discursive activity, a reflexive basis for self-expression and further influence on public opinion" [10, 481] and, accordingly, on the mechanism of managerial decision-making in society. Psychological factors are a driving force and a necessary condition for the process of making effective decisions during informational activities. Decision-making is a distinct form of human activity aimed at selecting the best course of action. A decision is a choice of an alternative, that is, a possible solution to a task. An evaluative criterion is chosen, the parameters of which need to be optimised. The decision-making procedure involves seeking necessary information, establishing criteria of optimality, considering limitations, and selecting the best alternative from the available options. It is important to note that decision-making is always constrained by time and the implementation of decisions is associated with specific material costs.

The course and outcomes of individual informational activities, including the decision-making process, are significantly influenced by the personal characteristics of psychological processes (perception, memory, thinking, imagination), psychological state (attention, emotions, feelings, will), and psychological traits of the individual (temperament, abilities, character). The specificity of psychology in informational activities lies in the fact that these characteristics cumulatively impact this type of activity. Understanding these traits is necessary for effective communication with information suppliers and/or recipients and for improving the internal arrangement of informational activities within specific structures or departments.

Since humans are social beings, informational activities of both individuals and groups are influenced not only by the psychological characteristics of the individual but also by socio-psychological factors. Attitudes play an important role in this process, representing evaluative reactions to something, which are expressed in thoughts, opinions, feelings, and purposeful behaviour. These attitudes are formed over a certain period of an individual's life and are influenced by their previous experiences [7]. As psychologists point out, attitudes particularly strongly influence people's conclusions and behaviour when there is room for different interpretations of information upon which decisions are made. Such situations can arise in various fields of professional activity such as business, government and local administration, politics, and so on.

Automatic human reactions to specific signals are often influenced by stereotypes, which are mental constructs used for decision-making without a comprehensive analysis of information [7]. Stereotypes are closely related to attitudes. Attitudes embody the same life values that are embedded not only in consciousness but also in the deeper layers of human psychology. They form the foundation upon which an individual's stereotypical or template behaviour is based. Often, attitudes serve as unconscious criteria for stereotypical decisions. The advantages of stereotypes lie in their ability to save an individual's time and energy, and often that of an organisation, when making decisions.

A highly specific and widespread form of stereotype is the so-called authority stereotype. Its essence is that people often perceive information as credible solely based on the fact that it is presented by an individual recognised as an authoritative expert in a particular field. The validity of the statement, as a rule, is not verified. Psychologists argue that people are inclined to automatically react not so much to the authority itself, but to its symbols, such as position, academic degree, or title [3; 7]. For effective management, it is crucial to determine the real level of authority of the sender (source) of information. In order to achieve this, one needs to know whether the qualifications and professional level of the sender (source) of information correspond to the profile and complexity of the issue being discussed. However, it is worth considering that the mechanism of the authority stereotype's influence is based on societal experience, as making decisions based on assessments from an authoritative expert in that particular field allows the individual to save time and effort in decision-making.

There are programmed types of decisions (these result from the implementation of a certain sequence of actions, similar to those performed when solving a mathematical equation) and non-programmed decisions (decisions that involve an element of novelty and are linked to unknown factors).

In addition, there are several approaches to decision-making:

Intuitive Approach: this involves making a choice based on a feeling that it is the right one;

Judgment-based Approach: this is a choice influenced by knowledge and accumulated experience (recall attitudes);

Rational Approach: this is a choice that is justified through an analytical process [6].

It is important to note that there is a certain correlation between types of decisions and the approaches used to make them. Programmed decisions are predominantly solved using a rational approach. On the other hand, non-programmed decisions are often addressed using judgment-based or intuitive approaches. Additionally, the types of decisions and the approaches to making them should not be confused with the situations in which these decisions are made. The categorisation of situations as standard or non-standard for the decision maker often depends on their experience, which, in turn, shapes the scope and structure of their informational needs.

According to the decision-making process, decisions can be categorised as individual and collective. Individual decisions in the realm of management can be made by a single person or taking into account the opinions of various experts and consultants. In government administration, large and medium-sized businesses, and politics, collective decisions tend to prevail. Unfortunately, when making collective intuitive decisions or decisions based on judgments, there is a potential for information distortion due to the influence of socio-psychological mechanisms.

The phenomenon of groupthink is an interesting mechanism of group influence on the behaviour of individual members and the decision-making process. Groupthink is a mode of thinking that arises when the pursuit of consensus becomes so dominant within a cohesive group that the group is inclined to dismiss realistic evaluations of alternative courses of action. Social prerequisites for this

phenomenon include high group cohesiveness and relative isolation, a directive leadership style, and the absence of methodical procedures for information search and evaluation. These factors can manifest in stereotypical thinking, illusions of unanimity, insufficient information among group members, and a biased attitude towards alternative problem-solving approaches.

An effective way to overcome groupthink is to foster a creative atmosphere within the decision-making collective and encourage a tolerant attitude towards opposing views. Sometimes, the well-argued and consistent defence of one's beliefs by a minority can help other group members consider constructive information more openly [7].

The structure of managerial decision-making follows this sequence: managerial issue → decision-making.

It is important to emphasise that in the process of management, a leader makes an endless number of decisions. Therefore, this process can be visualised as an infinite series of such sequences (Fig. 1), since each decision made in turn triggers the emergence of a new issue and its corresponding resolution.

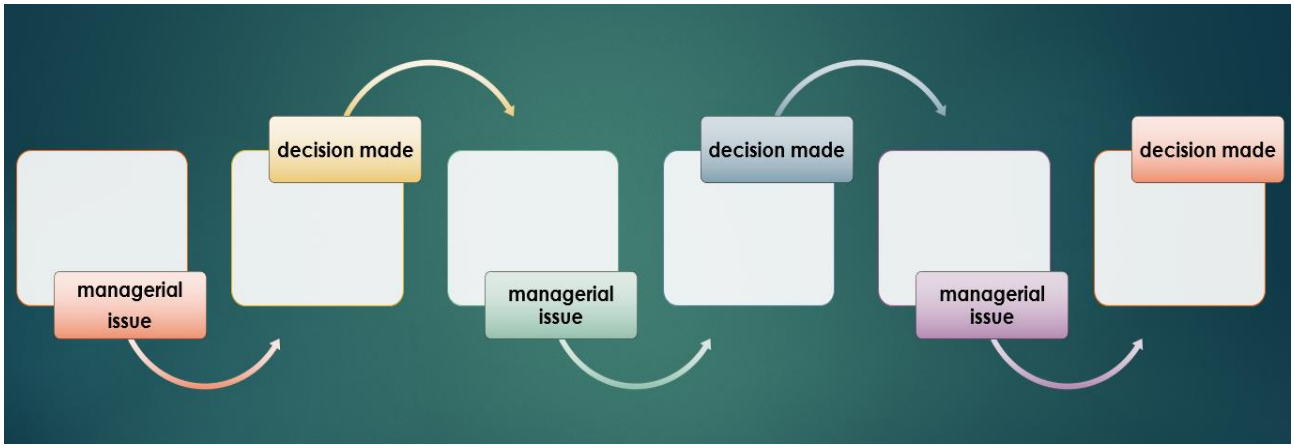

Fig. 1. ***Decision-making process***

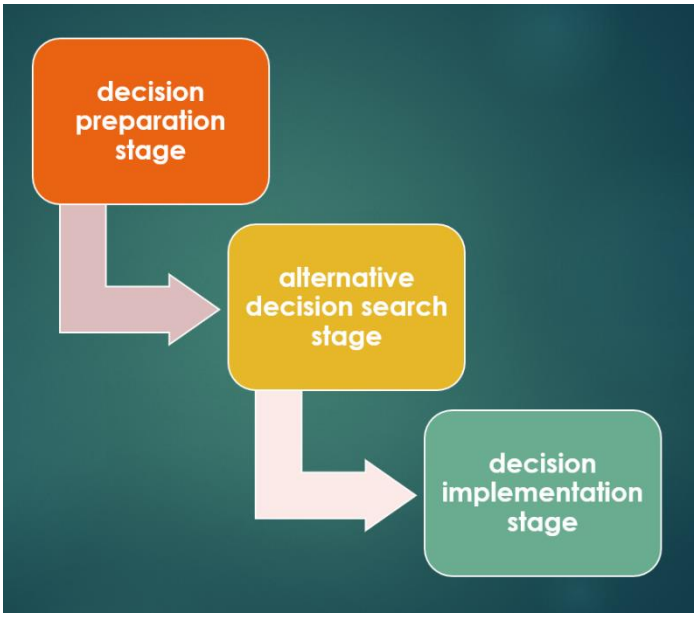

Fig. 2. ***Stages of the management decision-making process***

The process of managerial decision-making consists of three main stages (Fig. 2). The preparation stage involves the identification and realisation by the organisation's manager of a managerial problem, along with the clear formulation of the task that needs to be accomplished. The stage of searching for and making decisions based on alternative choices involves a comprehensive examination and analysis of possible methods and ways to solve the managerial problem. The aim is to select the most appropriate method of problem-solving for the given situation, considering the analysis and justification of key factors that influenced the choice. During the implementation stage, the chosen decision is communicated to the executors and stakeholders, ensuring its execution and monitoring its

implementation [14; 15].

Managerial decisions are made in the context of emerging problems that require resolution. A problematic situation characterises the interaction between the subject and their environment, as well as the psychological state of the individual involved in a conflicting context. Any managerial (problematic) situation is linked to specific objective (external) and subjective (internal) factors that determine, constrain, or define the criteria for addressing the existing problem. These factors significantly influence the process of making managerial decisions [13].

In the process of informational activity, while preparing well-founded decisions, managers often commit the following typical mistakes:

a) misunderstanding the problem;

b) non-systematic or fragmented representation of the problematic situation (psychological prerequisites for this may include insufficient experience, a tendency to stereotype one's own activity, and an inadequate managerial concept of the decision-maker);

c) untimely identification of the problem (caused by both individual psychological traits of the manager and a lack of proactive control over the situation. Delayed decisions more often arise when the responsibility for problem identification is delegated to a higher management level. Occasionally, hasty decisions occur due to high personal anxiety, limited experience, and a lack of adequate understanding of the situation's development dynamics);

d) informational scarcity, resulting in the ignorance of relevant information and absorption of unnecessary information [24].

Problems that arise during the decision-making stage often stem from suboptimal activity styles characterised by either inertia or impulsiveness, as well as inadequate critical evaluation of decisions. During the decision implementation stage, issues can arise due to a lack of confidence in the success of its execution.

According to Mescon M., Albert M., and Khedouri F., during the problem analysis stage aimed at optimising processes and resources, it is advisable to avoid information overload and select only relevant information pertaining to the situation (problem). When it comes to alternative selection, managers' decision-making processes are influenced by their personal evaluations, risk tolerance, time and changing circumstances, probability of negative outcomes, interdependence of decisions at different hierarchical levels, and the surrounding context [6].

A necessary condition for the effective solution of a specific problem is a certain objective set of psychological qualities of the decision-maker. A sufficient condition for making an effective management decision is the presence of the decision-maker's characteristics, which are part of an objective set of psychological qualities, such as the level of knowledge for assessing the situation, skills for solving similar problems, the ability to find a way out of the situation taking into account external and organizational conditions, the ability to predict the result of one's activity and determine one's attitude to the problem.

If a certain psychological characteristic of a manager is not fully developed or is absent, this leads to so-called "defective" decisions. Such a shortcoming of a manager requires correction through self-improvement; specialised training of the manager for making managerial decisions as part of postgraduate education; providing psychological assistance to managers within the context of specific educational organisations, and so on.

The scientific novelty of the work lies in the generalisation of the main approaches to the problem of ensuring effective managerial activity, adequate perception of information and making informed decisions in the informational sphere. The authors have stated that effective management activity should be based on the awareness of real socio-psychological phenomena that accompany the economic, political and spiritual-ideological processes of social development, on taking into account the ratio of the management efforts of the authorities and the internal trends of the development of society, on knowledge of the psychological features of individual and group behaviour, psychological foundations of managerial communication and the implementation of managerial influence.

Conclusions. Therefore, effective managerial activity should be based on an understanding of real socio-psychological phenomena accompanying economic, political, and socio-cultural processes of societal development. It involves considering the balance between managerial efforts of authority and internal trends of societal development, as well as knowledge of psychological aspects of individual and group behaviour, the psychological foundations of managerial communication, and the implementation of managerial influence. Practical experience in managerial activities demonstrates that employees of the public service system who prioritise people in their work achieve more significant results than those who primarily focus on economic or purely technical aspects of the problem.

The effectiveness of an organisation depends on the correctness of the decisions made. The efficiency of the decision-making process by a leader significantly depends on both objective and subjective factors. A necessary and sufficient condition for effectively solving a specific problem is the possession of a defined set of psychological qualities by the manager.

Список використаних джерел

1. Armstrong M. A handbook of management techniques: a comprehensive guide to achieving managerial excellence and improved decision making. 2006. 640 p.
2. Armstrong M. How to be an Even Better Manager. 11th ed. 2021. URL: https://www.perlego.com/book/2173914/how-to-be-an-even-better-manager-a-complete-az-of-proven-techniques-and-essential-skills-pdf (дата звернення: 22.06.2023).
3. Cialdini B. Robert. Influence: The Psychology of Persuasion. N.-Y.: Harper Collins, 2007. 279 p.
4. Derlow D. Key management decisions: Tools and Techniques for the Decision-maker. N.-J.: Financial Times Prentice Hall, 1997. 256 p.
5. Kirchler E., Schrott A. Entscheidungen in Organisationen. *Arbeits und Organisations psychologie*. Vol. 4. 2003. 119 s. URL: https://books.google.com.ua/books?id= r6BJswEACAAJ (дата звернення: 17.06.2023).
6. Mescon M., Albert M. & Khedouri F. Management. 3rd ed. New York: Harper & Row, 1988. 777 p. URL: http://books.google.com/books?id=cJ1XAAAAYAAJ (дата звернення: 27.06.2023).
7. Myers G. David. Social Psychology. 11th Edition. N.-Y.: McGraw-Hill Education, 2012. 768 p.
8. Plous S. The Psychology of Judgment and Decision Making (McGraw-Hill Series in Social Psychology). Wesleyan University: McGraw-Hill, 1993. 302 p.
9. Scott S. G., Bruce R. A. Decision-Making Style: The Development and Assessment of a New Measure. *Educational and Psychological Measurement*. 1995. №55(5). С. 818–831. DOI: https://doi.org/10.1177/0013164495055005017.
10. Shabunina V., Butyrina M., Tur O. Discourse of User Comments in the System of Media Influence on Public Opinion: to the Application of Critical Discourse Analysis in the Study of Social Networks. *Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems. Volume II: Computational Linguistics Workshop*. Kharkiv, Ukraine, April 20–21, 2023. P. 478–489.
11. Алюшина Н. О., Новаченко Т. В. Психологічні механізми ефективного управлінського впливу. Київ : НАДУ, 2013. 48 с.
12. Воронов О. І. Методика діагностування соціально-психологічних впливів на прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах : навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2017. 271 с.
13. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2002. 332 с.
14. Ковальчук О. С. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах організаційного розвитку. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ : А.С.К., 2011. Вип. 30. С. 168–174.
15. Ковальчук О. С., Тополенко О. О. Технологія прийняття менеджерами управлінських рішень в організації. *Технології роботи організаційних психологів* : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ, 2005. 366 с.
16. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). Київ : МАУП, 2000. 286 с.
17. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений : учеб. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. Київ: МАУП, 2004. 504 с.
18. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. 224 с.
19. Логунова М. М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності. Київ, 2016. 200 с.
20. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: посібник. Київ, 2003. 568 с.
21. Петров Е. Г., Новожилова М. В., Гребеннік І. В. Методи і засоби прийняття рішень у соціально-економічних системах. Київ : Техніка, 2004. 256 с.
22. Психологічні засади організаційного розвитку : монографія / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 206 с.
23. Редько В. В. Філософські і науково-теоретичні підходи до проблеми прийняття рішень. *Психологія* : зб. наук. пр. НПУ імені М.П. Драгоманова. 2001. Вип. 14. С. 44–51.
24. Тополенко О. О. Модель впливу психологічних чинників на процес прийняття управлінських рішень. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. 2008. № 3(24). С. 162–167.
25. Шабуніна В., Тур О., Маслак В. Проблема трансформації особистості в сучасному інформаційному просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ : НАКККіМ, 2021. № 3. С. 80–89.

References

1. Armstrong, M. (2006). A handbook of management techniques: a comprehensive guide to achieving managerial excellence and improved decision making. Rev. 3rd ed., 640 [in English].

2. Armstrong, M. (2021). How to be an Even Better Manager (11th ed.). Kogan Page. Retrieved from: https://www.perlego.com/book/2173914/how-to-be-an-even-better-manager-a-complete-az-of-proven-techniques-and-essential-skills-pdf [in English].

3. Cialdini, B. Robert (2007). Influence: The Psychology of Persuasion. N.-Y.: Harper Collins, 279 [in English].

4. Derlow, D. (1997). Key management decisions: Tools and Techniques for the Decision-maker. N.-J.: Financial Times Prentice Hall, 256 [in English].

5. Kirchler, E., Schrott, A. (2003). Decisions in organizations. Vol. 4. Industrial and Organizational Psychology. 119 p. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books?id=r6BJswEACAAJ [in German].

6. Mescon, M., Albert, M., Khedouri, F. (1988). Management (3rd ed.). New York: Harper & Row, 777. Retrieved from: http://books.google.com/books?id=cJ1XAAA AYAAJ [in English].

7. Myers, G. David. (2012). Social Psychology (11th ed). N.-Y.: McGraw-Hill Education, 768 [in English].

8. Plous, S. (1993). The Psychology of Judgment and Decision Making. Wesleyan University: McGraw-Hill, 302 [in English].

9. Scott, S. G., Bruce, R. A. (1995). Decision-making style: The development and assessment of a new measure. Educational and Psychological Measurement, 55(5), 818–831. Retrieved from: https://doi.org/10.1177/00131644950550050 17 [in English].

10. Shabunina, V., Butyrina, M., Tur, O. (2023). Discourse of User Comments in the System of Media Influence on Public Opinion: to the Application of Critical Discourse Analysis in the Study of Social Networks. Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems. Vol. II: Computational Linguistics Workshop, 478–489 [in English].

11. Aliushyna, N. O., Novachenko, T. V. (2013). Psychological mechanisms of effective managerial influence. Kyiv: NADU, 48 [in Ukrainian].

12. Voronov, O. I. (2017). Methods of diagnosing socio-psychological influences on the adoption of state-management decisions in non-deterministic conditions: teaching manual. Kyiv: NADU, 271 [in Ukrainian].

13. Karamushka, L. M. (2020). Psychology of management of secondary education institutions: monograph. Kyiv: Nika-Tsentr, 332 [in Ukrainian].

14. Kovalchuk, O. S. (2011). Peculiarities of managerial decision-making in the conditions of organizational development. Actual problems of psychology: coll. scientific works of the H.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 30, 168–174 [in Ukrainian].

15. Kovalchuk, O.S., Topolenko, O. O. (2005). The technology of making management decisions by managers in the organization. Work technologies of organizational psychologists: teach. manual. Kyiv, 366 [in Ukrainian].

16. Kolomynskyi, N. L. (2000). Psychology of management in education (social-psychological aspect). Kyiv: MAUP, 286 [in Ukrainian].

17. Kolpakov, V. M. (2004). The theory and practice of making managerial decisions: teaching manual. Kyiv: MAUP, 504 [in Russian].

18. Kulytskyi, S. P. (2002). Basics of organizing information activities in the field of management: teaching manual. Kyiv: MAUP, 224 [in Ukrainian].

19. Logunova, M. M. (2016). Socio-psychological aspects of managerial activity. Kyiv, 200 p. [in Ukrainian].

20. Orban-Lembryk, L.Ye. (2003). Psychology of management: a guide. Kyiv: Akademvydav, 568 p. [in Ukrainian].

21. Petrov, Ye. H., Novozhilova, M. V., Hrebennik, I. V. (2004). Methods and means of decision-making in socio-economic systems. Kyiv: Technika, 256 [in Ukrainian].

22. Psychological principles of organizational development: monograph. (2013). Science ed. L. M. Karamushka. Kirovohrad: Imex-LTD, 206 [in Ukrainian].

23. Redko, V. V. (2001). Philosophical and scientific-theoretical approaches to the problem of decision-making. Psychology: collection of scientific works of M.P. Drahomanov NPU, 14, 44–51 [in Ukrainian].

24. Topolenko, O.O. (2008). A model of the influence of psychological factors on the process of managerial decision-making. Bulletin of NTUU "KPI". Philosophy. Psychology. Pedagogy: Coll. of scientific works, 3(24), 162–167 [in Ukrainian].

25. Shabunina, V., Tur, O., Maslak, V. (2021). The problem of personality transformation in the modern information space. Library Science. Record Studies. Informology, 3, 80–89 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.09.2023
Отримано після доопрацювання 02.11.2023
Прийнято до друку 09.11.2023

УДК 930.25:004
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.293967

Цитування:
Кравець Р. Б., Бойко П. О., Марковець О. В. Електронний архів як засіб швидкого доступу до управлінської інформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 14–21.

Kravets R., Boyko P., Markovets O. (2023). Electronic Archive as a Means of Quick Access to Management Information. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 14–21 [in Ukrainian].

Кравець Руслан Богданович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
https://orcid.org/ 0000-0003-2837-9190
ruslan.b.kravets@lpnu.ua

Бойко Павло Олександрович,
магістр спеціальності 029
Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
Національного університету
«Львівська політехніка»
https://orcid.org/ 0000-0001-9089-9192
pavlo.o.boiko@lpnu.ua

Марковець Олександр Вікторович,
кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
https://orcid.org/0000-0001-8737-5929
oleksandr.v.markovets@lpnu.ua

ЕЛЕКТРОННИЙ АРХІВ ЯК ЗАСІБ ШВИДКОГО ДОСТУПУ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Мета роботи – *здійснити комплексний аналіз документообігу міської ради та розробити моделі, що висвітлюватимуть внутрішні процеси електронного документообігу після його впровадження в установі.* ***Методологія дослідження*** *полягає у вивченні наукових праць, що висвітлюють методи роботи електронних архівів та зберігання в них електронних документів, аналізі діяльності міської ради в упровадженні інформаційних технологій у процес роботи установи та підбір необхідного програмного забезпечення, з урахуванням економічних можливостей установи та перспектив використання електронних продуктів у сфері документообігу.* ***Наукова новизна*** *полягає в розширенні розуміння необхідності модернізації документообігу в державних установах України шляхом аналізу перспектив таких нововведень, деталізації внутрішніх процесів електронного архіву та вибору технологічного вирішення поставлених цілей.* ***Висновки.*** *Переведення державних установ на електронні архіви дасть змогу пришвидшити процеси документообігу та дозволить економити на забезпеченні фізичних архівів. Упровадження онлайн рішень для документообігу стає дедалі поширенішим явищем, адже Україна стрімкими темпами цифровізується, однак залишаються і проблемні сектори, як-от установи в невеликих містах і селах. Процес упровадження електронних архівів на базі професійних систем коштує чималих грошей, однак якщо громада не володіє необхідними коштами, це можна реалізувати цілком безкоштовно, з допомогою «Google Таблиці». Система електронних архівів дозволить установам працювати не лише ефективніше, але й безпечніше, адже в час війни завжди є ризики для працівників, тож у разі необхідності доступ до системи буде із будь-якого місця, де є інтернет-мережа.*

Ключові слова: *електронний архів, документообіг, інтернет, інформація, цифрові ресурси, модернізація.*

© *Кравець Р. Б., 2023*
© *Бойко П. О., 2023*
© *Марковець О. В., 2023*

Kravets Ruslan,
Ph.D. in Engineering Sciences, Associate Professor,
Associate Professor, Department of Social Communications and Information Activity
Lviv Polytechnic National University

Boyko Pavlo,
Student,
Lviv Polytechnic National University

Markovets Oleksandr,
Ph.D. in Engineering Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Social Communications and Information Activity,
Lviv Polytechnic National University

ELECTRONIC ARCHIVE AS A MEANS OF QUICK ACCESS TO MANAGEMENT INFORMATION

The purpose of the article *is to conduct a comprehensive analysis of the document flow of the city council and to develop models that will highlight the internal processes of electronic document flow after its implementation in the institution.* ***The research methodology*** *lies in the study of scientific works that highlight the methods of electronic archives and the storage of electronic documents in them, the analysis of the state of the city council in the implementation of information technologies in the work process of the institution and the selection of the necessary software, studying the economic possibilities of the institution and the prospects of using their electronic products in the field of document management.* ***The scientific novelty*** *consists in expanding the understanding of the need to modernise the document flow in state institutions of Ukraine, in particular in the city council, by analysing the prospects of such innovations, detailing the internal processes of the electronic archive, and choosing a technological solution to the set goals.* ***Conclusions.*** *The transfer of state institutions to electronic archives will make it possible to speed up the processes of document circulation and save on the provision of physical archives. The implementation of online solutions for document management is becoming an increasingly common phenomenon because Ukraine is digitising at a rapid pace, but problematic sectors remain, such as institutions in towns and villages. The process of implementing electronic archives based on professional systems costs a lot of money, however, if the community does not have the necessary funds, it can be implemented completely free of charge with the help of Google Sheets. The system of electronic archives will allow institutions to work not only more efficiently, but also more safely because in times of war, there are always risks for employees, so if necessary, access to the system will be from any place where there is access to the Internet.*

Keywords: *electronic archive, document circulation, Internet, information, digital resources, modernisation.*

Актуальність теми дослідження. Сучасні технології та розвиток людства дають змогу переосмислювати процеси роботи в установах. Україна є однією із передових країн у сфері цифровізації державних послуг. Такий розвиток змушує іти в ногу з часом й інші установи. Міські ради невеликих міст використовують старі методи комунікації між працівниками та громадою, що створює певні незручності та непотрібні витрати, тому цифровізаія послуг міської ради міста Дубно є актуальною проблемою. Перехід на електронні архіви не лише зекономить кошти, які мали йти на закупівлю та зберігання документів, але й допоможе уникнути наслідків, у разі виникнення небезпеки, адже зараз триває збройна агресія Росії проти України, і завжди є ризик для працівників та архівів.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження проблем електронної архівації в Україні розпочалося з 2000 років, відколи Державний комітет архівів України створив Центр інформаційних технологій, одним з результатів роботи якого стала розробка версії програмного продукту «Архівні фонди України». Ця програма зосереджена на створенні електронних версій каталогів місцевих архівних фондів та їх інтегруванні в єдину національну систему. Багато науковців досліджували цю проблему, у якій трактували поняття «електронний архів» [2, 10–26].

Н. Стрілець розглядає створення електронного архіву як «комплексне рішення щодо автоматизації та оптимізації системи надійного зберігання всіх типів електронних документів, підтримки різних версій документів, автоматичний контроль термінів збереження документів і перенесення їх на різні фізичні носії інформації» [3, 91–105].

На думку В. Мазур, «електронний архів – це єдине структуроване сховище електронних документів, створене на основі новітніх досягнень ІТ-технологій» [5, 63–68].

Автор статті «Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовий аспект» Л. Філіппова здійснила порівняльний аналіз понять «цифровий» та «електронний архів» за термінологічним та змістовим аспектом, на основі наукових положень фахівців з архівознавства та з інших наук. Дослідниця зазначає, що поняття «електронний архів» розуміють неоднозначно щодо архівних установ та будь-якого підприємства: щодо архівних установ – як інформаційна система, що функціонально призначена для захисту, збереження, пошуку, використання, забезпечення доступу до архівних документів в електронному вигляді; щодо будь-якого підприємства – як самостійна система або як складова (підсистема або модуль) системи електронного документообігу, що має багато спільного із функціональною структурою та технологіями СЕД [4, 6–11].

Дослідниця Н. Вірьовкіна стверджує, що організація електронного архіву є виграшним рішенням для бізнесу будь-якого масштабу, і для малого бізнесу зокрема. Незважаючи на те, що малі компанії не потребують контролю за документообігом, електронний архів стане запорукою того, що всі папери фірми будуть у порядку. Починати потрібно з малого, і у випадку розвитку організації до масштабів середнього або великого бізнесу досвід ведення електронного архіву документів зіграє свою справу на благо та прибуток підприємства [1, 55].

Виграшну позицію компанії від упровадження електронного архіву підкреслив і В.Гарднер. У його праці висвітлено думку, що електронні архіви усунуть необхідність роздруковувати матеріали, які очікуватимуть на свою аудиторію, натомість вони дозволять людям самим обирати, що їм необхідно роздрукувати, що економитиме матеріали та місце в компанії [7, 333-341].

Метою дослідження є висвітлення переваг переходу на використання електронних архівів у роботі державних установ, що надасть змогу ефективніше налагоджувати робочі процеси та взаємозв'язки між працівниками й цільовою аудиторією.

Виклад основного матеріалу. На думку дослідниці Н. Вірьовкіної, впровадження та використання електронного архіву на підприємстві забезпечує низку переваг: швидкість і зручність, спільний доступ, логічна цілісність, економія, безпека, постійність збереження. Електронні архіви відіграють велику роль в ефективній роботі сучасної організації, що дуже важливо в умовах нинішньої інформатизації.

В країні діє багато законів, які прямо або побічно регулюють питання архівної галузі. Найважливішим на сьогодні документом в Україні, що регулює архівну справу і яким було, власне, розпочато створення національної архівної законодавчої бази, є Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Цей Закон регулює відносини, пов'язані зі зберіганням, використанням, формуванням та обліком Національного архівного фонду, та інші основні питання архівної справи [6].

Під управління міської ради підпадають різні структурні підрозділи, які виконують призначені для них повноваження. Для зберігання та використання місцевих архівних документів у міській раді передбачено формування архівних відділів. Архівний відділ дозволяє зберігати величезні масиви документів, що становлять важливу частину управлінської діяльності міської ради. Він висвітлює діяльність органу влади та забезпечує вільний доступ до нормативних документів, які ухвалюють голова міської ради та її виконавчі органи.

На сьогодні організація зберігання документів у міській раді здійснюється за рахунок паперового архіву документів, у якому зберігається велика кількість документів, що були накопичені впродовж діяльності міської ради. Орієнтуватись у чималому обсязі документів та ефективно працювати з ними з використанням традиційних засобів пошуку інформації стає неможливо, оскільки ці засоби не відображають оперативно весь масив потрібної інформації, що призводить до вимушених простоїв роботи. Упровадження сучасних технологій у роботу міської ради дало б змогу ефективніше використовувати робочий час працівників й уникати простоїв.

Справи, що були закінчені діловодством, перебувають у тимчасовому зберіганні у відповідному підрозділі міської ради. Їх потім передають в архівний відділ для подальшого зберігання та використання документів (*рис. 1*).

Рис. 1. ***Схема організації зберігання документів у міській раді***

Рис. 2. ***Дерево цілей для впровадження системи електронного архіву***

Відтак взаємозв'язки архівного відділу поєднуються мало не з усіма структурними відділами міської ради, оскільки в процесі роботи кожен відділ має справу з документами, які в подальшому підлягають архівному зберіганню на постійний або тимчасовий термін. Тому для ефективної роботи архівного відділу необхідно впровадити електронний архів документів, який дозволяє значно полегшити роботу архіву та організувати зберігання документів в електронному вигляді. Цим забезпечується продуктивна та швидка робота працівників архівного відділу. Створення та оснащення електронного архіву дають змогу міській раді здолати паперову лавину, перейти до сучасних технологій використання документів та інтегрувати себе в міжнародний інформаційний простір.

На сьогодні важливе значення має правильно представлена інформація. Завдяки формальній моделі завдання можна наочно представити інформацію та ефективно донести до глядача власні ідеї і думки.

Для лаконічного і водночас зрозумілого відображення цілей підприємства використовують «дерево цілей», що демонструє розподіл головної цілі або мети на окремі підцілі та завдання. Для впровадження системи електронного архіву було побудовано «дерево цілей» (*рис. 2*).

Головною метою архівного відділу є впровадження системи електронного архіву. Вона розбивається на конкретніші підцілі. З кожним рівнем ієрархії вони конкретизуються. Для впровадження системи електронного архіву необхідні такі підцілі: технічна реалізація та організація людських ресурсів, які складаються з нижчих підцілей для досягнення цілі верхнього рівня.

Для структуризації та наочного представлення даних предметної галузі використовують інформаційні моделі завдання «сутність-зв'язок» – ERD (Entity-Relationship Diagrams), що являє собою графічну нотацію.

Відповідно до предметної галузі було побудовано ER діаграму на основі нотації Пітера Чена (*рис. 3*). Нотація Пітера Чена спрощує сприймання інформації про важливі процеси в діяльності державної установи й дає змогу побачити всі необхідні деталі, які задіяні у зв'язках між архівом та громадянами.

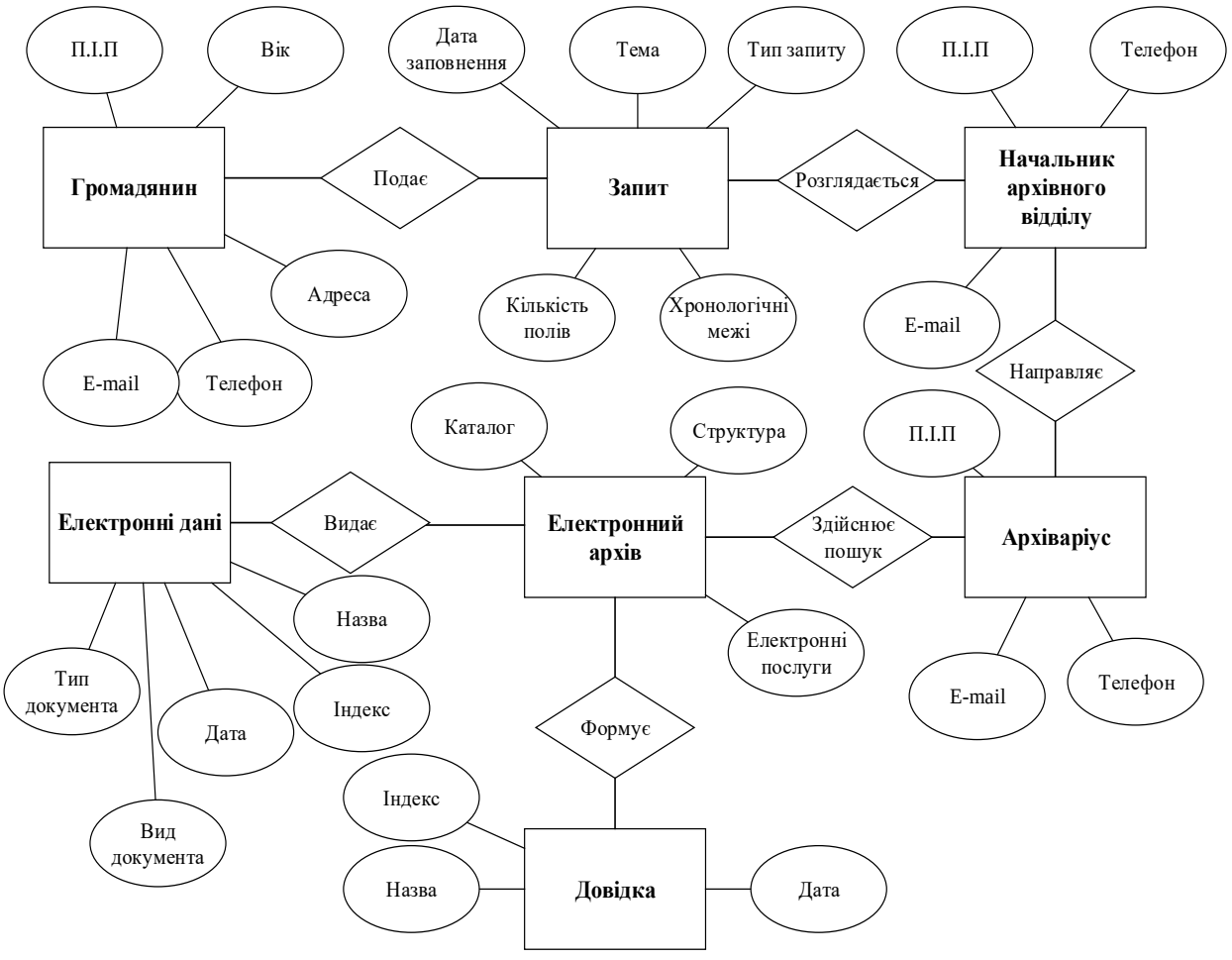

Рис. 3. ***Інформаційна модель нотації Пітера Чена***

На інформаційній моделі зображено процес опрацювання запиту громадянина, поданого в архівний відділ міської ради. Видача та пошук документів здійснюється через електронний архів, адже надати доступ до архівних матеріалів можна в електронному вигляді, що є дуже зручно. Модель містить 7 сутностей, які пов'язані зв'язками та мають по декілька атрибутів.

Основним засобом моделювання функціональних вимог до системи є діаграми потоків даних (DFD). Діаграма використовується для візуалізації процесів обробки інформації, що описують процес перетворення інформації від її уведення в систему до видачі користувачеві. Спочатку будується контекстна діаграма, яка є найзагальнішим описом системи і її взаємодії із зовнішнім середовищем (*рис. 5*).

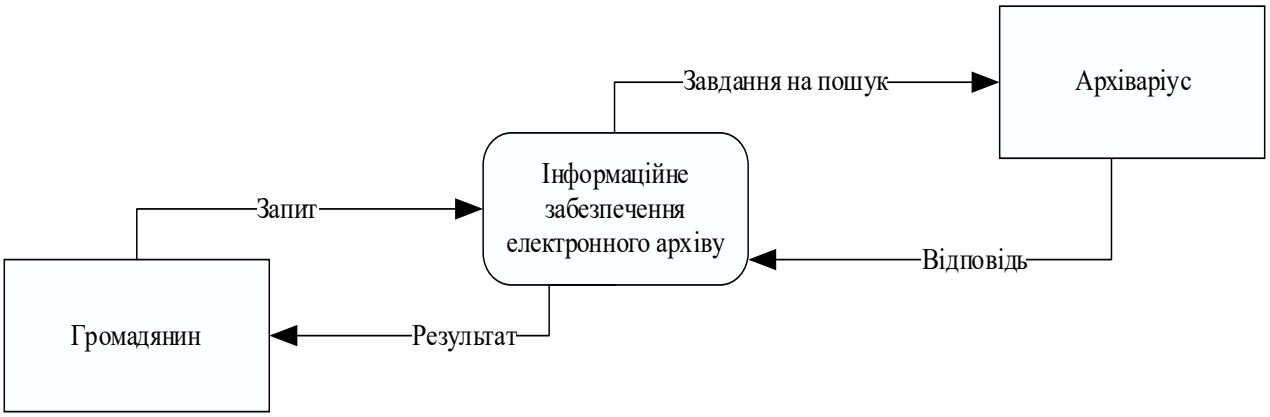

Рис. 5. ***Контекстна діаграма***

На діаграмі зображено основний процес «Інформаційне забезпечення електронного архіву» та дві зовнішні сутності «Громадянин» й «Архіваріус». Громадянин є споживачем послуг, архіваріус є представником архіву.

Відповідно до контекстної діаграми було побудовано діаграму деталізації головного процесу (*рис. 6*).

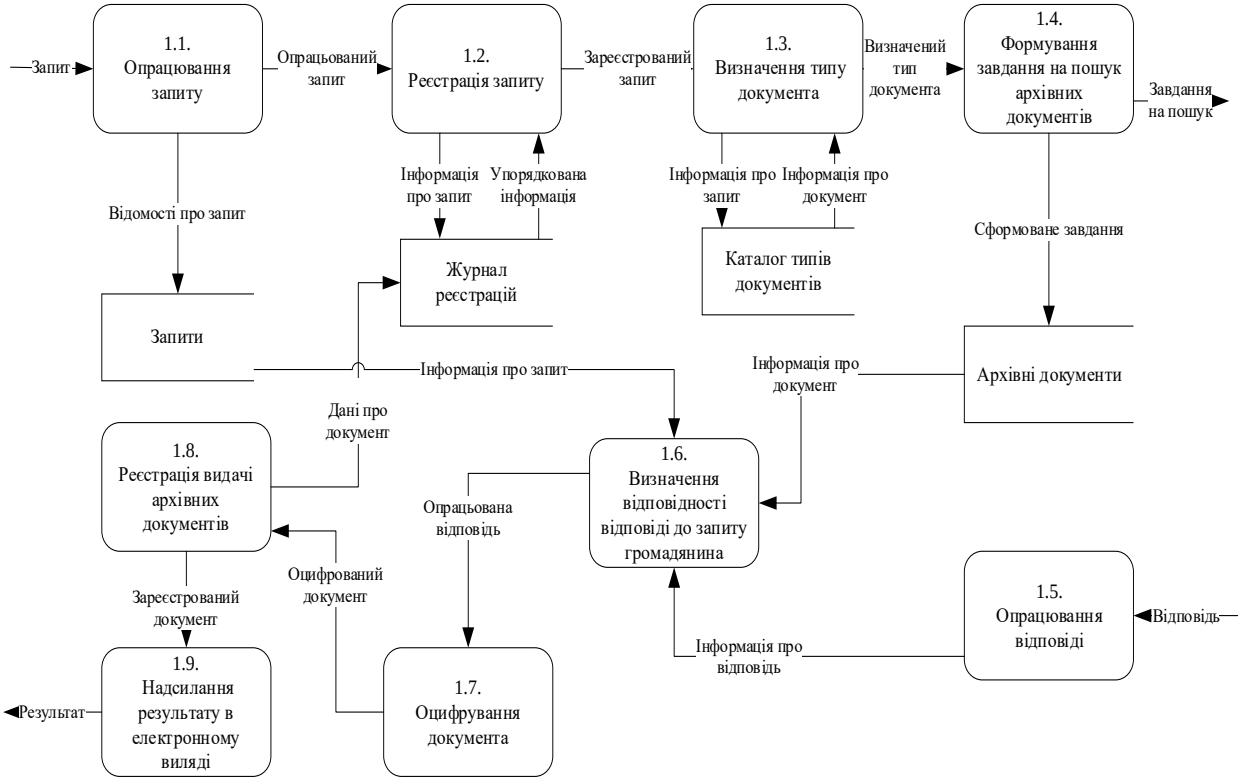

Рис. 6. ***Деталізація процесу «Інформаційне забезпечення електронного архіву»***

На діаграмі деталізації зображено 9 процесів, які повністю описують основний процес контекстної діаграми та сховища даних, у яких зберігається інформація для виконання цих процесів. Процеси діаграми зв'язані між собою потоками даних, що визначають напрям передачі інформації.

Упровадити систему електронного архіву в міській раді можливо трьома способами: 1) створити електронний архів з нуля; 2) створити на основі наявної програми; 3) запровадити електронний архів фахівцями.

Електронний архів може бути створений самостійно на базі програм Excel, LibreOffice Calc та Google Таблиці. У результаті цього можна отримати систему, яка дуже спрощує робочий процес та економить час працівників. Звичайно, архів, створений самостійно, буде відрізнятися від професійного аналогу. Але не можна сказати, що між «саморобним» та професійним архівом є велика прірва. Свій електронний архів можна наблизити до професійних стандартів, при цьому без витрати коштів.

У зв'язку з упровадженням системи електронного документообігу зберігати архівні документи на базі наявних програм можливо двома напрямами: 1) приймання та зберігання електронних документів у складовій системи електронного документообігу; 2) зберігання документів у спеціальній системі електронного архіву.

Проте програмні продукти для системи електронного архіву є платними, оскільки забезпечують професійну систему з управління та зберігання електронної документації. Однак для деяких програм надається безкоштовний тестовий доступ, за допомогою якого можна ознайомитись із функціоналом програми.

Запровадити електронний архів у міській раді можливо також за допомогою фахівців, компетентних у цій галузі. На сьогодні існує достатньо компаній, що надають професійні послуги для підприємств. До послуг компанії входить весь спектр роботи зі створення електронного архіву: сканування документів, розпізнавання, індексація та створення електронного архіву.

Упровадження професійної системи електронного архіву потребує коштів. Але навіть у кращі часи не завжди є можливість придбати дорогий продукт для вирішення якихось практичних завдань, а в нинішніх умовах тим паче. Придбати – немає, а створити своїми руками цілком можливо. Тому електронний архів можна створити самостійно на базі програмного забезпечення Google Таблиці. Для Дубенської міської ради це буде кращим варіантом, оскільки дасть змогу працівникам архівного відділу створити систему електронного архіву без витрати коштів та з можливістю працювати віддалено, що на сьогодні досить актуально.

Наукова новизна статті полягає в тому, що у ній підкреслено важливість цифровізації діяльності архівів в установах. Це матиме позитивні наслідки в майбутньому, адже з допомогою впровадженого електронного архіву установа уникатиме непотрібних витрат та простоїв у роботі. Окрім перелічених позитивних сторін, варто ще підкреслити можливість віддалено працювати з архівами, що в часи війни є дуже актуальним, оскільки знизить ризик для відвідувачів, працівників та мінімізує втрати архівних фондів через наявність цифрових варіантів.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що одним з головних завдань для міської ради є автоматизація архівного відділу. Упровадження і ведення електронного архіву розглянуто як одну з найважливіших функцій не тільки роботи з документами, що перебувають на зберіганні в архіві, але і як функція створення більш зручної бази даних зберігання і використання документів в електронному вигляді. Це надійне сховище архівних документів, яке має безліч переваг для використання і значно покращує роботу установи загалом. Програмних засобів для впровадження системи електронного архіву в міській раді на сьогодні існує достатньо. Однак варто враховувати, що більшість програм функціонують на платній основі. Тому для міської ради варто самостійно створити електронний архів на базі програмного забезпечення Google Таблиці, що є абсолютно безкоштовним і дає змогу працювати віддалено.

Список використаних джерел

1. Вірьовкіна Н. Електронний архів як засіб зберігання та пошуку документальної інформації. Харків: ХДАК. 2011. № 53. 55 с.

2. Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні. *Студії з документознавства та архівознавства.* 2005. № 13. С. 10–26.

3. Стрілець Н. Особливості зберігання електронних документів в архівних фондах. *Вісник Харківської державної академії культури* : зб. наук. пр. Харків : ХДАК. 2010. № 29. С. 91–105.

4. Філіппова Л. Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовий аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 2. С. 6–11.

5. Мазур В. Електронний архів документів підприємства. *Проблеми інформатизації та управління.* 2005. № 13. С. 63–68.

6. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України / Верховна Рада України. №27–28. 181 с.

7. Gardner W. The electronic archive: scientific publishing for the 1990s. SAGE journals. Volume 1. Issue 6. 1990. 333-341.

References

1. Virovkina, N. (2011). Electronic archive as a means of storing and searching for documentary information. Kharkiv: KhDAK 53, 55 [in Ukrainian].

2. Matiash, I. (2005). Organization of archival affairs in modern Ukraine. Document studies and archival studies, 13, 10–26 [in Ukrainian].

3. Strilets, N. (2010). Peculiarities of storing electronic documents in archival funds. Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury: zbirnyk naukovykh prats. Kharkiv: KhDAK, 29, 91–105 [in Ukrainian].

4. Filippova, L. (2018). Digital archives in modern society: terminological and substantive aspect. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia, 2, 6–11 [in Ukrainian].

5. Mazur, V. (2005). Electronic archive of company documents. Problemy informatyzatsii ta upravlinnia, 13, 63–68 [in Ukrainian].

6. On the National Archival Fund and archival institutions: Law of Ukraine. Verkhovna Rada Ukrainy, 27–28, 181 [in Ukrainian].

7. Gardner, W. (1990). The electronic archive: scientific publishing for the 1990s. SAGE journals, 1 (6), 333–341.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2023
Отримано після доопрацювання 06.11.2023
Прийнято до друку 14.11.2023

УДК 004.9/069
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.293968

Цитування:
Лебідь Т. П. Електронна культура: досягнення та вектори розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 22–32.

Lebid T. (2023). Electronic Culture: Achievements and Growth Vectors. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 22–32 [in Ukrainian].

Лебідь Тетяна Петрівна,
аспірантка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Західноукраїнського національного університету
https://orcid.org/0009-0005-3413-9064
liebid89@gmail.com

ЕЛЕКТРОННА КУЛЬТУРА: ДОСЯГНЕННЯ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

Мета статті *полягає в розгляді правових та організаційних аспектів дигіталізації електронної культури та окреслення основних проблем її досягнення.* ***Методологія дослідження*** *полягає в застосуванні загальнонаукових іспеціальних методів дослідження: аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації матеріалів, індукції та дедукції.* ***Наукова новизна.*** *Це дослідження є однією з перших комплексних праць у сфері електронної культури, спрямоване на формування знань у цій сфері. Проаналізовано правове поле України в системі електронної культури. Досліджено особливості досягнення визначених у нормативних документах напрямів і проблемних аспектів, що перешкоджають нереалізації окремих запланованих цілей. Обґрунтовано підходи до визначення віртуальних музеїв. Вказано чинники, що перешкоджають цифровізації та охороні культурної спадщини.* ***Висновки.*** *На сьогодні не достатньо досліджені основні проблеми та досягнення у сфері застосування передових технологій у культурі, зокрема в збереженні культурної спадщини, в тому числі у музеях. З урахуванням сучасних реалій музеї залишаються основними гарантами збереження історичного й культурного надбання українського народу, які продовжують щоденно взаємодіяти з відвідувачами та відповідати на потреби суспільства. Новітні технології дають можливість переглядати твори відомих митців у віртуальних музейних середовищах, що забезпечує доступність культурної спадщини для загалу, особливо для маломобільних груп населення. Цифрові технології відкривають можливість наочно передавати інформацію різній аудиторії, дозволяючи кожному вибрати контент, який найбільше відповідає її інтересам. Вони дають змогу не лише зберігати й обліковувати дані про пам'ятки, а й фактично комунікувати з відвідувачами. Регулярне оновлення інтерактивного контенту об'єктів дозволяє встановлювати зв'язок із сучасною публікою, для якої технології мають важливе значення, трансформуючи їх із пасивних спостерігачів в активних глядачів.*

Ключові слова: *електронна культура, правове забезпечення цифровізації культури, віртуальний музей, е-Спадщина.*

Lebid Tetiana,
Postgraduate Student,
Departament of Information and Socio-Cultural Activity,
West Ukrainian National University

ELECTRONIC CULTURE: ACHIEVEMENTS AND GROWTH VECTORS

The purpose of the article *is to consider the legal and organisational aspects of digitisation of the electronic culture and outline the main problems of its achievement.* ***The research methodology*** *is based on the general scientific and special research methods: analysis, synthesis, generalisation, systematisation of materials, induction, and deduction.* ***The scientific novelty*** *of the study is as follows: this study is one of the first complex works about electronic culture, aimed at forming a single complex of knowledge in the chosen field. The analysis of the Ukrainian legal documents in the system of electronic culture is carried out. The peculiarities of achieving the directions defined in the regulatory documents and the problematic aspects that prevent the non-fulfilment of certain planned goals are investigated. The author substantiates the approaches to defining virtual museums. The impeding factors of digitalisation and the protection of cultural heritage are*

© *Лебідь Т. П., 2023*

identified. ***Conclusions.*** *To date, the main problems and achievements in the use of advanced technologies in the field of culture, or rather, the preservation of cultural heritage, including in museums, have not been sufficiently studied. Taking into account modern realities, museums remain the main guarantors of the preservation of the historical and cultural heritage of the Ukrainian people. Museums continue to interact with visitors daily and respond to the needs of society. The latest technologies make it possible to view the works of famous artists in virtual museum environments, which ensure the accessibility of cultural heritage to the general public, especially limited mobility groups. Digital technologies make it possible to visually convey information to different audiences, allowing everyone to choose the content that best suits their interests. Digital technologies in museums help not only to store and record data about exhibits but also to communicate with visitors. Regular updating of the interactive content of the objects allows to establish a connection with the modern public for whom technology is important, transforming them from passive observers to active viewers.*

Keywords: *electronic culture, legal support for digitalisation of culture, virtual museum, e-Heritage.*

Актуальність теми дослідження. За останні десятки років цифрові технології стали невід'ємною частиною споживання та виробництва культури. Необхідність адаптації до реалій післяпандемічного періоду призвели до виникнення нових підходів у збереженні та відтворенні історичної пам'яті, культурної спадщини та формування культурного простору. Культурні комунікації більше не обмежені умовами музейного зберігання, часом або територією, що свідчить про активне переосмислення концепції культурної пам'яті й перетворення форматів її вираження та інтерпретації завдяки онлайн-технологіям. Відбувається відступ від традиційного підходу до збереження пам'яті (архівування) на користь функціонального підходу та адаптації до потреб більш широкої аудиторії. Ці розробки є основою нового, інноваційного сектору електронної культури. Принципи «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» визнають важливість формування відкритого інформаційного суспільства, що базується на повазі до культурної самобутності та культурного різноманіття як загального надбання людства, включаючи розвиток культурних інституцій, таких як музеї [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Роль цифрових технологій у сфері збереження музейного фонду є предметом сучасної наукової дискусії. Залишаються не достатньо дослідженими основні проблеми та досягнення у сфері застосування передових технологій у культурі, зокрема в збереженні культурної спадщини, в тому числі в музеях. Розширення концепції музейної спадщини на нові класи об'єктів, як матеріальних, так і нематеріальних, і взаємозв'язок між їх збереженням і репрезентацією створює нові вектори дослідження. Крім того, швидке старіння технологій зосереджує увагу на якісній обробці, зберіганні даних і доступі до них у довгостроковій перспективі. Перед науковцями та фахівцями з музеєзнавства залишаються відкритими питання нормативного забезпечення, уніфікації, полегшення пошуку та систематизації в музейній справі, тобто електронного обліку музейних предметів та приведення його до єдиних стандартів.

Електронну культуру досліджували Alfredo M. Ronchi [3], Diana A. Firican [4], Guido Wokurka [2] та ін. В українському науковому полі поняття культурної трансформації та дигіталізації розглядали переважно вибірково. В. Коткова приділила увагу впровадженню електронного обліку в національних музеях [5]. Г. Андрощук досліджував вплив глобальної пандемії на збереження та цифровізацію музейних колекцій [6]. Ю. Трач спрямовувала наукові розробки у сферу трансформування творчості та культури в сучасному суспільстві [7; 8]. В. Волинець досліджувала особливості використання віртуальної реальності в музеях [9]. Отже, тема формату електронної культури в музеях як способу збереження культурного надбання є відносно новою і фундаментально не дослідженою.

Мета статті полягає в розгляді правових та організаційних аспектів реалізації електронної культури та окресленні основних проблем її досягнення.

Виклад основного матеріалу. Для визначення сутності електронної культури звернімося до поняття культури, яке затвердив український законодавець. Ст. 1. Закону України «Про культуру» дефініцію культури надає як «сукупність матеріальних та духовних досягнень певної спільноти, яка нагромаджується, закріплюється і збагачується протягом тривалого періоду, передається від покоління до покоління і охоплює всі види мистецтва, культурну спадщину, цінності, науку, освіту, а також відображає рівень розвитку цієї спільноти» [10]. Пункт 4 цієї статті зазначає різноманітні види культурної діяльності, включаючи творчу, наукову, інформаційну, музейну, освітню, культурно-дозвіллєву, розважальну та інші види діяльності. Отже, музейну діяльність визнають одним із ключових компонентів культурної діяльності. Щодо питання дигіталізації культурної діяльності частина перша статті 16 зазначеного

Закону передбачає, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, забезпечує створення, впровадження та ведення електронних реєстрів у сфері культури, розробляє і вносить на розгляд Кабінету Міністрів України положення про електронні реєстри у галузі культури [10].

Ухвалений у 2007 році Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» передбачав створення технічної і технологічної інфраструктури, а також розвиток електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках та музеях, зокрема в науково-дослідних установах. Також у ньому йшлося про встановлення вимог щодо обов'язкового зберігання результатів наукової діяльності в єдиному електронному форматі та забезпечення вільного доступу до результатів наукових досліджень, які фінансують за рахунок коштів Державного бюджету України [11]. Питання реалізації державної політики у сфері інформатизації для забезпечення потреб та розвитку інформаційного суспільства зазначені в Законі України «Про Національну програму інформатизації», де передбачено, що національна програма формується відповідно до довгострокових пріоритетів соціально-економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку держави з урахуванням світових напрямів розвитку та досягнень у сфері інформатизації з метою підвищення ефективності та результативності державного управління, забезпечення національної безпеки та оборони, а також підтримки демократизації суспільства [12].

Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» чи не найбільш повноцінно стосується питання електронної культури. Документ зазначає, що електронна культура – форма культури, яка передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Стратегія визначає, що основними завданнями реалізації у сфері культури у процесі розвитку інформаційного суспільства є створення електронних версій культурного надбання, включаючи бібліотеки, музеї, архіви, образотворче мистецтво (живопис, графіка, скульптура), об’єкти нерухомого культурного спадку (архітектура, ландшафт), матеріали з кіно та телебачення та інші аспекти культурної спадщини. Нормативний акт вказує, що для розвитку е-культури необхідне виконання таких завдань:

- підвищувати ефективність використання та забезпечувати доступ до документів, які зберігаються в бібліотечних фондах, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

- сприяти створенню електронних версій культурних цінностей і забезпечувати їх збереження та доступність широкому колу користувачів;

- підтримувати процеси перетворення архівних, бібліотечних, музейних та інших культурних фондів в електронний формат і створювати електронні інформаційно-пошукові системи, які включають у себе історичну, культурну інформацію, а також інформацію про сучасне мистецтво України;

- накопичувати національні інформаційні ресурси в галузі економіки, науки, техніки, соціальної сфери та культури та створювати українську лінгвістичну систему й лінгвістичний портал в інтернеті;

- підтримувати діяльність державних та інших організацій, які зберігають культурні та моральні цінності, патріотичні традиції і гуманізм, використовуючи для цього інформаційно-комунікаційні технології;

- створювати необхідну техніко-технологічну інфраструктуру та електронні інформаційні ресурси в архівах, бібліотеках, музеях та науково-дослідних установах з орієнтацією на обов’язкові вимоги щодо сумісності таких ресурсів [13].

Вважаємо, що електронна культура – це багатогранний термін, який використовують для опису постійно змінюваних відносин між новими інформаційними та комунікаційними технологіями та виробництвом і споживанням культури та мистецтва. Фактично це сфера людської діяльності, пов’язана зі створенням електронних копій духовних і матеріальних об’єктів, зокрема мистецтва, науки, літератури, кіно тощо, у цифровому вигляді з використанням комп’ютерної техніки. Електронна культура – це частина традиційної культури, яка виникла завдяки розвитку інформаційних технологій, інструментів реконструкції віртуальної реальності, інтерактивних роботизованих систем, онлайн- та відеоекскурсій, розробці онлайн-каталогів, вебпорталів та інтерактивних карт об’єктів культурної спадщини, використанню геоінформаційних технологій та відкритих даних тощо. Електронна культура сприяє формуванню віртуальних образів, що трансформують структуру соціальної пам’яті. Деякі сучасні приклади продуктів і послуг електронної культури включають програми для смартфонів для музеїв, доповнені програми для архітектури в громадському просторі, а також інструменти, розроблені для інших секторів галузі.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про музеї та музейну справу», музей є науково-дослідним та

культурно-освітнім закладом, призначеним для дослідження, збереження, використання та популяризації музейних предметів та колекцій з науковою та освітньою метою залучення громадян до національної та світової культурної спадщини [14]. У чинному законодавстві України відсутнє визначення понять «онлайн-музей» або «віртуальний музей», тобто форми музейної діяльності, що використовують цифрові технології. Отже, в Україні основна форма діяльності суб'єктів у сфері збереження культурної спадщини передбачена через традиційні музеї в реальному просторі.

Ми пропонуємо два підходи до визначення віртуальних (онлайн) музеїв:

- як репрезентація існуючого офлайн-музею (комплексний інформаційний ресурс, що представляє собою тип вебсайту, оптимізованого для експозицій музейних колекцій);

- як цифровий інформаційний ресурс, доступний в мережі «Інтернет», що дає змогу досліджувати культурно-історичний матеріал та використовує засоби онлайн-комунікації.

Віртуальний музей є новою формою культурного інтеграційного комплексу у віртуальному просторі, який не прив'язаний до фізичної локації та спрямований на необмежене коло осіб. Якщо розглядати його без прив'язки до фізичного музейного закладу, то це фактично автономний суб'єкт культурної та музейної діяльності, створений у форматі інформаційної онлайн-платформи, що включає в себе систему цифрових продуктів для знайомства користувачів з експозиціями та колекціями за допомогою інформаційних технологій.

Щодо практичного питання забезпечення діяльності музеїв та приведення обліку музейних предметів у відповідність з узгодженими однорідними вимогами була ухвалена низка документів, які поклали початок процесу підготовки до впровадження електронного обліку. Серед них Інструкція з організації обліку музейних предметів № 580, Порядок ведення реєстрів культурних цінностей, які знаходяться в національному розшуку, Порядок занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання, Постанова КМУ «Про визначення формату електронного документа науково-проєктної документації у сфері охорони культурної спадщини», ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо передачі майна та створення, впровадження і ведення електронних реєстрів у сфері культури».

Спеціалізований Наказ Міністерства культури і мистецтв «Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання» визначає підстави, умови і форми пам'яток [15]. Однак значним недоліком можна вважати відсутність положень щодо електронної форми збереження культурної спадщини. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання» [16] також не передбачає цифрової форми реєстрації та збереження пам'яток.

Пункт 19 Постанови КМУ «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» передбачає, що облікові документи оформлюють винятково в рукописній формі, що, звісно, не сприяє полегшенню обігу та обміну інформацією. Пункт 24 згаданого положення визначає, що облік музейних предметів в електронній формі ведуть у музеях відповідно до цього Положення та порядку його ведення, яке встановило Мінкультури [17]. Однак Порядок обліку музейних предметів в електронній формі [18], на який посилається ця стаття, втратив чинність, а його правонаступник – Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади [19] – не містить жодної інформації щодо особливостей реєстрації та цифрового документообігу в музеях.

Наказ Міністерства Культури України від 21.07.2016 № 580 «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів» у пунктах 11 та 12 передбачає необхідність регулярного перенесення електронної інформації на папері, а також обов'язковий друк завершеного тому електронної книги обліку на паперовий носій [20]. Такий підхід додає додаткового навантаження працівникам музею та не може вважатися оптимізуючим для цифрового документообігу.

Додатково створює проблему відсутність єдиного електронного інформаційного ресурсу з культурної спадщини та культурних цінностей цих цінностей. Такий ресурс був запланований для створення заходом 1456 Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей план, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106 з обов'язковим виконанням до 31 грудня 2021 року, не було реалізовано [21]. Отже, на сьогодні відсутнє єдине джерело інформації про об'єкти культурних цінностей. Також варто мати на увазі, що до Міжнародного реєстру культурних цінностей, які перебувають під спеціальним захистом, про який зазначено в абзаці четвертому пункту 30 глави 2 розділу I Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України, наразі не внесено жодного об'єкту на території України [22].

Постанова КМУ «Про визначення формату електронного документа науково-проєктної

документації у сфері охорони культурної спадщини» [23] надає інформацію щодо технічних та графічних вимог до документів та матеріалів у сфері охорони культурної спадщини, а також доступу до них. Відповідно до пункту 2 постанови, що була затверджена Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 31.08.2023 №455, було ухвалено структуру Бази геоданих документації у сфері охорони культурної спадщини. З урахуванням цього було розроблено проєкт рекомендацій щодо використання бази геоданих науково-проєктної документації в галузі охорони культурної спадщини. Також було створено шаблон бази даних у форматі geopackage разом із відповідним файлом проєкту, а також проєкт інструкції користувача щодо роботи з базою даних geopackage у середовищі ГІС QGIS [24].

Наприкінці 2021 року Міністерство культури та інформаційної політики анонсувало реалізацію проєкту у сфері цифровізації охорони культурної спадщини (е-Спадщина), який передбачає чотири напрями:

- навчання сучасним засобам цифровізації інфраструктури музеїв, що стане основою для осучаснення та прозорості ведення процесів на базі Microsoft 365;

- реєстр культурної спадщини (онлайн-реєстр, що містить інформацію про об'єкти культурної спадщини (будівлі, пам'ятники, охоронні зони, тощо), тобто відомості про розташування об'єктів, їх поточний стан та деталі об'єкту з метою коректного планування видатків, відновлення об'єктів у первинному вигляді та надання дозволів;

- реєстр нематеріальної спадщини (онлайн-сервіс, що містить у собі всі елементи національного переліку нематеріальної культурної спадщини у вигляді списку та облікових карток, посилання на інші сайти, що зберігають культурну спадщину);

- Музейний фонд України (ресурс, що акумулює інформацію про цінності, що зберігаються в музеях та бібліотеках, який повинен інтегруватися з базою прикордонної служби та базами Інтерполу, щоб протидіяти незаконному вивезенню культурних цінностей та сприяти їх поверненню до України) [25].

Проєкт, незважаючи на значну актуальність, не отримав широкого суспільного резонансу. Напрями, заплановані в проєкті, впроваджені лише частково та на початкових стадіях. Стає очевидним, що планований час щодо готовності до кінця 2023 року не буде досягнуто.

Зазначені нормативні акти забезпечують окремі напрями розвитку електронної культури в українському суспільстві, зокрема в музеях. У багатьох випадках наявні: відсутність поступовості, безсистемність та розмитість положень, бракує конкретики та чіткого плану забезпечення тих чи інших проєктів, технологій, які повинні бути застосовані, та методів збереження отриманих даних. Особливо актуальним стає питання оцифрування та обліку музейних даних під час повномасштабного вторгнення, коли пам'ятки знищують та пошкоджують майже щодня. Станом на лютий 2023 року внаслідок російської агресії в Україні завдано збитків 1271 об'єкту культурної інфраструктури. Із них майже третина (473 об'єкти) – зруйновані [26]. З багатьох музеїв у період повномасштабного вторгнення викрадено не лише артефакти, а й облікову інформацію, зокрема реєстраційні книги, при цьому в Україні далеко не всі заклади мали електронні реєстри.

Важливе значення для популяризації і розвитку музеїв мають їхні вебсторінки. Так, дотримуючись правила максимального висвітлення діяльності в мережі «Інтернет», великі музеї, тобто найбільші за кількістю відвідувачів, які інвестували значні кошти в оцифрування своїх колекцій і соціальних медіа, відзначили значне зростання кількості відвідувачів на свої вебсайти протягом періоду карантину (наприклад, музей Лувр спостерігав десятикратне збільшення відвідувань свого вебсайту в перші кілька днів періоду локдауну у Франції, який потім стабілізувався до рівня, що втричі перевищує середній) [27]. З урахуванням застарілих технологій і недостатнього фінансування стає очевидним, чому вебсайти українських музеїв мали далеко не привабливий вигляд. Наявність великої кількості наукової, але малоцікавої інформації перешкоджає потенційним відвідувачам знайти основну, таку як адреса музею, години роботи та вартість квитка чи наявні колекції. До того ж, велику кількість вебресурсів постійно не оновлюють.

Враховуючи попит на розвиток віртуального музейного простору, Google Arts & Culture об'єднався з понад 2500 музеями та галереями по всьому світу, особливо в період карантинних обмежень, надаючи можливість віртуально відвідувати тури та переглядати онлайн-виставки. Найвідоміші музеї світу, такі як музей Ван Гога в Амстердамі, Гуггенгайм у Нью-Йорку, Британський музей у Лондоні та багато інших, вже зробии свій вагомий внесок у збагачення знань та віртуальної туристичної інформації про мистецтво, історію та науку. Багато інституцій розробили власні проєкти, часто як частину політики оцифрування, розробленої державними органами, зокрема, наприклад, у Музеї Бангабандху в Бангладеш,

Національному музеї костюма Гранд-Бассам у Кот-д'Івуарі та порталі, заснованому Департаментом старожитностей в Йорданії [27]. Багато музеїв дозволяли скористатися «безлюдними кімнатами», щоб забезпечити незвичайний огляд колекцій або екскурсії з роботом (наприклад Hastings Contemporary, Велика Британія). Були започатковані нові форми музейного досвіду, зокрема ідея участі в «коктейлі з кураторами» (Frick Collection, Нью-Йорк), асоціація твору з піснею (Музей Валанса, Франція) або презентація музею колекції, що використовують їхні репродукції у відеогрі (Angermuseum, Німеччина з Animal Crossing). Інтернет-методи, які регулярно використовують менеджери спільнот для звернення до аудиторії за допомогою активних дій, набули значного поширення, особливо в Західній Європі та інших країнах. #Get-tyMuseum Challenge (Музей Гетті, Лос-Анджелес), також розроблений Between Art and Quaran-tine (Rijksmuseum, Амстердам), який закликав користувачів інтернету фотографувати себе під час відтворення відомих творів, заохочував міжнародну участь, і широко був представлений традиційними ЗМІ.

Згідно із дослідженням Museum Innovation Barometer 2021, у якому взяли участь 39 країн, включаючи Україну, вказано, що 85% із сучасних музейних закладів регулярно використовують аудіо- та відеоелементи, а 68% користуються візуальними інформаційними дисплеями та проєкціями. Також зафіксована наявність смартоб'єктів (47%), онлайн-виставок (42%), інтерактивних поверхонь та адаптивних просторів (36%), а також просторового аудіозвучання (36%). Зазначено, що менш популярні елементи включають голографію, штучний інтелект, віртуальну / розширену реальність та інші імерсивні технології. Музеї, що ексклюзивно використовують онлайн-технології, являють собою інноваційну культурну форму [28].

Варто не забувати про потенціал імерсивних VR-технологій, які відкривають нові можливості для представлення, інтерпретації, персоналізації та ефективного поширення інформації про культурну спадщину та мистецтво в цифровому вимірі. Це ефективний інструмент для покращення інклюзивності, різноманітності та рівного доступу через «донесення» культурної спадщини до ширшої аудиторії [8]. Яскравим прикладом використання цифрових технологій та створення на їх основі новітніх програм став проєкт «Доповнена реальність у музейному просторі», із використанням AR (доповнення фізичної реальності будь-якими віртуальними елементами), презентований в листопаді 2021 р. для Полтавського літературно-меморіального музею В. Короленка [29]. Розвиток подібних проєктів потребує значного фінансування, розробки додатків, що в межах невеликих міст та регіональних музеїв часто покладається на місцевий бюджет.

Ще одним прикладом якісного використання цифрових технологій є проєкт «Оцифрування і каталогізація кириличних стародруків колекції Державного історико-культурного заповідника м. Острог». Музей книги та книгодрукування створює каталог цифрових копій 40 найцінніших кириличних стародруків зі своєї колекції. Кількість оцифрованих експонатів у книжковому фонді музею становить 56 з 5315 на середину 2022 року (1,05% від загальної кількості). Завдяки підтримці Стабілізаційного фонду культури та освіти Федерального міністерства закордонних справ Німеччини та Goethe-Institut, у музеї була проведена фотофіксація 10 тисяч музейних предметів, що включають у себе художні, археологічні та речові фонди. Крім того, експозицію музею поповнили цифрові технології, такі як сенсорна панель, віртуальний тур та 3D-моделі експонатів.

Серед цікавих ініціатив слід відзначити проєкт, розпочатий у 2021 році, «Open Kurbas: цифрова колекція» Музею театрального, музичного та кіномистецтва України. Його метою є розкриття музейної колекції світові та забезпечення доступу до творчості Леся Курбаса. У межах цього проєкту було цифровізовано 12 тисяч музейних предметів, а також створено двомовний (українсько-англійський) вебсайт, що надає відкритий доступ до колекції артефактів, пов'язаних із видатним режисером XX століття. Оцифровані матеріали включають фотографії, негативи, костюми, рукописи, документи, афіші та макети до вистав, а також ескізи костюмів та декорацій. Серед джерел інформації – архіви Молодого театру, Київського драматичного театру (Кийдрамте), Мистецького об'єднання і театру «Березіль», а також персональні музей і колекції, які доповнені десятьма відеолекціями [30].

Незважаючи на кроки у сфері розвитку е-культури в музеях, залишаються чинники, що перешкоджають цифровізації та охороні культурної спадщини:

- недостатність державного фінансування як щодо охорони самих пам'яток, так і забезпечення їх засобами дигіталізації;
- відсутність належної охоронної документації (у паперовому чи електронному форматі) для значної частини об'єктів культурної спадщини;
- відсутність стандартизованої інформації про власників або балансоутримувачів частини пам'яток;
- недостатній рівень кваліфікації персоналу, в обов'язки якого входить забезпечення

електронних інформаційних ресурсів, пов'язаних з культурними пам'ятками;

- несприятливий інвестиційний клімат для залучення приватних фондів, спонсорів чи благодійників для популяризації та відновлення культурної спадщини.

З метою виправлення поточних проблем зі збереження музейної спадщини, Міністерство культури та інформаційної політики розробляє проєкт, за яким 12 українських музеїв розпочнуть тестувати прототип електронної системи реєстрації. Станом на листопад 2023 року триває розробка базового програмного забезпечення для цієї системи, а робоча група, до складу якої входять представники різних профільних музеїв, працює над ефективністю процесу. Після успішного тестування систему впровадять в усі музеї, які зберігають об'єкти фонду, що сприятиме відмові від паперової документації. Проєкт також надасть можливість культурним установам самостійно додавати дані про музейні предмети, які перебувають на реставрації, перевезенні або були втрачені. Застосування цієї системи також дасть змогу музеям взаємодіяти з державними та міжнародними сервісами й інтегрувати Україну в мистецьку спільноту Європи. Додатково дані реєстру будуть опубліковані на вебресурсі для інформаційної підтримки та популяризації українського мистецтва й музейних колекцій. У зв'язку з воєнними подіями, які призвели до руйнувань та пошкоджень музеїв, цей проєкт набуває особливого значення, оскільки дає можливість зберігати важливу інформацію про музейні цінності та сприяє їхній дигіталізації.

Питання імплементації електронної бази даних у музеї стає ключовим у забезпеченні збереженості музейної колекції та задля вирішення завдання залучити відвідувачів до переходу у віртуальний формат. Упровадження цифрової політики в музеях передбачає необхідність зосередитися на оцифруванні колекцій, що покладається на достатньо актуальну інвентаризацію колекцій, забезпечену ІТ-інфраструктуру (фото- та відеозйомка, засоби для сканування та обробки моделей експонатів, комп'ютерна техніка), стабільний доступ до інтернету та спеціальний персонал з мінімальними навичками для виконання цих різноманітних операцій. Електронна база даних дає можливість уніфікувати й алгоритмізувати облік музейних предметів, відстежувати їх переміщення і гарантувати захист від втрат як інформаційних, так і фізичних.

Способи організації сучасних музеїв здебільшого пов'язані з інтеграцією цифрових технологій у музейне середовище та створенням віртуальних експозицій. Органи державної влади, що відповідають за охорону культурної спадщини, повинні вивчати та втілювати у своїй діяльності рекомендації ЮНЕСКО й інших міжнародних організацій, враховуючи їхній досвід у сфері стратегій збереження музейної спадщини. Музеям у просторі забезпечення е-культури необхідно репрезентувати свою колекцію перед якомога більшою аудиторією, спонукати до відвідування і докладного вивчення окремих аспектів та об'єктів, а також представляти колекції на спеціалізованих міжнародних онлайн-платформах та брати участь у віртуальних конференціях. При виконанні всіх умов концептуальної обґрунтованості мультимедійних засобів, їх грамотному поєднанні один з одним та з експозицією технології можуть допомогти розвитку музею в багатьох аспектах [31]. Звісно, це стає можливим лише за умови, що музей використовує технічні, технологічні та інформаційні новації сучасного світу. Громадські організації та музейні діячі повинні залучати до сфери охорони культурної спадщини такі установи, які мали були незалежними від фінансування з державних джерел. На політику у сфері культури повинні впливати науковці, дослідники, громадські організації не лише як консультуючі учасники, але й вирішальний голос щодо питань збереження культурних надбань [32]. Варто відзначити, що культурна сфера діяльності є підґрунтям для головної стратегії інтеграції України у європейський економічний і політичний простір, а також для розробки власних концепцій культурної політики, що забезпечить інклюзивність та інтеграцію між Європейським Союзом та Україною [33]

Наукова новизна статті. Наше дослідження є однією з перших комплексних праць у сфері електронної культури, спрямоване на формування знань у цій сфері. Проаналізовано правове поле України в системі електронної культури. Обґрунтовано підходи до визначення віртуальних музеїв. Визначено чинники, що перешкоджають цифровізації та охороні культурної спадщини.

Висновки. Упровадження цифрових форм взаємодії із суспільством та застосування комунікативного підходу в музейних закладах відкривають нові можливості для сприйняття музейної експозиції та колекції. З урахуванням сучасних реалій музеї залишаються основними гарантами збереження історичного й культурного надбання українського народу, які продовжують щоденно взаємодіяти з відвідувачами та відповідати на потреби суспільства. Звісно, відкритим залишається «емоційне» питання з приводу діяльності традиційних музейних закладів з експонатами у вітринах та ступінь задоволеності потреб, які виконує той чи інший музей. Віртуальний перегляд часто не дозволяє «відчути повною мірою» традиційні твори мистецтва та отримати відповідні

враження, які можливі лише в процесі реального перегляду. Проте новітні технології дають можливість переглядати твори відомих митців у віртуальних музейних середовищах, що забезпечує доступність культурної спадщини для загалу, особливо маломобільних груп населення. Цифрові технології дають можливість перетворити мистецькі надбання та історичні пам'ятки в абсолютно новий формат, зокрема більш інклюзивний.

У світі, де суспільство перенасичене інформацією, використання онлайн-технологій, інсталяцій з мультимедійними елементами для яскравої подачі інформації про експонати або конкретні теми дає змогу сформувати масу вражень та викликати більше зацікавленості у відвідувачів музею. Багато експонатів складно або неможливо представити в реальності, оскільки вони зберігаються в фондах, втрачені, чи мають специфічні розміри. У таких випадках голографічна візуалізація вітрин та інші інсталяції можуть стати невід'ємним елементом експозиції. Те саме стосується і екскурсій, які неможливо відтворити в музейному просторі. Цифрові технології відкривають можливість наочно передавати інформацію різним аудиторіям, кожному вибрати контент, відповідно до інтересів. Цифрові технології допомагають не лише зберігати та обліковувати дані про пам'ятки, але фактично комунікувати з відвідувачами. Регулярне оновлення інтерактивного контенту об'єктів дає змогу встановлювати зв'язок із сучасною публікою, для якої технології мають важливе значення, трансформуючи їх із пасивних спостерігачів в активних глядачів. Сучасні музеї використовують інноваційні технології, що надають відвідувачам матеріальні та нематеріальні послуги. Віртуальний музейний простір дозволяє вибирати твори цифрового мистецтва та оцифровані матеріали, які представляють інформацію про реальне мистецтво. Традиційні музеї приваблюють відвідувачів, але музейні заклади з інтегрованими новими технологіями стають більш привабливими для сучасного глядача та відкривають більше можливостей для пізнання світу.

Список використаних джерел

1. Declaration of Principles "Building the Information Society : A Global Challenge to the New Millennium" (2003) World Summit on the Information Society. Phase 2 (2005 : Tunis). URL: https://digitallibrary.un.org/record/533621 (дата звернення: 13.08.2023).

2. Wokurka G., Banschbach Y., Houlder D., Jolly R. Digital Culture: Why Strategy and Culture Should Eat Breakfast Together. *Oswald, G., Kleinemeier, M. (eds.) Shaping the Digital Enterprise. Springer, Cham,* 2017. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-40967-2_5 (дата звернення: 13.08.2023).

3. Ronchi A. M. e-Culture: On Culture in the Digital Age. In: e-Services. Springer, Cham, 2019. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01842-9_3 (дата звернення: 13.08.2023).

4. Firican Diana Andreea. "Digital Transformation and Digital Culture: A Literature Review of the Digital Cultural Attributes to Enable Digital Transformation" *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. vol.17, no.1, 2023, pp.791-799.

5. Коткова В. Умови та виклики впровадження електронного обліку у НМНАПУ. URL: https://www.pyrohiv.com/activities/umovi-ta-vikliki-vprovadzhennya-elektronnogo-obliku-u-nmnapu.html (дата звернення: 14.08.2023).

6. Андрощук Г. COVID-19 і музеї: економічний вплив, цифровізація, комунікація, безпека. *Юридична газета*. 22.06.2020. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/covid19-i-muzeyi-ekonomichniy-vpliv-cifrovizaciya-komunikaciya-bezpeka.html (дата звернення: 14.08.2023).

7. Трач Ю. В. Трансформація культурного середовища в контексті розвитку інформаційних технологій. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. № 1. С. 25–29.

8. Трач Ю. Імерсивні VR-застосунки як інструмент ознайомлення з об'єктами культурної спадщини. *Питання культурології*. 2023. № 41. С. 134–145.

9. Волинець В. О. Новий зміст і потенціал віртуального музею. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2020. Т. 3. № 2. С. 122–133.

10.Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/2778-17#Text (дата звернення: 15.08.2023).

11.Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16#Text (дата звернення: 15.08.2023).

12. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15.08.2023).

13. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження КМУ від 15.05.2013 № 386-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577 (дата звернення: 15.08.2023).

14. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29.06.1995 № 249/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15.08.2023).

15. Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання : Наказ Міністерства культури і мистецтв від 25.10.2001 № 653. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0144-02#Text (дата звернення: 15.11.2023).

16. Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання : Постанова КМУ від 12.08.1992 № 466. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.08.2023).

17. Про затвердження Положення про Музейний фонд України : Постанова КМУ від 20.07.2000 № 1147. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.08.2023).

18. Порядок обліку музейних предметів в електронній формі : Наказ Міністерства культури України від 09.09.2016 № 784. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1478-16#Text (дата звернення: 15.08.2023).

19. Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Постанова КМУ від 28.12.1992 № 731. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.08.2023).

20. Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів : Наказ Міністерства Культури України від 21.07.2016 № 580. URL: https://ips.ligazakon.net/document/RE29259 (дата звернення: 15.08.2023).

21. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : Постанова КМУ від 25.10.2017 № 1106. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.08.2023).

22. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України 23.03.2017 № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text (дата звернення: 15.08.2023).

23. Про визначення формату електронного документа науково-проектної документації у сфері охорони культурної спадщини : Постанова КМУ від 30.12.2022 № 1476. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1476-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.08.2023).

24. Про затвердження структури Бази геоданих документації у сфері охорони культурної спадщини : Наказ Міністерства культури та інформаційної політики від 31.08.2023 № 455. URL: https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/455_nakaz.pdf (дата звернення: 15.08.2023).

25. Цифрова трансформація охорони культурної спадщини (е-Спадщина). URL: https://plan2.diia.gov.ua/projects (дата звернення: 15.08.2023).

26. Міністерство культури: через російську агресію в Україні постраждав 1271 об'єкт культурної інфраструктури. URL: https://detector.media/infospace/article/207670/2023-02-03-ministerstvo-kultury-cherez-rosiysku-agresiyu-v-ukraini-postrazhdav-1271-obiekt-kulturnoi-infrastruktury/ (дата звернення: 15.08.2023).

27. Museums around the world in the face of COVID-19. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373530 (дата звернення: 15.08.2023).

28. Museum Innovation Barometer. URL: https://www.museumbooster.com/mib (дата звернення: 15.08.2023).

29. У музеї Короленка презентували доповнену реальність: переглянути і сфотографуватися із віртуальними моделями родини письменника можна у трьох локаціях. URL: https://poltava.to/news/63426/ (дата звернення: 15.08.2023).

30. Open Kurbas: цифрова колекція. URL: https://openkurbas.org/pro-proekthttps://openkurbas.org/pro-proekt (дата звернення: 15.08.2023).

31. Родінова Н., Айрапетян Г. Новітні технології у роботі музеїв. *Multidisciplinary academic research and innovation* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Амстердам, 25–28 травня 2021р.). URL: https://isg-konf.com/uk/multidisciplinary-academic-research-and-innovation-ua/ (дата звернення: 15.08.2023).

32. Мазур Т. В. Охорона культурної спадщини в Україні: історико- й теоретико правове дослідження : дис . ... д-ра юр. наук : 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. Київ, 2021. 423 с.

33. Bilovus L., Homotiyk O. Cultural heritage preservation as a component of cultural policy: a global view. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2022. №3. С. 97–113. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48446/1/56.pdf (дата звернення: 15.08.2023).

References

1. Declaration of Principles. (2005). «Building the Information Society: A Global Challenge to the New Millennium». World Summit on the Information Society; Phase 2. Retrieved from: https://digitallibrary.un.org/record/533621 [in English].

2. Wokurka G., Banschbach Y., Houlder D., Jolly R. (2017). Digital Culture: Why Strategy and Culture Should Eat Breakfast Together. In: Oswald, G., Kleinemeier, M. (eds) Shaping the Digital Enterprise. Springer, Cham. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-319-40967-2_5 [in English].

3. Ronchi, A. M. (2019). e-Culture: On Culture in the Digital Age. In: e-Services. Springer, Cham. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-030-01842-9_3 [in English].

4. Firican Diana Andreea (2023). Digital Transformation and Digital Culture: A Literature Review of the Digital Cultural Attributes to Enable Digital Transformation: International Conference on Business Excellence. Proceedings of the Conference, 17, 1, 791–799 [in English].

5. Kotkova, V. Conditions and challenges of introducing electronic accounting in the Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine (17.11.2023). Retrieved from: https://www.pyrohiv.com/activities/umovi-ta-vikliki-vprovadzhennya-elektronnogo-obliku-u-nmnapu.html [in Ukrainian].

6. Androschuk, H. (22.06.2020). and museums: economic impact, digitalization, communication, security. Legal newspaper. Retrieved from: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/covid19-i-muzeyi-ekonomichniy-vpliv-cifrovizaciya-komunikaciya-bezpeka.html [in Ukrainian].

7. Trach, Yu. V. (2016). Transformation of the cultural environment in the context of the development of information technologies. Bulletin of the National Academy of Managers of culture and arts, 1, 25–29 [in Ukrainian].

8. Trach, Y. (2023). Immersive VR applications as a tool for familiarization with objects of cultural heritage. Issues of cultural studies, 41, 134–145 [in Ukrainian].

9. Volynets, V. O. (2020) New content and potential of the virtual museum. Digital platform: information technologies in the socio-cultural sphere, 3, (2), 122–133 [in Ukrainian].

10. On Culture: Law of Ukraine № 2778-VI. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text [in Ukrainian]

11. On the Basic Principles of Information Society Development in Ukraine for 2007-2015: Law of Ukraine № 537-V. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16#Text [in Ukrainian].

12. On the National Informatization Program: Law of Ukraine № 2807-IX. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text [in Ukrainian].

13. On the approval of the Information Society Development Strategy in Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 386-p. Retrieved from: https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577 [in Ukrainian].

14. On Museums and Museum Business. Law of Ukraine № 249/95-BP. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text [in Ukrainian].

15. On the approval of the Procedure for entering unique monuments of the Museum Fund of Ukraine into the State Register of National Cultural Heritage. Order of the Ministry of Culture and Arts № 653. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0144-02#Text [in Ukrainian].

16. On the approval of the Regulation on the State Register of National Cultural Property. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 466. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

17. On the approval of the Regulation on the Museum Fund of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1147. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

18. The procedure for recording museum objects in digital form. Order of the Ministry of Culture and Arts № 784. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1478-16#Text [in Ukrainian].

19. Regulations on state registration of normative legal acts of ministries and other executive authorities. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 731. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

20. On the approval of the Instructions for the organization of accounting of museum objects. Order of the Ministry of Culture and Arts № 580. Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/document/RE29259 [in Ukrainian].

21. Action plan for the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1106. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

22. Instructions on the procedure for the implementation of norms of international humanitarian law in the Armed Forces of Ukraine. Order of the Ministry of Defense of Ukraine № 164. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text [in Ukrainian].

23. On defining the format of the electronic document of scientific and project documentation in the sphere of cultural heritage protection. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1476. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1476-2022-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

24. On the approval of the structure of the Geodatabase of documentation in the field of cultural heritage protection. Order of the Ministry of Culture and Arts № 455. Retrieved from: https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/455_nakaz.pdf [in Ukrainian].

25. Project of Ministry of Digital Transformation of Ukraine (17.11.2023). Digital transformation of cultural heritage protection (e-Heritage). Retrieved from: https://plan2.diia.gov.ua/projects [in Ukrainian].

26. Ministry of Culture: Due to Russian aggression in Ukraine, 1,271 objects of cultural infrastructure were damaged (17.11.2023). Retrieved from: https://detector.media/infospace/article/207670/2023-02-03-ministerstvo-kultury-cherez-rosiysku-agresiyu-v-ukraini-postrazhdav-1271-obiekt-kulturnoi-infrastruktury/ [in Ukrainian].

27. UNESCO Annual Report (2020). Museums around the world in the face of COVID-19. Retrieved from: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373530 [in English].

28. Museum Innovation Barometer (17.11.2023). Retrieved from: https://www.museumbooster.com/mib [in English].

29. Augmented reality was presented at the Korolenko museum: you can view and take photos with virtual models of the writer's family in three locations (17.11.2023). Retrieved from: https://poltava.to/news/63426/ [in Ukrainian].

30. Project of the Museum of Theater, Music and Cinema of Ukraine «Open Kurbas: a digital collection» (17.11.2023). Retrieved from: https://openkurbas.org/pro-proekt [in Ukrainian].

31. Rodinova, N., Hayrapetyan, G. (2021). The latest technologies in the work of museums. Multidisciplinary academic research and innovation. International scientific and practical conference, 28–32. Retrieved from: https://isg-konf.com/uk/multidisciplinary-academic-research-and-innovation-ua/ [in Ukrainian].

32. Mazur, T. (2021). Protection of cultural heritage in Ukraine: historical and theoretical legal study: PhD thesis National Academy of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

33.Bilovus L., Homotiyk O. (2022). Cultural heritage preservation as a component of .cultural policy: a global view. Humanities studies: history and pedagogy, 3, 97–113. Retrieved from: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48446/1/56.pdf [in English].

Стаття надійшла до редакції 04.10.2023
Отримано після доопрацювання 09.11.2023
Прийнято до друку 17.11.2023

УДК 021.61:004.738.1]:001.89
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.293969

Цитування:
Калюжна Н. М. Використання інноваційних інструментів для підтримки та моніторингу відкритої науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 33–41.

Kaliuzhna N. (2023). Using Innovative Tools to Support and Monitor Open Science. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 33–41 [in Ukrainian].

Калюжна Наталія Миколаївна,
аспірантка Київського національного університету культури і мистецтв,
ТІВ – Інформаційний центр науки і техніки імені Лейбніца та університетська бібліотека (Ганновер, Німеччина)
https://orcid.org/0000-0003-3154-8194
Nataliia.Kaliuzhna@tib.eu

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ТА МОНІТОРИНГУ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Мета статті – *дослідити, описати та проаналізувати принципи роботи, зокрема функціональні можливості, сучасних сервісів та інструментів, призначених для моніторингу, підтримки й аналізу поширення результатів наукових досліджень у вільному доступі, які бібліотекарі можуть використати для популяризації відкритої науки.* ***Методологія дослідження*** *ґрунтується на комплексі загальнонаукових методів і підходів. Зокрема, було застосовано контент-аналіз офіційних вебсторінок інструментів і сервісів, метод узагальнення, системний, структурно-функціональний та інформаційно-аналітичний методи, що дали змогу підкреслити необхідність створення належної інфраструктури для розвитку відкритої науки.* ***Наукова новизна****. У статті розглянуто сучасні інструменти, сервіси та застосунки, такі як OpenAlex, BISON, COKI Open Access Dashboard, Journal Tracker Tool, OPTIMETA Plugins та ін., для підтримки практик відкритої наукової комунікації. Встановлено, що вдосконалення відкритої, некомерційної інфраструктури має потенціал для значного пришвидшення переходу на відкриту модель наукової комунікації.* ***Висновки.*** *Результати дослідження засвідчили наявність інноваційних сервісів для аналізу та моніторингу, які можуть використовувати бібліотекарі, науковці й усі зацікавлені в розвитку відкритого доступу. Ці інструменти є значущими для розширення і демократизації доступу до знань, оскільки сприяють подоланню територіальних, інституційних і дисциплінарних бар'єрів. Удосконалення відкритої, неприбуткової інфраструктури має бути ключовим завданням на шляху до впровадження практик відкритої науки. Сучасним бібліотечним працівникам важливо сформувати навички роботи з відкритими інструментами для моніторингу, аналізу та підтримки практик відкритої наукової комунікації, оскільки очевидним є потенціал онлайн-інструментів у науковій комунікації та їхня здатність поширювати результати наукової діяльності.*

Ключові слова: *відкритий доступ, моніторинг відкритого доступу, наукова комунікація, цифрові сервіси, відкрита наука.*

Kaliuzhna Nataliia,
Postgraduate Student,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Research Associate,
TIB-Leibniz Information Center of Science and Technologies
(Hannover, Germany)

USING INNOVATIVE TOOLS TO SUPPORT AND MONITOR OPEN SCIENCE

The purpose of the article *is to examine and describe the operational principles and functional capabilities of modern services and tools designed to monitor, support, and analyse dissemination of research outputs published in open access, which can be utilised by librarians to promote open science practices.* ***The research methodology*** *is based on a combination of scientific methods, incorporating content analysis of official web pages of tools and services, as well as methods of synthesis, systemic analysis, structural-functional*

© *Калюжна Н. М., 2023*

analysis, and information-analytical methods. ***Scientific novelty.*** *This article reviews modern tools, services and instruments, namely OpenAlex, BISON, COKI Open Access Dashboard, Journal Tracker Tool, OPTIMETA Plugins and others to support open scientific communication. It can be argued that development of open, non-commercial and shared infrastructure has the potential to vastly improve open access implementation.* ***Conclusions****. This study has identified a number of innovative tools for analysing and monitoring open access that can be used by librarians, researchers, and all interested parties. These tools are important for expanding and democratising access to knowledge, overcoming territorial, institutional, and disciplinary barriers. Improving open, non-profit infrastructure should be a key task on the path to implementing open science practices. Consequently, it is important for modern librarians to master their skills in working with open tools to monitor, analyse, and support open scholarly communication practices, given the evident potential of online tools in scholarly communication and their ability to disseminate the results of scientific activity.*

Keywords: *open access, open access monitoring, scientific communication, digital tools, open science.*

Актуальність теми дослідження. Сучасна система видавництва наукової літератури перебуває в процесі переходу до відкритої, прозорої, інклюзивної та загальнодоступної моделі поширення результатів наукових досліджень. Ця трансформація перебуває в епіцентрі зацікавленості дослідників, наукових установ, видавців, бібліотек та грантодавчих організацій. Зокрема, наукові установи та дослідницькі університети шукають можливості реформувати видавничі практики в такі, які дозволять їм зберігати немайнові та майнові права на свій інтелектуальний доробок; грантодавчі фонди зобов'язують грантоотримувачів публікувати у відкритому доступі не лише результати досліджень, але й первинні дані, програмний код та інші матеріали, на основі яких були отримані результати. Академічні бібліотеки посилюють свою роль у науковому середовищі як видавці наукових журналів, а також грають ключову роль у супроводі та адмініструванні трансформаційних угод з великими видавничими компаніями.

З метою прискорення цього транзиту уряди країн приймають національні плани та стратегії для збільшення частки результатів наукових досліджень у відкритому доступі. Останніми роками такі стратегії ухвалила низка держав, серед яких Румунія, Іспанія, Ірландія та Колумбія. У жовтні 2022 року Кабінет Міністрів України схвалив розпорядження «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» в Україні. Прийнятий план є важливим кроком на шляху інтеграції України до Європейського дослідницького простору, а також передбачає низку заходів щодо забезпечення відкритого доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації [7]. Політики, прийняті на рівні окремих установ, також сприяють трансформації наукової комунікації. Прикладами впровадження таких політик є План національного управління з аеронавтики і дослідження космосу з підвищення рівня відкритого доступу до результатів наукових досліджень (NASA Plan for Increasing Access to the Results of Scientific Research), у якому йдеться про неприйнятність запровадження періоду ембарго для рецензованих наукових публікацій, а також забезпечення доступу до повного тексту роботи з моменту її публікації [23]. Важливо згадати й про політику відкритої науки в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», яку було схвалено у 2022 році. Цей документ зазначає, що наукові результати повинні перебувати у відкритому доступі одразу після їх публікації на умовах стандартної відкритої ліцензії Creative Commons. Університет також зобов'язує дослідників самоархівувати публікації в інституційному репозитарії ELAKPI [8].

З огляду на таку увагу та зацікавленість у тому, яка частка результатів наукових досліджень перебуває у вільному доступі, виникає потреба в моніторингу цієї інформації, а відтак і наявності якісних метаданих, які про це сигналізують. На сьогодні ці метадані частково монополізували великі комерційні організації, що значно ускладнює їх отримання та аналіз для окремих установ. З іншого боку, культура належного управління дослідницькою інформацією тільки набирає уваги серед українських наукових установ і ЗВО. Відтак бібліотеки потребують відкритих інструментів для відстежування поширеності відкритого доступу, а також для ідентифікації проблем, які уповільнюють практики відкритої наукової комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Ґрунтовне дослідження щодо використання цифрових інструментів для підтримки наукової комунікації провели бібліотекарі Утрехтського університету Б. Крамер та Є. Босман. У своїй роботі вони ідентифікували та описали 17 етапів життєвого циклу наукових досліджень та набір сервісів, які можуть застосовувати дослідники на кожному з них [22]. Питання впровадження та використання сервісів в українських бібліотеках висвітлено в наукових працях українських дослідників і бібліотекарів. Зокрема, теоретичні та практичні аспекти впровадження інституційних репозитаріїв як

інструменту підтримки відкритого доступу описано в працях Т. Ярошенко [9], О. Олексюк [6] та Т. Лобузіна [3]. С. Назаровець та Є. Кулик [5] у своїй роботі «Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього» дослідили спектр інноваційних бібліотечних послуг і сервісів, спрямованих на задоволення потреб користувачів з урахуванням тенденцій і специфіки інформаційної взаємодії в суспільстві. Питання поширеності використання інструментів для підтримки наукової комунікації вивчала М. Назаровець [4], яка запропонувала структурну модель для їх ефективного впровадження. Ю. Куліш [2] проаналізувала наукометричні інструменти, які використовують бібліотечно-інформаційні фахівці для підготовки аналітичних звітів щодо оцінки наукових досліджень професорсько-викладацького складу ЗВО. Досвід використання онлайн-сервісів у бібліотеці для взаємодії з користувачами під час світової пандемії COVID-19 дослідили науковці з України та Хорватії [18].

Мета статті – вивчити й описати принципи роботи та функціональні можливості сучасних сервісів та інструментів, призначених для моніторингу, підтримки й аналізу поширення результатів наукових досліджень у вільному доступі, які можуть використовувати бібліотеки для підтримки практик відкритої науки.

Виклад основного матеріалу. Моніторинг відкритого доступу та оцінювання ефективності впровадження практик, які сприяють збільшенню частки результатів наукових досліджень у відкритому доступі, є необхідними завданнями на шляху до його ширшого впровадження. Дослідження щодо впровадження відкритого доступу в Україні здебільшого мають теоретичний характер. Лише невелика частина з них ґрунтується на емпіричних дослідженнях, які базуються на даних комерційних ресурсів, таких як Scopus, Web of Science та Dimension [1]. Ці бази даних мають обмежені охоплення та переважно індексують публікації англійською мовою. Відтак вони не відображають об'єктивну картину, коли йдеться про аналіз публікаційної активності певного університету, факультету чи країни загалом.

План впровадження відкритої науки в Україні передбачає, що моніторинг поширення результатів наукових досліджень буде виконувати Національна електронна науково-інформаційна система, яку розробляє Державна науково-технічна бібліотека України [21]. Наразі система перебуває в тестовій експлуатації. Допоки триває її розробка, бібліотекарі мають альтернативні інструменти для використання в роботі з підтримки та впровадження відкритої наукової комунікації. Розглянемо деякі з них.

OpenAlex – відкритий каталог наукової літератури, дослідників, журналів і наукових установ зі всього світу. Сервіс розробила канадська компанія OurResearch (у минулому відома як ImpactStory), яка спеціалізується на створенні та поширенні цифрових інструментів і послуг для бібліотек, наукових установ та дослідників. У роботі над своїми проєктами OurResearch дотримується відкритих практик щодо поширення даних і принципів управління. Не винятком є і розробка OpenAlex, дані з якого поширюються на умовах публічної ліцензії CC0. Компанія переважно існує завдяки підтримці донорів та грантів від Фонду Альфреда П. Слоуна (Alfred P. Sloan Foundation), Національного наукового Фонду (National Science Foundation) та Фонду Аркадія (Arcadia Fund) [13]. Пізніше, у квітні 2023 року, команда повідомила, що також пропонуватиме платний преміум доступ.

Розробку сервісу було анонсовано у 2021 році, невдовзі після заяви компанії Microsoft Research про припинення підтримки академічної пошукової системи наукової літератури Microsoft Academic Graph (MAG) [12]. Розробники заявили, що новий сервіс буде побудовано на основі даних MAG та збагачено метаданими з Crossref, але не включатиме інформації про патенти. Тестову версію OpenAlex було запущено 3 січня 2022 року із доступом до програмного інтерфейсу (API) та можливістю завантажити увесь набір даних у форматі json. Пізніше дослідники з Інституту дослідження твердого тіла імені Макса Планка зіставили MAG та OpenAlex щодо охоплення метаданих і встановили, що 90% даних MAG зі збереженням бібліографічних відомостей (рік публікації, сторінки, DOI та кількість цитувань тощо) було успішно імпортовано до OpenAlex [27]. Запуск графічного вебінтерфейсу для користувачів запланували на 2023 рік.

Набір даних OpenAlex являє собою різнорідний граф знань, який складається із п'яти ключових типів об'єктів: наукові твори *(works)*, автори *(authors)*, місця *(venues)*, установи *(institutions)*, поняття *(concepts)*, які відображають усі можливі взаємозв'язки між ними (*рис. 1*) [26].

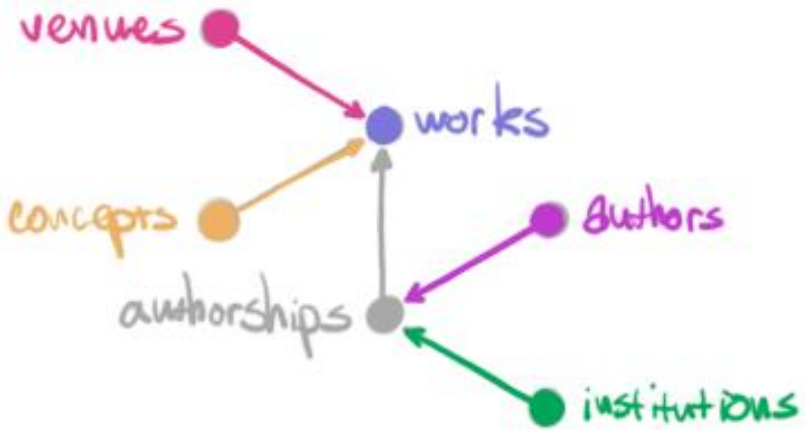

Рис. 1. ***Модель даних OpenAlex***

Важливо зазначити, що термін «автори» стосується осіб, які створюють наукові твори; термін «місця» – постійного місцезнаходження наукового твору (наукові журнали, назви конференцій, інституційні репозитарії, сервери препринтів тощо). Сутність «поняття» являє собою абстрактні ідеї, які характеризують наукові праці. На момент запуску сервіс індексував 209 млн наукових праць (журнальні статті, книги, дисертації, набори даних тощо), 213 млн авторів, 124 тис. місць, 109 тис. наукових установ та понад 65 тис. понять. У 2023 році розробники додали ще 2 об'єкти – видавці *(publishers)* та грантодавці *(funders)*.

Поміж іншого, OpenAlex є важливим інструментом для проведення бібліометричних досліджень і моніторингу відкритого доступу завдяки включенню у модель метаданих статусу доступу до опублікованого твору. Наприклад, за допомогою OpenAlex можна визначити, чи є публікація у відкритому доступі, чи доступ можливий лише за умови передплати. Твори, опубліковані у відкритому доступі, позначені *is_oa: true*, а закриті – *is_oa: false*. Для глибшого аналізу OpenAlex збагатили свої метадані такими підтипами відкритого доступу:

- gold (*золотий*) – статті, опубліковані в журналах відкритого доступу, які індексуються у Директорії журналів відкритого доступу (DOAJ);
- green *(зелений)* – статті, опубліковані в журналах, які поширюють на умовах передоплати, але одна з версій публікації заархівована в репозитарії відкритого доступу;
- hybrid *(гібридний)* – публікації в журналах, які розповсюджують на умовах передплати, але автори відкрили до них доступ, сплативши одноразову суму, яку встановив журнал;
- bronze *(бронзовий)* – статті, розміщені на сайті видавця та доступні для читання і ознайомлення, але без зазначення ліцензій та умов, за якими їх можна використовувати [25].

За допомогою цих маркерів OpenAlex фіксує, чи є публікація у відкритому доступі, який це тип відкритого доступу і за якою URL-адресою можна отримати доступ до повного тексту публікації.

COKI Open Access Dashboard – інформаційна панель для моніторингу відкритого доступу на рівні країн, регіонів та установ, розроблена Кертинським університетом (Австралія). COKI об'єднує дані з Crossref, Unpaywall, реєстру дослідницьких організацій ROR, Open Citation та OpenAlex. Розробники заявляють, що сервіс забезпечує потреби трьох ключових категорій: академічних бібліотек, дослідників і звичайних громадян. Особливістю застосунку є те, що команда розробила власну класифікацію типів відкритого доступу, аргументуючи це тим, що традиція позначати типи відкритого доступу кольорами веселки, металами та дорогоцінним камінням не дає логічного розуміння самих термінів. Відтак замінили їх на описові категорії:

- Відкритий через видавництво / видавця *(Publisher Open)* – статті, опубліковані в журналах відкритого доступу або гібридних журналах.
- Відкритий через інші платформи *(Other Platform Open)* – публікації на серверах препринтів, інституційних репозитаріях, особистих вебсторінках науковців тощо.
- Закритий доступ *(closed)* [15].

Станом на липень 2023 року COKI надавав інформацію щодо поширеності відкритого доступу у 221 країні та понад 14478 організацій [14].

Germany Open Access Monitor – інструмент, який забезпечує безперервний моніторинг відкритого доступу на рівні країни та генерує якісні аналітичні дані. Цей інструмент базується на даних із Dimensions, Web of Science, Scopus, Unpaywall, DOAJ, ROR, Crossref, LAS:eR та Open APC. Зокрема, статус відкритого доступу визначається на основі даних Unpaywall. Дані про бізнес-

модель наукових журналів надходять із Директорії журналів відкритого доступу (DOAJ). Нормалізація назв установ до кінця 2021 року здійснювалася на основі постійного ідентифікатора GRID, який пізніше було замінено на ідентифікатор Реєстру наукових на науково-дослідних установ ROR. Впорядкування назв наукових журналів відбувається за допомогою Crossref – реєстраційної агенції, яка також дозволяє встановлювати та відстежувати взаємозв'язки між публікаціями та їх цитуванням. Попри те, що Germany Open Access Monitor є відкритим інструментом, він також використовує дані комерційних баз даних. Розробники пояснюють це рішення бажанням відобразити якомога повнішу інформацію про публікації відкритого доступу. Наприклад, аргументом використання Dimensions є широке охоплення даних, WoS – те, що метадані містять інформацію про кореспондуючого автора, перевагою Scopus є те, що база містить найбільшу кількість назв журналів, які походять із німецькомовних країн. Як результат, така інтеграція забезпечує максимальну щільність даних.

Варто зазначити, що особливістю сервісу для моніторингу відкритого доступу в Німеччині є також те, що він відображає і фінансову складову переходу на відкриту модель наукової комунікації. З метою покращення прозорості як з боку видавництв, так і наукових установ Open Access Monitor відображає дані про ціни за публікації в золотих та гібридних журналах (імпортується з OpenAPC) та ціну за передплату пакета повнотекстових публікацій для бібліотечних консорціумів (отримують із LAS:eR).

У планах розробників збагатити сервіс метаданими з OpenAlex, а також зробити інтеграцію з більшою кількістю бібліотечних систем, таких як FOLIO та Alma [11].

B!SON – семантично-бібліометрична мережа для підбору журналів відкритого доступу, яку розробили Інформаційний центр науки і техніки імені Лейбніца та університетська бібліотека (TIB) у співпраці із Саксонською університетською бібліотекою Дрездена (SLUB). Основу роботи B!SON становить метод встановлення семантичної подібності до введених даних користувачем, а саме назви публікації, анотації та списку використаних джерел [17]. Завдяки методам машинного навчання семантична відповідність встановлюється на основі даних із трьох відкритих ресурсів: Директорії журналів відкритого доступу (DOAJ) щодо схожості статей, які вже індексуються директорією; OpenCitations COCY Index для знаходження публікацій, які цитують ті самі джерела, що і введена користувачем робота та Journal Tracker Tool для отримання інформації про відповідність журналу політиці грантодавців із cOAlition S. Після цього сервіс розраховує коефіцієнт подібності та генерує перелік журналів, які за тематичним спрямуванням та схожістю опублікованих матеріалів відповідають запиту користувача [16]. Формування запиту та сторінку результатів показано на *рис. 2*.

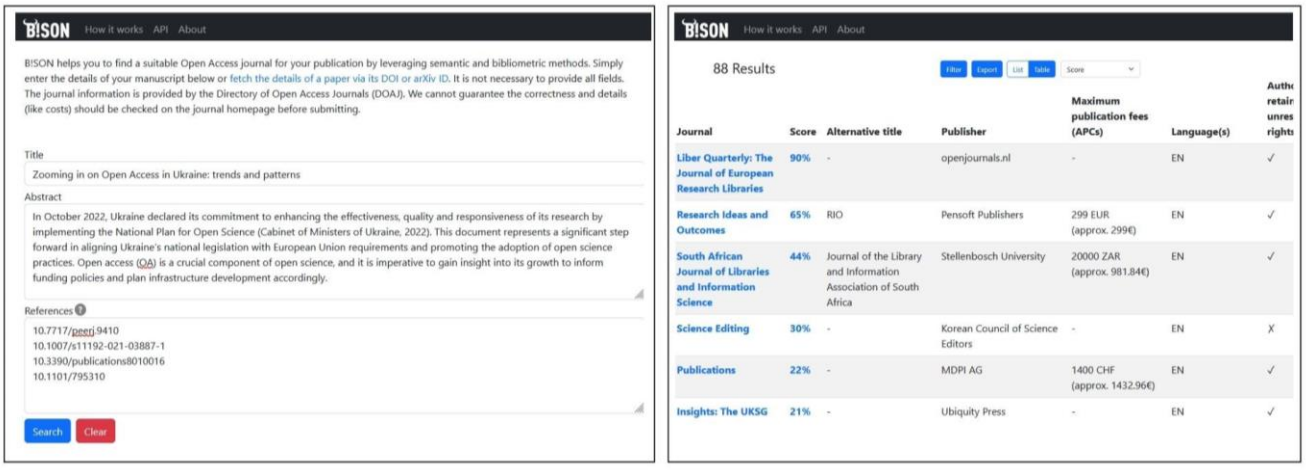

Рис. 2. ***Скриншот бета-версії сервісу B!SON. Сторінка введення даних і сторінка з результатами***

Для досягнення максимальних результатів B!SON надає можливість ранжувати та уточнювати результати за допомогою фільтрів, таких як період часу з моменту подачі рукопису до його публікації, ціна за публікацію, мова, дисципліна та ключові слова. У майбутньому команда розробників планує розширити джерела даних застосунку та додати дані з Crossref (для заповнення окремих прогалин у метаданих DOAJ) й OpenAlex (для отримання інформації про авторів).

Journal Observatory – платформа, яка об'єднує інформацію про різні аспекти,

характеристики та політики наукових журналів, подаючи дані структуровано, відкрито та через єдиний зручний інтерфейс. На момент анонсу сервісу (весна 2023 року) платформа містила інформацію про наукові журнали, сервери препринтів і платформи для проведення експертної оцінки (рецензування). Journal Observatory створила команда розробників на чолі із дослідниками з Лейденського центру науки та технологій [19].

Hybrid Open Access Dashboard (HOAD) – інтерактивний інструмент для відображення прогресу переходу гібридних журналів на відкриту бізнес-модель функціонування. Застосунок дає змогу користувачам проаналізувати портфоліо понад 12500 гібридних журналів, які включені до більш ніж 400 трансформаційних угод з різними видавцями наукової літератури. Серед переваг HOAD є те, що інструмент надає інформацію про поширеність типів ліцензій Creative Commons, як змінювалось їх використання видавцями із часом та дозволяє дослідити відмінності впровадження відкритого доступу в різних країнах. Метадані, на яких побудована аналітика, є відкритими та отримані із Crossref, OpenAlex та Journal Tracker Tool. Інструмент не має аналогів та є надзвичайно корисним для бібліотечних консорціумів у здійсненні моніторингу переходу журналів на відкриту модель у межах трансформаційних угод із видавцями. HOAD розробила Державна університетська бібліотека Геттінгена за фінансової підтримки Німецького дослідницького фонду [10].

Journal Tracker Tool (JCT) – вебінструмент, створений для визначення відповідності наукового журналу критеріям грантодавчих фондів cOAlition S щодо політики відкритого доступу. Застосунок допомагає дослідникам у пошуку «маршрутів» для оприлюднення своїх результатів наукових досліджень, зберігаючи їх від рутинного перечитування журнальних політик та їх зіставлення із вимогами фінансуючої організації. Необхідність такого інструменту зумовлена складністю перевірки виконання вимог Плану S через відсутність надійних джерел даних. Робота JCT ґрунтується на даних Директорії журналів відкритого доступу (DOAJ), Shareyourpaper.org Permissions, реєстрі трансформаційних угод ESAC, Crossref та даних з реєстру дослідницьких організацій ROR [20].

OPTIMETA Plugins – компільовані програмні модулі, які автоматично збирають, збагачують і передають наукові цитування та просторово-часові метадані до хабів відкритих даних (Open Citation, Wikidata, Open Research Knowledge Graph). Плагіни розроблені в межах проєкту OPTIMETA в співпраці Лейбніцького інформаційного центру науки та технологій та Вестфальського університету Вільгельма й призначені для використання з Open Journal Systems (OJS) – найбільш широко вживане програмне забезпечення для видавництва наукових журналів. Завдання плагінів – допомогти маленьким видавництвам і поодиноким журналам, які часто видають локальними мовами (не англійською), краще керувати своїми метаданими та інтегрувати їх до стандартних наукометричних практик, підвищуючи їх видимість [24].

Наукова новизна. Вперше розглянуто сучасні інструменти, сервіси та застосунки, такі як OpenAlex, COKI Open Access Dashboard, Journal Tracker Tool, OPTIMETA Plugins та ін., для підтримки практик відкритої наукової комунікації з метою підкреслення необхідності створення відкритої інфраструктури для її розвитку. Встановлено, що вдосконалення відкритої, некомерційної інфраструктури має потенціал для значного пришвидшення переходу на відкриту модель наукової комунікації.

Висновки. Сьогодні мережа «Інтернет» надає технічну можливість ділитися набагато ширшим спектром доказів, аргументів і висновків, що становлять основу сучасних досліджень. Дані, методологія та інтерпретація можуть бути доступні онлайн за нижчими цінами і з меншими бар'єрами для доступу, ніж це було раніше, а також уможливлюють географічно й часово широку співпрацю. Потенціал онлайн-інструментів у науковій комунікації та їхня здатність поширювати результати наукової діяльності, щоб ширше коло людей могло брати в ній участь, є очевидним.

Отже, відкрита наука представляє відкритість наукового процесу та зміцнення концепції соціальної відповідальності науки перед людством. Це ключовий інструмент для розширення і демократизації доступу до знань, оскільки сприяє подоланню територіальних, інституційних і дисциплінарних бар'єрів. Політика відкритої науки набула значного поширення як форма реагування на технологічний прогрес і бажання суспільства шукати можливості розв'язувати свої проблеми швидше й динамічніше.

Сучасним бібліотечним працівникам важливо бути обізнаними із відкритими інструментами для моніторингу, аналізу та підтримки практик відкритої наукової комунікації, які вони можуть використовувати абсолютно безплатно, оскільки очевидним є потенціал онлайн-інструментів у науковій комунікації та їхня здатність поширювати результати наукової діяльності. Також бібліотеки мають активно долучатися до розробки власної відкритої інфраструктури для збереження, управління та аналізу дослідницької інформації.

Варто зазначити, що переважна більшість розглянутих сервісів мають легкий у користуванні інтерфейс, не потребують спеціальних

умінь чи навичок для роботи з ними. Проте для проведення ґрунтовного аналізу даних із застосуванням бібліометричних методів, знання у галузі статистики та базові навички з програмування все ж стануть у пригоді. Зокрема, для роботи з OpenAlex необхідні вміння роботи з API та знання однієї з мов програмування (SQL, python тощо). Крім того, сучасні бібліотекарі мають володіти навичками та знаннями щодо належного управління дослідницькою інформацією відповідно до принципів FAIR та візуалізації даних.

Список використаних джерел

1. Калюжна Н. Упровадження принципів відкритого доступу в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. Т. 6 (1). С. 149–159. DOI: https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283984.
2. Куліш Ю. Наукометричний інструментарій університетської бібліотеки в системі наукових комунікацій. *Sciences of Europe*. 2023. № 120. С. 45–49. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8129175.
3. Лобузіна К. Репозитарій наукових текстів НАН України в Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського: стан і перспективи розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 11. С. 16–23. DOI: https://doi.org/10.15407/visn2021.11.016.
4. Назаровець М. Використання цифрових інструментів підтримки наукової комунікації: структурна модель організації послуг у бібліотеках ЗВО. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2020. № 58. С. 27–37. DOI: https://doi.org/10.31516/2410-5333.058.03.
5. Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_5_3 (дата звернення: 26.08.2023).
6. Олексюк О. Досвід впровадження інституційних репозитаріїв в Україні. *Інформаційні технології в освіті*. 2014. Вип. 20. С. 139–148. DOI: https://doi.org/10.14308/ite000504.
7. Про затвердження національного плану щодо відкритої науки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.10.2022 № 892-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 26.08.2023).
8. Про затвердження та реалізацію Політики відкритої науки в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» : наказ від 30.11.2022 № НОН337/2022. URL: https://ela.kpi.ua/handle/123456789/51235?locale=uk (дата звернення: 26.08.2023).
9. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 5. С. 3–10.
10. Achterberg I., Jahn N. Introducing the Hybrid Open Access Dashboard (HOAD). *Plan S*. 2023. 17 August. URL: https://www.coalition-s.org/blog/introducing-the-hybrid-open-access-dashboard-hoad/ (дата звернення: 19.10.2023).
11. Barbers I., Stanzel E., Mittermaier B. Open Access Monitor Germany: Best Practice in Providing Metrics for Analysis and Decision-Making. *Serials Review*. 2022. Vol. 48 (1–2). P. 49–62. DOI: https://doi.org/10.1080/00987913.2022.2066968.
12. Chawla D. Microsoft Academic Graph is being discontinued. What's next?. *Nature Index*. 2021. 15 June. URL: https://www.nature.com/nature-index/news/microsoft-academic-graph-discontinued-whats-next (дата звернення: 19.10.2023).
13. Chawla D. This tool is saving universities millions of dollars in journal subscriptions. *Science*. 2020. DOI: https://doi.org/10.1126/science.abd7483.
14. COKI Open Access Dashboard. URL: https://open.coki.ac/ (дата звернення: 20.10.2023).
15. Diprose J. P., Hosking R., Rigoni R., Roelofs A., Chien T., Napier K., Wilson K., Huang C., Handcock R. N., Montgomery L., Neylon C. A User-Friendly Dashboard for Tracking Global Open Access Performance. *The Journal of Electronic Publishing*. 2023. No. 26(1). DOI: https://doi.org/10.3998/jep.3398.
16. Entrup E. Eppelin A., Ewerth R., Hartwig J., Tullney M., Wohlgemuth M., Hoppe A. B!SON: A Tool for Open Access Journal Recommendation. *Linking Theory and Practice of Digital Libraries* : Proceedings 26th International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries, TPDL 2022, Padua, Italy, 20–23 September, 2022. Padua, 2022. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-16802-4_33.
17. Eppelin A., Entrup E., Hartwig J., Hoppe A. B!SON – a tool to make OA journal selection easier. *The 16th Munin Conference on Scholarly Publishing 2021*, organized online by UiT The Arctic University of Norway, 16–18 November. Sepentrio Conference Series, 4. Norway, 2021. DOI: https://doi.org/10.7557/5.6190.

18. Holcer D., Horban Y., Mašina D. D., Skachenko O. Library Online Services During Covid-19: the Experience of Libraries in Croatia and Ukraine. *Library Mercury*. 2021. No. 1(25). P. 81–97. DOI: https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.1(25).231472.

19. Journal Observatory. URL: https://www.journalobservatory.org/ (дата звернення: 18.08.2023).

20. Journal Tracker Tool. URL: https://journalcheckertool.org/ (дата звернення: 12.08.2023).

21. Kaliuzhna N., Auhunas S. Research Information Infrastructure in Ukraine: first steps towards building a national CRIS. *Procedia Computer Science*. 2022. Vol. 211. P. 230–237. DOI: https://doi.org/10.1016/j.procs.2022.10.196.

22. Kramer B., Bosman J. Innovations in scholarly communication - global survey on research tool usage [version 1; peer review: 2 approved]. *F1000Research.* 2016. No. 5. P. 692. DOI: https://doi.org/10.12688/f1000research.8414.1.

23. NASA Plan for Increasing Access to the Results of Scientific Research: Digital scientific data and peer-reviewed publications. Washington : National Aeronautics and Space Administration. NASA Headquarters, 2014. URL: https://www.nasa.gov/wp-content/uploads/2021/12/206985_2015_nasa_plan-for-web.pdf (дата звернення: 26.08.2023).

24. Nüst N., Yücel G., Cordts A., Hauschke Ch. Enriching the scholarly metadata commons with citation metadata and spatio-temporal metadata to support responsible research assessment and research discovery. *arXiv*. 2022. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2301.01502.

25. Priem J. What do the types of oa_status (green, gold, hybrid, and bronze) mean? *Unpaywall*. 2021. 1 December. URL: https://support.unpaywall.org/support/solutions/articles/44001777288-what-do-the-types-of-oa-status-green-gold-hybrid-and-bronze-mean- (дата звернення: 25.09.2023).

26. Priem J., Piwowar H., Orr R. OpenAlex: A fully-open index of scholarly works, authors, venues, institutions, and concepts. *arXiv preprint*. 2022. arXiv:2205.01833. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2205.01833.

27. Scheidsteger T., Haunschild R. Which of the metadata with relevance for bibliometrics are the same and which are different when switching from Microsoft Academic Graph to OpenAlex?. *Profesional de la información*. 2023. Vol. 32, No. 2. e320209. DOI: https://doi.org/10.3145/epi.2023.mar.09.

References

1. Kaliuzhna, N. (2023). Open Access Principles Implementation in Ukraine: Current State and Future Perspectives. Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere, 6 (1), 149–159. DOI: https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283984 [in Ukrainian].

2. Kulish, Y. (2023). Scientometric toolkits of the university library in the system of scientific communications. Sciences of Europe, 120, 45–49. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8129175 [in Ukrainian].

3. Lobuzina, K. (2021). Repository of scientific texts of the NAS of Ukraine in the Vernadsky National Library of Ukraine: State and prospects of development. Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine, 11, 16–23. DOI: https://doi.org/10.15407/visn2021.11.016 [in Ukrainian].

4. Nazarovets, M. (2020). The use of digital tools to support scientific communication: a structural model for organizing services in university libraries. Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture, 58, 27–37. DOI: https://doi.org/10.31516/2410-5333.058.03 [in Ukrainian].

5. Nazarovets, S., Kulyk, Y. (2017). Library 4.0: Next generation services and technologies. Bìblìotečnij vìsnik, 5, 3–14. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_5_3 [in Ukrainian].

6. Oleksyuk, O. (2014). Experience in implementing of institutional repositories in Ukraine. Information Technologies in Education, 20, 139–148. DOI: https://doi.org/10.14308/ite000504 [in Ukrainian].

7. On approval of the national plan for open science (Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 2022, October 8). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text [in Ukrainian].

8. On approval and implementation of the Open Science Policy at the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" (Order of 2022, November 30). Retrieved from: https://ela.kpi.ua/handle/123456789/51235?locale=uk [in Ukrainian].

9. Iaroshenko, T. (2014). The green path of open access. Repositories and their role in scholarly communication: the first twenty years. Bìblìotečnij vìsnik, 5, 3–10.

10. Achterberg, I., Jahn, N. (17.08.2023). Introducing the Hybrid Open Access Dashboard (HOAD). Plan S. Retrieved from: https://www.coalition-s.org/blog/introducing-the-hybrid-open-access-dashboard-hoad/ [in English].

11. Barbers, I., Stanzel, E., Mittermaier, B. (2022). Open Access Monitor Germany: Best Practice in Providing Metrics for Analysis and Decision-Making. Serials Review, 48 (1–2), 49–62. DOI: https://doi.org/10.1080/00987913.2022.2066968 [in English].

12. Chawla, D. (15.06.2021). Microsoft Academic Graph is being discontinued. What's next?. Nature Index. Retrieved from: https://www.nature.com/nature-index/news/microsoft-academic-graph-discontinued-whats-next [in English].

13. Chawla, D. (2020). This tool is saving universities millions of dollars in journal subscriptions. Science. DOI: https://doi.org/10.1126/science.abd7483 [in English].

14. COKI Open Access Dashboard. Retrieved from: https://open.coki.ac/ [in English].

15. Diprose, J. P., Hosking, R., Rigoni, R., Roelofs, A., Chien, T., Napier, K., Wilson, K., Huang, C., Handcock, R. N., Montgomery, L., Neylon, C. (2023). A User-Friendly Dashboard for Tracking Global Open Access Performance. The Journal of Electronic Publishing, 26 (1). DOI: https://doi.org/10.3998/jep.3398 [in English].

16. Entrup, E. Eppelin, A., Ewerth, R., Hartwig, J., Tullney, M., Wohlgemuth, M., Hoppe, A. (2022, September 20–23). B!SON: A Tool for Open Access Journal Recommendation. Linking Theory and Practice of Digital Libraries : Proceedings 26th International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries, TPDL 2022, Padua, 2022. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-16802-4_33 [in English].

17. Eppelin, A., Entrup, E., Hartwig, J., Hoppe, A. (16–18.11.2021). B!SON – a tool to make OA journal selection easier. The 16th Munin Conference on Scholarly Publishing 2021, organized online by UiT The Arctic University of Norway. Sepentrio Conference Series, 4. DOI: https://doi.org/10.7557/5.6190 [in English].

18. Holcer, D., Horban, Y., Mašina, D. D., Skachenko, O. (2021). Library Online Services During Covid-19: the Experience of Libraries in Croatia and Ukraine. Library Mercury, 1 (25), 81–97. DOI: https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.1(25).231472 [in English].

19. Journal Observatory. Retrieved from: https://www.journalobservatory.org/ [in English].

20. Journal Tracker Tool. Retrieved from: https://journalcheckertool.org/ [in English].

21. Kaliuzhna, N., Auhunas, S. (2022). Research Information Infrastructure in Ukraine: first steps towards building a national CRIS. Procedia Computer Science, 211, 230–237. DOI: https://doi.org/10.1016/j.procs.2022.10.196 [in English].

22. Kramer, B., Bosman, J. (2016). Innovations in scholarly communication - global survey on research tool usage [version 1; peer review: 2 approved]. F1000Research, 5, 692. DOI: https://doi.org/10.12688/f1000research.8414.1 [in English].

23. NASA Plan for Increasing Access to the Results of Scientific Research: Digital scientific data and peer-reviewed publications. (2014). Washington : National Aeronautics and Space Administration. NASA Headquarters. Retrieved from: https://www.nasa.gov/wp-content/uploads/2021/12/206985_2015_nasa_plan-for-web.pdf [in English].

24. Nüst, N., Yücel, G., Cordts, A., Hauschke, Ch. (2022). Enriching the scholarly metadata commons with citation metadata and spatio-temporal metadata to support responsible research assessment and research discovery. arXiv. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2301.01502 [in English].

25. Priem, J. (2021, December 1). What do the types of oa_status (green, gold, hybrid, and bronze) mean? Unpaywall. Retrieved from: https://support.unpaywall.org/support/solutions/articles/44001777288-what-do-the-types-of-oa-status-green-gold-hybrid-and-bronze-mean- [in English].

26. Priem, J., Piwowar, H., Orr, R. (2022). OpenAlex: A fully-open index of scholarly works, authors, venues, institutions, and concepts. arXiv. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2205.01833 [in English].

27. Scheidsteger T., Haunschild R. Which of the metadata with relevance for bibliometrics are the same and which are different when switching from Microsoft Academic Graph to OpenAlex?. Profesional de la información. 2023. Vol. 32, No. 2. e320209. DOI: https://doi.org/10.3145/epi.2023.mar.09 [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.10.2023
Отримано після доопрацювання 08.11.2023
Прийнято до друку 15.11.2023

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. БІБІЛОГРАФОЗНАВСТВО

УДК 316.774:021](477)"364"
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.293970

Цитування:
Биркович Т. І., Вільчинська І. Ю. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 42–48.

Byrkovych T., Vilchynska I. (2023). Information and Communication Activities of Ukrainian Libraries in the Conditions of War. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 42–48 [in Ukrainian].

Биркович Тетяна Іванівна,
доктор наук з державного управління,
кандидат юридичних наук, професор,
професор Київського національного
університету культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0003-3276-2029
byrkovychtetiana@gmail.com

Вільчинська Ірина Юріївна,
доктор політичних наук, професор,
професор Київського національного
університету культури і мистецтв,
Київський університет культури
https://orcid.org/0000-0001-5388-7811
poisk.07@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мета статті *– комплексно дослідити сутність інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек в умовах війни росії проти України та визначити роль комунікативних стратегій у реалізації основних їх завдань.* ***Методологія дослідження*** *ґрунтується на системному та ціннісному підходах, із застосуванням загальнонаукових (аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення) і спеціальних методів, зумовлених мультидисциплінарною інформаційно-комунікативною та соціально-культурною парадигмою дослідження, що дало змогу всебічно розглянути вказану проблему й отримати відповідні результати.* ***Наукова новизна*** *полягає в осмисленні загальних особливостей бібліотечної галузі в умовах війни.* ***Висновки.*** *Бібліотечна діяльність є одним з найважливіших аспектів функціонування інформаційно-комунікативної сфери України, яка в умовах війни активізувала свою діяльність з метою покращення взаємодії бібліотек і користувачів. Доведено, що бібліотеки в інформаційно-комунікативному просторі в умовах війни пройшли процес трансформації з традиційного середовища до соціального майданчика, який здатний протистояти інформаційним, культурним і психологічним впливам ворога. Зазначено, що до ефективних стратегічних напрямів її інформаційно-комунікативної діяльності належить розширення доступу до інформації аудиторії користувачів як в Україні, так і за її межами. Відбувається проведення масових заходів, направлених на підтримку молоді та пенсіонерів; співпраця з волонтерськими та громадськими організаціями; робота, спрямована на допомогу Збройним силам України та внутрішньо переміщеним особам; надання інформаційної підтримки; участь у благодійних заходах тощо. Підкреслено, що інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни набуває особливого значення і функціонує за принципом гуманності, який застосовують під час збройних конфліктів і який тісно пов'язаний із суміжними галузями міжнародного права, відображеного в національному законодавстві. Очевидно, що в умовах війни бібліотеки є чи не єдиними соціальними майданчиками популяризації освіти, правової освіти та виховання в територіальних громадах. Війна також активізувала нові форми й методи просвітницької та роз'яснювальної роботи, популяризацію бібліотечних послуг, котрі відображають конкретні запити користувачів, відповідають потребам місцевого населення та вимогам сьогодення. Усе це є важливим показником ефективності та привабливості бібліотек як інформаційно-комунікативного багатопрофільного соціального майданчика в умовах війни.*

Ключові слова: *бібліотека, бібліотекар, читач, інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек, комунікативні стратегії, інформаційно-комунікативний центр, бібліотечні послуги, війна.*

© *Биркович Т. І., 2023*
© *Вільчинська І. Ю., 2023*

Byrkovych Tetyana,
Doctor of Science in Public Administration,
Candidate of Legal Sciences, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts

Vilchynska Iryna,
Doctor of Political Sciences, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv University of Culture

INFORMATION AND COMMUNICATION ACTIVITIES OF UKRAINIAN LIBRARIES IN THE CONDITIONS OF WAR

The purpose of the article *is to comprehensively investigate the essence of information and communication activities of libraries in the conditions of the war between Russia and Ukraine and to determine the role of communication strategies in the implementation of their main tasks.* ***The research methodology*** *is based on systemic and value approaches, with the use of general scientific (analysis, synthesis, abstraction, generalisation, and others) and special methods determined by the multidisciplinary informational, communicative and socio-cultural research paradigm, which made it possible to comprehensively consider the specified problem and obtain appropriate results.* ***The scientific novelty*** *consists in understanding the general features of the library industry in the conditions of war.* ***Conclusions.*** *Library activity is one of the most important aspects of the functioning of the information and communication sphere of Ukraine, which intensified its activities during the war in order to improve the interaction between libraries and users. It has been proven that libraries in the information and communication space in wartime have undergone a process of transformation from a traditional environment to a social platform capable of resisting informational, cultural, and psychological influences of the enemy. It is noted that one of the effective strategic directions of its information and communication activities is the expansion of access to information for the audience of users both in Ukraine and abroad, and those who are in the occupied territory. Mass events aimed at supporting young people and pensioners are held; cooperation with volunteer and public organisations; work aimed at helping the Armed Forces of Ukraine and internally displaced persons; provision of information support; participation in charity events. It is emphasised that the information and communication activity of Ukrainian libraries in war conditions acquires special importance and functions on the principle of humanity, which is applied during armed conflicts and is closely related to related fields of international law reflected in national legislation. It is obvious that in wartime, libraries are almost the only social platforms for the promotion of education, legal education and upbringing in territorial communities. The war also activated new forms and methods of educational and explanatory work, the popularisation of library services that reflect the specific requests of users and meet the needs of the local population and the requirements of today. All this is an important indicator of the effectiveness and attractiveness of libraries as an informational and communicative multidisciplinary social platform in wartime conditions.*

Keywords: *library, librarian, reader, information and communication activities of libraries, communication strategies, information and communication centre, library services, war.*

Актуальність теми дослідження. Тривала гібридна, а з лютого 2022 року повномасштабна війна росії проти України руйнує українську культуру, мистецтво, освіту й бібліотечну галузь, що є порушенням міжнародного гуманітарного права. Бібліотека як соціокультурний інститут здійснює свою інформаційно-комунікативну діяльність на принципі гуманності, який застосовується під час збройних конфліктів та тісно пов'язаний з нормами національного законодавства, а також із суміжними галузями міжнародного права.

Тому актуальність теми є очевидною, оскільки інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни є особливо важливою для культурної політики держави, а їх індивідуальний підхід до читача, увага до проблем внутрішньо переселених осіб, соціально вразливих категорій населення, сімей військовослужбовців, людей з особливими потребами, спільнот, що провадять волонтерську діяльність, є безцінною.

Так, в Українській бібліотечній енциклопедії зазначено, що «діяльність бібліотек передбачає поєднання двох підходів – технічного, при якому бібліотека розглядається як «механізм» внутрішнього функціонування систем: комплектування, оброблення, систематизації, каталогізації, видачі – і культурно-філософського, де бібліотека являє собою культурне середовище спілкування бібліотекаря і користувача, а також інформаційне середовище, у якому концентруються знання конкретної

історичної епохи» [13]. Відповідно, щодо діяльності бібліотек під час війни підкреслимо, що вони є територією безпеки, психологічного та фізичного комфорту, важливим інформаційно-комунікативним багатопрофільним соціальним майданчиком.

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначене питання є досить широким, тому особливості інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек України в умовах війни варто досліджувати на основі теоретичного та практичного аналізу.

Досліджуючи особливості інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек України, ми проаналізували праці таких науковців: Н. Артапюх, Т. Биркович, О. Бруй, Т. Булахової, Л. Бутко, О. Воскобойнікова-Гудзєва, С. Гарагуля, В. Саранча, Н. Коржик, М. Кулик, О. Матвійчук, Н. Пасмер та ін. Незважаючи на достатню кількість сучасних науково-практичних розвідок із цього питання, майже немає досліджень про особливості інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек в умовах повномасштабної війни росії проти України.

Мета статті – комплексно дослідити сутність інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек в умовах війни росії проти України та визначити роль комунікативних стратегій у реалізації основних їх завдань.

Виклад основного матеріалу. Бібліотека є одним із найстаріших закладів культури та особливим видом інформаційно-комунікативної діяльності. Однак концептуально нове інформаційно-комунікативне середовище, спричинене війною, вимагає від бібліотек гідної відповіді на виклики доби. З ініціативи бібліотечних працівників відбувається пошук інноваційних шляхів формування власного інформаційно-комунікативного багатопрофільного соціального майданчика, зокрема можливість створення бібліотечних комплексів з метою активізації комунікацій.

Бібліотека як місце збереження документів завжди привертала увагу фахівців різних галузей знань. Тому для забезпечення сучасних потреб у якісному та швидкому наданні бібліотечних послуг бібліотеки у своїй діяльності використовують інформаційно-комунікативні технології як «найбільш ефективний засіб взаємодії держави і суспільства, розвиток глобального інформаційного суспільства, виконання державою її конституційних обов'язків щодо надання послуг громадянам за допомогою мережі «Інтернет», що сьогодні є еурядування, використання якого забезпечує продуктивну взаємодію всіх гілок влади як між собою, так із суспільством та значно спрощує процедури отримання послуг» [2].

Погоджуємося з думкою С. Гарагулі, який зазначає, що «технічна і технологічна модернізації бібліотечної діяльності забезпечили зміцнення інформаційної функції сучасної бібліотеки» [8], а цифровий інформаційний простір бібліотек як частина українського простору потребує від бібліотек оригінальних, нестандартних ідей, методик, проєктів, котрі б відображали новий підхід до змісту й організації бібліотечної діяльності.

Зокрема, досліджуючи інноваційні форми інформаційно-комунікативної роботи бібліотек, Н. Артапух підкреслила, що «бібліотечна практика в умовах сучасного інформаційного суспільства вимагає розробки та впровадження якісно нових технологій, сервісів, інших форм і методів задоволення інформаційних потреб читачів. Тобто інноваційної діяльності, спрямованої на пошук нових методів роботи й організацію обслуговування користувачів відповідно до змін їхніх запитів» [1]. Тож з упровадженням у бібліотечну діяльність інформаційно-комунікативних технологій виникає потреба в навчанні користувачів застосовувати сучасні цифрові технології для отримання потрібної інформації.

Використовуючи значний арсенал оригінальних, нестандартних ідей, методик, проєктів, бібліотечні установи мають можливість покращити інформаційно-комунікативну співпрацю з громадськістю та стають потужним освітньо-соціальним та комунікаційно-просвітницьким каналом із надання доступу громадянам до різноманітної інформації. Працівники бібліотек, за потреби і при реєстрації особи користувачем бібліотеки, надають доступ до інтернету, всесвітніх наукових, культурних мистецько-художніх електронних та інших ресурсів.

Вивчаючи соціально-комунікативну діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах, О. Воскобойнікова-Гузєва зазначає, що «бібліотеки різних типів і видів, відомчого підпорядкування, з різних регіонів країни мають великий досвід проведення науково-інформаційних, культурно-масових заходів із національно-патріотичної тематики. Сьогодні завдяки представленню інформації про такі заходи на сайтах бібліотек та на відповідних сторінках у соціальних мережах, підготовці фото- та відеорепортажів про заходи, електронні презентації книжково-ілюстративних виставок утворюється особливий зріз національного інформаційного простору, який транслює світові позицію держави, громадянського суспільства, окремого громадянина стосовно історичних подій в Україні» [7, 16].

Активне використання сучасних інформаційних технологій є важливим каталізатором трансформації бібліотек, що є особливо важливим чинником покращення їх роботи в умовах війни. Про це у своєму дослідженні підкреслюють Л. Бутко, Д. Василенко, В. Саранча: «В умовах швидкоплинних змін сьогодення основний соціокультурний

інститут сучасності, яким є бібліотека, не може працювати за старими моделями, він повинен змінюватися надшвидкими темпами, інакше є великий ризик не лише залишитися позаду конкурентів, але й узагалі стагнувати. Отже, бібліотекам потрібно приймати нові правила гри та випробувати на собі процес цифровізації» [5, 20–21]. Досліджуючи сучасний стан використання інформаційних технологій у бібліотеках України, О. Бруй зазначає: «Якщо на загал говорити про ІТ і бібліотеки, то мусимо визнати, що ми відстаємо від усього світу мінімум на 20–25 років» [3]. Однак, незважаючи на відсутність належного інформаційного забезпечення бібліотек в окремих регіонах, їх робота в умовах війни, всесторонньо направлена на співпрацю та допомогу українцям, боротьбу з фейками та російською пропагандою. Бібліотека стає особливим інформаційно-комунікативним багатопрофільним соціальним майданчиком боротьби на інформаційному фронті – чим і доводить свою життєздатність і як важливого інформаційно-комунікаційного інституту, який входить до системи інформаційних ресурсів сучасного суспільства. Створення багатофункціонального інформаційно-комунікативного майданчика в бібліотеках, як раніше зазначено, потребує застосування нових комунікативних технологій, які повинні орієнтуватися на різні групи населення, створюючи для них комфортний інформаційно-комунікативний простір. Всі ці необхідні зміни в бібліотечній діяльності потребують розробки нової моделі бібліотечних установ, забезпечуючи подальший розвиток інформаційно-комунікативних можливостей бібліотек в умовах війни.

Досліджуючи бібліотеки України як центри національного спротиву, О. Коржик доводить, що «сучасні вимоги суспільства до українських бібліотек як соціокультурних центрів громад приводять до диверсифікації їх базових функцій: інформаційно-комунікаційної, освітньо-виховної, рекреаційної. У діяльності багатьох публічних бібліотек втілюються їх функції, як-от: інформаційно-просвітницька, культурно-виховна, пізнавальна, комунікаційно-організаційна, розважальна, естетично-творча, релаксаційна, меморіальна (функція пам'яті), культуротворча тощо» [10, 43].

Покращення інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек України в умовах війни можливе з упровадженням автоматизованої бібліотечної інформаційної системи, української цифрової бібліотеки, автоматизацією подання документів для отримання грантової підтримки, ведення електронного каталогу з інформацією про доступні книжки на національному ринку, розробленою Міністерством цифрової трансформації України Цифрова трансформація бібліотек та книговидавничої справи (е-Книга), у якій підпроєкт «Національна автоматизована бібліотечна інформаційна система» включає три продукти: 1. Електронна картотека книжок та бібліотек – система, спрямована на створення єдиної бази бібліотечних записів. Вона пришвидшує процедуру наповнення бібліотеки, підвищує якість наповнення. (Дата запуску продуктів: електронна картотека книжок – 29.12.2022; електронна картотека бібліотек – 29.12.2022; електронна картотека авторів – 29.12.2022). 2. Українська цифрова бібліотека – це платформа, на якій будуть зібрані сучасні книжки українських та іноземних авторів (переклади), підручники для школярів у форматі epub, забезпечений доступ до них через мобільний застосунок на смартфоні (для індивідуального користування) та через вебінтерфейс (для бібліотек). (Дата запуску продуктів: мобільні застосунки для перегляду публікацій формату epub – 30.12.2021; облік завантаженого контенту в розрізі правовласників – 30.12.2021). 3. ПЗ для роботи з проєктними грантами – Система управління проєктами для створення та приймання заявок на надання грантів, їхнього технічного та змістовного оцінювання, визначення переможців, підписання та контролю виконання угод та опрацювання звітів. (Дата запуску продуктів: адаптація ПЗ СУП від УКФ – 30.12.2021) послуг [14] є важливим кроком для покращення соціокультурної діяльності бібліотек в умовах війни.

Важливість формування сучасної інфраструктури у діяльності бібліотек, коли в регіонах України регулярно лунають звуки повітряної тривоги, передбачає спрощення процедури замовлення документів читачами засобами інтернету. Перевага замовлення потрібних документів через інтернет є безпечним шляхом доступу до бібліотечного ресурсу. Тільки після отримання повідомлення про повне виконання замовлення читачеві пропонують прийти до бібліотеки за цим документом, або, якщо цей документ є цифрованим – отримати його дистанційно. Все це є важливою складовою збереження і розвитку гуманістичної концепції сучасного інформаційно-комунікативного суспільства.

Важливим чинником забезпечення належної інформаційно-комунікативної багатопрофільної діяльності бібліотек є соціальні мережі. Соціальні мережі є симбіозом соціальної та технічної реальності, завдяки якому здійснюються усі види соціальної комунікації: масової, групової, міжособистісної на всіх технологічно-бібліотечних ресурсах: аудіовізуальному, мовленнєвому і вербальному, що має визначальний вплив на розвиток українського суспільства. Так, на бібліотечних сайтах та сторінках у соціальних мережах

бібліотеки розміщують корисну інформацію для місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб, для громадян, які знаходяться на території України та за її межами.

Так, Г. Булахова зазначає: «Соціальна мережа виступає як поєднання електронних технологій, як засіб комунікацій та, відповідно, зв'язків між особами та спільнотами, об'єднаних спільними інтересами, що є перспективним засобом для реклами бібліотечної діяльності, бібліотечних сервісів, бібліотечних установ» [4], у якому основну роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології.

На важливості технологічної підтримки бібліотечної галузі наголошує виконавча директорка Благодійного фонду «Бібліотечна країна» та експертка Мережі захисту національних інтересів «АНТС» Люсьєна Шум: «Дуже важливою є інформаційна складова в роботі бібліотек, особливо це стосується тих закладів, які були переміщені і втратили свої приміщення через окупацію. Вони зараз діють як переміщені в інших містах і працюють дистанційно. Ці бібліотеки можуть ставати центрами інформаційної боротьби. Так, вони втратили матеріальні приміщення, але в них лишилися свої комунікаційні канали, через які можна і треба боротися з фейками та пропагандою, і стати центрами боротьби на інформаційному фронті [6].

Робота бібліотек в умовах війни відіграє ключову роль у донесенні до населення таких пріоритетів: європейських цінностей, важливості захисту незалежності та територіальної цілісності держави, особистої відповідальності громадянина перед своєю державою, зміцнення армії, системної та прозорої роботи органів державної, місцевої влади та територіальних громад, що гарантує стабільність і мир та є чинником стійкості тилу. Самі ж працівники бібліотек своєю патріотичною спрямованістю морально надихають та підтримують широку аудиторію користувачів її ресурсами.

Так, Н. Пасмор і М. Кулик у своєму дослідженні зазначають, що «процес формування бібліотечного соціального інституту відбувається на якісно нових організаційних, управлінських, технічних та технологічних засадах» [12]. Тобто бібліотека сьогодні, використовуючи управлінські рішення, котрі відповідають вимогами часу, стала особливим майданчиком боротьби на інформаційному фронті – чим і довела свою життєздатність як багатопрофільне інформаційно-комунікативне середовище, діяльність якого всесторонньо спрямована на співпрацю та допомогу українцям, боротьбу з фейками та російською пропагандою.

Бібліотеки сьогодні не витримують конкуренції з комерційними організаціями, які поступово витісняють їх з ринку інформаційно-комунікативних послуг. Зокрема, як підкреслює О. Матвійчук, «роль бібліотек у суспільстві виявляється в обслуговуванні читачів, використанні книжкових фондів користувачами» [11]. Звідси й спостерігається бажання бібліотек змінити традиційні форми роботи, створюючи на своїх базі інформаційно-комунікативні багатопрофільні соціальні майданчики, котрі зможуть впливати на формування культурного та інтелектуального середовища.

За соціологічними дослідженнями в умовах війни, інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек на неокупованих територіях спрямована на активну співпрацю з волонтерськими та громадськими організаціями, на допомогу Збройним силам України та внутрішньо переміщеним особам, на надання інформаційної підтримки, участь у благодійних заходах, які стають майданчиками для популяризації їхньої діяльності та потреб. Тобто бібліотечна робота сьогодні отримує абсолютно новий зміст, що значно розширює спектр її інформаційно-комунікативної та соціально-культурної діяльності.

Отже, «українська бібліотека сьогодні – це і міцний інформаційний тил, й освітній фронт спілкування із зовнішніми аудиторіями» [6]. Зокрема, «на деокупованих територіях і в регіонах, які приймають переселенців, є попит на доступну книгу, спілкування, електронні послуги, організацію дозвілля дітей тощо. У багатьох селах бібліотеки – це єдиний осередок культури, де гуртуються діти та дорослі. Майстер-класи, конкурси, літературні бесіди, клуби за інтересами, бібліотеатри, піжамні вечірки та інші заходи, які організовують бібліотекарі для дітей, вкрай важливі в умовах дистанційного навчання та пережитого стресу, викликаного війною. Бібліотеки ТГ також є місцем зустрічей людей пенсійного віку: у книгозбірні вони можуть взяти книгу, поспілкуватися про наболіле, передати показники лічильників чи випити чаю й обговорити улюблений серіал» [8]. Бібліотека стає багатофункціональним соціальним майданчиком, яка має доступ до мережі «Інтернет» та достатньо комп'ютеризована, де, окрім бібліотечного обслуговування, користувач має можливість творчо розвиватися, долучитися до лекцій, тренінгів, майстер-класів, зустрічатися з цікавими особистостями, отримувати знання та вдосконалювати свої вміння.

Сьогодні бібліотеки є одним із найважливіших складових функціонування інформаційно-комунікативної сфери, які в умовах війни сприяють реалізації державної культурної політики, гармонійно розвивають особистості, створюючи умови для навчання та патріотичного виховання громадян, передачу від покоління до покоління традицій, звичаїв та цінностей українського суспільства.

Наукова новизна полягає в осмисленні загальних особливостей бібліотечної галузі в умовах війни.

Висновки. Бібліотеки в інформаційно-комунікативному просторі в умовах війни пройшли процес трансформації з традиційного середовища до соціального майданчика, який здатний протистояти інформаційним, культурним та психологічним впливам ворога. Їх діяльність направлена на проведення масових заходів, на єднання українців, надання емоційної підтримки; співпрацю з волонтерськими та громадськими організаціями; роботу, спрямовану на допомогу Збройним силам України та внутрішньо переміщеним особам; надання інформаційної підтримки; участь у благодійних заходах тощо.

Трансформаційний підхід дозволяє виявити особливості інформаційно-комунікативної бібліотечної діяльності, сформувати цілісний інформаційно-комунікативний багатопрофільний соціальний майданчик у контексті державної культурної політики України.

Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек є складовою інформаційно-комунікативного простору сучасного суспільства та потребує, на нашу думку, розробки Концепції стратегічної інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек, яка б містила теоретико-методологічні основи аналізу модернізації бібліотек до вимог сучасності.

Список використаних джерел

1. Артапух Н. В. Інноваційні форми соціокультурної роботи бібліотек. URL: https://library.vn.ua/Konf2019/texts/4_9.htm (дата звернення: вересень 2023).
2. Биркович Т. І., Биркович В. І., Кабанець О. С. Механізми публічного управління у сфері цифрових трансформацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1488 DOI: 10.32702/2307-2156-2019.9.2 (дата звернення: вересень 2023).
3. Бруй О. Відставання на 20 років: цифрова трансформація бібліотек та реальні можливості змін. URL: https://chytomo.com/vidstavannia-na-20-rokiv-tsyfrova-transformatsiia-bibliotek-ta-realnimo zhlyvosti-zmin/ (дата звернення: вересень 2023).
4. Булахова Г. І. Соціальні мережі як засіб реклами бібліотечної діяльності. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/97 (дата звернення: вересень 2023).
5. Бутко Л. В., Василенко Д. П., Саранча В. І. Соціокультурна діяльність бібліотеки в умовах її цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2022. № 1. С. 19–26.
6. Війна за цінності: бібліотеки як центри боротьби на інформаційному фронті. URL: https://www.prostir.ua/?news=vijna-za-tsinnosti-biblioteky-yak-tsentry-borotby-na-informatsijnomu-fronti (дата звернення: вересень 2023).
7. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник.* 2016. №1. С. 12–17.
8. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17–23.
9. Діяльність бібліотек в умовах війни : методичний порадник бібліотекаря / Чернігівська ОУНБ ім. В. Г. Короленка ; уклад. О. Шурубенко ; відп. за вип. В. Примак. Вип. 9. Чернігів, 2022. 64 с.
10. Коржик Н. А. Бібліотеки України як центри національного спротиву. *Вісник Харківської державної академії культури.* 2022. № 62 С. 41–49.
11. Матвійчук О. Є. Тенденції розвитку соціокультурної діяльності бібліотек. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2010. Вип. 16. Т. ІІ. С. 133–138.
12. Пасмор Н. П., Кулик М. М. Бібліотечні сервіси в системі інформаційно-аналітичної підтримки наукових розробок (з досвіду роботи Наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого). URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13823/1/Pasmor_Kulik_93-98.pdf (дата звернення: вересень 2023).
13. Українська бібліотечна енциклопедія. Соціокультурна діяльність бібліотек. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0 (дата звернення: вересень 2023).
14. Цифрова трансформація бібліотек та книговидавничої справи (е-Книга). URL: https://plan2.diia.gov.ua/projects (дата звернення: вересень 2023).

References

1. Artapukh, N. V. (2019). Innovative forms of socio-cultural work of libraries. Retrieved from: https://library.vn.ua/Konf2019/texts/4_9.htm [in Ukrainian].

2. Byrkovych, T. I., Byrkovych, V. I., Kabanets, O. S. (2019). Mechanisms of public management in the sphere of digital transformations. Public administration: improvement and development, 9. Retrieved from: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1488. DOI: 10.32702/2307- 2156-2019.9.2 [in Ukrainian].

3. Brui, O. 20 years behind: digital transformation of libraries and real opportunities for change. Retrieved from: https://chytomo.com/vidstavannia-na-20-rokiv-tsyfrova-transformatsiia-bibliotek-ta-realnimozhlyvosti-zmin/ [in Ukrainian].

4. Bulakhova, H. I. Social networks as a means of advertising library activities: Retrieved from: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/97 [in Ukrainian].

5. Butko, L. V., Vasylenko, D. P., Sarancha, V. I. (2022). Socio-cultural activity of the library in conditions of its digitisation. Library science. Documentary science. Informatology, 1, 19–26 [in Ukrainian].

6. The war for values: libraries as centres of struggle on the information front. Retrieved from: https://www.prostir.ua/?news=vijna-za-tsinnosti-biblioteky-yak-tsentry-borotby-na-informatsijnomu-fronti [in Ukrainian].

7. Voskoboinikova-Huzieva, O. (2022). Socio-communication activity of the leading libraries of Ukraine in the latest conditions. Library Bulletin, 1, 12–17 [in Ukrainian].

8. Haragulia, S. (2014). Libraries in the information society: user orientation. Library Bulletin, 6, 17–23 [in Ukrainian].

9. Activities of libraries in the conditions of war: methodical adviser of the librarian. (2022). Chernihiv V. G. Korolenko OUNB; structure. O. Shurubenko, 9 [in Ukrainian].

10. Korzhyk, N. A. (2022). Libraries of Ukraine as centers of national resistance. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture, 62, 41–49 [in Ukrainian].

11. Matviichuk, O. E. (2010). Trends in the development of socio-cultural activities of libraries. Ukrainian culture: past, present, ways of development: scientific notes of the Rivne State Humanities University, 16, II, 133–138 [in Ukrainian].

12. Pasmor, N. P., Kulyk, M. M. Library services in the system of information and analytical support of scientific developments (from the experience of the Scientific Library of the Yaroslav the Wise National Law University). Retrieved from: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13823/1/Pasmor_Kulik_93-98.pdf [in Ukrainian].

13. Ukrainian library encyclopedia. Sociocultural activities of libraries. Ukrainian library encyclopedia. Retrieved from: https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0 [in Ukrainian].

14. Digital transformation of libraries and book publishing (e-Book). Retrieved from: https://plan2.diia.gov.ua/projects [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.09.2023
Отримано після доопрацювання 02.11.2023
Прийнято до друку 10.11.2023

УДК 167.2:[001.82:023](477)
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.293989

Цитування:
Варенко В. М. Моделювання діяльності бібліотек: аналітичні інструменти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 49–55.

Varenko V. (2023). Modelling of Library Activity: Analytical Tools. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 49–55 [in Ukrainian].

Варенко Володимир Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0002-6528-5604
varenko_v@ukr.net

МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК: АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ

Мета роботи. *Наукова проблема висвітлена з метою систематизувати, узагальнити відомі та нові знання про аналітичні інструменти моделювання діяльності сучасних бібліотек в Україні.* ***Методологія дослідження*** *базується на загальнонаукових принципах усебічності пізнання, комплексності, системності, єдності теорії і практики. Досягненню поставленої мети сприяло використання загальнонаукових (спостереження, аналізу, синтезу, моделювання, системного підходу, узагальнення) та спеціальних (бібліографічного, інформаційної діагностики (експрес-аналізу), групування) методів на теоретичному та емпіричному рівнях дослідження.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в систематизації та узагальненні відомих (про моделі та моделювання) та нових знань (про використання аналітичних інструментів моделювання в практичній діяльності українських бібліотек) з погляду сьогодення та перспектив їх розвитку в межах одного дослідження.* ***Висновки.*** *Місце і роль сучасної бібліотеки в глобальній системі цивілізаційного розвитку зумовлені її здатністю бути інформаційною базою розвитку людського потенціалу. Тобто в сучасному змінюваному світі бібліотека відповідає за збереження, поширення та примноження знань, всебічної комунікації, надання вільного, безпечного та комфортного простору для навчання та розвитку, об'єднання спільнот та окремих громадян. Дослідники пропонують різні моделі розвитку сучасної бібліотеки: «Бібліотека – культурно-просвітницький центр», «Бібліотека – науково-інформаційний центр», «Бібліотека – загальнодоступний освітній центр», «Бібліотека – цифровий хаб», «Бібліотека – інформаційно-аналітичний центр» та ін. Зрозуміло, що деякі моделі можуть бути пріоритетними або поєднуватися. Для побудови тієї чи іншої ефективної моделі функціонування та розвитку сучасної бібліотеки в моделюванні залучають відповідні аналітичні інструменти: побудова канви моделі, мозковий штурм, візуалізація, карта емпатії, SWOT-аналіз та ін. Вони допомагають фахівцям згенерувати інноваційні ідеї, змінити «правила гри» на ефективніші та практично трансформувати усталену форму діяльності бібліотеки на більш досконалу й сучасну. Відповідно за час упровадження нової моделі відбувається актуалізація документно-інформаційних ресурсів, підвищення рівня комунікації, посилення технологічної інфраструктури, підвищення рівня інформатизації та розвитку нових компетенцій фахівців.*

Ключові слова: *бібліотека, інформаційно-аналітична діяльність, модель, моделювання, інформаційний процес, інновація.*

Varenko Volodymyr,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Department of Information Technologies,
Kyiv National University of Culture and Arts

MODELLING OF LIBRARY ACTIVITY: ANALYTICAL TOOLS

The purpose of the research *is to systematise and summarise known and new knowledge about analytical tools for modelling the activity of modern libraries in Ukraine.* ***The research methodology*** *is based on general scientific principles of comprehensive knowledge, complexity, systematicity, unity of theory and*

© *Варенко В. М., 2023*

practice. The achievement of the set goal was facilitated by the use of general scientific (observation, analysis, synthesis, modelling, system approach, generalisation) and special (bibliographic, information diagnostics (express analysis), grouping) methods at the theoretical and empirical levels of research. ***The scientific novelty*** *of the work consists in the systematization and generalisation of known (about models and modelling) and new knowledge (about the use of analytical modelling tools in the practical activities of Ukrainian libraries) from the point of view of the present and the perspectives of their development within the scope of one study.* ***Conclusions.*** *The place and role of the modern library in the global system of civilizational development is determined by its ability to be an information base for the development of human potential. That is, in today's changing world, the library is responsible for preserving, spreading and multiplying knowledge, comprehensive communication, providing a free, safe and comfortable space for learning and development, uniting communities and individual citizens. Researchers propose various models of modern library development: "Library – cultural and educational centre", "Library – scientific and information centre", "Library – public educational centre", "Library – digital hub", "Library – information and analytical centre" and others. It is clear that some models can be prioritised or combined. To build one or another effective model of the functioning and development of a modern library, appropriate analytical tools are involved in modelling: building a model canvas, brainstorming, visualisation, empathy map, SWOT analysis, and others. They help specialists generate innovative ideas, change the "rules of the game" to more effective ones, and practically transform the established form of library activity into a more perfect and modern one. Accordingly, during the implementation of the new model, document and information resources are updated, the level of communication is increased, the technological infrastructure is strengthened, the level of informatisation is increased, and the development of new competencies of specialists takes place.*

Keywords: *library, information and analytical activity, model, modelling, information process, innovation.*

Актуальність теми дослідження. Нагальною потребою сучасної людини є вміння навчатися впродовж усього життя. Призначення сучасної бібліотеки – бути місцем для такого навчання та розвитку. Цьому сприяють такі інновації як: документи на різних носіях, простір для навчання (сучасні послуги та сервіси); віртуальне середовище, вебсайти бібліотек, блоги, сторінки та групи в соціальних мережах, електронні бібліотеки, системи пошуку інформації, мобільні технології, зони для групової роботи (коворкінги), комп'ютерні зони (класи), вільний доступ до літератури та інші сучасні методи роботи з інформацією. Моделювання сучасних технологій роботи з інформацією в діяльності бібліотек із залученням аналітичних інструментів і практик є актуальним і перспективним з огляду на те, що сучасна бібліотека стає інформаційним центром розвитку людського потенціалу. Крім того, будь-яка інноваційна модель розвитку бібліотеки має передбачати активне використання галузевого партнерства (бібліотека – бібліотека); міжсекторального партнерства (бібліотека та заклади культури, науки, освіти, бізнесу, громадські об'єднання тощо); міжнародного партнерства (галузеве та міжсекторальне); партнерства із державними органами влади (законодавчою та виконавчою гілками) і т.д. Дослідити процес моделювання діяльності сучасної бібліотеки є, на нашу думку, важливою теоретичною і практичною проблемою.

Аналіз досліджень і публікацій. Вважаємо за необхідне розглянути праці Олени Воскобойнікової-Гузєвої [3], Оксани Бояринової, Оксани Бруй, Лариси Лугової, Ярослави Сошинської, Ірини Шевченко [7], Александра Остервальдера та Іва Піньє [5], Генефи Швиданенко та Наталії Ревуцької [8], Олега Гавриша, Катерини Бояринової, Катерини Копішинської [4], Наталії Бойко [2] стосовно цієї проблеми.

Моделювання діяльності організації будь-якої сфери є на сьогодні вкрай важливою практичною проблемою. Олена Воскобойнікова-Гузєва наголошує, що «роль і місце сучасної бібліотеки в глобальній системі загальноцивілізаційного розвитку зумовлені її здатністю бути інформаційною базою розвитку людського потенціалу. Так бібліотека в змінюваному світі відповідає за збереження, примноження та поширення знань; об'єднання громад, спільнот та індивідів; надання вільного, комфортного та безпечного простору для навчання, спілкування та розвитку» [3]. Тобто усталена модель функціонування і розвитку бібліотеки в сучасних умовах змінюється на нову, інноваційну.

Автор пропонує такі моделі розвитку сучасної бібліотеки як мультифункціональної установи: «Бібліотека – науково-інформаційний центр», «Бібліотека – культурно-просвітницький центр», «Бібліотека – загальнодоступний освітній центр», «Бібліотека – інформаційно-аналітичний центр», «Бібліотека – дозвіллєвий центр», «Бібліотека – суспільно-комунікаційний центр» та ін. Передбачено, що певні моделі можуть поєднуватися або бути пріоритетними на окремому етапі розвитку установи.

Оксана Бояринова, Оксана Бруй, Лариса

Лугова, Ярослава Сошинська, Ірина Шевченко в дослідженні «Чотири простори бібліотеки: модель діяльності» [7], посилаючись на Концепцію відкритої та резонуючої бібліотеки, що має чотири простори, яку розробили у 2010 році дослідники Королівської школи бібліотекознавства та інформаційних наук Дорте Скот-Хансен, Каспер Хвенегард Расмуссен та Хенрік Йохумсен (Копенгаген, Данія), пропонують модель сучасної бібліотеки, що включає простір для навчання, простір досвіду, простір зустрічей та простір подій.

Автори дослідження наголошують, що «упродовж десяти років модель чотирьох просторів широко застосовують в усьому світі як професійні бібліотекарі, так й архітектори та дизайнери бібліотек… Адже вона чітко ілюструє, як бібліотеки зміщують акценти своєї діяльності з розвитку бібліотечних фондів і колекцій документів до розбудови простору культурного та літературного досвіду, простору взаємодії різних поколінь, простору співучасті, творчості та інновацій» [7]. Такі революційні зміни спонукають до застосування такого аналітичного інструменту, як *моделювання* з метою залучення в діяльність українських бібліотек інноваційних методик та, як результат, здобуття конкурентних переваг на ринку інформації.

Александр Остервальдер та Ів Піньє в практичному посібнику «Створюємо бізнес-модель» [5] якраз і надають фахівцям, управлінцям широку палітру аналітичного інструментарію для побудови сучасної та ефективної моделі розвитку будь-якої організації чи бізнесу. Авторами (а насправді для створення посібника залучено найпопулярніші світові практики, методики понад 490 фахівців-практиків) дано покрокові інструкції, що розповідають, як створити революційну бізнес-модель, розробити канву бізнес-моделі, що включає дев'ять основних структурних блоків, упровадити інновації в організації, стратегічно й тактично оновити власну бізнес-модель.

Генефа Швиданенко та Наталія Ревуцька в навчальному посібнику «Формування бізнес-моделі підприємства» [8] розкрили основні теоретичні, методичні та практичні засади формування, функціонування та розвитку бізнес-моделі підприємства. Особливу увагу звернули на специфіку формування пріоритетів споживачів. На думку авторів, «сьогоднішнє гіперконкурентне середовище зі стрімким зростанням масштабів, оперативністю і радикальністю корпоративних змін зумовлює необхідність відшукання найприбутковіших моделей бізнесу. Підприємства в процесі функціонування весь час трансформуються. Це стосується пошуку своєї місії, ринкових цілей, власної ексклюзивності та унікальності, зіставлення можливостей із рівнем досягнень. Усе це має відображати бізнес-модель» [8, 6].

Олег Гавриш, Катерина Бояринова, Катерина Копішинська у своїй праці [4], крім основного питання розкриття сутності та особливостей побудови і функціонування стартап-проєктів, виділили один з головних розділів бізнес-моделювання, де розкрили ключові поняття та сутність бізнес-моделі, структуру та види бізнес-моделей, методи дизайну під час побудови та візуалізації нової моделі. Як зазначають автори, «бізнес-модель є «скелетом» компанії. Усі процеси всередині компанії описуються її бізнес-моделлю і підпорядковуються їй» [4, 67]. Отже, як бачимо, моделювання є ключовим елементом у структурі проєктування інноваційної діяльності організації.

Наталія Бойко в статті «Методи та інструменти моделювання інформаційних процесів» [2] аналізує основні принципи та методи моделювання та обґрунтовує методологію формування інформаційної системи. Авторка продемонструвала системний підхід, що дає змогу сформувати моделі та обмеження для одержання й інтерпретації системи підтримки прийняття рішень. Дослідниця констатує: «результати показують, що новітні методи моделювання інформаційних процесів забезпечують доволі широкі масштаби охоплення діяльності підприємства із моделюванням усієї повноти технологічного процесу. Можна припустити, що ефективність застосування методів моделювання процесів зростає із часом» [2, 366]. І додамо, що в довготривалій перспективі інноваційна модель надає користувачам суттєві конкурентні переваги.

Звичайно, аналіз досліджень з окресленої проблематики вказаними публікаціями не обмежується.

Мета дослідження. Наукова проблема висвітлена з метою систематизувати, узагальнити відомі та нові знання про аналітичні інструменти моделювання діяльності сучасних бібліотек в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відомий фахівець зі стратегічного менеджменту, американський вчений Пітер Друкер справедливо закликав: «Робити правильні речі правильно». У його розумінні це означає забезпечити досягнення результатів найбільш оптимальним чином, тобто за мінімальні затрати часу, енергії, грошей, кадрового потенціалу та інших ресурсів. Методика моделювання з її аналітичним інструментарієм і є той найоптимальніший шлях до генерації нових ідей, побудови інноваційних моделей (об'єкта, явища, процесу) з метою ефективного розвитку і здобуття конкурентних переваг. Бібліотека в умовах глобальних змін не є винятком, а скоріше перспективним об'єктом цього процесу.

У сучасних умовах трансформації класичних форм діяльності вітчизняних бібліотек в інноваційні форми – інформаційних центрів знань, комунікації, цифрових хабів, завдання побудови ефективної моделі діяльності є надзвичайно актуальним. У рази зростає активне використання галузевого партнерства (бібліотека-бібліотека); міжсекторального партнерства (бібліотека та заклади культури, науки, освіти, бізнесу, громадські об'єднання тощо); міжнародного партнерства (міжсекторальне та галузеве); партнерства із державними органами влади (законодавчою та виконавчою гілками) тощо [3]. Значно видозмінюється пріоритетна складова сервісів та послуг клієнтського / споживацького середовища бібліотек. Все це потребує обґрунтування і цілеспрямованого розвитку в нових реаліях і має бути відтворено в інноваційних моделях розвитку сучасних бібліотек.

Серед різноманіття інноваційних моделей розвитку сучасних бібліотек, як приклад, виділимо проєкт українських дослідників [7], де представлено модель публічної бібліотеки, що поєднує в собі чотири простори: навчання, натхнення, зустрічей та подій, яку експерти адаптували для застосування в бібліотеках України. Ця модель окреслила бібліотеку в локальному громадському інтегрованому просторі знань, послуг та культури.

Упродовж дванадцяти років модель чотирьох просторів широко застосовують в усьому світі як професійні бібліотекарі, так дизайнери й архітектори бібліотек. Насамперед, це стосується будівництва нових бібліотек, але також і модернізації наявних бібліотек та дизайну інтер'єру окремих бібліотечних просторів. Можемо спостерігати, як бібліотеки зміщують акценти своєї діяльності з розвитку бібліотечних фондів і колекцій документів в бік розбудови їх як простору культурного та літературного досвіду, простору співучасті, простору взаємодії різних поколінь, інновацій та творчості [7, 6].

Перелік аналітичних інструментів, що можуть використовувати в побудові сучасної моделі діяльності бібліотеки, досить різноманітний: побудова канви моделі, мозковий штурм (атака), метод гелікоптера, метод «чорного ящика», метод побудови аналітичного поля проблеми, метод аналогії, побудова моделі за принципом Паретто, візуалізація, побудова карти емпатії, застосування «стратегії блакитного океану», використання «дерева цілей», SWOT-аналіз та інші методи й засоби. Розглянемо деякі з них докладніше.

Побудова канви моделі бібліотеки. Пропонуємо розглянути канву моделі, авторами якої є Александр Остервальдер та Ів Піньє [5], яка, безумовно, може бути використана в побудові ефективної моделі діяльності бібліотеки. На нашу думку, вона є досить простою і разом з тим системно відтворює ключові напрями та чинники побудови ефективної моделі організації. За основу взято дев'ять основних структурних блоків діяльності, що, за задумом авторів, охоплюють чотири основні компоненти діяльності: клієнтів, пропозицію, інфраструктуру та фінансову життєздатність організації (*рис. 1*).

Рис. 1. ***Дев'ять структурних блоків моделі організації*** *[5, 23]*

Коротко опишемо кожний з блоків:

1) споживчі сегменти – одна або декілька груп клієнтів, що охоплює ця модель. Групи клієнтів представляють різні сегменти, за умови якщо:

- взаємодія здійснюється за різними каналами збуту;
- відмінності в їх запитах зумовлюють відмінності в пропозиціях;
- їх вигідність істотно розрізняється;
- взаємовідносини з ними потрібно будувати по-різному;
- їх приваблюють різні аспекти пропозиції;

2) ціннісна пропозиція – сукупність переваг, які організація готова запропонувати споживачеві. Наприклад, новизна, економія на витратах, доступність, зручність / застосовність, комфорт, простір для спілкування тощо;

3) канали збуту, що: підвищують ступінь поінформованості споживача про товари й послуги організації; допомагають оцінити ціннісні пропозиції організації; дають змогу споживачеві вільно користуватися послугами; знайомлять споживача із ціннісними пропозиціями;

4) взаємовідносини з клієнтами. Такі взаємовідносини повинні передбачати персональну підтримку, вільний простір для спілкування, самообслуговування, автоматизоване обслуговування, комунікацію спільнот, спільне створення інформаційних продуктів;

5) потоки надходження доходу. До таких потоків включають, наприклад, продаж товарів, плата за використання тих чи інших товарів і послуг, оплата підписки, оренда / лізинг / рента, рекламні послуги тощо;

6) ключові ресурси. Ключовими фахівці називають матеріальні, людські, інтелектуальні та фінансові;

7) ключові види діяльності. Ключові види діяльності можна класифікувати, наприклад, так: інформаційні та сервісні послуги, надання простору для навчання, спілкування, комунікації спільнот, мереже обслуговування, інтернет-послуги тощо;

8) ключові партнери. Для реалізації ефективної моделі організації ключові партнери є вкрай необхідними, які забезпечать підтримку, організацію певних робіт, а також у разі необхідності допомогу;

9) структура витрат. За цією ознакою моделі організації можна розділити на два класи:

1) з переважною увагою до цінності. За структурою витрати можна розділити на такі категорії: фіксовані витрати, економія на масштабі, змінні витрати, ефект диверсифікації з переважною увагою до витрат;

2) з переважною увагою до витрат.

Зрозуміло, що побудова ефективної канви моделі бібліотеки не є самоціллю і може бути успішно реалізована в комплексі з іншими аналітичними інструментами. Так, наприклад, доречним буде проведення мозкового штурму (атаки) із залученням провідних фахівців бібліотеки та відповідною візуалізацією (презентацією мультимедійними засобами) проєкту загальної канви та окремих її структурних блоків з подальшим обговоренням елементарного складу даної моделі. Доцільна така презентація проєкту моделі (після затвердження топовими фахівцями) всьому колективу. Ефективність такої діяльності зростає в рази. На наш погляд, доречним буде також використання (візуалізація) карти емпатії.

Побудова карти емпатії. Клієнтоцентрична орієнтація проєкту моделі успішної організації є обов'язковою умовою ефективної моделі і передусім це стосується такої соціальної структури, як бібліотека. Такий підхід передбачає:

- види роботи, які наш клієнт має виконати і як йому в цьому допомогти;
- які сподівання має наш клієнт і як найефективніше допомогти йому їх реалізувати;
- яким способам звертання надає перевагу клієнт і як нашій організації (бібліотеці) найкраще відповідати його стилю життя;
- якими мають бути наші відносини з клієнтом (за його очікуваннями);
- за яку цінність чи цінності наш клієнт справді готовий платити [5, 135].

Карта емпатії – інструмент, який розробила компанія XPLANE, допоможе вийти за межі статистичних характеристик клієнта / споживача, глибше зрозуміти його потреби, поведінку, прагнення та проблеми. Завдяки цим даним можна розробити продуктивнішу й потужнішу модель, адже отримана інформація є основою для вдосконалення ціннісних пропозицій, покращення способів залучити нових клієнтів та налагодження стосунків з тими, що вже є.

Карта емпатії будується за такими показниками (*рис. 2*). Карта емпатії, побудована на зазначених показниках, може багато що розповісти фахівцям бібліотеки, а аналіз й узагальнення цієї інформації однозначно сприятиме побудові ефективної моделі діяльності бібліотеки.

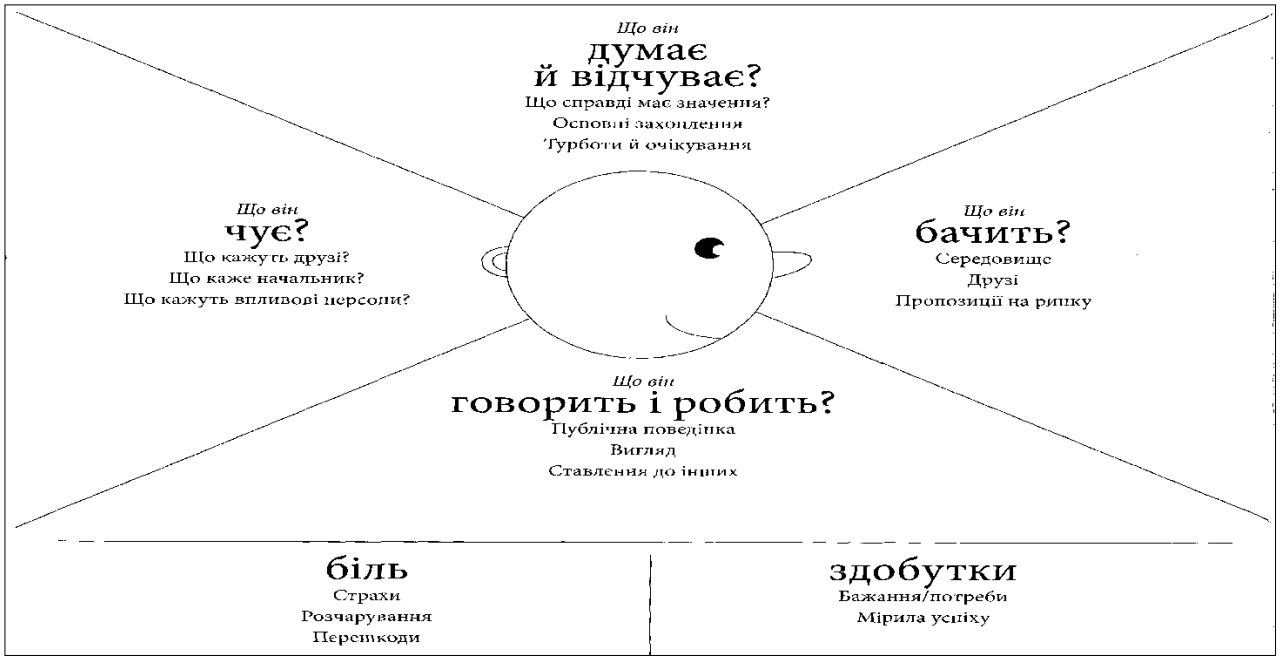

Рис. 2. ***Орієнтовна карта емпатії в моделюванні ціннісних пропозицій*** *[5, 136]*

Окрім описаних, звичайно, можуть ефективно прислужитися в процесі побудови ефективної моделі сучасної бібліотеки й інші аналітичні інструменти, а саме: мозковий штурм (особливо ефективний під час презентації та обговорення нової моделі бібліотеки), метод гелікоптера (дозволяє комплексно і системно оцінити як сам об'єкт, так і його взаємозв'язки із середовищем), метод «чорного ящика» (дає змогу фахівцям концентровано зосередитись на ключових питаннях «входу» (які фінанси, людський потенціал, матеріальне забезпечення потребує організація тощо) та «виходу» (що в результаті організація має на «виході»), метод побудови аналітичного поля проблеми (дозволяє системно розглянути «латентну інформацію» і проблеми, пов'язані з нею, та шляхи їх розв'язання), метод аналогії (дає змогу «скопіювати» найкращі практики в партнерів і конкурентів), побудова моделі за принципом Паретто (дозволяє зосередитись на ефективних засобах, методах, прийомах, технологіях і відкинути неефективні), візуалізація (значно полегшує сприйняття інформації), використання «дерева цілей» (допомагає тримати у «фокусі» цілі та генеральну мету діяльності організації, окреслити несуперечливі генеральній меті напрями діяльності з обов'язковим розписом конкретних виконавців, термінів виконання та залучених ресурсів). Зрозуміло, що такий перелік не є вичерпним.

Наукова новизна роботи полягає в систематизації та узагальненні відомих (про моделі та моделювання) і нових знань (про використання аналітичних інструментів моделювання в практичній діяльності українських бібліотек) з погляду сьогодення та перспектив їх розвитку в межах одного дослідження.

Висновки. Систематизація та узагальнення викладеної інформації дає змогу зробити такі висновки: 1) моделювання діяльності сучасних бібліотек з відповідним аналітичним інструментарієм є потужним засобом побудови та подальшої реалізації інноваційної моделі розвитку організації та здобуття нею конкурентних переваг на ринку інформації; 2) сучасне моделювання пропонує різні моделі розвитку сучасної бібліотеки: «Бібліотека – культурно-просвітницький центр», «Бібліотека – науково-інформаційний центр», «Бібліотека – загальнодоступний освітній центр», «Бібліотека – цифровий хаб», «Бібліотека – інформаційно-аналітичний центр» та ін. Вибір тієї чи іншої моделі залежить від цілей організації та мотивації фахівців; 3) наявна розгалужена система аналітичних інструментів моделювання дає змогу аналітику / фахівцю ефективно застосовувати їх на будь-якому етапі побудови інноваційної моделі бібліотеки залежно від потреб; 4) у результаті ефективного використання аналітичних методик моделювання отримуємо якісно новий рівень надання інформаційних послуг користувачам сучасної бібліотеки.

Отже, моделювання діяльності сучасної бібліотеки за допомогою аналітичних інструментів є універсальною методикою в роботі фахівців та експертів організації і потужним засобом досягнення ефективності в їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Бібліотеки – хаби цифрової освіти : практичний посібник / авт.-уклад.: О. Бруй, Т. Козицька, Г. Маціївська, С. Моісєєва, І. Шевченко ; заг. ред. Я. Сошинської ; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; Проєкт підтримки Дія. Електрон. вид. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023. 116 с.

2. Бойко Н. І. Методи та інструменти моделювання інформаційних процесів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*. 2014. № 805. С. 361–367.

3. Воскобойнікова-Гузєва О. Сучасна бібліотека у швидкозмінюваному світі: моделі розвитку та партнерства. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/663 (дата звернення: 25.09.2023).

4. Гавриш О. А., Бояринова К. О., Копішинська К. О. Розробка стартап-проектів : конспект лекцій : навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 188 с.

5. Ів Піньє, Александер Остервальдер. Створюємо бізнес-модель / пер. Роман Корнута. Київ : Наш Формат, 2023. 288 с.

6. Лаговський В. В., Краєвський В. М. Бізнес-аналітика та моделювання : навч. посіб. / Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь : УДФС України, 2020. 441с.

7. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практ. посіб. / авт.-уклад.: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.

8. Швиданенко Г. О., Ревуцька Н. В. Формування бізнес-моделі підприємства : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2013. 423 с.

References

1. Libraries – Hubs of digital education: a practical guide / ed.: O. Brui, T. Kozytska, H. Matsievska, S. Moiseieva, I. Shevchenko; general ed. Ya. Soshynska. (2023). VGO Ukrainian Library Association; Action support project. Electronic Publishing house Kyiv: VGO Ukrainian Library Association [in Ukrainian].

2. Boiko, N. I. (2014). Methods and tools for modelling information processes. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Information systems and networks, 805, 361–367 [in Ukrainian].

3. Voskoboinikova-Huzieva, O. (2023). Modern library in a rapidly changing world: development and partnership models. Retrieved from: https://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/663 [in Ukrainian].

4. Havrysh, O. A., Boiarynova, K. O. & Kopishynska, K. O. (2019). Development of startup projects: Outline of lectures. Kyiv: Igor Sikorskyi KPI [in Ukrainian].

5. Piñet, Yves & Osterwalder, A. (2023). We are creating a business model. Kyiv: Nash Format [in Ukrainian].

6. Lahovskyi, V. V., Kraievskyi, V. M. (2020). Business analytics and modelling: teaching. Manual. Irpin: UDFS of Ukraine [in Ukrainian].

7. The four spaces of the library: activity model. (2020). Ukrainian Library Association. Kyiv: VGO Ukrainian Library Association [in Ukrainian].

8. Shvydanenko, H. O., Revutska, N. V. (2013). Formation of the business model of the enterprise. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.10.2023
Отримано після доопрацювання 07.11.2023
Прийнято до друку 15.11.2023

УДК 027.022(477.43/44):025.5-048.34]”364”
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294073

Цитування:
Побережна Т. І. Трансформація діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 56–62.

Poberezhna T. (2023). Transformation of Public Libraries’ Activities of Podillia under Conditions of Marital Law. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 56–62 [in Ukrainian].

Побережна Тетяна Іванівна,
аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
https://orcid.org/0009-0006-7028-6253
poberezna19051974@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПОДІЛЛЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мета роботи *– репрезентувати основні напрями діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні.* ***Методологія дослідження*** *полягає у використанні діяльнісного, людиноцентричного та соціокомунікаційного підходів, які відображають зміни пріоритетів у функціонуванні бібліотечно-інформаційної сфери в умовах суспільних загроз. Також застосовано загальнонаукові (аналізу, описовий і узагальнення) та спеціальні (бібліотекознавчі) методи, що дало змогу реалізувати поставлену мету.* ***Наукова новизна*** *представленої роботи полягає в розширенні уявлень про роль та значення публічних бібліотек Поділля в житті громад у складний час російсько-української війни. Розкрито особливості основних напрямів діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні. Актуальність запропонованої теми полягає в тому, що діяльність у період воєнного стану в Україні змістила акценти в пріоритетності базових функцій бібліотек, адже вони цілком закономірно як соціально орієнтовані установи зосередилися на консолідації українського народу на шляху до Перемоги над віроломним загарбником, що значно підвищило їхню соціальну роль і позитивно вплинуло на відповідальність перед суспільством загалом.* ***Висновки****. Доведено, що сьогодні публічні бібліотеки Поділля – це безоплатні загальнодоступні культурно-освітні заклади, що оперативно забезпечують відкритий доступ до власних фондів, інформації та знань для мешканців громади (від дошкільнят до людей похилого віку та осіб з особливими потребами), також всіх категорій віддалених користувачів, успішно задовольняють виховні, дозвіллєві, духовні, інформаційні, освітні, соціалізуючі та інші потреби читачів, намагаються «бути всім для всіх». Пріоритет загальнолюдських цінностей у діяльності публічних бібліотек Поділля, які в умовах воєнного стану функціонують у руслі загальноукраїнських тенденцій, поставив на порядок денний нові завдання, що реалізовуються через активне запровадження інноваційних форм, особливо в мультимедійному середовищі.*

Ключові слова: *функція бібліотеки, публічні бібліотеки Поділля, інформаційний ресурс, консолідація, інформаційний простір, цифровізація.*

Poberezhna Tatiana,
Postgraduate Student,
National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

TRANSFORMATION OF PUBLIC LIBRARIES’ ACTIVITIES OF PODILLIA UNDER CONDITIONS OF MARITAL LAW

The purpose of the article *is to represent the main areas of activity of Podillia public libraries under the conditions of martial law in Ukraine.* ***The research methodology*** *consists in the use of activity-based, human-centred, and socio-communication approaches, which reflect changes in priorities in the functioning of the library and information sphere in the conditions of social threats. General scientific (analysis, descriptive, and generalisation) and special (library) methods were also used, which made it possible to achieve the goal.* ***The scientific novelty*** *of the presented work lies in the expansion of ideas about the role and significance*

© *Побережна Т. І., 2023*

of public libraries in Podillia in the life of communities during the difficult time of the Russian-Ukrainian war. The peculiarities of the main areas of activity of Podillia public libraries in the conditions of martial law in Ukraine are revealed. ***The scientific novelty of the proposed topic*** *is that work during the period of martial law in Ukraine shifted the emphasis on the priority of the basic functions of libraries, because they quite naturally, as socially oriented institutions, focused on the consolidation of the Ukrainian people on the way to Victory over the treacherous invader, which significantly increased their social role and positively affected their responsibility to society in general.* ***Conclusions****. It is proved that today the public libraries of Podillia are free public cultural and educational institutions that quickly provide open access to their own funds, information and knowledge for community residents (from pre-schoolers to the elderly, people with special needs) and all categories of remote users successfully satisfy educational, leisure, spiritual, informational, educational, socialisation and other needs of readers, try to "be everything to everyone". The priority of universal values in the activity of public libraries of Podillia, which in the conditions of martial law function in line with all-Ukrainian trends, put new tasks on the agenda, which are implemented through the active introduction of innovative forms, especially in the multimedia environment.*

Keywords: *library function, Podillia public libraries, information resource, consolidation, information space, digitisation.*

Актуальність теми дослідження. Виклики, які постали перед бібліотечно-інформаційною сферою України останніми роками, з одного боку, довели здатність бібліотечних закладів до адаптації в різних умовах, зокрема ефективно працювати дистанційно та максимально повно забезпечувати інформаційні, освітні, культурні, дозвіллєві потреби користувачів, а з іншого – спричинили переорієнтацію основних напрямів діяльності відповідно до вимог громад. «Для задоволення інформаційних, освітніх, культурних потреб своїх користувачів бібліотека сьогодні робить доступними не тільки документовані знання, інформацію, що зберігаються в її фондах. Вона виходить за свої фізичні кордони, переходить з реального простору у віртуальний» [6, 41].

Робота в період воєнного стану в Україні змістила акценти в пріоритетності базових функцій бібліотек, адже вони цілком закономірно як соціально орієнтовані установи зосередилися на консолідації українського народу на шляху до Перемоги над віроломним загарбником, що значно підвищило їхню соціальну роль і позитивно вплинуло на відповідальність перед суспільством загалом. «З перших днів російсько-української війни вітчизняні публічні бібліотеки, використовуючи всі накопиченні знання за попередні вісім років російської агресії на Сході України, допомагають Збройним силам України наближати перемогу та цивільним вистояти у цій боротьбі» [7, 77].

Аналіз досліджень і публікацій. В українському бібліотекознавчому дискурсі проблематика діяльності бібліотек в умовах воєнного стану в Україні превалювала з перших днів повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р., але від 2014 р., коли було російською федерацією анексовано Автономну республіку Крим та тимчасово окуповано частини Донецької та Луганської областей, на сторінках галузевої періодики («Бібліотечна планета», «Бібліотечний форум України: теорія, історія, практика» тощо), у фаховій комунікації темі діяльності переміщених бібліотек (#бібліотека_у_валізі #library_in_a_suitcase) та особливостям роботи у таких умовах приділялася постійна увага. Українські бібліотекарі-практики розкривають свій кращий досвід (Ю. Амельченко, О. Білик, Ю. Василенко, Г. Дідусенко, Ю. Долинська, Л. Казакова, Л. Костенко, І. Лугина, А. Лупан, Г. Прозорова, К. Райхіль, Т. Сватула, О. Шевченко, О. Шматько, Л. Шум та ін.).

Втрати, досягнення та перспективи діяльності окремих бібліотек Поділля[1] представлено в публікаціях таких авторів, як Н. Андрійченко (Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського, м. Кропивницький), О. Бойко (КУ «Публічна бібліотека Збаразької міської ради», Тернопільська область), Т. Верещак (Центральна міська бібліотека імені Івана Бевза, м. Вінниця), Ю. Горбатенко (Централізована міська бібліотечна система для дітей м. Одеси), Т. Жайворонок (Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна), Є. Забіянов (Одеська обласна універсальна наукова бібліотека імені М. С. Грушевського), О. Завіна (Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського, м. Кропивницький), В. Животовська (Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського, м. Кропивницький), І. Іванова (Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих міста Києва), Н. Клашнікова (Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського, м. Кропивницький), О. Кісельова (Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва ім. Є. Маланюка), А. Косій (Публічна бібліотека Снігурівської міської ради, Миколаївської області), Т. Кущук (Публічна бібліотека з філіями Бердичівської міської територіальної громади), А. Мороз (Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва), О. Романюк (Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих міста Києва), Г. Слотюк (Вінницька обласна універсальна

наукова бібліотека імені Валентина Отамановського), Л. Харчук (КЗ «Міські публічні бібліотеки» Житомирської міської ради), А. Ярмолюк (Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека).

Здійснений аналіз виявленої значної джерельної бази стосовно напрямів діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні дає змогу констатувати, що широко представлено досвід окремих бібліотечних закладів. Тому перед нами постало завдання – систематизувати та узагальнити основні напрями діяльності публічних бібліотек Поділля у складний час російсько-української війни.

Мета роботи – репрезентувати основні напрями діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державна політика України в бібліотечно-інформаційній сфері зорієнтована на реалізацію «прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками» [8]. Домінуючим фактором діяльності бібліотеки як соціального інституту в умовах війни постала всебічна підтримка громадян: від сприяння соціалізації переміщених осіб до розгортання широкої волонтерської діяльності. Українські публічні бібліотеки довели ділом свою життєздатність і відкритість до співпраці та допомоги. «Цьому сприяло, насамперед, підвищення ролі освіти, впровадження нових інформаційних технологій та кардинальні зміни у свідомості самих працівників публічних бібліотек, які нині мислять креативно та постійно шукають нові форми допомоги своїй країні у важкі часи» [7, 79].

Бібліотека, згідно зі статтею 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», – це «інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки» [8].

Публічні бібліотеки Поділля, історія значної частини з яких сягає понад століття функціонування, – це безоплатні загальнодоступні культурно-освітні заклади, що оперативно забезпечують відкритий доступ до власних фондів, інформації та знань для мешканців громади (від дошкільнят до людей похилого віку, осіб з особливими потребами) і всіх категорій віддалених користувачів, успішно задовольняють виховні, дозвіллєві, духовні, інформаційні, освітні, соціалізуючі та інші потреби читачів, намагаються «бути всім для всіх». Сьогодні активно триває «процес трансформації бібліотек і поступове їхнє перетворення на соціальний інститут, що містить інформаційно-комунікаційні й культурні компоненти та забезпечує стійкість зв'язків і відносин у межах суспільства» [3, 6].

Пріоритет загальнолюдських цінностей у діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану поставив на порядок денний нові завдання, які реалізовуються через активне запровадження інноваційних форм у мультимедійному середовищі. Серед «користувачів популярними зараз уже стали віртуальні виставки, онлайн-екскурсії, презентації, відеолекції, відкритий доступ до цифрових колекцій тощо. Набирають обертів такі інноваційні форми роботи, як: буккросинг, буктрейлер, бібліофреш, квест, бібліотечний флешмоб, інформаційний брифінг, коворкінг, коучинг тощо» [3, 7].

Головними громадянськими та професійними завданнями публічних бібліотек, за Ю. Новальською, став захист національного інформаційного простору; формування Національної цифрової бібліотеки України (збір та систематизація свідчень злочинів росіян проти об'єктів української культури); багатогранна інформаційно-комунікаційна та культурно-просвітницька робота (сприяння цифровій грамотності населення); багатоаспектна онлайн-підтримка; адаптація бібліотечних послуг до реалій часу; різноманітні волонтерські проєкти; благодійна діяльність; збір коштів для ЗСУ.

С. Сердюк та С. Герасимов [9], окрім названих вище, наводять такі: виконання наукових досліджень; організація доступу до достовірних джерел інформації; провадження інформаційно-консультативної роботи з питань охорони здоров'я, правових, психологічних, соціальних тощо. Автори наголошують: бібліотеки залишаються простором зустрічей, територією співтворення і психологічного комфорту (бібліотерапія); стали локаціями для укриття і бомбосховищами; як центри культури сприяють її розвитку та збереженню традицій; значну увагу приділяють внутрішньо переміщеним особам. «Долаючи серйозні виклики й загрози, бібліотеки навіть у воєнний час залишаються осередками інтелектуальної свободи та громадянської активності, провідниками національних ідей та європейських цінностей, просторами просвітництва і толерантності, культури, науки і освіти» [9, 14].

До вказаних вище варто додати різностороннє використання інформаційно-комунікаційних технологій у щоденній практиці з метою донесення правди до окремого громадянина і світової спільноти загалом про жахіття війни: створення електронних ресурсів, цифрова комунікація, наповнення бібліотечних сайтів, блогів та

соціальних мереж актуальною інформацією, боротьба з фейками.

Ми повністю солідарні з Л. Кравець, що в «час російсько-української війни найзначніших трансформацій зазнала і посіла лідируючі позиції власне соціальна функція бібліотек саме через врахування загальнолюдських та національних пріоритетів в умовах нагальної необхідності захисту Української Держави і зміцненні національної ідентичності, збереження духовного та фізичного стану громадян через утворення соціалізуючого середовища» [5, 197].

Основні напрями діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні репрезентовані проведеними заходами відповідно до їхньої місії та цільового призначення: як інформаційний, культурний, освітній і дозвіллєвий центр.

Для ілюстрації правомірності наших тверджень ми використали мультимедійний контент блогу (*рис. 1*), Facebook (*рис. 2*) та YouTube-каналу (всього 82 відео) КЗ «Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського» (далі Малинська ЦПБ ім. В. Скуратівського, заснована в 1931 р. як районна бібліотека, сьогодні нараховує 26 бібліотек-філій) Малинської міської ради Житомирської області.

Рис 1. ***Блог БібліоМалин КЗ «Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського»***

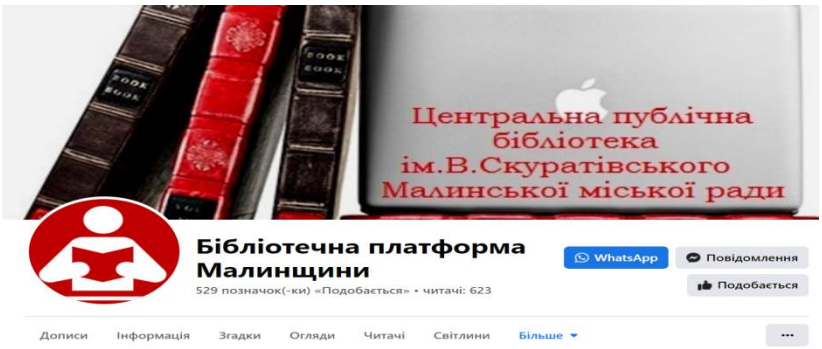

Рис 2. ***Facebook-сторінка КЗ «Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського»***

«Бібліотека – платформа для самореалізації, культурного розвитку, комунікації, безперервного навчання» – це епіграф Facebook-сторінки Малинської ЦПБ ім. В. Скуратівського [2], яка щодня поповнюється новими дописами та містить відео з бібліотек-філій. Їхня тематика засвідчує, що «КЗ «Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського» Малинської міської ради – багатофункціональний відкритий простір з комплексним поєднанням книжкового фонду та платформою для самореалізації, безперервного навчання, культурного розвитку, творчої діяльності, комунікації та інновацій жителів Малинської громади» [4].

Публікації на Facebook-сторінці для зручності користувачів розміщено за такими тегами: #Про_що_нам_каже_календар; #Книжковий_настрій; #патріотично_поетичний_челендж_Жовто_блакитне_серце_ніколи_не_здається; #Бібліотечне_літо; #форпост_української_свободи; #штрих_до_портрету; #1_вересня_День_Знань; #Разом_читаємо_перемагаємо; #День_памяті_захисників_України_які_загинули_в_боротьбі_за_незалежність; #літні_суботні_жанрові_читання; #24_серпня_День_Незалежності_України; #23_серпня_День_Державного_Прапора_України; #Подарунок_бібліотеці; #21_серпня_День_Поета; #19_серпня_

Преображення_Господнє; #19_серпня_Яблучний_Спас; #Розмовний_клуб_Говоримо_українською тощо.

До Дня пам'яті Захисників України 29 серпня Малинська ЦПБ ім. В. Скуратівського долучилася до щорічної акції «Сонях»: організувала виставку-інсталяцію «Живі, поки пам'ятаємо», такі самі виставки в сільських бібліотеках-філіях (Гранітненська, Пиріжківська, Українківська, Устинівська, Федорівська).

До Дня незалежності України: виставка-експозиція «Українська незалежність: час випробувань» (Малинська ЦПБ ім. В. Скуратівського); відеовітання, розповідь дітям про символи державності (Горинська бібліотека-філія); виставка-огляд «Кроки до Незалежності» (Ксаверівська бібліотека-філія); майстерка з виготовлення патріотичної символіки (Лумлянська бібліотека-філія); виставка «Я люблю тебе, Україно» (Любовицька бібліотека-філія); акція «Книги читаємо – Перемогу наближаємо!» (Малинська бібліотека-філія); книжкова виставка «Ми нація єдина, ми діти твої, Україно», огляд патріотичної літератури, вікторина, поетичний флешмоб «Україна у нас одна» (Устинівська бібліотека-філія).

Серед заходів, які наближають Перемогу, варто назвати бібліотечний благодійний ярмарок «Символіку купи – ЗСУ допоможи», всі виручені кошти з якого передані на потреби ЗСУ (Малинська ЦПБ ім. В. Скуратівського).

Мета челенджу «Жовто_блакитне_серце_ніколи_не_здається» – «формування патріотичної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини та вдячності нашим захисникам, а також <…> вживання української мови як духовного коду нації <…> засобами вивчення та читання творів поетів рідного краю» [2].

До Дня Конституції Малинської ЦПБ ім. В. Скуратівського: екскурсія по «Василевій світлиці», літературно-історичний марафон «Конституція – оберіг нашої державності», виставка-інсталяція «Конституція – паспорт держави». До святкування долучилися Малинська міська дитяча бібліотека, Гранітненська селищна бібліотека-філія та сільські бібліотеки-філії (БудоВороб'ївська, Дібрівська, Любовицька, Малинівська, Слобідська, Українківська, Устинівська) [1].

У Малинській ЦПБ ім. В. Скуратівського працює розмовний клуб «Говоримо українською», у межах якого організована книжкова виставка «Історія України в художніх творах» та «Відчуй енергію своєї Батьківщини».

Заходи з популяризації книги, читання і бібліотеки (Малинська ЦПБ ім. В. Скуратівського): «Тиждень молодіжної книги», пізнавальний книгозабіг «Молодіжна книга-ювіляр 2023», діалог-шоу «Книга твого формату» [1], щомісячна традиційна періодична виставка «Літературний календар» із циклу «Штрих до портрету» до ювілеїв письменників. «Літні жанрові суботні читання. Субота історичного роману» (у межах реалізації «Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» щосуботи упродовж літа з 12.00 до 15.00 у парку бібліотекарі презентують кращі видання з фондів КЗ «Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського») [1].

У межах краєзнавчої роботи Малинська ЦПБ ім. В. Скуратівського серед бібліотек-філій проводить щорічний конкурс народознавчої роботи «Малинщина моя – Берегиня моя»; мандрівка до туристичної садиби «Золота сова» в селі Тарасівка (Устинівська бібліотека-філія). Серед інших заходів, спрямованих на соціалізацію мешканців громади та тимчасово переміщених осіб, – велоквест «#Моя держава #Моя Конституція #Моя громада».

На блозі Малинської ЦПБ ім. В. Скуратівського БібліоМалин до річниці звільнення північних регіонів України від російських окупантів започатковано проєкт «Щоденник війни очима бібліотекарів», де опубліковано розповіді бібліотекарів Малинської громади про початок повномасштабної війни російської федерації проти нашої держави [1]. На територію Житомирщини увірвався «русскій мір»: обстріли, бомбардування, грабунки, катування, знищення всього українського й тотальне переслідування за будь-який хоча б натяк на українську позицію – ось те, що випало пережити, зокрема, й Малинській громаді.

Як працювати на лінії фронту та в окупації, ніхто не знав і жодних пояснень або хоча б рекомендацій щодо евакуації бібліотекарів та збереження фондів не було. У той період кожна бібліотека самостійно брала на себе відповідальність та ухвалювала рішення щодо дій у тих чи інших обставинах. Бібліотекарі допомагали в організації евакуації із сіл, які знаходилися на лінії фронту, та давали прихисток їхнім сім'ям, ділилися продуктами харчування; працювали в бригадах кухарів з приготування їжі для воїнів Збройних сил України та хлопців з територіальної оборони, які стояли на блокпостах і стримували навалу ворога; брали участь у будівництві блокпостів, виготовляли окопні свічки, ділилися ковдрами й подушками, матрацами та теплим одягом, прали й ремонтували військовий одяг, шили прапори на танки та бронетранспортери, заготовляли дрова для опалення місць відпочинку захисників – допомагали всім, чим могли.

Щоб уберегтися від війни, багато жінок із дітьми виїхали з Малинської громади в безпечніші місця – на захід України та за кордон, переважно до Чеської Республіки. Бібліотекарі допомагали в їхній евакуації, а потім, залишаючись на місцях, допомагали літнім і багатодітним

односельцям вижити та всім, чим могли, допомагали нашим військовим. Треба зазначити, що все це відбувалося під щоденними масованими обстрілами, життям як в окупації, так і на лінії фронту. З весни 2022 р. активні бойові дії поступово почали припинятися, але, як зазначають самі бібліотекарі, «за весь час цієї страшної війни ми звикли до обстрілів, але паніка не припиняється й досі» [1].

Після звільнення півночі України розпочалася волонтерська робота: збір продуктів і коштів на ЗСУ та постраждалим, приготування консервованої їжі для відправки на фронт, плетіння маскувальних сіток, пошив прапорів та одягу тощо. На наше переконання, величезний потенціал, який закладений нині у волонтерській діяльності бібліотек, може і має бути затребуваний як важливий соціальний інструмент у післявоєнне відновлення нашої країни, становлення відновленої бібліотечної галузі України.

Наголосимо, що це – лише краплина з великої кількості історій бібліотекарів Малинської громади. Переважна більшість досі не в змозі з різних причин згадувати події тих жахливих місяців. Але сьогодні ми з упевненістю стверджуємо: ці бібліотекарі – мужні люди і справжні патріоти своєї країни, адже в найстрашніших умовах вони активно працювали й продовжують працювати на благо України, своєї громади, намагаючись зберегти українську культуру та ідентичність свого народу.

Наукова новизна представленої роботи полягає в розширенні уявлень про роль та значення публічних бібліотек Поділля в житті громад у складний час російсько-української війни. Розкрито особливості основних напрямів діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні.

Висновки. Публічні бібліотеки Поділля – це безоплатні загальнодоступні культурно-освітні заклади, шо оперативно забезпечують відкритий доступ до власних фондів, інформації та знань для мешканців громади (від дошкільнят до людей похилого віку, осіб з особливими потребами) та всіх категорій віддалених користувачів, успішно задовольняють виховні, дозвіллєві, духовні, інформаційні, освітні, соціалізуючі та інші потреби читачів, намагаються «бути всім для всіх». Пріоритет загальнолюдських цінностей у діяльності публічних бібліотек Поділля, які в умовах воєнного стану функціонують у руслі загальноукраїнських тенденцій, поставив на порядок денний нові завдання, що реалізовуються через активне запровадження інноваційних форм, особливо в мультимедійному середовищі. Тобто людиноцентричність сьогодні є базовим принципом організації діяльності українського бібліотечного соціального інституту, зорієнтованого на безпеку та здоров'я всіх категорій користувачів, який продовжує успішно прогресувати як форпост національної культури, як дієвий освітній заклад, що продуктивно сприяє всебічному саморозвитку й самоосвіті громадян та ефективно функціонувати як інформаційний центр у надскладний час.

Примітки

[1] Поділля – історико-географічна область України, охоплює територію сучасних Тернопільської (південь), Хмельницької (без північної смуги), Вінницької, північні райони Одеської областей, а також невеликі прилеглі території Житомирської, Черкаської, Миколаївської, Кіровоградської та Київської областей. До Подільської землі також належить північне Придністров'я.

Список використаних джерел

1. БібліоМалин : блог. *Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського.* URL: https://bibliomalin.blogspot.com/ (дата звернення: 15.08.2023).

2. Бібліотечна платформа Малинщини. *Facebook. Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського.* URL: https://www.facebook.com/profile.php?id=100066594044831 (дата звернення: 15.08.2023).

3. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5–11.

4. КЗ «Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського». *Малинська міська рада*. URL: https://malyn-rada.gov.ua/catalog/biblioteky/kz-centralna-publichna-biblioteka-imeni-vasylya-skurativskogo (дата звернення: 10.08.2023).

5. Кравець Л. О. Еволюція соціальної функції бібліотек України в умовах російсько-української війни. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів (Київ, 07–08 квітня 2023 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023. С. 193–197.

6. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44.

7. Новальська Ю. В. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матер. Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 77–79.

8. *Про бібліотеки і бібліотечну справу* : Закон України від 27.01.1995 № 33/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 21.08.2023).

9. Сердюк С., Герасимов С. Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3. С. 9–14.

10. Центральна публічна бібліотека імені Василя Скуратівського. *YouTube.* URL: https://www.youtube.com/channel/UCO82PKz2FQMgJcJj7YSCJFA/featured (дата звернення: 11.08.2023).

References

1. BiblioMalyn: [blog]. Vasyl Skurativskyi Central Public Library. Retrieved from: https://bibliomalin.blogspot.com/ [in Ukrainian].

2. Library platform of Malynshchyna: Facebook. Vasyl Skurativskyi Central Public Library. Retrieved from: https://www.facebook.com/profile.php?id=100066594044831 [in Ukrainian].

3. Dobrovolska, V., Cherednyk, L. (2023). Innovative Activities of Libraries in Conditions of Digital Society. Library Science. Record Studies. Informology, 1, 5–11 [in Ukrainian].

4. Municipal institution "Vasyl Skurativskyi Central Public Library". Malinsk City Council. Retrieved from: https://malyn-rada.gov.ua/catalog/biblioteky/kz-centralna-publichna-biblioteka-imeni-vasylya-skurativskogo [in Ukrainian].

5. Kravets, L. O. (07–08.04.2023). Evolution of the social function of Ukrainian libraries in the conditions of the Russian-Ukrainian war. In Current issues, problems and prospects for the development of humanities in the modern socio-cultural space. Proceedings of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of graduate students, candidates, masters. Kyiv, Ukraine: Ed. KNUKiM center, 193–197 [in Ukrainian].

6. Kuzmenko, O., Zagumenna, V. (2021). Transformation and expansion of library functions in the modern digital space. Library Science. Record Studies. Informology, 3, 38–44 [in Ukrainian].

7. Novalska, Yu. V. (04–06.10.2022). Public libraries of Ukraine under martial law. In Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services. Proceedings of the International Scientific Conference / V. I. Vernadskyi National University of Ukraine. Kyiv, 77–79 [in Ukrainian].

8. Verkhovna Rada of Ukraine (1995). On libraries and library affairs: Law of Ukraine dated January 27, 1995 No. 33/95-VR. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text [in Ukrainian].

9. Serdyuk, S., Gerasimov, S. (2022). Libraries of Ukraine during the war: adaptation to new realities and determination of priorities. Library forum: history, theory and practice, 3, 9–14 [in Ukrainian].

10. Vasyl Skurativskyi Central Public Library [YouTube channel]. Retrieved from: https://www.youtube.com/channel/UCO82PKz2FQMgJcJj7YSCJFA/featured [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2023
Отримано після доопрацювання 01.11.2023
Прийнято до друку 08.11.2023

УДК 021:024
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294075

Цитування:
Думанський Н. О. Робота з бібліотечними та архівними фондами: пошук і збір наукової інформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 63–68.

Dumanskyi N. (2023). Working with Library and Archive Funds, Search and Collection of Scientific Information. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 63–68 [in Ukrainian].

Думанський Нестор Остапович,
аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
старший викладач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»
https://orcid.org/0000-0001-6908-2751
dis5122.ndumanski@dakkkim.edu.ua

РОБОТА З БІБЛІОТЕЧНИМИ ТА АРХІВНИМИ ФОНДАМИ: ПОШУК І ЗБІР НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Метою роботи *є дослідження та аналіз ефективності взаємодії з бібліотечними та архівними фондами в контексті сучасних інформаційних та комунікаційних технологій. Проведено аналіз не лише загальних аспектів використання бібліотечних ресурсів, а й методів пошуку наукової інформації. Передбачено надання конкретних та деталізованих рекомендацій, спрямованих на поліпшення якості та ефективності взаємодії з науковими фондами. Розглянуто актуальні можливості використання бібліотечних ресурсів з урахуванням сучасних вимог до інформаційних технологій і стандартів комунікацій. Актуалізовано завдання розкрити не лише загальні принципи, але й важливі деталі роботи із цими фондами, зокрема, наголосити на оптимальних стратегіях пошуку наукової інформації.* ***Методологія дослідження*** *базується на аналізі спектру наукової літератури, що охоплює теоретичні та практичні основи у сфері використання бібліотечних та архівних ресурсів. Використані методи пошуку наукової інформації не обмежені лише традиційними джерелами, включаючи різноманітні бази даних, каталоги, а також новаторські інформаційно-комунікаційні технології.* ***Наукова новизна*** *статті полягає в удосконаленні стратегій та підходів до використання бібліотечних й архівних фондів, де основний акцент зроблено на використанні передових інформаційно-комунікаційних технологій. Стаття розкриває потенціал цих технологій для ефективного пошуку та використання наукової інформації, акцентовано на важливості впровадження інновацій у сферу досліджень.* ***Висновок.*** *Результати дослідження вказують на необхідність постійного адаптування методів роботи з бібліотечними та архівними фондами до вимог і можливостей інформаційних технологій. Використання різноманітних баз даних та інших інформаційних ресурсів є ключовим для покращення доступності наукової інформації та забезпечення більш ефективної роботи дослідників і студентів. Такий підхід сприяє розвитку наукової спільноти, а його впровадження допомагає висвітлити важливість інновацій у забезпеченні успішної роботи у сфері наукових досліджень та вищої освіти.*

Ключові слова: *бібліотечні фонди, архівні фонди, наукова інформація, інформаційно-комунікаційні технології, методи пошуку, рекомендації.*

Dumanskyi Nestor,
Postgraduate Student,
National Academy of Culture and Arts Management,
Senior Lecturer, SCIA Department,
Lviv Polytechnic National University

WORKING WITH LIBRARY AND ARCHIVE FUNDS, SEARCH AND COLLECTION OF SCIENTIFIC INFORMATION

The purpose of the article *is research and analysis of the effectiveness of interaction with library and archival funds in the context of modern information and communication technologies. Not only the general aspects of using library resources, but also the methods of searching for scientific information are analysed. It is also expected to provide specific and detailed recommendations aimed at improving the quality and*

© *Думанський Н. О., 2023*

efficiency of interactions with scientific foundations. Current opportunities for using library resources are considered, considering modern requirements for information technologies and communication standards. The article sets itself the task of revealing not only general principles but also important details of working with these funds, in particular emphasising optimal strategies for searching for scientific information. ***The research methodology*** *is based on the analysis of the spectrum of scientific literature, covering theoretical and practical foundations in the field of using library and archival resources. The methods used for finding scientific information are not limited to traditional sources, including various databases and catalogues, as well as innovative information and communication technologies.* ***The scientific novelty*** *of the article lies in the improvement of strategies and approaches to the use of library and archival funds, where the main emphasis is placed on the use of advanced information and communication technologies. The article reveals the potential of these technologies for effective search and use of scientific information, emphasising the importance of introducing innovations into the field of research.* ***Conclusion.*** *The results of the study indicate the need for constant adaptation of methods of working with library and archival funds to the requirements and capabilities of information technologies. The use of various databases and other information resources is key to improving the availability of scientific information and ensuring the efficient work of researchers and students. This approach contributes to the development of the scientific community, and its implementation helps to highlight the importance of innovation in ensuring successful work in the fields of scientific research and higher education.*

Keywords: *library collections, archival collections, scientific information, information and communication technologies, research methods, recommendations.*

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ переживає вражаючий розвиток інформаційних технологій, який вплинув на всі аспекти життя суспільства. У цьому контексті робота з бібліотечними та архівними фондами стає ключовим елементом процесу пошуку та використання наукової інформації. Актуальність теми дослідження, якій присвячена ця стаття, зумовлена кількома основними чинниками.

Насамперед це зростання обсягів інформації. Адже сучасні технології зумовили виразний ріст обсягу наукової інформації, що зберігається в бібліотечних та архівних фондах. Це робить необхідним розробку та вдосконалення методів пошуку та аналізу цієї інформації.

Також зростає вплив інформаційних технології як інструментів, оскільки інформаційно-комунікаційні технології стали потужними інструментами для збору, зберігання та пошуку наукової інформації. Розуміння їхнього потенціалу та ефективне використання є надзвичайно важливими для успіху дослідників, студентів та інших зацікавлених осіб.

Постійна еволюція методів роботи дозволяє інформаційним технологіям надавати нові можливості для роботи з бібліотечними та архівними фондами. У цьому випадку актуальність дослідження полягає в тому, що воно спрямоване на аналіз та оновлення підходів до використання цих можливостей.

Робота з бібліотечними та архівними фондами за допомогою інформаційних технологій може робити наукову інформацію доступною та зрозумілою для різних категорій користувачів, включаючи студентів, дослідників, викладачів і громадськість загалом.

З огляду на ці фактори робота з бібліотечними та архівними фондами в контексті інформаційних технологій вимагає постійного оновлення та вдосконалення. Наше дослідження спрямоване на розв'язання цих актуальних завдань та надання практичних рекомендацій з поліпшення роботи із цими фондами в сучасному інформаційному середовищі.

Аналіз досліджень і публікацій. Для здійснення дослідження був проведений аналіз наукової літератури та публікацій у галузі роботи з бібліотечними та архівними фондами, а також використання інформаційно-комунікаційних технологій. Основні результати цього аналізу вказують на важливі тенденції та питання, які були ідентифіковані під час літературного огляду.

Аналіз наукових досліджень показав, що бібліотеки та архіви активно впроваджують інформаційні технології для зберігання, обробки та надання доступу до своїх фондів. Ця тенденція дозволяє поліпшити якість обслуговування користувачів та збільшити ефективність роботи з інформацією. Крім того, вивчення наукових публікацій вказує на зростання інтересу до створення цифрових архівів та онлайн-бібліотек, які надають можливість зберігання та доступу до документів в електронному форматі. Це сприяє зручності користувачів і дає змогу довгостроково зберігати цінну інформацію.

Дослідження показали зростання зацікавленості в розвитку інструментів для ефективного пошуку наукової інформації в бібліотеках та архівах. Інтеграція різних пошукових систем і розробка аналітичних інструментів допомагають користувачам знаходити необхідну інформацію швидше та з меншими зусиллями. Також наукові дослідження в цій галузі підкреслюють важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій для поліпшення процесів освіти та дослідницької роботи. Це дозволяє студентам і науковцям ефективніше використовувати доступну наукову інформацію та розширювати обсяг своїх досліджень.

Аналіз наукових досліджень та публікацій засвідчив необхідність постійного оновлення підходів до роботи з бібліотечними та архівними фондами, а також актуалізував важливість використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для поліпшення доступу до наукової інформації. Відомості, отримані під час аналізу, слугують основою для подальших рекомендацій та висновків у цій статті.

Метою цієї статті є проведення дослідження та аналіз роботи з бібліотечними та архівними фондами в сучасному інформаційному середовищі, з фокусом на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Вона допоможе зрозуміти, як інформаційні технології можуть бути використані для подолання викликів, що постають перед сучасними користувачами бібліотечних та архівних фондів у світі великої кількості наукової інформації та швидкого розвитку інформаційного простору.

Виклад основного матеріалу. Бібліотеки та архіви – це установи, які зберігають і забезпечують доступ до будь-якої інформації. Бібліотека – це організація, яка збирає, зберігає, систематизує та забезпечує доступ до різноманітної літератури та інформаційних ресурсів. В архівах зберігаються документи, які мають історичне значення або важливі для діяльності організації чи суспільства загалом [1].

Бібліотечні фонди можуть включати книги, періодичні видання, електронні книги, аудіо- та відеоматеріали й інші джерела інформації. Бібліотеки можуть бути публічними та різних типів, такими як шкільні, наукові, професійні тощо. Архівні фонди зазвичай містять документи, пов'язані з історією місцевості, події, організації чи особи. Це можуть бути старі листи, договори, документи державних установ, демографічна інформація тощо [2].

Одним з основних методів роботи з бібліотечним та архівним фондом є пошук інформації. У бібліотеці для цього можуть використовувати каталоги, бази даних, електронні каталоги та інші інформаційні ресурси. Крім того, бібліотекарі можуть надавати консультації та допомогу в пошуку необхідної інформації [3].

Для роботи з архівним фондом потрібні спеціальні знання, оскільки ці документи можуть бути старі та погано збережені. Для цього можна скористатись послугами архівістів, які допоможуть знайти необхідну інформацію, датувати документи та забезпечити їх безпечне зберігання [2].

Загалом робота з бібліотечним та архівним фондом є важливим етапом виконання наукових досліджень та навчальних завдань. Ці ресурси надають необхідну інформацію для підготовки наукових робіт, підвищення рівня освіти й розвитку людської культури. Працівники бібліотек та архівів відіграють важливу роль у збереженні та забезпеченні доступу до цієї інформації.

Доцільно розглянути методи пошуку наукової інформації в університетських бібліотеках, включаючи використання баз даних, каталогів та інших ресурсів. Університетські бібліотеки є важливим джерелом наукової інформації для студентів, викладачів та науковців. Однак відшукати необхідну інформацію великих обсягів може бути складно. Ми опишемо методи пошуку наукової інформації в університетських бібліотеках, включаючи використання баз даних, каталогів та інших ресурсів.

Пошук наукової інформації в університетських бібліотеках може бути здійснений за допомогою різних методів. Один з найбільш поширених – це використання каталогів та бібліографічних баз даних. Каталог – це перелік книжок, журналів, статей та інших видань, які зберігаються в бібліотеці. Бібліографічна база даних – це електронний перелік публікацій, який містить інформацію про автора, назву, видавництво та інші важливі деталі.

Іншим методом пошуку інформації є використання електронних ресурсів, таких як бази даних, електронні книги та журнали, а також різні ресурси інтернету. Бібліотеки зазвичай надають доступ до різних баз даних, які містять наукові статті, тези конференцій, рецензії та іншу інформацію.

При пошуку наукової інформації в університетських бібліотеках можуть бути корисні інші ресурси, такі як бібліотечні примірники, інтерактивні картки, індекси та тезауруси. Бібліотечні примірники – це перелік видань, які зберігаються в бібліотеці, інтерактивні картки – це довідники з

термінології та інших важливих понять, індекси – це перелік термінів та їхніх сполучень з іншими термінами, а тезауруси – це електронні словники, які містять синоніми, антоніми та іншу важливу інформацію.

Окрім того, університетські бібліотеки можуть надавати спеціальні послуги для користувачів, які допомагають знайти потрібну інформацію. Наприклад, бібліотекарі можуть надавати консультації з пошуку літератури та допомагати студентам складати список літератури для їхніх наукових робіт.

Пошук наукової інформації в університетських бібліотеках може бути часом затратним та складним процесом. Проте з використанням різноманітних ресурсів та послуг, доступних у бібліотеках, пошук інформації може стати більш ефективним (*табл. 1*).

Таблиця 1

Пошук і збір наукової інформації в бібліотечних та архівних фондах

Метод пошуку	**Джерела інформації**	**Ефективність**
Бібліотечні каталоги	Бібліотечні колекції	Середня
Онлайн бази даних	Електронні журнали	Висока
Пошукові системи	Вебсайти	Висока
Архіви та спеціалізовані ресурси	Архівні фонди	Залежить від джерела
Соціальні мережі	Користувач-генерована	Різна

Отже, університетські бібліотеки є важливим джерелом наукової інформації та надають різноманітні методи та ресурси для пошуку інформації. Крім того, знання та навички використання різних ресурсів і методів, а також взаємодія з бібліотекарями можуть допомогти зробити процес пошуку інформації більш результативним для користувачів.

Розглянемо застосування інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з бібліотеками та архівами. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є невід'ємною складовою сучасного суспільства. Вони дозволяють ефективно організовувати та зберігати інформацію, швидко знаходити необхідну інформацію та спілкуватися з іншими користувачами. Застосування ІКТ в роботі з бібліотеками та архівами може значно поліпшити якість та ефективність роботи цих установ.

Передусім застосування ІКТ дозволяє бібліотекам та архівам швидко та ефективно організовувати та зберігати інформацію. За допомогою електронних баз даних та систем управління документами бібліотеки та архіви можуть легко відслідковувати й контролювати потік документів, що надходять та видаються. Також ці установи можуть використовувати спеціальні програми для організації та зберігання цифрових копій документів, що дозволяє зберігати документи в електронному вигляді та ефективно керувати ними [4].

Другим важливим аспектом застосування ІКТ в роботі з бібліотеками та архівами є швидкий та зручний доступ до інформації. Бібліотеки та архіви можуть надавати доступ до своїх каталогів і баз даних в інтернеті, що дозволяє користувачам швидко знаходити необхідну інформацію з будь-якого місця та в будь-який час. Крім того, бібліотеки й архіви можуть використовувати спеціальні програмні засоби для створення та публікації електронних каталогів та баз даних. Це дає змогу користувачам з легкістю шукати необхідну інформацію, використовуючи ключові слова та інші критерії пошуку.

Іншим важливим аспектом застосування ІКТ в роботі з бібліотеками та архівами є можливість взаємодії з користувачами через різні електронні канали. Бібліотеки та архіви можуть надавати доступ до своїх ресурсів через вебсайти, електронну пошту, соціальні мережі й інші електронні засоби зв'язку. Це дозволяє користувачам швидко отримувати необхідну інформацію, а також звертатися до бібліотекарів та архівістів із запитаннями та проханнями.

Застосування ІКТ в роботі з бібліотеками та архівами є важливим кроком до створення сучасної та ефективної установи. Інформаційні технології дозволяють бібліотекам та архівам ефективно організовувати та зберігати інформацію, швидко знаходити необхідну інформацію та взаємодіяти з користувачами. Крім того, застосування ІКТ дає змогу бібліотекам та архівам зберігати цифрові копії документів, що є важливим для збереження культурної спадщини та захисту від пошкодження чи втрати. Всі ці фактори роблять застосування ІКТ необхідною складовою роботи бібліотек та архівів.

Бібліотеки та архіви є важливими інституціями, що забезпечують доступ до інформації та зберігають культурну спадщину. Щоб покращити роботу з бібліотечними та архівними фондами, можна виконати кілька рекомендацій.

По-перше, важливо забезпечити належне зберігання та організацію фондів. Бібліотеки та архіви повинні забезпечити належне зберігання документів та забезпечити легкий доступ до них.

Для цього можуть бути використані електронні бази даних та системи управління документами.

По-друге, потрібно забезпечити доступність інформації. Бібліотеки та архіви повинні надавати доступ до своїх фондів за допомогою різних каналів, включаючи інтернет та електронну пошту. Також важливо забезпечити легкий доступ до інформації для людей з обмеженими можливостями, наприклад, шляхом створення аудіо- та відеоматеріалів.

По-третє, важливо забезпечити навчання користувачів роботі з бібліотечними та архівними фондами. Бібліотеки та архіви повинні проводити різноманітні курси та тренінги для користувачів, щоб навчити їх знаходити необхідну інформацію та ефективно використовувати доступні ресурси.

По-четверте, слід забезпечити взаємодію з користувачами та зворотний зв'язок. Бібліотеки та архіви повинні бути відкритими для спілкування з користувачами й надавати можливість залишати зворотний зв'язок. Це дасть змогу бібліотекам та архівам отримувати фідбек від користувачів та покращувати якість надання послуг.

І насамкінець, важливо використовувати сучасні технології та інструменти. Бібліотеки та архіви повинні використовувати сучасні технології та інструменти для забезпечення ефективної роботи. Наприклад, використання системи управління електронними документами та електронних каталогів допоможе забезпечити швидкий та зручний доступ до інформації.

У підсумку забезпечення належного зберігання та організації фондів, доступності інформації, навчання користувачів, взаємодії з користувачами та використання сучасних технологій є важливими рекомендаціями для поліпшення роботи з бібліотечними та архівними фондами. Виконання цих рекомендацій допоможе забезпечити більш ефективну та доступну роботу бібліотек та архівів, а також покращити якість надання послуг користувачам.

Наукова новизна полягає в акцентуванні уваги на сучасних підходах до роботи з бібліотечними та архівними фондами, зокрема використанні інформаційно-комунікаційних технологій і розкритті можливостей, які ці технології надають для покращення доступності й ефективності роботи дослідників, студентів та інших зацікавлених осіб у пошуку та використанні наукової інформації.

Дослідження засвідчує необхідність постійного оновлення методів роботи з бібліотечними та архівними фондами, адаптації їх до потреб і можливостей сучасних інформаційних технологій. Ця наукова новизна підсилює актуальність роботи та підкреслює важливість пошуку нових шляхів для поліпшення доступу до наукової інформації.

Загалом запропоновано підхід до роботи з бібліотечними та архівними фондами, який об'єднує традиційні методи з передовими інформаційними технологіями, сприяючи подоланню викликів інформаційного суспільства та забезпечуючи більшу доступність та ефективність роботи з науковою інформацією.

Висновок. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій є важливою складовою роботи з бібліотеками та архівами. Інформаційні технології дозволяють ефективно організовувати та зберігати інформацію, швидко знаходити необхідну інформацію та взаємодіяти з користувачами. Застосування ІКТ дає змогу бібліотекам та архівам зберігати цифрові копії документів, що є важливим для збереження культурної спадщини та захисту від пошкодження чи втрати.

Проте для успішного використання ІКТ необхідно не тільки мати відповідні технічні засоби, а й уміти користуватися ними та мати необхідні знання та навички. Тому навчання користувачів використанню ІКТ та розуміння їхніх потреб у роботі з інформацією є важливими завданнями для бібліотек та архівів.

Отже, застосування інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу підвищити ефективність роботи з бібліотеками та архівами, забезпечити швидкий і зручний доступ до інформації, а також зберегти та захистити культурну спадщину від пошкодження чи втрати.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н. А. Бібліотекознавство : посіб. для вищ. навч. закл. : Київ : Медінформ, 2016. 242 с.

2. Олійник С. В. Архівознавство : конспект лекцій для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2014. 144 с.

3. Солоїденко Г. І. Бібліотечні стандарти: нові виклики та українські реалії. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матер. Міжнар. наук. конф. (Київ, 03–05 жовтня 2017 р.). Київ, 2017. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1134 (дата звернення: 10.08.2023).

4. Одинока Л. П. Галузева система науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. *Українська архівна енциклопедія* / Держкомархів України. Київ, 2008. 224 с.

5. Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова» : вебсайт. URL: http://www.ukrbook.net (дата звернення: 10.10.2023).

6. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : електронні інформаційні ресурси НБУВ : вебсайт. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua (дата звернення: 10.08.2023).

7. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: http://www.nplu.org (дата звернення: 10.08.2023).

8. Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка : вебсайт. URL: http://library.kubg.edu.ua (дата звернення: 10.10. 2023).

9. Українська бібліотечна асоціація : вебсайт. URL: http://www.ula.org.ua/ua/ (дата звернення: 10.10.2023).

References

1. Bachynska, N. A. (2016). Library science. Kyiv: Medinform [in Ukrainian].

2. Oliinyk, S. V. (2014). Archival science. Synopsis of lectures for students of historical faculties of higher educational institutions of Ukraine. Kamianets-Podilskyi: PP "Medobory 2006" [in Ukrainian].

3. Soloiidenko, H. I. (2017). Library standards: new challenges and Ukrainian realities. International scientific conference "Library. Science. Communication. Strategic tasks of the development of scientific libraries". Kyiv. Retrieved from: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1134 [in Ukrainian].

4. Odynoka, L. P. (2008). Branch system of scientific and technical information on archival affairs and document studies. Ukrainian archival encyclopedia. Derzhkomarchiv of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

5. State Scientific Institution "Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine". Retrieved from: http://www.ukrbook.net [in Ukrainian].

6. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: electronic information resources of National Library of Ukraine. Retrieved from: http://www.irbis-nbuv.gov.ua [in Ukrainian].

7. Yaroslav Mudry National Library of Ukraine. Retrieved from: http://www.nplu.org [in Ukrainian].

8. Library of Borys Grinchenko Kyiv University. Retrieved from: http://library.kubg.edu.ua [in Ukrainian].

9. Ukrainian Library Association. Retrieved from: http://www.ula.org.ua/ua/ [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023
Отримано після доопрацювання 14.11.2023
Прийнято до друку 22.11.2023

УДК 025.5:004.738.5]616-036.22:578.834COVID-19](477)"364"
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294076

Цитування:
Кравець Л. О. Інтернет-представництво бібліотек у період соціальних потрясінь в Україні: тематика контенту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 69–74.

Kravets L. (2023). Online Representation of Libraries in the Period of Social Shocks in Ukraine: Content Themes. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 69–74 [in Ukrainian].

Кравець Лілія Олександрівна,
аспірантка
Київського національного університету
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0001-5631-623X
liliakra236@gmail.com

ІНТЕРНЕТ-ПРЕДСТАВНИЦТВО БІБЛІОТЕК У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ПОТРЯСІНЬ В УКРАЇНІ: ТЕМАТИКА КОНТЕНТУ

Метою статті *є висвітлення інтернет-представництва українських бібліотек в умовах карантинних обмежень та воєнного стану, аналіз тематики представленого контенту.* ***Методологічну основу*** *статті становили інституціональний, системний, структурно-функціональний і соціокомунікаційний підходи. Також застосовано методи аналізу, когнітивний, синтезу, узагальнення та бібліотекознавчий.* ***Наукова новизна*** *дослідження полягає в аргументуванні адаптації функціонування українських бібліотек в умовах карантинних обмежень та воєнного стану бібліотеки України, коли вони переорієнтували свою роботу на дистанційну форму та запропонували онлайнові сервіси й електронні продукти, активно започатковували блоги, сторінки в соціальних мережах і створили YouTube-канали.* ***Висновки****. На сайті, блогах, сторінках соціальних мереж у складний період соціальних потрясінь бібліотеки України висвітлюють як новини бібліотечного життя, так і навчальні, розважальні, інформаційні, краєзнавчі матеріали. Створені бібліографічні, фактографічні, мультимедійні продукти допомагають репрезентувати культурне життя громад, творчі, літературні, культурні здобутки видатних краян та представити якнайкраще надбання України світові. Епідемія, а потім повномасштабна війна поставили українські бібліотеки в ситуацію, коли треба швидко реагувати на нагальні потреби суспільства й робити це переважно за допомогою онлайнових сервісів. Саме це й стало для більшості випробуванням на життєздатність і стійкість, на професіоналізм і затребуваність. У цей час було створено більшість важливих і потрібних ресурсів, започатковано блоги, сторінки в різних соціальних мережах, засновано YouTube-канали, активно впроваджувалися нові інформаційні технології і продукти в бібліотечні процеси. Лише через активний розвиток українські бібліотеки будуть затребуваними та корисними в цифрову епоху.*

Ключові слова*: бібліотеки України, бібліотечна справа, інформаційне суспільство, контент, цифровізація, сайт бібліотеки.*

Kravets Lilia,
Postgraduate Student,
Kyiv National University of Culture and Arts

ONLINE REPRESENTATION OF LIBRARIES IN THE PERIOD OF SOCIAL SHOCKS IN UKRAINE: CONTENT THEMES

The purpose of the article *is to highlight the online representation of Ukrainian libraries in the conditions of quarantine restrictions and martial law, to analyse the subject of the presented content.* ***The research methodology*** *is institutional, systemic, structural-functional, and socio-communication approaches. Analysis, cognitive, synthesis, generalisation, and librarian methods are also applied.* ***The scientific novelty*** *of the study lies in arguing for the adaptation of the functioning of Ukrainian libraries in the conditions of quarantine restrictions and martial law of the library of Ukraine, when they reoriented their work to a remote form and offered online services and electronic products, actively started blogs, pages in social networks and created YouTube channels.* ***Conclusions****. On the website, blogs, pages of social networks, in a difficult period of social upheavals, the libraries of Ukraine cover both news of library life, as well as educational, entertainment,*

© *Кравець Л. О., 2023*

information, and local history materials. The bibliographic, factographic, and multimedia products created help to represent the cultural life of communities, creative, literary, and cultural achievements of prominent regions and present the best assets of Ukraine to the world. The epidemic and then the full-scale war put Ukrainian libraries in a situation where it is necessary to quickly respond to the urgent needs of society and do it mainly with the help of online services. This is what became for the majority a test of viability and stability, of professionalism and demand. During this time, most of the important and necessary resources were created, blogs, pages were launched in various social networks, YouTube channels were established, and new information technologies and products were actively introduced into library processes. Ukrainian libraries will be in demand and useful only through active development in the digital age.

***Keywords**: libraries of Ukraine, library affair, information society, content, digitisation, library website, digitisation.*

Актуальність теми дослідження. Сьогодні практично не існує сфери людської діяльності, яка не зазнала б трансформації під впливом новітніх технологій. Саме це значною мірою змінило уявлення, погляди, поведінку, спосіб життя і мислення сучасної людини, поставивши перед нею нові вимоги – оволодіння навичками інформаційної грамотності та інформаційної культури.

Розвиток інформаційних потреб користувачів у контексті нових інформаційних технологій вимагає перетворення бібліотек в інформаційні центри, а інформатизація потребує від бібліотекарів змін у професійному світогляді. Саме бібліотекарі є активними учасниками інтернет-проєктів: наповнюють бібліотечні вебсайти актуальною інформацією, створюють електронні каталоги, повнотекстові бази даних, що вимагає систематично набувати нові компетентності, а головне – бути готовим навчатися.

Використання інтернету кардинально змінило простір комунікації бібліотек, особливо під час карантину та повномасштабної збройної агресії російської федерації проти незалежної України та запровадження воєнного стану. Цифровізація сприяла широкому представництву українських бібліотек в інтернет-просторі та медіапросторі, що потребує підготовки актуального й цікавого контенту, генерування власних електронних ресурсів та безперервного зв'язку зі своїми постійними й потенційними користувачами.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед знаних учених науково-освітніх шкіл, які заклали теоретико-методологічні основи вивчення діяльності бібліотек в електронному середовищі варто назвати І. Давидову, В. Добровольську, Н. Жадько, В. Загуменну, О. Збанацьку, В. Ільганаєву, Н. Кунанець, О. Мар'їну, Т. Новальську, А. Ржеуського, А. Соляник, Г. Шеваєву.

Теоретико-методологічні та науково-прикладні праці, які висвітлюють роль, значення, перспективи функціонування українських бібліотек в електронному середовищі, зокрема й медіа, представлені напрацюваннями таких дослідників, як О. Баркова, О. Василенко, О. Воскобойнікова-Гузєва, С. Гарагуля, В. Горовий, Т. Гранчак, Л. Дубровіна, М. Закіров, С. Закірова, О. Клименко, Т. Коваль, Й. Костенко, І. Лобузін, К. Лобузіна, О. Онищенко, Ю. Половинчак, В. Попик, О. Сокур, В. Струнгар, Л. Туровська, Т. Ярошенко.

Важливими в аспекті обраної тематики були студії практиків бібліотечної справи (В. Білоус, Я. Бондарчук, Т. Вилегжаніна, Н. Зайко, Т. Колесникова, О. Кузьменко, А. Лупан, О. Матвійчук, В. Пальчук, Г. Пристай, Н. Розколупа, О. Сербін, Т. Сидоренко та багато інших).

У листопаді 2020 р. Керівним комітетом з культури, культурної спадщини та ландшафту (CDCPP) з нагоди 70-річчя Європейської конвенції з прав людини було представлено документ Manifesto on the Freedom of Expression of Arts and Culture in the Digital Era, який мав на меті спонукати держави-члени підтримати й захистити свободу творчого вираження в Європі від різноманітних посягань на це право. Зокрема, у цьому документі підкреслено, що «… у ці тяжкі часи, позначені кризою, викликаною Covid-19, … важливість мистецтва і культури стає помітнішою, стаючи тим соціальним ресурсом, який утримує людей включеними у суспільне життя, пов'язує один з одним та надихає» (*пер. з англ. Л. К.*) [8].

Виклики карантинних обмежень та військової агресії з боку російської федерації потребують детального дослідження тематики контенту українських бібліотек у всесвітній мережі «Інтернет» відповідно у нових складних умовах повномасштабної війни.

Метою статті є висвітлення інтернет-представництва українських бібліотек у період соціальних потрясінь та аналіз тематики представленого контенту.

Виклад основного матеріалу. Бібліотекарі вже давно усвідомили всі переваги впровадження новітніх інформаційних технологій у всі бібліотечні процеси, а інтернет – це ідеальне середовище, де можна без зайвих зусиль здійснювати спільні проєкти, координувати та об'єднувати свої ресурси, надавати бібліотечні послуги через упроваджені електронні сервіси тощо.

Найпопулярнішими формами онлайн-спілкування та інформування є: телеконференції, форуми,

електронні дошки оголошень. Слід акцентувати, що способи реалізації цих послуг різні, але основна ідея – надання користувачеві адекватної та достовірної інформації, створення майданчика для обміну ідеями й думками, консультування в режимі реального часу, підбір затребуваної інформації – все це осучаснені традиційні бібліотечні послуги.

Ми погоджуємося з Н. Синицею, що «технології інтернету не лише надають бібліотекарям нові інструменти для розвитку електронного сервісу, але також забезпечують самих бібліотекарів комунікативними інструментами» [6]. Зрозуміло, що технології не стоять на місці, тому фахівці потребують постійного навчання та осучаснення інтернет-представництв.

До прикладу, Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького м. Миколаєва започаткувала своє інтернет-представництво ще у 1995 р. однією з перших публічних бібліотек України, відкривши бібліотечну інтернет-сторінку [3].

Сьогодні сайт цієї бібліотеки [7] має потужний інформаційний масив. Про його популярність свідчить кількість звернень: щороку ця цифра сягає понад 220 тис.

У вересні 2020 р. бібліотека, розуміючи важливість підтримки комунікації зі своїми користувачами під час пандемії Covid-19, запустила оновлену технологічно вдосконалену версію сайту. Модернізований сайт став новою віхою в сучасному бібліотечному обслуговуванні віртуальних користувачів, що виявилося особливо важливо під час пандемії і повномасштабної збройної агресії російської федерації проти незалежної України, коли бібліотека перейшла на дистанційне обслуговування, зокрема й користувачів, які вимушені були покинути свої домівки, рятуючись від щоденних обстрілів міста.

Представлений ресурс є багатофункціональним, швидким, зручним, поєднаним із соціальними медіа, сучасно оформленим. Через сайт Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького користувачі мають змогу відкрити абонемент, скористатися електронним каталогом, замовити потрібну інформацію через електронну доставку документів, отримати консультацію в бібліографа й у віртуальній довідковій службі, ознайомитися з новими надходженнями, переглянути бібліотечні новини та анонси заходів, перевірити знання з літератури в онлайн-вікторині та взяти участь у краєзнавчих квестах тощо.

Підкреслимо, що сайт максимально орієнтований на задоволення інформаційних потреб користувачів і насичений дистанційними сервісами. Так, завдяки опції особистого кабінету користувач (*рис. 1*) [5] має змогу дистанційно переглянути власний формуляр, продовжити термін користування книжками, зробити передзамовлення потрібної літератури, записатися в чергу за книжкою підвищеного читацького попиту (опція «книжковий хіт на замовлення») тощо.

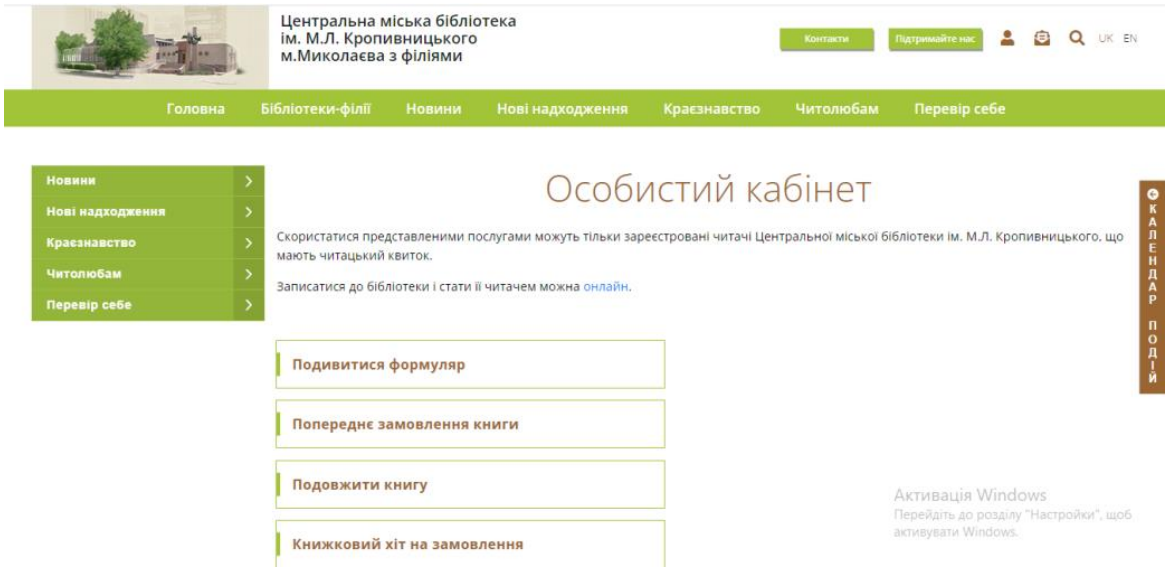

Рис. 1. ***Особистий кабінет користувача Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького***

Серед новацій сайту – започаткування під час повномасштабної війни благодійної онлайн-скриньки, завдяки цьому сервісу допомога може надійти з будь-якої точки світу.

Розроблена й мобільна версія сайту, адже користувач сьогодні активно застосовує мобільні застосунки. Також представлено інформацію про бібліотеки-філії, інформацію про які можна відібрати за певним критерієм, послугою, читацьким уподобанням, наявними зручностями (пандус, велостоянка, коворкінг, музей, виставкова зала, кінозала, пункт збору використаних батарейок тощо).

Потрібно звернути увагу, що сьогодні інструментарій онлайн-спілкування бібліотек із користувачами надзвичайно різноманітний.

На підтримку сучасних тенденцій розвивається і бібліотечне блогерство. Бібліотеки активно включилися в популяризацію своєї діяльності на цих платформах. Першим бібліотечним блогером у Миколаєві стала бібліотека-філія № 18 Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького.

Уже понад десять років поспіль для мешканців Корабельного району цього міста ведеться блог «Курс на Корабельний» (*рис. 2*) [4]. Цей своєрідний електронний щоденник висвітлює як історичне минуле, так і славне сьогодення району.

Представлені дописи присвячені різним заходам, які проходили в цій бібліотеці:

- година миру «Я обираю мир», присвячена Міжнародному дню миру (для першокласників ліцею ім. Олега Ольжича м. Миколаїв);
- благодійна акція «Ми єдині – ми за мир в Україні» на підтримку українців, які потерпають від ворога (благодійний фонд #Siobhan_Trust та волонтери з Великої Британії, Франції, України спекли піцу та пригостили нею відвідувачів і гостей книгозбірні);
- презентації книжок (Анни Ханович та Дмитра Креміня), виставка картин «Мистецькі обрії рідного краю»; за ініціативи громадської організації «Вітовське українське товариство» було організовано збір ганчір'я для механізованої ремонтної бригади Збройних сил України тощо.

Наголосимо, що матеріали блогу активно використовують адміністрація Корабельного району м. Миколаєва, краєзнавці, вчителі, школярі, громадські організації.

Рис. 2. ***Блог «Курс на Корабельний» бібліотеки-філії № 18 Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького***

Цікавим є аудіоблог Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького «Звуковий силует Миколаєва» (*рис. 3*) [2]. Цей ресурс започаткований у 2015 р. на допомогу незрячим користувачам. Тут представлено аудіоверсії зустрічей у бібліотеці з видатними краянами: науковцями, освітянами, письменниками, музикантами, художниками. За весь час існування блогу тут розміщено понад 260 аудіопублікацій, які згруповані в такі розділи: «Аудіоілюстрації», «Розмови про поезію», «Живе слово поета», «Екологічні аудіоекскурсії», «Місто. Події. Люди», «Гості Миколаєва».

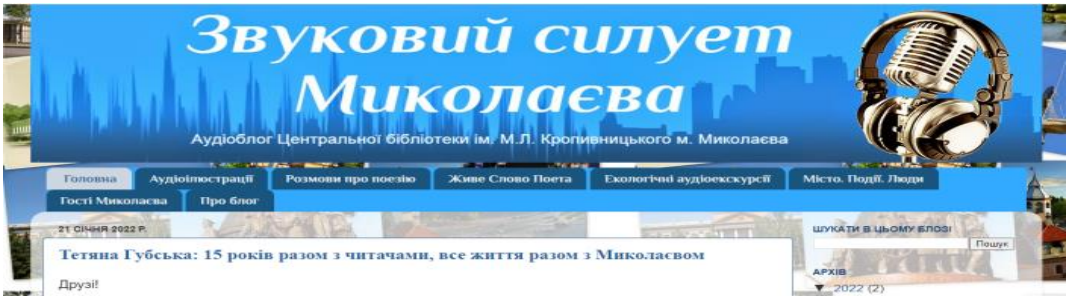

Рис. 3. ***Аудіоблог «Звуковий силует Миколаєва» Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького***

Уже понад десятиліття українські бібліотеки активно використовують соціальні мережі, адже сучасне життя не можливе без онлайн-спілкування, яке стало головним засобом бібліотек із залучення віддалених користувачів. Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького (хештег #твоябібліотекапоруч) сьогодні має 3,1 тис. підписників у фейсбуці.

До прикладу, з останніх дописів: до Дня українського козацтва колектив цієї бібліотеки підготував кілька добірок книжок, які допоможуть користувачам поглибити знання зі славної козацької доби в історії України; до Дня захисників і захисниць України відбувся майстер-клас «Оберіг для захисника» з виготовлення миколаївськими майстринями оберегів нашим воїнам: патріотичних браслетів, брелоків, ляльок-мотанок із ладанками й молитвами, іграшок, художньо розписаних гільз, а також смаколиків; прохання до всіх миколаївців підтримати петицію про присвоєння почесного звання Героя України (посмертно) відважному воїнові Юрієві Шарапову, який загинув, захищаючи рідну землю і рідне місто. Тобто сторінка бібліотеки у фейсбуці – це ще один щоденник про сторінки життя бібліотечного Миколаєва.

Зазначимо, що, окрім офіційного акаунту, Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького модерує тематичні сторінки й спільноти, флешбуки, адресовані конкретним користувацьким аудиторіям, до прикладу:

- «Бібліотечна Планета» – промоція дитячого та родинного читання, популяризація багатоформатної дитячої книги;
- «Літакценти від бібліотеки Кропивницького» – знайомить дорослу користувацьку аудиторію з новими літературними іменами, сучасними трендами світової й української літератури;
- «Бібліотечний літературний музей» – майданчик для обговорення історії та сучасного стану літературної Миколаївщини, краєзнавчі культурні події, літературні портрети тощо.

Також користується популярністю в користувачів YouTube-канал (*рис. 4*) Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького «Бібліотека ім. М. Л. Кропивницького» [1].

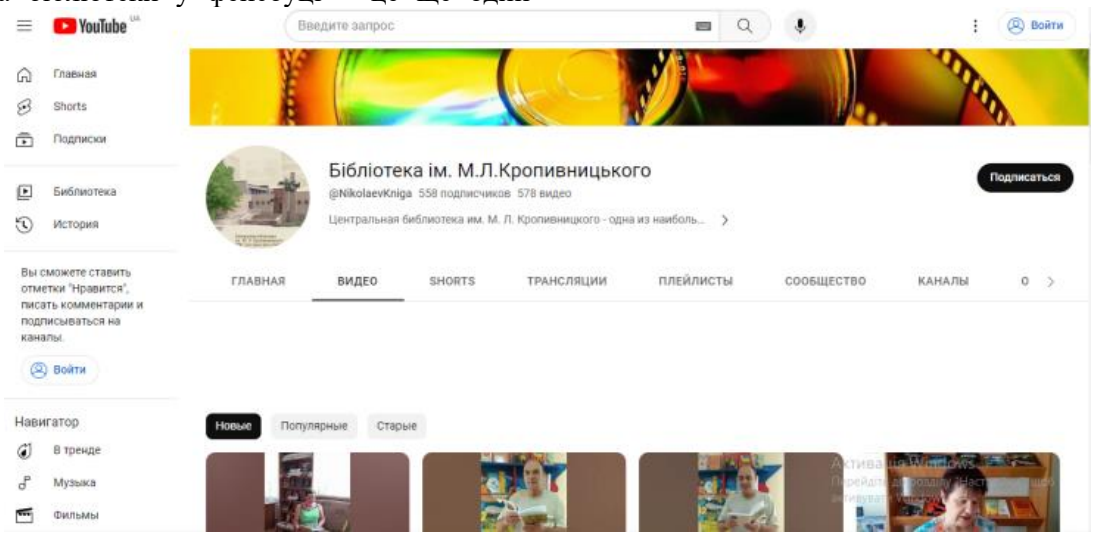

Рис. 4. ***YouTube-канал «Бібліотека ім. М. Л. Кропивницького» Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького***

YouTube-канал має на сьогодні 558 підписників. Тут опубліковано 578 відеозустрічей, звернень і виступів: онлайн-марафон «Вірші з війни»; твір на вільну тему «Подяка тату»; Руйнівники міфів-3 (вітання до Дня міста – 2023); Буктрейлер на книгу «Енеїда» Івана Котляревського; Флешмоб «Миколаїв єднає»; «Відеопоезія» тощо.

Наукова новизна дослідження полягає в аргументуванні адаптації функціонування українських бібліотек в епоху цифровізації та соціальних потрясінь.

Висновки. Отже, на сайті, блогах, сторінках соціальних мереж у складний період соціальних потрясінь бібліотеки України висвітлюють як новини бібліотечного життя, так і навчальні, розважальні, інформаційні, краєзнавчі матеріали. Створені бібліографічні, фактографічні, мультимедійні продукти допомагають репрезентувати культурне життя громад, творчі, літературні, культурні здобутки видатних краян та представити якнайкраще надбання України світові.

Пандемія, а потім повномасштабна війна актуалізували перед українськими бібліотеками завдання швидко реагувати на нагальні потреби суспільства й робити це переважно за допомогою онлайнових сервісів. Саме це й стало для більшості випробуванням на життєздатність і стійкість, на професіоналізм і затребуваність. У цей

час було створено більшість важливих і потрібних ресурсів, започатковано блоги, сторінки в різних соціальних мережах, засновано YouTube-канали, впроваджено нові інформаційні технології і продукти в бібліотечні процеси. Лише за умови активного розвитку українські бібліотеки будуть затребуваними та корисними в цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Бібліотека ім. М. Л. Кропивницького : YouTube-канал. URL: https://www.youtube.com/channel/UC0y3LE1sYcLQJCwq5F5uRBw?view_as=subscriber (дата звернення: 10.08.2023).

2. Звуковий силует Миколаєва : аудіоблог. URL: http://zvuk-mykolayiv.blogspot.com/p/blog-page.html (дата звернення: 12.08.2023).

3. Кубаровська С., Яцкевич Д. Хроніки цифровізації бібліотеки: вершини та підводні течії айсбергу. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 1 (23). С. 15–17.

4. Курс на Корабельний : блог. URL: https://korabelniy.wordpress.com/ (дата звернення: 10.08.2023).

5. Особистий кабінет користувача. *Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького* : вебсайт. URL: http://www.niklib.com/osobistij-kab-net (дата звернення: 12.08.2023).

6. Синиця Н. М. Інтернет як комунікативний простір для бібліотекарів постійно. *Хмельницький національний університет* : вебсайт. URL: http://lib.khmnu.edu.ua/about_library/naukova_robota/konfer/synyzya.htm (дата звернення: 14.08.2023).

7. *Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького : вебсайт*. URL: http://www.niklib.com/ (дата звернення: 08.08.2023).

8. Manifesto on the Freedom of Expression of Arts and Culture in the Digital Era. URL: https://rm.coe.int/manifesto-on-the-freedom-of-expression-of-arts-and-culture-in-the-digi/1680a056a2 (дата звернення: 01.09.2023).

References

1. M. L. Kropyvnytskyi Library: YouTube. Retrieved from: https://www.youtube.com/channel/UC0y3LE1sYcLQJCwq5F5uRBw?view_as=subscriber [in Ukrainian].

2. Sound silhouette of Mykolaiv: audio blog. Retrieved from: http://zvuk-mykolayiv.blogspot.com/p/blog-page.html [in Ukrainian].

3. Kubarovska, S., Yatskevych, D. (2021). Chronicles of library digitalization: peaks and undercurrents of the iceberg. Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka, 1 (23), 15–17 [in Ukrainian].

4. Course on Korabelny: blog. Retrieved from: https://korabelniy.wordpress.com/ [in Ukrainian].

5. User's personal account. M. L. Kropyvnytskyi Central city library: website. Retrieved from: http://www.niklib.com/osobistij-kab-net [in Ukrainian].

6. Synytsia, N. M. The Internet as a communication space for librarians constantly. Khmelnytskyi National University: website. Retrieved from: http://lib.khmnu.edu.ua/about_library/naukova_robota/konfer/synyzya.htm [in Ukrainian].

7. M. L. Kropyvnytskyi Central city library: website. Retrieved from: http://www.niklib.com/ [in Ukrainian].

8. Manifesto on the Freedom of Expression of Arts and Culture in the Digital Era. Retrieved from: https://rm.coe.int/manifesto-on-the-freedom-of-expression-of-arts-and-culture-in-the-digi/1680a056a2 [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.10.2023
Отримано після доопрацювання 14.11.2023
Прийнято до друку 20.11.2023

УДК 316.7: 021.1
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294077

Цитування:
Ломачинський Б. Г. Інформаційна культура в просторі бібліотеки: виклики цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 75–83.

Lomachinskyi B. (2023). Information Culture in the Library: Challenges Of Digitalization. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 75–83 [in Ukrainian].

Ломачинський Богдан Геннадійович,
аспірант
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
https://orcid.org/0000-0002-2601-6217
lbogdang1@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА В ПРОСТОРІ БІБЛІОТЕКИ: ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Мета статті *– визначити основні напрями трансформації інформаційної культури в просторі сучасних бібліотек у контексті викликів сучасної цифрової доби.* ***Методологія статті*** *основана на поєднанні системного підходу, що уможливило аналіз інформаційної культури як поліфункціонального явища, залучення логічного, гносеологічного й онтологічного підходів при системному аналізі сприяло проблемно-теоретичному осмисленню досліджуваного феномену. Основу виконання роботи становить використання таких загальнонаукових методів дослідження: логічний метод – при побудові структури дослідження; аналітичний метод – при осмисленні взаємозв'язків різних рівнів інформаційної культури; семантичний метод – при уточненні змісту понять; компаративний аналіз – для виявлення сутнісних особливостей різних наукових підходів до аналізу проблеми цифрових компетентностей бібліотечних працівників; методи аналізу, синтезу та узагальнення використані в процесі виокремлення найважливіших аспектів інформаційної культури в просторі бібліотеки.* ***Наукова новизна.*** *У роботі проаналізовано сутність інформаційної культури як динамічного поліфункціонального явища, розкрито її сутнісні особливості в контексті розвитку сучасної цифрової доби. Зокрема, 1) розкрито компетентнісні особливості інформаційної культури в етико-моральній та правовій площині; 2) розмежовано поняття «інформаційна культура», «цифрова культура», «інформаційна грамотність», «цифрова грамотність» щодо бібліотечної сфери; 3) уточнено зміст цифрових компетентностей працівників бібліотек в умовах викликів сучасності.* ***Висновки.*** *Сучасна інформаційна культура в просторі бібліотеки може бути представлена як система унормованих заходів щодо оцифрування, збереження, популяризації та донесення до користувачів сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством, що постають як його знаннєвий потенціал та реалізується шляхом підвищення рівня цифрових компетентностей бібліотечних працівників. Інформаційна культура цифрової доби – це динамічне явище, спрямоване на постійне вдосконалення та підвищення рівня цифрових компетентностей – технологічних, освітніх, логіко-інтелектуальних, збереження людської гідності та прав людини в забезпеченні рівних можливостей для самореалізації.*

Ключові слова: *інформаційна культура, цифрова культура, медіакультура, цифрові компетентності, інформаційний простір бібліотеки, цифрова грамотність, інформаційна грамотність, цифрова доба, інформаційна безпека.*

Lomachinskyi Bohdan,
Postgraduate Student,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

INFORMATION CULTURE IN THE LIBRARY: CHALLENGES OF DIGITALIZATION

The purpose of the article *is to determine the main directions of information culture transformation in the space of modern libraries in the context of the challenges of the modern digital age.* ***The research methodology*** *is based on the combination of a systemic approach, which enabled the analysis of information culture as a multifunctional phenomenon, the involvement of logical, epistemological, and ontological approaches in the systemic analysis contributed to the problem-theoretical understanding of the phenomenon under study. The basis of the work is the use of the following general scientific research methods: logical method – when*

© *Ломачинський Б. Г., 2023*

building the research structure; analytical method – when understanding the interrelationships of different levels of information culture; semantic method – when clarifying the content of concepts; comparative analysis – to identify essential features of various scientific approaches to the analysis of the problem of digital competences of library workers; the methods of analysis, synthesis and generalisation are used in the process of highlighting the most important aspects of information culture in the space of the library. ***The scientific novelty of the work.*** *The work analyses the essence of information culture as a dynamic multifunctional phenomenon, reveals its essential features in the context of the development of the modern digital age. In particular, 1) the competence features of information culture in the ethical, moral, and legal plane are revealed; 2) the concepts of "information culture", "digital culture", "information literacy", "digital literacy" in relation to the library sphere are distinguished; 3) the content of digital competences of library workers in the conditions of modern challenges is clarified.* ***Conclusions.*** *Modern information culture in the space of the library can be presented as a system of standardised measures for digitisation, preservation, popularisation, and communication to users of the set of material and spiritual values created by mankind, which appear as its knowledge potential, and is implemented by increasing the level of digital competencies of library workers. The information culture of the digital age is a dynamic phenomenon aimed at constant improvement and raising the level of digital competences – technological, educational, logical-intellectual, preservation of human dignity and human rights in ensuring equal opportunities for self-realisation.*

Keywords: *information culture, digital culture, media culture, digital competences, library information space, digital literacy, information literacy, digital age, information security.*

Актуальність теми дослідження. У сучасному глобалізованому світі розгортається гігантська битва за владу. нова система створення матеріальних цінностей цілком і повністю залежить від системи зв'язку та поширення даних, ідей, символів. Інформаційне суспільство у його трансформації у суспільство знань вимагає від сучасної людини довічного навчання, задля швидкої адаптації до динамічних умов навколишньої реальності. В означених умовах особливого значення набуває інформаційна культура, яка в контексті цифрових трансформацій сучасності передбачає постійне вдосконалення цифрових компетентностей, перетворюючи бібліотеки на своєрідні хаби цифрової комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Залежно від суб'єкта, який виступає носієм інформаційної культури, останню можна розглядати на кількоьох рівнях: як інформаційну культуру особистості, як інформаційну культуру окремих спільнот, як інформаційну культуру суспільства загалом. Зокрема, груповий рівень інформаційної культури зумовлений, переважно, реалізацією різних видів інформаційних взаємовідносин у сфері професійної діяльності, актуалізуючи проблеми фахових компетентностей, освіти і самоосвіти та безпеки комунікацій. На особистісному рівні інформаційна культура покликана гармонізувати внутрішній світ суб’єкта шляхом вироблення раціональної інформаційної поведінки, що дає змогу досягти рівноваги в інформаційно-комунікаційному взаємообміні з динамічним цифровим середовищем. Відповідно, інформаційна культура - поліфункціональне явище, що зумовлює її аналіз на взаємоперетині різних галузей наукового знання – культурологічного, освітнього, соціально-філософського, правового. Дослідження зарубіжних науковців [18–25] в означеній царині значною мірою корелюються з пошуками вітчизняних культурологів, філософів, правознавців. У дослідженнях О. Івашкевич [2], О. Онищенка [8], О. Матвієнко та М. Цивіна [6], М. Толмач [14] сучасна бібліотека має функціонувати потужний соціально-комунікаційний інститут, здатний давати адекватні відповіді на виклик суспільних трансформацій. Роль інформаційної культури у забезпеченні інформаційних прав розглядає О. Головко [1], а О. Півнюк зосереджує увагу на проблеми використання елементів кібербезпеки у просторі бібліотеки. Визначення сутності цифрових компетентностей зумовило необхідність аналізу значної кількості вітчизняних законодавчих та нормативних актів, що в тій чи іншій мірі відображають означені процеси: [3; 9; 11; 12; 13; 15].

Мета статті – визначення основних напрямів трансформації інформаційної культури у просторі сучасних бібліотек в контексті викликів сучасної цифрової доби.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиліття чи близько того ми звикли розуміти своє життя в Інтернеті як суміш між еволюційною адаптацією людських агентів до цифрового середовища та формою постмодерну. Один з теоретиків філософії інформації Л. Флоріді [19] пропонує сприймати навколишню реальність як глобальну інфосферу, де інформація стає нашою екосистемою, а цифровий простір поступово захоплює простір реальний. Однак, інформаційна революція, з одного боку, формує технологічні переваги, а з іншого – породжує проблеми інформаційних перенавантажень, втрати контролю в інформаційному просторі, посилення інформаційних загроз. Сила інформації передбачає розподіл ресурсів, можливість організації та

використання цих ресурсів (навички) та інформації (знання), відповідно, інформаційна культура стає каталізатором змін та забезпечує перспективи розвитку.

З активним розвитком цифрового суспільства стає зрозуміло, що інформаційна культура має не лише технологічний, але і правовий та морально- етичний вимір, адже постає проблема як інформаційних прав громадян, так і їх інформаційних обов'язків, що охоплюють і необхідність оберігати конфіденційний інформаційний простір інших учасників інформаційно-комунікаційних відносин.

В останнє десятиліття вітчизняне інформаційне законодавство поповнилось новими законами та підзаконними актами, які регламентують інформаційну сферу. Однак, науковці-правознавці вказують на певну неузгодженість термінології вітчизняного інформаційного простору, що загалом ускладнює можливості побудови ефективної системи розвитку інформаційної культури [1].

Розрізняючи поняття «інформаційна культура», «медіакультура» та «цифрова культура», зазначимо такі їх змістовні особливості: з позицій атрибутивного підходу до сутності інформації інформаційна культура є синонімом культури загалом – сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством, що постають як його знаннєвий потенціал, відповідно, поняття «інформаційної культури» виступає узагальнюючим щодо інших видів культур; із позицій функціонального підходу інформаційна культура – це історично набуті способи та засоби збереження і передачі інформації, що передбачає її диференціацію з іншими видами культури. Вплив цифрових технологій на культуру виявляється в оцифруванні традиційної культури і розповсюдженні цінностей цифрового суспільства, ідеології цифрової трансформації, основаної на ефективності, функціональності, мобільності. Вважаємо поняття інформаційної культури в цивілізаційному контексті більш загальним до понять медіа та цифрової культури як надбань сучасної доби.

У державних стратегіях цифрового розвитку цифровізація розглядалась як насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливлює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Однією з її цілей було подолання цифрового розриву (цифрової нерівності) у доступі до можливостей в економічній, соціальній, культурній, освітній галузях, які існують або поглиблюються в результаті неповного, нерівномірного або недостатнього доступу до комп'ютерних, телекомунікаційних та цифрових технологій [3].

Глобальна цифровізація формує новий тип культури сучасного суспільства – цифрової культури, що потребує модернізації освіти у напрямку готовності до ефективного використання технологічних новацій за допомогою актуальних професійно значущих якостей. Цифровізація радикально змінює характер і специфіку сучасного освітнього середовища, а цифрова культура відповідає загальному уявленню про культуру як систему цінностей, що визначають суспільні орієнтири в сучасну інформаційну епоху. Законом України «Про освіту» визнано інформаційно-комунікаційну компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. В освітніх нормативних документах інформаційно-комунікаційна компетентність є такою, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій задля власного розвитку та спілкування, а також здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчальному процесі, дотримуючись принципів академічної доброчесності.

Етичне використання інтернет технологій знаходить своє відображення і в концепті «цифрового громадянства», яке свідчить про грамотне та позитивне залучення до цифрових технологій та баз даних (створення, публікування, опрацювання, обмін, пошук, гра, спілкування та навчання); активну та відповідальну участь (цінності, навички, ставлення, знання та критичне розуміння) у громадах (місцевому, національному, глобальному) на всіх рівнях (політичному, економічному, соціальному, культурному та міжкультурному); залучення до процесу навчання протягом життя (у формальних, неофіційних, неформальних умовах) та постійному відстоюванні людської гідності та прав людини [7, 7].

В найбільш загальному сенсі цифрову культуру можливо розуміти як систему правил поведінки людини, яких вона дотримується під час використання інформаційно-комунікаційних технологій. Дослідження цифрової культури – це не лише аналіз технологічних феноменів, поява яких зумовлена новітніми інформаційними технологіями – інтернет-комунікації, віртуальні ігри, комп'ютерна графіка тощо; це дослідження трансформації предметного поля культури, що зумовлене поширенням цифрових технологій, зміна стилю мислення на основі нових цифрових компетентностей. Тому формування цифрової культури суспільства загалом та окремої особистості зокрема неможливе без усвідомлення стратегії розвитку цифрових компетентностей на загальнодержавному рівні.

У Концепції розвитку цифрових компетентностей цифровою компетентністю є динамічна

комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [12].

Європейська система цифрових компетенцій для громадян, відома як DigComp, пропонує інструмент для підвищення цифрової компетенції громадян. «Цифрова» грамотність (або «цифрова» компетентність) визнана ЄС однією з восьми ключових компетенцій для повноцінного життя та діяльності. 2016 року ЄС представив оновлений фреймворк Digital Competence (DigComp 2.0), що складається з основних п'яти блоків компетенцій, а саме: інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними; навички комунікації з використанням цифрових технологій; вміння працювати з цифровим контентом (змінювати, покращувати, використовувати); навички по захисту персональних даних та приватності у віртуальному просторі; вміння вирішувати технічні проблеми в галузі цифрових технологій. Відповідно, володіння інформаційною культурою передбачає як одну з ключових технологічних здібностей – цифрову грамотність, що потребує її уточнення щодо поняття «інформаційної грамотності».

Термін «інформаційна грамотність» у минулому пройшов багато етапів, таких як ІКТ-грамотність, технологічна грамотність, інформаційна грамотність в мережі Інтернет, навички володіння новими медіа тощо. В контексті цифрових компетенцій інформаційна грамотність включає перегляд, пошук і фільтрацію даних, інформації та цифрового контенту, вміння працювати з даними, оцінювання даних, інформації та цифрового контенту; здатність до управління даними, інформацією та цифровим контентом. Відповідно, завдяки різноманітності електронних освітніх послуг використання електронних бібліотечних ресурсів значною мірою залежить від компетентностей у користуванні цифровим освітнім середовищем.

Загалом, поняття інформаційної грамотності передбачає використання цифрових компетенцій у більш вузькому контексті - як ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій, що передбачає використання різноманітних технічних, когнітивних та соціологічних навичок для виконання завдань та вирішення проблем у цифровому середовищі. Цифрові компетенції включають в себе навички використання, доступу, фільтрації, оцінки, створення, програмування та обміну цифровим вмістом – іншими словами, це набір конкретних навичок та компетенцій, необхідних для пошуку та обробки інформації в комп'ютеризованій формі.

У більш широкому контексті цифрові компетенції — це комплексна концепція, яка включає інформаційну та дата-грамотність, комунікацію та співпрацю, медіаграмотність, створення онлайн-контенту, онлайн-безпеку, а також застосування критичного мислення та інновацій з онлайн-інструментами і технологіями. Цифрові компетенції охоплюють не лише інформаційні та комунікаційні засоби і навички, пов'язані з технологіями, а й поведінку, що стосується інформаційно-комунікаційного середовища в Інтернеті, зокрема, відповідального, етичного та безпечного використання та поширення інформації, а також розробки творчих та інноваційних підходів використання цифрових медіа для навчання, роботи та участі у повсякденному житті [22].

Критерії практичної реалізації цифрових компетентностей запропоновано Міністерством цифрової трансформації України, яким, на основі адаптованої європейської еталонно-концептуальної моделі цифрових компетенцій для громадян, запропоновано Рамку цифрової компетентності для громадян України. В означеному документі цифрову компетентість визначено в більш широкому контексті – як інтегральну характеристику особистості, яка динамічно поєднує знання, уміння, навички та ставлення щодо використання цифрових технологій для спілкування, власного розвитку, навчання, роботи, участі у суспільному житті відповідно до сфери компетенцій (безпечно, творчо, критично) [9].

Одним із ключових завдань інформаційної культури в її функціональному вираженні є формування культурного капіталу, і саме бібліотеки історично постали одним з ключових місць для придбання культурного капіталу і, в умовах сучасних інформаційних викликів, можливо, одним із найпотужніших засобів, за допомогою яких держава може здолати інформаційну нерівність. Оцифрування бібліотечних ресурсів трансформує практику роботи з текстовими масивами та вимагає від користувачів гнучкості у виборі необхідних ресурсів, володіння навичками пошуку інформації, що відповідають дослідницьким завданням.

Хоча цифровізація публічних бібліотек уже привернула значну увагу науковців, докази її внеску в набуття культурних навичок і знань та соціальної мобільності залишаються обмеженими, як і концептуальне розуміння зв'язків між цифровізацією, культурним капіталом та соціальним розшаруванням. Зарубіжні науковці також визнають важливість бібліотек як засобу подолання цифрового розриву, використання програмного забезпечення та інтернет, підвищення цифрової грамотності, і, як результат - потенційного розширення можливостей громадян покращити умови життя

[21].

Цифровізація розмиває грані між бібліотеками, архівами, музеями, а бібліотеки дедалі більше включають у свої фонди архівні і музейні документи. Тому О.Онищенко запропонував як своєрідну ідеальну модель цифровізованої бібліотеки, спрямовану на виконання широкого комплексу інтегрованих соціокультурних функцій, інтегрованих (бібліотечно-архівно-музейно-інтернетних) ресурсів, інтегрованих (офлайн-, онлайн-, індивідуальних і масових) інформаційних сервісів, спрямованих переважно на віртуального читача [8, 5] – ділового, амбітного, вимогливого, освіченого.

О. Матвієнко та М. Цивін серед сучасних викликів для бібліотеки та користувача визначають цифрові трансформації суспільства, проблеми цифрової компетентності бібліотечних професійних ресурсів, подолання цифрової нерівності у доступі до інформаційних ресурсів і технологій та їх використання. Зокрема, структуру діяльності бібліотеки в умовах цифрових трансформацій автори подають через цифровізацію інформаційних ресурсів, соціально-комунікативну діяльність у цифровому середовищі та цифрову освіту громадян та пропонують цифрове кураторство як один із засобів подолання цифрової нерівності шляхом застосування фахових компетентностей бібліотечних працівників. Цифрове кураторство - вид соціально-освітньої діяльності, спрямованої на забезпечення вільного доступу до інформації, подолання цифрової нерівності та формування цифрової грамотності громадян шляхом організації та проведення заходів (у тому числі й у дистанційному режимі) з консультування користувачів із питань використання цифрових технологій у різних сферах життя і сприяння розвитку цифрових компетенцій різних груп населення [6, 41].

Цифровий капітал в сучасній науковій думці трактується як нагромадження цифрових компетенцій та цифрових технологій. До його складу входять технологічні ресурси та здібності, які можна накопичувати та перетворювати на соціальні, культурні чи економічні переваги. Зокрема, завдяки цифровому капіталу люди можуть перетворювати онлайн-діяльність на відчутні переваги в автономному режимі (наприклад, кращу роботу, більшу соціальну мережу тощо), які дозволяють подальше накопичення соціального, культурного чи економічного капіталу [20].

Ключовою ознакою суспільства знань є максимальне використання інтелектуального потенціалу особистості з метою подальшого самовдосконалення, однак дисбаланс, що спостерігається в можливостях доступу до знання, провокує цифровий розрив, що сприяє розвиткові знаннєвого розриву (доступ до інформації, освіти, наукові дослідження, культурне і мовне розмаїття тощо). Це зумовлює розгляд західними науковцями інформаційної культури в контексті культури управління знаннями - як поєднання інноваційного і комунікаційного менеджменту, а також використання нових інформаційних технологій з метою збору, обробки, використання та передачі інформації, що забезпечує організації генерацію нового знання та його використання в інтересах отримання конкурентних переваг.

В умовах активного розвитку інформаційних технологій саме бібліотеки постають як архетипічне сховище знань, а бібліотекарів у такому сенсі можна було б назвати менеджерами знань, адже вони систематично керують інформацією, наявною в бібліотеці, щоб потрібна інформація була доступною на вимогу шукачів знань у потрібний момент, що економить час читачам і підвищує ефективність роботи та роботи бібліотеки. Завдяки постійному зростанню суспільства знань і постійно зростаючому попиту на ресурси знань, інформаційна грамотність домінує у соціально-економічного розвитку. У цьому відношенні публічні бібліотеки є чудовими прикладами організацій знань[18].

Інформаційна культура включає також і культуру комунікацій, адже бібліотека є простором, де користувачі можуть навчатися впродовж усього життя, здобуваючи і знання, і необхідні навички у сучасному мінливому світі, отримуючи доступ до різних джерел достовірної інформації. Тому колективом українських авторів з Української бібліотечної асоціації, на основі аналізу зарубіжного досвіду, запропоновано модель бібліотеки як поєднання чотирьох просторів – простору навчання, простору натхнення, простору зустрічей та простору подій [17].

Розглядаючи роль публічних бібліотек у підвищенні рівня грамотності, доступу до інформації західні дослідники піднімають питання підвищення рівня цифрових компетентностей бібліотекарів задля вирішення нових соціальних проблем, зокрема, і вебграмотності населення. Відповідно до акценту бібліотечного сектору на інформаційній грамотності як на всеохоплюючому понятті, вебграмотність спочатку розглядалася як підгрупа інформаційної грамотності. Але там, де бібліотечний сектор інвестував значні інтелектуальні та стратегічні ресурси в інформаційну грамотність, інші «групи грамотності»), зокрема академічні сфери освіти та культурології, надала цифровій грамотності своєрідну теоретичну форму. Найбільш очевидним її контрастом з інформаційною грамотністю був перехід від споживання до виробництва інформації [23].

Як відповідь на нові комунікаційно-культурні

вимоги до бібліотек, М. Толмач, на основі аналізу вітчизняних та зарубіжних авторів, розглядає можливості нових «цифрових» професій - (менеджер цифрових трансформацій, менеджер вебконтенту та вебком'юніті, фахівець із взаємодії та залучення спільноти) тощо, а розвиток цифрової компетентності бібліотечних працівників стає критично важливою ланкою для побудови віртуального простору сучасної бібліотеки та забезпечення нових сервісів віртуальної взаємодії з користувачами [14, 57].

У цьому контексті змінюється традиційна система бібліотечних послуг. Сучасний бібліотечний сервіс передбачає формування цифрової гуманітаристики як актуалізації джерел національної спадщини та створення цифрових ресурсів національної пам'яті, цифровий менеджмент (кураторство) та систему управління науковою інформацією [16, 16].

В контексті глобальних викликів сучасної інформаційної доби Міністерство цифрової трансформації України запропонувало проєкт цифрової трансформації бібліотек та книговидавничої справи (е-Книга), що передбачає впровадження автоматизованої бібліотечної інформаційної системи, української цифрової бібліотеки, автоматизацію подання документів для отримання грантової підтримки, ведення електронного каталогу з інформацією про доступні книжки на національному ринку. Також передбачені підпроєкти: електронна картотека книжок та бібліотек, система для роботи з проєктними грантами та українська цифрова бібліотека - платформа, де будуть зібрані сучасні книжки українських та іноземних авторів (переклади), підручники для школярів, забезпечений доступ до них через мобільний застосунок на смартфоні (для індивідуального користування) та через вебінтерфейс (для бібліотек) [13].

Зокрема, Українська цифрова бібліотека, створена за сприяння Українського інституту книги, пропонує сучасні та класичні літературні твори вітчизняних та закордонних авторів – художні, науково-популярні, публіцистичні Для користування УЦБ треба встановити безплатний застосунок для ОС Андроїд. Незареєстровані користувачі можуть переглядати описи книжок та ознайомчі фрагменти. Для повноцінного читання треба зареєструватися – вказати адресу електронної пошти та погодитися з правилами. Зареєстровані читачі можуть обрати для читання кілька творів, але не більше, ніж 20 одночасно і завантажити їх на свій пристрій. Обрані публікації завантажуються на пристрій читача, їх можна читати автономно, без інтернету [15]. В означеному контексті актуалізується одна з первинних складових інформаційної культури – культура читання.

В контексті аналізу напрямів цифровізації сучасних бібліотек західні дослідники наголошують на проблемі захисту інформації та кібербезпеці. Зокрема, управління інформаційною безпекою в контексті управління бібліотекою передбачає засоби контролю, які бібліотеці необхідно впровадити для захисту своїх інформаційних активів від усіх потенційних загроз, щоб забезпечити конфіденційність, цілісність і доступність своїх інформаційних ресурсів, а також допомогти виявити та зменшити критичні ризики та типи мережеві атаки, для належного управління інформаційною безпекою в цифрових бібліотеках [25].

Цифрова трансформація (цифровізація) бібліотек в Україні викликала низку важливих проблем, які потребують коректування й вирішення. Їх зазвичай об'єднують у три групи: соціально-економічні, техніко-організаційні та природні – це, зокрема, усунення недоліків, властивих законодавству про оцифровування, прийняття відповідних законів, норм, стандартів, а також форм адміністративного та громадського контролю за їх виконанням тощо [2, 50]. Серед ключових заходів – формування кібербезпеки як системи запобігання загрозам в інформаційно-комунікаційній сфері, таким, як кіберзлочинність.

Зарубіжні дослідники зазначають, що хоча між кібербезпекою та інформаційною безпекою існує значний збіг предметної зони впливу, ці два поняття не є повністю аналогічними. Кібербезпека виходить за межі традиційної інформаційної безпеки, охоплюючи не лише захист інформаційних ресурсів, а й інших активів, у тому числі самої особи. У кібербезпеці цей фактор має додатковий вимір, а саме: люди як потенційні об'єкти кібератак або навіть несвідома участь у кібератаках. . Кібербезпека – це сукупність інструментів, політик, концепцій безпеки, гарантій безпеки, керівних принципів, підходів до управління ризиками, дій, навчання, найкращих практик, гарантій та технологій. які можна використовувати для захисту кіберсередовища, організації та активів користувачів [24].

У вітчизняному законодавстві кібербезпека подається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [11].

Як приклад використання системи захисту вітчизняних можна навести загальну характеристику системи захисту НБУВ, надану О. Півнюк [10] що включає конкретні права доступу до певних елементів БД, розроблені згідно з міжнародними стандартами, заборона використовувати

доступ до Інтернету в комерційних, протизаконних, розважальних цілях, а також з метою, яка порушує чинне законодавство України.

Отже, інформаційна культура у просторі бібліотеки передбачає побудову безпечного захищеного інформаційного середовища, спрямованого на нейтралізацію загроз кібербезпеці як її знаннєвих ресурсів, так і персональних даних користувачів.

Наукова новизна: У роботі проаналізовано сутність інформаційної культури як динамічного поліфункціонального явища, розкрито її сутнісні особливості в контексті розвитку сучасної цифрової доби. Зокрема, 1) розкрито компетентнісні особливості інформаційної культури в етико-моральній та правовій площині; 2)розмежовано поняття «інформаційна культура», «цифрова культура», «інформаційна грамотність», «цифрова грамотність» щодо бібліотечної сфери; 3) уточнено зміст цифрових компетентностей працівників бібліотек в умовах викликів сучасності.

Висновки. Сучасна інформаційна культура у просторі бібліотеки може бути представлена як система унормованих заходів щодо оцифрування, збереження, популяризації та донесення до користувачів сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством, що постають як його знаннєвий потенціал, та реалізується шляхом підвищення рівня цифрових компетентностей бібліотечних працівників. Інформаційна культура цифрової доби – це динамічне явище, спрямоване на постійне вдосконалення та підвищення рівня цифрових компетентностей – технологічних, освітніх, логіко-інтелектуальних, збереження людської гідності та прав людини у забезпеченні рівних можливостей для самореалізації.

Список використаних джерел

1. Головко О. М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій. *Інформація і Право.* 2019. № 4 (31).
2. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 50–56.
3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text (дата звернення: 05.09.2023).
4. Ломачинська І.М., Ломачинський Б.Г. Роль інформаційної культури у регулюванні соціальних інформаційних систем. *Вісник Львівського університету. Філос.-політолог. студії*. 2020. 29. С. 90–97. DOI: https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.12.
5. Ломачинська І. М., Ломачинський Б. Г. Роль медіакультури в інформаційних війнах сучасності. *SKHID*. 2022. № 3 (3). С. 66–73.
6. Матвієнко О., Цивін М. Цифрове кураторство як соціально-освітня діяльність бібліотечного фахівця. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 9. С. 34–46.
7. Овчарук О. В. Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності людини та цифрового громадянства в європейських країнах. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2020. 76. 2. С. 1–13.
8. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4 (264). С. 3–9.
9. Опис рамки цифрової компетентності для громадян України 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf (дата звернення: 05.09.2023).
10. Півнюк О. В. Проблеми використання елементів кібербезпеки у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні користувачів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201811_artilces_field_dopmat_files/conf_nbuv_2018_proceedings.pdf#page=476 (дата звернення: 05.09.2023).
11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text (дата звернення: 05.09.2023).
12. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 167. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text (дата звернення: 05.09.2023).
13. Проєкти цифрової трансформації. URL: https://plan2.diia.gov.ua/projects (дата звернення: 05.09.2023).
14. Толмач М. Цифрова компетентність бібліотечних фахівців як чинник діяльності бібліотек в умовах цифрової трансформації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. 9. С. 57–69.
15. Українська цифрова бібліотека. URL: https://ubi.org.ua/uk/activity/ukra-nska-cifrova-biblioteka (дата звернення: 05.09.2023).

16. Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації : аналітична записка. Київ, 2020. 60 с.

17. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практичний посібник / автори-укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.

18. Chatterjee Sidharta and Samanta, Mousumi and Dey, Sujoy, Role of Public Libraries in Providing Community Information Services. 2020. February 11. DOI: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3535051.

19. Floridi L. A look into the future impact of ICT on our lives. *The Information Society*. 2007. № 23 (1). С. 59–64.

20. Leguina A., Mihelj S., Downey J. Public Libraries as Reserves of Cultural and Digital Capital: Addressing Inequality through Digitalization. *Library & Information Science Research*. 2021. June 24.

21. Leguina, A., Mihelj S., Downey J. Public libraries as reserves of cultural and digital capital: Addressing inequality through digitalization. *Library & Information Science Research.* 2021. № 43. P. 3. DOI: https://doi.org/10.1016/j.lisr.2021.101103.

22. Martzoukou K. Academic libraries in COVID-19: a renewed mission for digital literacy. Library management [online]. 2021. 42(4/5): the worst case scenario after COVID. P. 266–276. DOI: https://doi.org/10.1108/LM-09-2020-0131.

23. McShane I. Public libraries, digital literacy and participatory culture. Originally published in Discourse: *Studies in the Cultural Politics of Education.* 2011. № 32(3). P. 383–397.

24. Rossouw von Solms, Johan van Niekerk. From information security to cyber security. *Computers & security*. 2013. № 38. P. 97–102.

25. Vikas Singh, Madhusudhan Margam. Information Security Measures of Libraries of Central Universities of Delhi : A Study. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*. 2018. № 38. 2. P. 102–109.

References

1. Holovko, O. M. (2019). Digital culture and information culture: human rights in the era of digital transformations. Informatsiia i Pravo, 4 (31) [in Ukrainian].

2. Ivashkevych, O. V. (2021). Digital transformation of Ukrainian libraries: present and prospects. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia, 2, 50–56 [in Ukrainian].

3. Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018–2020. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text [in Ukrainian].

4. Lomachynska, I. M., Lomachynskyi, B. H. (2020). The role of information culture in the regulation of social information systems. Visnyk Lvivskoho universytetu, 29, 90–97 DOI: https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.12 [in Ukrainian].

5. Lomachynska, I. M., Lomachynskyi, B. H (2022). The role of media culture in modern information wars. SKHID, 3(3), 66–73 [in Ukrainian]. DOI: https://doi.og/10.21847/1728-9343.202-9343.2022.3 (3).268297.

6. Matviienko, O., Tsyvin, M. (2022). Digital curatorship as a socio-educational activity of a library specialist. Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk, 9, 34–46 [in Ukrainian].

7. Ovcharuk, O. V. (2020). Modern approaches to the development of a person's digital competence and digital citizenship in European countries. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia, 76, 2,1–13 [in Ukrainian].

8. Onyshchenko, O. (2021). Digitization is a strategic way of development of the library sphere. Bibliotechnyi visnyk, 4 (264), 3–9 [in Ukrainian].

9. Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine 2021. Retrieved from: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf [in Ukrainian].

10. Pivniuk, O. V. (2018) Problems of using elements of cyber security in library and information service for users. Retrieved from: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201811_artilces_field_dopmat_files/conf_nbuv_2018_proceedings.pdf#page=476 [in Ukrainian].

11. On the main principles of ensuring cyber security of Ukraine: Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text [in Ukrainian].

12. On the approval of the Concept of the development of digital competences and the approval of the plan of measures for its implementation. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text [in Ukrainian].

13. Digital transformation projects. Retrieved from: https://plan2.diia.gov.ua/projects [in Ukrainian].

14. Tolmach, M. (2022). Digital competence of library specialists as a factor in the activity of libraries in conditions of digital transformation. Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk, 9, 57–69 [in Ukrainian].

15. Ukrainian digital library. Retrieved from: https://ubi.org.ua/uk/activity/ukra-nska-cifrova-biblioteka [in Ukrainian].

16. Digital library resources and research support services: modern approaches and role in scientific communication. Київ, 2020 [in Ukrainian].

17. Boiarynova, O., Brui, O, Luhova, L., Soshynska, Ya., Shevchenko, I.. Four spaces of the library: activity model. Kyiv: VHO Ukrainska bibliotechna asotsiatsiia [in Ukrainian].

18. Chatterjee Sidharta and Samanta, Mousumi and Dey, Sujoy, (2020). Role of Public Libraries in Providing Community Information Services. Retrieved from: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3535051.

19. Floridi L. (2007). A look into the future impact of ICT on our lives. The Information Society. Retrieved from: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01972240601059094.

20. Leguina, A., Mihelj, S., Downey, J. (2021). Public Libraries as Reserves of Cultural and Digital Capital: Addressing Inequality through Digitalization. Library & Information Science Research. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/353029256_Public_libraries_as_reserves_of_cultural_and_digital_capital_Addressing_inequality_through_digitalization.

21. Leguina, A., Mihelj S., Downey J. (2021). Public libraries as reserves of cultural and digital capital: Addressing inequality through digitalization. Library & Information Science Research. DOI: https://doi.org/10.1016/j.lisr.2021.101103.

22. Martzoukou K. (2021). Academic libraries in COVID-19: a renewed mission for digital literacy. Library management [online], 42(4/5): the worst case scenario after COVID. DOI: https://doi.org/10.1108/LM-09-2020-0131.

23. McShane I. (2011). Public libraries, digital literacy and participatory culture. Originally published in Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education. DOI: https://doi.org/10.1080/01596306.2011.573254.

24. Rossouw von Solms, Johan van Niekerk. (2013). From information security to cyber security. Computers & security. DOI: https://doi.org/10.1016/j.cose.2013.04.00.

25. Vikas Singh, Madhusudhan Margam.(2018). Information Security Measures of Libraries of Central Universities of Delhi : A Study. DESIDOC Journal of Library & Information Technology. Retrieved from: https://publications.drdo.gov.in/ojs/index.php/djlit/article/view/11879.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2023
Отримано після доопрацювання 08.11.2023
Прийнято до друку 15.11.2023

УДК 316.772.5
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294080

Цитування:
Ільницький В. А. Дослідження інноваційних бібліотечних технологій та діяльності бібліотек для дітей у дисертаційних працях українських науковців. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 84–90.

Ilnitskyi V. (2023). Research of Innovative Library Technologies and Activities of Libraries for Children in Dissertation Works of Ukrainian Scientists. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 84–90 [in Ukrainian].

Ільницький Віталій Андрійович,
аспірант
Київського національного університету
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0002-0014-5037
vitalyilnitsky.4s@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ У ДИСЕРТАЦІЙНИХ ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Мета статті *– проаналізувати основні напрями дисертаційних праць українських науковців щодо застосування інноваційних технологій у бібліотеках з акцентуацією на бібліотеках для дітей.* ***Методологія дослідження*** *ґрунтується на використанні загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення тощо) і спеціальних методах дослідження, обґрунтованих специфікою наукового завдання (бібліографічний, інформаційний аналіз, описовий контент-аналіз та ін.).* ***Наукова новизна*** *дослідження полягає у висвітленні основних напрямів дисертаційних напрацювань щодо застосування інформаційних технологій у бібліотеках для дітей з окресленням перспективи подальших пошуків.* ***Висновки.*** *Основним завданням сучасної бібліотеки постає постійне розширення пропозицій у своїй діяльності. В умовах цифровізації суспільства доступ до них повинен отримати будь-хто, у кого є комп'ютер чи інший технологічний пристрій, підключений до інтернету, а відповідно, до бібліотечної мережі. Тому в сучасній бібліотеці, зокрема дитячій, дедалі частіше до використання пропонують найрізноманітніші цифрові елементи і ресурси – все те, що необхідно для адаптації до нових технологій і забезпечення динамічних потреб користувачів. Бібліотека не повинна протистояти дигіталізації, а, навпаки, об'єднатися з нею, використання цифрових технологій повинно стати звичною і необхідною умовою її послуг. Всі ці аспекти трансформації не лише мають бути враховані в діяльності бібліотеки для дітей – їх активно потрібно вивчати в межах бібліотекознавчої науки. На сьогодні можна відзначити достатню артикуляцію в дисертаційних роботах українських науковців основних аспектів інформатизації, яка вважається підґрунтям становлення цифрових технологій. Утім останній ще не приділено значної уваги в напрацюваннях бібліотекознавців. Крім того, вартує уваги дослідження основних напрямів, функцій і складових цифровізації бібліотек для дітей, які, на нашу думку, як високотехнологічні мультимедійні середовища із залученням інструментарію інформаційно-комунікаційного підходу здатні реалізувати основні завдання соціокультурної місії – соціалізації, інкультурації, формування креативності та інтересу до читання і навчання.*

Ключові слова: *інформаційні технології, бібліотека, бібліотека для дітей, цифровізація, дисертаційні праці, українські науковці.*

Ilnitskyi Vitalii,
Graduate Student,
Kyiv National University of Culture and Arts

RESEARCH OF INNOVATIVE LIBRARY TECHNOLOGIES AND ACTIVITIES OF LIBRARIES FOR CHILDREN IN DISSERTATION WORKS OF UKRAINIAN SCIENTISTS

The purpose of the article *is to analyze the main directions of dissertation research by Ukrainian scientists regarding the use of innovative technologies in libraries, with an emphasis on libraries for children.* ***The research methodology*** *is based on the use of general scientific (analysis, synthesis, generalization, etc.)*

© *Ільницький В. А., 2023*

and special research methods based on the specifics of the scientific task (bibliographic, information analysis, descriptive content analysis, etc.). ***The scientific novelty*** *of the study consists in highlighting the main directions of dissertation work on the use of information technologies in libraries for children, with an outline of the prospects for further research.* ***Conclusions.*** *The main task of the modern library is the constant expansion of its activities. In the conditions of digitization of society, access to them should be obtained by anyone who has a computer or other technological device connected to the Internet, and accordingly - to the library network. Therefore, in a modern library, in particular, a children's library, a wide variety of digital elements and resources are increasingly offered for use, all that is necessary for adaptation to new technologies and to meet the dynamic needs of users. The library should not oppose digitalization, but on the contrary - unite with it, the use of digital technologies should become a normal and necessary condition of its services. All these aspects of transformational changes should not only be taken into account in the activities of the library for children, but also actively studied within the framework of librarian science. At the moment, it is possible to note sufficient articulation in the dissertation works of Ukrainian scientists of the main aspects of informatization, which is considered the foundation of the development of digital technologies. However, the latter has not yet received significant attention in the work of librarians. In addition, it is worthy of attention to study the main directions, functions and components of digitalization of libraries for children, which, in our opinion, as high-tech multimedia environments involving the tools of the information and communication approach are able to implement the main tasks of the socio-cultural mission - socialization, inculturation, formation of interest in reading and teaching.*

Keywords: *information technologies, library, children's library, digitization, dissertation research, Ukrainian scientists.*

Актуальність теми дослідження. Як відомо, у XX столітті розпочалася цифрова революція, яка зачепила всі аспекти життя сучасного соціуму. Значні трансформації відбулися в соціокультурній сфері, не оминувши і діяльність бібліотек. Окрім того, становлення цифрової культури похитнуло інтерес до читання та письма. Така принципова тенденція актуалізувала для бібліотек необхідність зробити радикальний поворот, змінити перспективне бачення свого майбутнього і переорієнтуватися на нові напрями комунікації з відвідувачами. Бібліотечні фонди починають оцифровувати, суттєво розширюються і змінюються функції та форми роботи бібліотек, які стають своєрідним агентом, який сприяє активізації інтересу та популяризації читання, проводячи відповідні заходи і майстер-класи.

Особливого значення інформаційно-комунікаційні технології набули під час пандемії COVID-19, яка змусила всіх адаптуватися до використання різноманітних новітніх інструментів і платформ, які допомогли поєднувати очну та дистанційну комунікацію з учителями, викладачами, родиною, друзями та ін.

Інформатизація, а згодом і цифровізація дала змогу бібліотекам звернути увагу та відкрити нові шляхи для охоплення тих користувачів, які зазвичай не відвідували бібліотеки з низки причин. Спільною причиною для всіх на початку 2020 р. стали, зокрема, карантинні заходи. Так використання інформаційних і цифрових технологій стало невідворотною реальністю, яка, у свою чергу, актуалізувала їх подальше запровадження у різних сферах, а відтак – наукове вивчення для розробки дієвих інструментів для реалізації цього завдання.

Аналіз досліджень і публікацій. Огляд наукових досліджень за відповідною проблематикою – досить поширений напрям аналітичних публікацій серед зарубіжних дослідників. У визначеній нами проблематиці серед зарубіжних напрацювань можна відзначити дослідження «Значення академічних бібліотек: огляд статей» [18], «Систематизація терміна цифрова трансформація та його прояви із соціально-технічної перспективи – огляд літератури» [17], «Наукові бібліотеки: оглядова стаття» [20], «Шкільна бібліотека: огляд опублікованих досліджень. Статті за 2019 рік» [19].

Публікація «Шкільна бібліотека: огляд опублікованих досліджень. Статті за 2019 рік» [19] присвячена аналізу відповідних досліджень, які відображають основні цінності Американської асоціації шкільних бібліотекарів (AASL), стратегічний план якої включає п’ять основних цінностей: навчання; інноваційність; справедливість, різноманітність та залучення; інтелектуальна свобода; співпраця. Дослідниками було виявлено 59 досліджень, які були класифіковані з використанням основних цінностей AASL. З 59 опублікованих статей 24 застосовано до цінності навчання; 14 – до інновацій; дев'ять – до співпраці; три – до інтелектуальної свободи; дві – до справедливості, різноманітності та інклюзії; сім – до категорії «інші». Подальші систематичні щорічні огляди

опублікованих досліджень у цій галузі мають на меті не тільки документувати шаблони та тенденції, а також надавати вказівки та натхнення для практиків і факультетів з підготовки бібліотечних фахівців [19].

В оглядовій статті «Наукові бібліотеки» [20] Е. Мастроматтео представляє типологію дослідницьких бібліотек та аналізує публікації про них, відібравши сім документів із понад 200 статей, доповідей, тез конференцій та інших джерел інформації. Дослідниця характеризує теми та резюме авторів, а також робить висновок про важливість розвитку бібліотек в галузі науки, технологій та інновацій.

Дослідники А. Бокшекер, С. Хакштайн, У. Баумоль у статті «Систематизація терміна цифрова трансформація та його прояви із соціально-технічної перспективи – огляд літератури» [17], вбудовуючи цифрову трансформацію в контекст соціально-технічних систем, провели структурований огляд літератури, щоб запропонувати теоретично та практично відповідні визначення для вищезазначеного терміна, а також щоб показати, що оцифровування та цифрова трансформація часто використовуються як синоніми, хоча кожен термін має враховувати різні поняття.

У статті «Значення академічних бібліотек: огляд статей» [18] Г.-Н. Гоцоняме розглянув дослідження щодо ключових парадигм, основних мінливих ролей наукових бібліотек, останні технології в бібліотеці та перспективи їх використання. Основна мета огляду - висвітлити роль академічних бібліотек у XXI столітті щодо пробудження інтересу людей і розвінчання міфів про неактуальність бібліотеки у сучасному суспільстві.

Дослідження використання новітніх інформаційних технологій у діяльності бібліотек, а також аналіз різних напрямів діяльності бібліотек для дітей – не нова тема в працях українських науковців. Проте публікацій, присвячених огляду і систематизації існуючих напрацювань, відшукати не вдалося.

Мета статті – проаналізувати основні напрями дисертаційних досліджень українських науковців щодо застосування інноваційних технологій у бібліотеках з акцентуацією уваги на бібліотеках для дітей.

Виклад основного матеріалу. Вивчення ролі інформаційних технологій в діяльності бібліотек в українській бібліотекознавчій науці насамперед репрезентоване працями першого десятиліття XXI ст., присвяченими становленню інформаційного суспільства та пошуку бібліотеками свого місця серед його ідентитетів.

Це роботи І. Павлуші «Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець XX - початок XXI ст.)» [10], І. Давидової «Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві» [3], Т. Ярошенко «Електронний журнал в системі інформаційних ресурсів бібліотеки: друга половина XX – початок XXI ст.» [16], Д. Соловяненко «Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. - початок XXI ст.)» [12], О. Ісаєнко «Розвиток інноваційних бібліотечних технологій інформаційного обслуговування в Україні (1980–2007 рр.)» [6], Т. Дурєєвої «Адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства» [4], Л. Трачук «Комп'ютеризація бібліографічної діяльності бібліотек в Україні (1991–2009 рр.)» [13].

Наприклад, одну з останніх дисертацій першого десятиліття (2010) (Т. Дурєєва «Адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства» [13] присвячено розробці «теоретико-методологічних засад адаптації комунікаційних технологій до бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах інформаційного суспільства, використанню комунікаційних технологій у бібліотечно-інформаційній діяльності України» [9]. Авторка також запропонувала «концепцію адаптації комунікаційних технологій до бібліотечно-інформаційної сфери» [9].

З хронологічно останніх дисертацій «Мультимедійні бібліотечні інформаційні ресурси для осіб з особливими потребами» (2017) [8] О. Малиновський пропонує «окремі компоненти системи подання мультимедійної інформації для осіб з особливими потребами та розглядає комплекс принципів для побудови електронної бібліотеки» [8].

Безпосередньо теоретико-методологічному обґрунтуванню і визначенню перспектив розвитку українських бібліотек в умовах цифрового медіапростору присвячено ґрунтовну докторську дисертацію у сфері соціальних комунікацій «Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку» О. Мар'їної [9]. Авторка роботи у 2018 р. «встановлює рівень соціотехнічного розвитку бібліотек України та констатує початкову стадію їх цифрової модернізації на основі визначення її п'яти рівнів та реалізації контент-стратегії розвитку бібліотек. Як «перспективний вектор розвитку адаптаційної стратегії бібліотек України розглянуто можливість їх інтеграції в євроатлантичний та світовий цифровий контент» [9]. Особливо цінним

доробком дисертації є її практична складова, позаяк авторка пропонує «парадигму цифровізації наукового контенту, пов'язану з розвитком відкритих архівів, масштабним вебархівуванням, створенням цифрових активів, розвитком соціокомунікаційної діяльності в цифровому просторі, яка базується на застосуванні сучасних соціокомунікаційних технологій – краудсорсингу, системної модернізації бібліотечної діяльності тощо» [9, 3].

Серед нових праць (2023), безпосередньо присвячених цифровізації, можна відзначити дисертацію С. Хрущ «Формування інноваційного медіапростору в публічних бібліотеках України», в якій авторка з'ясовує «основні системоутворюючі елементи, які у взаємозв'язку і взаємовпливі формують інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки, та обґрунтовує і розроблює концептуальні засади формування інноваційного медіапростору сучасних публічних бібліотек України» [14, 2]. Важливо, що дослідниця звертається до аналізу діяльності бібліотек у цифровому медіапросторі, паралельно вдосконалюючи предметну сферу дослідження через уточнення таких понять, як «соціокомунікаційні практики бібліотек в умовах цифровізації», «менеджмент цифрових трансформацій бібліотеки», «цифровий бібліотекар» [14, 4].

Крім того, окремий підрозділ роботи присвячено «цифровізації як чиннику актуалізації соціокультурної діяльності публічних бібліотек» [14, 28].

Звичайно, всі роботи відшукати і охарактеризувати неможливо, але основні тенденції можна відмітити. По-перше, більшість робіт спрямовано на виявлення, аналіз і характеристику змін, прогнозування перспектив розвитку бібліотек в умовах інформаційного суспільства, тобто інформатизації. І хоча остання теж відноситься до новітніх технологій, характеризує інформаційний етап розвитку суспільства, вона передбачає використання електронних технологій, інструментів, ресурсів у вигляді комп'ютерів, програм та інформаційних мереж. Без інформатизації не було б цифровізації, яка водночас представляє більш високий ступінь технічного розвитку суспільства і вимагає застосування більш складних технологій. Тому така певна послідовність у дослідженні цих явищ викликає повне розуміння. Утім саме цифровізація повинна стати основним напрямом подальших досліджень бібліотек на сучасному етапі.

Серед дисертацій, присвячених дитячим бібліотекам, можна відзначити теж певні особливості. Прикметно, що здебільшого їхня діяльність розглядається в роботах педагогічного («Формування особистості підлітків в клубах за інтересами в умовах бібліотек для дітей» [1], «Діяльність шкільних бібліотек по забезпеченню інформаційних потреб старшокласників» [7], «Педагогічні умови сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності в дитячій бібліотеці» [15]) і навіть культурологічного («Дитяча бібліотека як культуротворчий феномен: український досвід») спрямування.

Така акцентуація на педагогічній складові зумовлена як важливістю освітньої функції бібліотек, так і належною увагою до її реалізації шкільними бібліотеками.

За напрямом «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» можна згадати роботи Ж. Вертій «Обслуговування читачів в бібліотеках для дітей: розвиток інноваційних форм» [2] та І. Романченко «Діяльність бібліотек по формуванню екологічної культури дітей (друга половина XX ст.)» [11].

Історичним аспектам становлення дитячих бібліотек в Україні присвячена дисертація М. Зніщенко «Становлення та розвиток публічних бібліотек для дітей в Україні (1900–1939 рр.)» [5].

Як можна побачити із зазначених вище робіт, інноваційним формам роботи в дитячій бібліотеці присвячено лише одне бібліотекознавче дослідження Вертій Ж. «Обслуговування читачів в бібліотеках для дітей: розвиток інноваційних форм» [2], у якому серед інших форм згадується вебтехнологічне обслуговування.

Дотичною до предмету нашого аналізу можна вважати роботу педагогічного спрямування О. Матвійчук «Діяльність шкільних бібліотек по забезпеченню інформаційних потреб старшокласників» [7], в якій «розроблено й розкрито методику дослідницької роботи, здійснено аналіз інформаційно-комунікативної діяльності старшокласників, що дозволило визначити структуру та зміст інформаційних потреб учнів» [7]. Авторка на основі анкетування визначила, що основним джерелом інформування учнів є шкільний бібліотекар (82,6%). Також у третьому розділі "Удосконалення діяльності шкільної бібліотеки з інформаційного забезпечення потреб учнів старших класів" дослідницею «узагальнено результати досвіду роботи даних книгозбірень, застосування ними нових педагогічних інформаційних технологій». Прикметно, що «на запитання про те, що заважає ефективному забезпеченню потреб учнів, 82 % назвали недостатнє комплектування фондів традиційними і нетрадиційними носіями

інформації, низьку матеріально-технічну базу шкільних бібліотек; 12,5 % вказали на необхідність придбання комп'ютерної техніки» [7, 14].

Отже, більшість проаналізованих праць постулюють думку, що нині бібліотека може стати корисним комунікативно-освітнім інструментом, завдяки інтеграції інформаційно-комунікативних технологій.

Крім того, важливо взяти до уваги величезну трансформацію, яка відбулася з бібліотечним простором упродовж останніх років. Раніше книжкові колекції займали майже весь простір у бібліотеці, а нині він більше розуміється і використовується як місце для зустрічей, дискусій, реалізації різних комунікативно-творчих активностей.

Так бібліотека не лише змінює свої численні функції як центр інформації, а й стає комунікаційним простором для навчання, творчості, соціалізації та спілкування. Важливим, на нашу думку, є констатація того факту, що цифровізація та інформатизація не знижують роль бібліотекаря, а лише змінюють його відносини з освітнім співтовариством та різними інституціями, забезпечуючи комфортний і швидкий інформаційний обмін між учасниками комунікації.

Висновки. Основним завданням сучасної бібліотеки стає постійне розширення пропозицій у своїй діяльності. При цьому в умовах цифровізації суспільства доступ до них повинен отримати будь-хто, у кого є комп'ютер чи інший технологічний пристрій, підключений до інтернету, а відповідно – до бібліотечної мережі. Тому в сучасній бібліотеці, зокрема дитячій, дедалі частіше до використання пропонуються найрізноманітніші цифрові елементи і ресурси, все те, що необхідно для адаптації до нових технологій і забезпечення динамічних потреб користувачів. Бібліотека не повинна протистояти дигіталізації, а, навпаки, об'єднатися з нею, використання цифрових технологій повинно стати звичною і необхідною умовою її послуг. Всі ці аспекти трансформаційних змін повинні не лише враховуватися у діяльності бібліотеки для дітей, а й активно вивчатися в межах бібліотекознавчої науки.

На сьогодні можна відзначити достатню артикуляцію в дисертаційних роботах українських науковців основних аспектів інформатизації, яка вважається підґрунтям становлення цифрових технологій. Утім, останній ще не приділено значної уваги у напрацюваннях бібліотекознавців. Крім того, вартує уваги дослідження основних напрямів, функцій і складових цифровізації бібліотек для дітей, які, на нашу думку, як високотехнологічні мультимедійні середовища із залученням інструментарію інформаційно-комунікаційного підходу здатні реалізувати основні завдання соціокультурної місії – соціалізації, інкультурації, формування креативності та інтересу до читання і навчання.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н. А. Формування особистості підлітків в клубах за інтересами в умовах бібліотек для дітей : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08. Київ, 1998. 16 с.

2. Вертій Ж. Обслуговування читачів в бібліотеках для дітей: розвиток інноваційних форм : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комун.: 27.00.03 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 19 с.

3. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук з соц. ком.: 27.00.03. Харків, 2008. 51 с.

4. Дурєєва Т. Адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства : автореф. дис. канд. наук із соц. комун.: 27.00.03. Харків, 2010.

5. Зніщенко М. П. Становлення та розвиток публічних бібліотек для дітей в Україні (1900–1939 рр.) : автореф. дис. … канд. іст. наук : 07.00.08. Київ, 1998. 16 с.

6. Ісаєнко О. О. Розвиток інноваційних бібліотечних технологій інформаційного обслуговування в Україні (1980–2007 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 27.00.03. Київ, 2009. 20 с.

7. Матвійчук О. Є. Діяльність шкільних бібліотек по забезпеченню інформаційних потреб старшокласників : автореф. дис... канд. пед. наук: 07.00.08. Київ, 2004. 20 с.

8. Малиновський О. Б. Мультимедійні бібліотечні інформаційні ресурси для осіб з особливими потребами : автореф. канд. наук із соц. ком.: 27.00.03 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 22 с.

9. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку : дис. … докт. наук із соц. ком.: 27.00.03 / Харківська державна академія культури. Харків, 2018. 514 с.

10. Павлуша І. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08. Київ, 2002. 18 с.

11. Романченко І. Г. Діяльність бібліотек по формуванню екологічної культури дітей (друга половина XX ст.) : автореф. дис. канд. іст. н.: 07.00.08. Київ, 2006.

12. Соловяненко Д. В. Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. – початок XXI ст.) : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.08. Київ, 2008. 20 с.

13. Трачук Л. Ф. Комп'ютеризація бібліографічної діяльності бібліотек в Україні (1991–2009 рр.): основні напрями розвитку бібліографування та бібліографічного обслуговування : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03. Київ, 2010. 20 с.

14. Хрущ С. Формування інноваційного медіапростору в публічних бібліотеках України : дис. … канд. н. із соц. комун.: 27.00.03. Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, 2023.

15. Шуляк С. О. Педагогічні умови сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності в дитячій бібліотеці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 19 с.

16. Ярошенко Т. О. Електронний журнал в системі інформаційних ресурсів бібліотеки: друга половина XX - початок XXI ст. : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.08. Київ, 2008. 20 с.

17. Bockshecker A., Hackstein S., Bauмöl U. Systematization of the term digital transformation and its phenomena from a socio-technical perspective – A literature review. URL: https://web.archive.org/web/20200218002403id_/https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=ecis2018_rp (дата звернення: серпень 2023).

18. Hotsonyame G. N. Significance of Academic Libraries in Recent Times: a Review of Articles By. *Library Philosophy and Practice (e-journal).* 2023. URL: https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=14913&context=libphilprac (дата звернення: серпень 2023).

19. Kimmel S. C., Moore V. J., Morris R. J., Church A., Ewbank A. D. School Libr.: A Review of Published Research Articles from 2019. URL: https://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/pubs/slr/vol26/kimmel-et%20al.pdf (дата звернення: серпень 2023).

20. Mastromatteo E. Bibliotecas de investigación: artículo de revisión. *Debate Universitario*. 2022. № 11 (20). P. 63–80. URL: http://portalreviscien.uai.edu.ar/OjS/index.php/debate-universitario/article/view/187 (дата звернення: серпень 2023).

Reference

1. Bachynska, N. A. (1998). Personality formation of teenagers in interest clubs in the conditions of libraries for children: autoref. thesis ... candidate ped. Sciences: 07.00.08. Kyiv [in Ukrainian].

2. Vertiy, Z. (2013). Serving readers in libraries for children: development of innovative forms: autoref. thesis ... candidate of social sciences of communications: 27.00.03. National Acad. of Sciences of Ukraine, National b-ka of Ukraine named after V. I. Vernadskyi. Kyiv [in Ukrainian].

3. Davydova, I. O. (2008). Innovative policy of Ukrainian libraries: content and development strategies in the information society: author's abstract. dis... Doctor of Social Sciences of communications: 27.00.03. Kharkiv [in Ukrainian].

4. Dureeva, T. (2010). Adaptation of communication technologies to library activities in the conditions of the information society: autoref. thesis Ph.D. of social sciences Commun.: 27.00.03. Kharkiv [in Ukrainian].

5. Znishchenko, M. P. (1998). Formation and development of public libraries for children in Ukraine (1900–1939): autoref. thesis ... candidate history Sciences: 07.00.08. Kyiv [in Ukrainian].

6. Isaenko, O. O. (2009). "Development of innovative library information service technologies in Ukraine (1980 - 2007): author's abstract. Dis... Cand. history Sciences: 27.00.03. Kyiv [in Ukrainian].

7. Matviychuk, O. E. (2004). Activities of school libraries to meet the information needs of high school students: author's abstract. Dis... Cand. ped. Sciences: 07.00.08. Kyiv[in Ukrainian].

8. Malinovsky, O. B. (2017). Multimedia library information resources for people with special needs: autoref. Ph.D. Sciences in Social Communications: 27.00.03 / Lviv Polytechnic National University. Lviv [in Ukrainian].

9. Maryina, O. (2018) Libraries of Ukraine in the digital media space: theoretical and methodological foundations of development: diss. ... Dr. Sciences in Social Communications: 27.00.03/Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv [in Ukrainian].

10. Pavlusha, I. (2002). Creation and development of electronic libraries in Ukraine: librarianship aspect (late 20th - early 21st century): autoref. Dis... Cand. history Sciences: 07.00.08. Kyiv [in Ukrainian].

11. Romanchenko, I. G. (2006). Activities of libraries on the formation of ecological culture of children (second half of the 20th century): autoref. thesis Ph.D. history n.: 07.00.08. Kyiv [in Ukrainian].

12. Solovyanenko D.V. (2008). Internet technologies of the library service in Ukraine: formation and development (1990s - beginning of the 21st century): autoref. Dis... Cand. history Sciences: 07.00.08. Kyiv[in Ukrainian].

13. Trachuk, L. F. (2010). Computerization of bibliographic activity of libraries in Ukraine (1991 - 2009): main directions of development of bibliography and bibliographic service: autoref. thesis ... candidate history Sciences: 27.00.03. Kyiv [in Ukrainian].

14. Khrushch, S. (2023). Formation of innovative media space in public libraries of Ukraine: dissertation. Ph.D. N. from social Commun.: 27.00.03. Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Hrusch_diser.pdf [in Ukrainian].

15. Shulyak, S. O. (2006). Pedagogical conditions for promoting the personality development of younger schoolchildren by means of game activities in the children's library: author's review. thesis ... candidate ped. Sciences: 07.00.08. Kyiv. national University of Culture and Arts. Kyiv[in Ukrainian].

16. Yaroshenko, T. O. (2008). An electronic journal in the library's information resources system: the second half of the 20th - the beginning of the 21st century. : autoref. Dis... Cand. history Sciences: 07.00.08. Kyiv [in Ukrainian].

17.Bockshecker, A., Hackstein, S., Baumöl, U. (2020). Systematization of the term digital transformation and its phenomena from a socio-technical perspective – A literature review. Retrieved from::https://web.archive.org/web/20200218002403id_/https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=ecis2018_rp [in English].

18.Hotsonyame, G. N. (2023). Significance of Academic Libraries in Recent Times: a Review of Articles By. Library Philosophy and Practice (e-journal). Retrieved from: https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=14913&context=libphilprac[in English].

19.Kimmel, S. C., Moore, V. J., Morris, R. J., Church, A., Ewbank, A. D. School Libr*: A Review of Published Research Articles from 2019. Retrieved from: https://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/pubs/slr/vol26/kimmel-et%20al.pdf [in English].

20.Mastromatteo, E. (2022). Bibliotecas de investigación: artículo de revisión Debate Universitario. 11(20): 63–80. Retrieved from: http://portalreviscien.uai.edu.ar/OjS/index.php/debate-universitario/article/view/187[in English]

Стаття надійшла до редакції 04.10.2023
Отримано після доопрацювання 09.11.2023
Прийнято до друку 17.11.2023

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ІНФОРМОЛОГІЯ

УДК 316.77:125
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294087

Цитування:
Комова М. В., Гуглевич О. О. Інформаційні ресурси популяризації діяльності туристичного агентства в конкурентних умовах. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 91–100.

Komova M., Huhlevych O. (2023). Information Resources for Promotion of Tourist Agency Activities in Competitive Conditions. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 91–100 [in Ukrainian].

Комова Марія Василівна,
доктор наук із соціальних комунікацій,
доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
orcid.org/0000-0002-4115-3690
maria.komova@gmail.com

Гуглевич Олена Орестівна,
студентка кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
orcid.org/0009-0004-4657-0612
olena.huhlevych.dk.2019@lpnu.ua

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО АГЕНТСТВА В КОНКУРЕНТНИХ УМОВАХ

Мета дослідження *полягає у вивченні потенціалу вебсайту як інформаційного ресурсу для популяризації діяльності туристичного агентства в конкурентних умовах. Для реалізації цієї мети необхідно розв'язати такі завдання: встановити роль інформаційно-комунікаційних технологій у стратегії просування компанії на ринку туристичних послуг; вивчити особливості використання інформаційних технології в контексті діяльності туристичного агентства; визначити функціональні особливості вебсайту туристичного агентства; визначити вимоги до спеціалізованих сайтів у сфері туристичного бізнесу.* ***Методологія дослідження*** *полягає у використанні загальнонаукових методів. Застосування методів аналізу, синтезу, логічних узагальнень дало змогу встановити роль інформаційно-комунікаційних технологій в стратегії просування компанії на ринку туристичних послуг; вивчити особливості використання інформаційних технології в контексті діяльності туристичного агентства; визначити функціональні особливості та вимоги до вебсайту туристичного агентства. Метод візуалізації в табличній і графічній формі використано для представлення ресурсів інформаційних, комунікаційних технологій в просуванні компанії на ринку туристичних послуг.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у з'ясуванні тенденцій глибокого взаємопроникнення інформаційних, комунікаційних, маркетингових технологій у діяльності компанії на ринку туристичних послуг.* ***Висновки.*** *До переваг популяризації діяльності туристичного підприємства з використанням сучасних інформаційних, комунікаційних, маркетингових технологій належать: можливість комунікації із цільовою аудиторією в режимі реального часу; збільшення ресурсів для охоплення клієнтської бази; покращення іміджу туристичного підприємства; поява каналів не тільки для поширення інформації про послуги, товари чи саме підприємство, а й для реалізації туристичних продуктів; підвищення ефективності комунікації з клієнтами та зменшення витрат на залучення нових клієнтів; спрощення процесів оформлення замовлень; застосування дистанційних технологій для консультування та обслуговування клієнтів.*

Ключові слова: *вебсайт, інформаційні технології, комунікаційні технології, туризм, туристичні послуги, туристичні агентства.*

© *Комова М. В., 2023*
© *Гуглевич О. О., 2023*

Komova Maria,
Doctor of Social Communication
Associate professor at the Department
of Social Communication and Information Science
Lviv Polytechnic National University

Huhlevych Olena,
Student,
Lviv Polytechnic National University

INFORMATION RESOURCES FOR PROMOTION OF TOURIST AGENCY ACTIVITIES IN COMPETITIVE CONDITIONS

The purpose of the research *is to study the potential of the website as an information resource for popularising the activities of the travel agency in competitive conditions. To achieve this goal, it is necessary to resolve the following tasks**:** establish the role of information and communication technologies in the company's promotion strategy in the tourist services market; to study the peculiarities of the use of information technology in the context of the activity of a travel agency; to determine the functional features of the travel agency's website; and to determine the requirements for specialised sites in tourism business.* ***The research methodology*** *lies in the use of general scientific methods. The application of methods of analysis, synthesis, logical generalisations made it possible to establish the role of information and communication technologies in the company's promotion strategy on the market of tourist services; to study the peculiarities of the use of information technology in the context of the activity of a travel agency; to determine the functional features and requirements for the travel agency's website. The method of visualisation in tabular and graphic form is used to present the resources of information and communication technologies in the promotion of the company in the market of tourist services.* ***The scientific novelty*** *of the work consists in clarifying the trends of deep interpenetration of information, communication, and marketing technologies in the activities of the company in the market of tourist services.* ***Conclusions.*** *The advantages of promoting the activity of a tourist enterprise using modern information, communication, and marketing technologies include the possibility of communication with the target audience in real time; increasing resources for reaching the client base; improving the image of the tourist enterprise; the emergence of channels not only for the dissemination of information about services, goods or the company itself, but also for the sale of tourist products; improving the efficiency of communication with clients and reducing the costs of attracting new clients; simplifying the processes of registration of orders; application of remote technologies for consulting and customer service.*

Keywords*: website, information technologies, communication technologies, tourism, tourist services, travel agencies.*

Актуальність теми дослідження. Туристичні підприємства широко використовують цифрове середовище як майданчик для популяризації своїх послуг. Унікальні можливості інтернет-середовища дають бізнесам можливість розповсюджувати інформацію різними каналами, проводити ефективні рекламні кампанії з допомогою сучасних інформаційних, комунікаційних технологій. Туристичні підприємства створюють корпоративні вебсайти, розвивають корпоративні соціальні мережі (Facebook, Instagram), використовують менеджери для комунікації (Telegram, WhatApp), адаптують нові технології залучення клієнтів та привернення уваги потенційних клієнтів (чат-боти, email-розсилання) [11]. Для середовища туристичного бізнесу властивий тренд до значного зростання свого позиціонування в інтернеті. Сформований та актуалізований бренд є обов'язковою умовою успішного функціонування компанії. Складно конкурувати з компаніями-монополістами та компаніями з вагомим рекламним бюджетом. Конкурентоспроможність туристичної фірми є ключовим показником її статусу на ринку туристичних послуг.

Туристичний бізнес є одним із найприбутковіших секторів світової економіки, що забезпечує стабільні надходження у бюджет країни за рахунок ефективного використання і популяризації її природного, рекреаційного й культурно-історичного потенціалів. Стратегія популяризації туризму передбачає реалізацію довгострокового плану інформаційних, комунікаційних, маркетингових активностей, мета якого полягає в розвитку бізнесу, популяризації бренду, туристичного продукту з допомогою інтернет-технологій та каналів представлення [9; 10]. Стратегія популяризації туристичної діяльності формується як двосторонній процес: з одного боку, відбувається вплив на

цільову аудиторію зі сторони компанії, а з іншого – очікується отримати зворотний зв'язок, тобто інформацію, яка дозволить вибрати правильний канал позиціонування та рекламування підприємства [2].

Мета дослідження полягає у вивченні потенціалу вебсайту як інформаційного ресурсу для популяризації діяльності туристичного агентства в конкурентних умовах.

Для реалізації цієї мети необхідно розв'язати такі завдання:

- встановити роль інформаційно-комунікаційних технологій в стратегії просування компанії на ринку туристичних послуг;

- вивчити особливості використання інформаційних технології в контексті діяльності туристичного агентства;

- визначити функціональні особливості вебсайту туристичного агентства;

- визначити вимоги до спеціалізованих сайтів у сфері туристичного бізнесу.

Аналіз досліджень і публікацій. В Україні використання інформаційних, соціально-комунікаційних технологій відіграє важливу роль у розвитку, популяризації, зростанні конкурентоспроможності сегменту компаній туристичного напряму [5]. В інформаційному просторі поширені наукові розвідки, які мають вагоме теоретичне та методологічне значення щодо розвитку, популяризації, просування, функціонування конкурентоспроможних туристичних підприємств. Із розвитком туристичної галузі зростає не тільки наукове, а й практичне значення узагальнення досвіду застосування сучасних маркетингових технологій, використання інформаційних технологій для оптимізації та підвищення ефективності сфери туризму [6].

Суттєвим ресурсом посилення ефективності та рентабельності діяльності вітчизняного туристичного бізнесу є вивчення та запозичення кращого закордонного досвіду. Комунікаційна стратегія міст на цифровому рівні стала актуальною проблемою для зорієнтування світової спільноти щодо інвестицій, торгівлі, туризму. Під час дослідження вебсайтів 26 найбільш відвідуваних міст світу застосовано аналітичний інструментарій за такими критеріями: зручність використання, інтерактивність, пропонована інформація, типологія та оновлення контенту, соціальні мережі та трансмедійний контент, доступність. Серед 75 тем вивчено досвід використання цифрових каналів для подання історії міст, іншої туристичної інформації. Виявлено тенденцію до медіатизації процесів, підвищення ролі вебсайтів як інформаційних просторів [12]. Інтерактивний інформаційний простір змінює поведінку туристів, відкриває можливість брати активну участь у підготуванні подорожі. Туристичні компанії адаптують маркетингові стратегії до різних соціальних мереж онлайн. Ефективність реклами в соціальних медіа з позиції візуальної уваги клієнтів і самооцінки пам'яті (пригадування) досліджено за допомогою технології відстеження очей, а також подальшого самостійного анкетування. Учасники відвідали три вебсайти Travel 2.0 (T2W): блог готелю, профіль соціальної мережі (Facebook) і профіль віртуальної спільноти (Tripadvisor). Виявлено більшу ефективність рекламування у соціальної мережі готелю. Показники зорової уваги, засновані на даних стеження за очима, відрізняються від показників самооцінки пригадування. Візуальна увага до рекламного банера низька. Технологія відстеження очей розглядає можливий вплив візуальних маркетингових стимулів на поведінку користувачів [16]. Інтернет-контент має унікальну культурну цінність. У дослідженні та порівняльному аналізі частоти появи цифрових репрезентації сільського фольклору взяли участь 866 вебсайтів польських агротуристичних господарств. Вони належать до двох категорій: вебсайти, які використовують архаїчні матеріали з Інтернет-архівів, та вебсайти, які використовують сучасні матеріали. Встановлено, що фольклорна графіка трапляється відносно рідко. Сільський рустикальний кіберфольклор найчастіше стосуються кашубської культури і трапляється на вебсайтах агротуристичних господарств у регіонах, де місцеві громади та етнічні групи сильно пов'язані з регіональними традиціями [15]. Винний туризм став визнаним і вагомим сегментом туризму та маркетингу, який розвивається в усьому світі та стимулює комплексне винного виробництва. Глобальну структуру системи винного туризму формують:

- характеристики підтримки (управління, державна політика та економічні інвестиції; фізичні умови, потенціал; вимоги безпеки здоров'я; лідери громадської думки: власники, менеджери, маркетологи; вартість);
- інноваційна екосистема (профіль поколінь винних туристів; віртуальна та доповнена реальність: цифрові та гібридні винні події; інтелектуальні компанії винного туризму; цифрові канали та платформи: блоги, вебсайти, програми; креативна діяльність; практики сталого та екологічного винного туризму);
- досвід винного туризму (оповідання історій; винний пейзаж; емоції);
- поведінкові наміри (задоволення; лояльність).

Ця структура є ключовим джерелом менеджменту та маркетингу винного туризму. Вона демонструє кроскультурний досвід винного туризму, комбіноване використання основних сфер,

що утворюють систему винного туризму [17]. Туристичний і готельний бізнеси тісно пов'язані щодо обслуговування цільових категорій туристів. Дослідження впливу соціальних роботів як інструменту оцінки рейтингів готелів сприяє підвищенню якості та оперативності надання туристичних послуг. Потенціал соціальних роботів як інструменту оцінки діяльності готелів є більш об'єктивним порівняно з відгуками на вебсайтах [13]. Цифрові технології є важливою частиною готельної та туристичної індустрії, що сприяє її стрімкому розвитку. Потреби споживачів сприяли розробленню нових технологічних рішень, посиленню цифровізації індустрії подорожей і гостинності як компонента цифрової економіки. Основні тенденції використання цифрових інструментів у розвитку готельно-туристичної цифрової індустрії:

- самостійне бронювання та організація подорожей туристами, зокрема через онлайн-агентства; зростання ринку онлайн-подорожей (сайти електронної комерції та екскурсійні сайти);
- цифровий маркетинг у індустрії подорожей;
- цифрова присутність компаній через туристичні вебсайти;
- цифрова присутність споживачів через онлайн-пошук подорожей, онлайн-бронювання та технології планування подорожей;
- соціальні медіа.

До найбільш використовуваних технологій у індустрії туризму належать хмарні обчислення та великі дані, блокчейн і програми для подорожей. Саме ці цифрові інструменти дозволяють користувачам самостійно бронювати туристичні послуги (бронювання готелів, бронювання подорожей, купівля квитків, короткострокова оренда) [18]. У туристичному і готельному бізнесі широко використовують систему керування онлайн-бронювання для індустрії туризму. Вона дозволяє потенційним клієнтам бронювати та оплачувати діяльність або послугу через вебсайт: номери і квитки на транспорт, самостійно роздруковувати квитки. Керування цією послугою здійснюють в режимі онлайн, що значно зменшує навантаження на персонал та усуває подвійне бронювання. Така система замінює систему ручного бронювання, що сприяє збільшенню кількості туристів. Вона відповідає таким критеріям, як зручність для користувача, керування даними, процес оплати та управління запасами [14].

Узагальнюючи результати вітчизняних і закордонних досліджень з інформатизації туристичної індустрії, можна зробити низку висновків:

- цифрові технології є важливою частиною туристичної індустрії, рушійною силою її стрімкого розвитку;
- інтерактивний інформаційний простір змінює поведінку туристів, відкриває можливість брати активну участь у підготуванні подорожі.

Методологія дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, логічних узагальнень, методів візуалізації отриманих результатів. Застосування цих методів дало змогу встановити встановити роль інформаційно-комунікаційних технологій в стратегії просування компанії на ринку туристичних послуг; вивчити особливості використання інформаційних технології в контексті діяльності туристичного агентства; визначити функціональні особливості та вимоги до вебсайту туристичного агентства. Візуалізація у табличній і графічній формі використано для представлення результатів дослідження, зокрема щодо ресурсів інформаційно-комунікаційних технологій в стратегії просування компанії на ринку туристичних послуг, вимог до спеціалізованих сайтів у сфері туристичного бізнесу, основних каналів просування послуг туристичним агентством.

Виклад основного матеріалу. Інтернет-технології набули широкого використання для просування та популяризації традиційних галузей виробництва. Із інтенсифікацією обміну інформацією широко почали застосовувати технології для збуту туристичних продуктів та популяризації брендів туристичних компаній. Глобальна світова економіка й модернізація технологій дозволяють створити об'єктивні умови для організації нових інноваційних рішень у туристичному бізнесі, зокрема в міжнародному туризмі. Вони змінюють матеріальні процеси, виводять на перший план інтерактивні моделі [9; 10]. Використання інформаційних технологій в конкурентних умовах є ключовим чинником успішності бізнесової діяльності. Інтернет є потужним інструментом швидкої комунікації між людьми, між бізнесами, між бізнесами та людьми. Він володіє ефективним інструментарієм для розвитку та успішної роботи бізнесу. В інтернеті, в соціальних мережах, на вебсайтах розміщують рекламні повідомлення, які популяризують компанії, їхні продукти, послуги. Найефективнішими методами підвищення конкурентоспроможності компаній туристичної галузі є рекламне просування з використанням інформаційних технологій. До переваг використання туристичними компаніями інформаційних технології належать:

- можливість інтерактивної комунікації з цільовою аудиторією в режимі реального часу;
- збільшення ресурсів для охоплення клієнтської бази;
- покращення іміджу туристичного підприємства;

- поява додаткових каналів не тільки для поширення інформації про послуги, товар, підприємство, а й реалізації туристичних продуктів;
- підвищення ефективності комунікації з клієнтами та зменшення витрат на залучення нових клієнтів;
- спрощення внутрішніх процесів оформлення замовлень (консультацій, бронювання);
- застосування дистанційних технологій для консультування та обслуговування клієнтів [7].

Розуміння процесу популяризації діяльності компанії сформовано в контексті взаємозв'язків інформаційних, комунікаційних, маркетингових чинників. Туристичний продукт є основним об'єктом під час просування туристичних послуг. Популяризація відбувається через бренд туроператора та канали продажів (туристичні агентства). Саме туристичні оператори доводять продукт до цільової аудиторії. Реалізація туристичного продукту може відбуватися через процеси збору, опрацювання, передавання актуальної інформації. Ці дії можливо виконувати через вебсайт як частини комунікаційної системи популяризації компанії [8].

Популяризація туристичних послуг та товарів має особливості, які визначає специфіка роботи компаній та галузі загалом. Якщо порівнювати туристичну сферу з іншими видами діяльності, то можна виокремити певні характеристики, що роблять процес просування компанії індивідуалізованим у динамічному середовищі з високою конкуренцією:

- туристичні послуги мають базові характеристики, пов'язані з точним місцем і часом, тому для їх просування необхідний розвиток функцій інформування та рекламування;
- специфіка просування туристичних компаній вимагає демонстрування візуальних та наочних прикладів, що можуть повніше висвітлити об'єкт просування.

Вебсайт туристичної фірми повинен відповідати певним вимогам (*табл. 1*). Як інструмент конкурентоспроможності компанії він забезпечує виконання таких функцій:

- комунікаційна функція: комунікація через вебсайт компанії з цільовою аудиторією, подання інформації про компанію, її продукти і послуги, стимулювання споживачів приймати рішення щодо використання послуг;
- маркетингова функція: продаж товарів та послуг туристичного призначення, оформлення покупок за допомогою інтернету;
- інформаційна функція: повідомлення про товари та послуги, що мають найбільший попит серед цільової аудиторії, сприяння товарообігу.

Таблиця 1

Вимоги до спеціалізованих сайтів у сфері туристичного бізнесу

Параметр сайту	Основні вимоги	Складові елементи
Зовнішній вигляд і зміст	Високий ступінь атрактивності (сприйняття)	Кольорова гама, логотип, фірмовий знак, мультимедійні елементи
	Високий ступінь інформативності	Інформаційні рубрики і підрубрики
Інформативність і простота викладу	Інформаційна насиченість	Інформація про засоби розміщення, інфраструктуру, туристичні об'єкти, події, екскурсійні маршрути, посилання на інші сайти
	Доступність викладу	Компонування матеріалів у невеликі блоки з підзаголовками. Можливість перекладу іншими мовами
	Ефективна система рубрик	Зорове сприйняття сайту, чергування тексту з ілюстраціями: фотографіями, картами, малюнками
Оперативність і зручність користування	Можливість швидкого повернення на головну сторінку або переходу в інший розділ	Наявність на кожній сторінці посилання на головну сторінку і карту сайту
	Зручність користування сайтом для повільних комп'ютерів	Наявність можливості швидкого завантаження даних і відміни завантаження графічних файлів
Інтерактивність	Можливість самостійного пошуку інформації, розміщення інформаційних повідомлень з можливістю їх збереження	Наявність можливості пошуку слів та фраз на сайті
Інтернаціональність	Зручність користування сайтом для іноземних відвідувачів	Наявність версій сайту мовою країни планованої аудиторії, як мінімум трьома іноземними мовами з мов ООН
Комерціалізація	Можливість бронювання та оплати турів через сайт	Наявність сервісу для бронювання послуг, оплати через різні платіжні системи

Туристичне агентство «Магазин Гарячих Путівок у Гайсині» нагромадило значний досвід з організації відпочинку мешканців Гайсина та гостей міста, з розвитку нових напрямів вітчизняного та зарубіжного туризму [1]. Воно керується актуальною стратегією просування туристичних послуг на ринку. Скористатися послугами агентства можуть клієнти з усієї України, але здебільшого основні промоакції націлені на регіональний туристичний ринок Вінницької області. Агентство пропонує тури та подорожі в країни Європи й віддалені країни [1]. Такий підхід дозволяє конкурувати на ринку, адже категорійна пропозиція дозволяє залучати різні цільові аудиторії, які цікавляться не тільки бюджетними подорожами, але й VIP-турами.

Просування послуг та туристичних продуктів агентства «Магазин Гарячих Путівок у Гайсині» відбувається з допомогою соціальних мереж, профільних сайтів пропозицій турів, власного вебсайту, пошукових систем (*табл. 2*). Воно працює тільки з перевіреними й надійними туристичними операторами. Під час обслуговування кожного клієнта використовують індивідуальний підхід, максимально враховують його побажання і можливості, ретельно перевіряють фактичну інформацію. Такий підхід формує репутацію агентства серед клієнтів як надійного туристичного посередника, який забезпечує високу якість надання послуг.

Таблиця 2

Канали просування послуг туристичним агентством «Магазин Гарячих Путівок у Гайсині»

Канал просування	Особливості	Інструменти використання
Instagram	3896 підписників 2109 дописів	Публікація актуальної інформації на сторінці та у сторіс, використовує таргетовану рекламу, рекламу у лідерів думок.
Facebook	959 читачів 892 вподобання 4.6 середня оцінка у відгуках	Публікація актуальної інформації у стрічці групи, застосовує таргетовану рекламу, використовує основні інструменти соціальної мережі
Вебсайт	Сайт-візитка	Розміщує загальну інформацію про туристичну агенцію, фото світлини, відгуки клієнтів
Пошукова система Google	Реєстрація компанії у Google-бізнес. Середня оцінка 4.6, опубліковано 14 відгуків.	Використовує інструменти Google-бізнес: новини, фото світлини, відгуки, огляд.
Оглядові сайти	Згадування туристичної агенції на оглядових сайтах на прикладі: https://www.otpusk.ua, https://locator.biz/ua/vinnycya, https://map.vn.ua/uk/map/info, http://ua.prostoturist.com.ua/spravochniki	Присутність у списках, оглядах, підбірка позитивно впливає на пізнаваність та конкурентність туристичного агентства

Туристична фірма «Магазин Гарячих Путівок» спрямовує свою діяльність відповідно до провідних трендів у сфері індустрії туризму, використовує популярні майданчики просування своїх туристичних продуктів, реалізації характерних і супутніх туристичних послуг і товарів. Агентство активно поширює інформацію про свої послуги через соціальні мережі, мобільні додатки та сайти для бронювання путівок для рекреаційно-оздоровчого, розважального, зеленого, відпочинкового, спортивного туризму.

На інформаційних майданчиках, де представлена діяльність «Магазину Гарячих Путівок», висока конкуренція численних туристичних компаній. Тому винятково актуальним питанням є формування власного бренду агентства, який сприяє позиціонуванню його послуг та товарів як таких, що відрізняються високою якістю, посилює ідентифікацію його туристичних продуктів серед результатів діяльності конкурентів. Особливо це важливо, коли бізнес продає однаковий товар (тури) й не може пропонувати індивідуалізовані пропозиції. В такому випадку зростає вибагливість клієнтів до якості товару і послуг, до якості комунікації, оперативності виконання взятих агенцією зобов'язань.

Просування туристичної продукції в конкурентних умовах залежить від регулярного ребрендингу стилю своїх продуктів, способів комунікації, що дає змогу виділитися на тлі конкурентів, створює нові позитивні асоціації. Так, агентство успішно використовує один з видів ребрендингу – рестайлінг, який передбачає можливість, зберігаючи базовий стиль, внести стилістичні та естетичні зміни в способи і методи діяльності компанії загалом, а також щодо реалізації окремих її туристичних продуктів, засобів комунікації (логотипу, дизайну) [3; 4]. На початку своєї роботи агентство

працювало за франшизою «Мережі агентств гарячих путівок». Ця франшиза припинила існування після карантинних обмежень, пов'язаних із COVID-2019. Проте туристичне агентство «Магазин Гарячих Путівок у Гайсині» продовжило туристичне обслуговування клієнтів, залишивши за собою назву, фірмові кольори, інші елементи бренду.

Для збереження конкурентних позицій «Магазин Гарячих Путівок» реалізує політику нарощення лояльності, застосовує акції цінових знижок, спеціальних розіграшів, пропозицій у соціальних мережах, фірмових подарунків, спеціальних бонусів щодо безкоштовного резервування квитків на транспорт. Активно використовує тактику встановлення дружніх відносин з партнерами і клієнтами.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій є важливим ресурсом у розвитку туристичного підприємства. Завдання покращення позиціонування туристичного агентства «Магазин Гарячих Путівок» на туристичному ринку може бути реалізовано шляхом модернізації існуючого вебсайту. Він не виконує функцію інструментарію для просування туристичної агенції в конкурентних умовах [1]. На сайті вміщено загальну інформацію про агенставо, перелік турів, але відомості про порядок бронювання туру, про особливості подорожі можна отримати тільки за допомогою консультування з менеджером агенції.

Розроблення сучасного інтерактивного вебсайту надасть компанії багато переваг [11]. Із його допомогою клієнт може не тільки ознайомитися з діяльністю агентства, а й інтерактивно взаємодіяти для оформлення замовлення, отримання консультації. Візуальне оформлення та наявність інтерактивних інструментів робить вебсайт привабливим, що покращує позиції компанії на ринку (*рис. 1*).

Рис. 1. ***Можливості використання вебсайту туристичним агентством***

Розробляючи нову версію вебсайту, доведеться вирішувати не тільки технологічні питання, а й долати перешкоди психологічного, соціального та комунікаційного характеру:

- відсутність культури проведення покупок онлайн, онлайн-бронювань на сайтах, що не належать до профільних ресурсів з пошуку, бронювання, замовлення турів (booking.com, otpusk.com, rixos.com, turpravda.ua, doba.ua);
- недовіра громадян до віртуальних представництв турфірм;
- небажання передавати персональну інформацію через вебсайти (прізвище, ім'я, по-батькові, номер кредитної картки, адресу проживання, номер телефону);
- відсутність правових гарантій отримання послуг через оформлення їх на вебсайті;
- відсутність актуальної та достовірної інформації на вебсайтах туристичних компаній на час оформлення замовлення, тобто, відсутність можливості отримати в режимі реального часу актуальні дані про кількість вільних місць у подорожі, тури, знижки; більшість компаній обслуговує за алгоритмом: менеджер отримує заявку на пошту, опрацьовує інформацію, налагоджує контакт з клієнтом.

Для створення нової версії вебсайту агентства як багатофункціонального інформаційного ресурсу необхідно його оптимізувати шляхом реалізації таких заходів:

- створити зручну навігацію сайту, релевантну до запитів відвідувачів;
- візуалізувати контент сайту за допомогою тематичної інфографіки, відео, фотографій, колажів; застосувати єдиний шрифт;
- підключити служби автоматизації та інтернет-сервісів для можливості зворотного зв'язку, замовлення в декілька натискань;
- використовувати різні медіа для запрошення нових відвідувачів та утримання їхньої уваги;
- забезпечити інформаційну безпеку трансакцій;
- подати посилання на інформаційні сайти, на яких висвітлена робота туристичної компанії;
- висвітлити інформацію про найбільш популярні туристичні маршрути.

Створення нового вебсайту «Магазину Гарячих Путівок», що забезпечує інтерактивне задоволення інформаційних запитів клієнтів, є пріоритетним завданням стратегії просування компанії в контексті низки аспектів.

Іміджевий аспект. Вебсайт є потужним інструментом брендингу агентства, засобом його ідентифікації в середовищі туристичних фірм-конкурентів. Оскільки турагентство спочатку набуло відомості як частини великої мережі, вебсайт дозволить широко задекларувати у засобах комунікації самостійність його ділової активності, незалежність від «материнської компанії».

Технологічний аспект. Прикладні технологічні процеси дають можливість реалізувати комунікаційну взаємодію у мінімальні часові межі, зацікавити і залучити клієнта завдяки розширеному поданню інформації. До базових технологічних процесів належать: накопичення даних про компанію в єдиній інформаційній системі; оперативне опрацювання та передавання даних; підтримання зворотного зв'язку з агентством, надсилання повідомлень, оформлення бронювань.

Комунікаційний аспект. Доступність і достовірність спеціалізованої туристичної інформації є одним із важелів для успішного функціонування компанії на туристичному ринку. У пошуковику Google складно одразу знайти потрібну інформацію про актуальні послуги та тури, які надає агентство «Магазин Гарячих Путівок». Вебсайт як комунікаційне та інформаційне рішення для туристичної фірми повинен бути зручним та зрозумілим для будь-якого відвідувача. Цільова аудиторія, що звертається до застосунку, повинна отримати максимальну інформацію ще до консультації з менеджером. Вдало спроєктований інтерфейс вебсайту викликає довіру у користувача.

Бізнесовий аспект. У конкурентних умовах вебсайт дозволить вирішити завдання управління бізнес-процесами. Важливо оптимізувати всі бізнесові процеси, що можна виконати через вебсайт, передусім виконання онлайн замовлень та надання послуг.

Отже, стратегія просування компанії передбачає забезпечення якісного надання туристичних послуг та продажу туристичних продуктів завдяки якісному використанню інформаційних технологій. Синергія двох напрямів діяльності – поширення туристичної продукції та використання інформаційних технологій – дозволять оптимізувати технологічні процеси туристичного агентства як єдиної системи.

Успішного функціонування вебсайтів туристичних фірм досягають завдяки продуманій та грамотній стратегії ведення, адміністрування, просування ресурсу. Для підтримання конкурентоздатності туристичної агенції недостатньо розміщувати анонси турів на вебсайті. Необхідне систематичне просування цих інформаційних ресурсів для підняття їхнього рейтингу. Правильне позиціонування вебсайту дозволить оперативно і комфортно комунікувати з цільовою аудиторію.

Висновки. Інформаційно-комунікаційні технології є ключовим ресурсом у розвитку туристичного агентства. Стратегія просування компанії передбачає забезпечення якісного надання туристичних послуг та продажу туристичних продуктів завдяки якісному використанню інформаційних технологій. Синергія двох напрямів діяльності – поширення туристичної продукції та використання інформаційних технологій – дозволять оптимізувати технологічні процеси туристичного агентства як єдиної системи.

Перевагами популяризації діяльності туристичного підприємства в конкурентних умовах з широким використанням сучасних інформаційних, комунікаційних, маркетингових технологій можна вважати: можливість комунікації з цільовою аудиторією в режимі реального часу; збільшення ресурсів для охоплення клієнтської бази; покращення іміджу туристичного підприємства; появу каналів не тільки для поширення інформації про послуги, товари чи саме підприємство, а й для реалізації туристичних продуктів; підвищення ефективності комунікації з клієнтами та зменшення витрат на залучення нових клієнтів; спрощення внутрішніх процесів оформлення замовлень; застосування дистанційних технологій для консультування та обслуговування клієнтів.

Використання цифрових інструментів в діяльності агентства дозволить засвідчити інформаційну толерантність та прозорість його роботи. Доступність і достовірність спеціалізованої туристичної інформації є умовою успішного функціонування компанії на туристичному ринку. Постійне перебування в інформаційному просторі позитивної інформації про туристичне агентство

створює у споживачів стійкі відчуття системи переваг від купівлі послуг саме в цієї компанії. Стратегія просування компанії є обов'язковим і вагомим компонентом брендингу туристичного агентства.

Список використаних джерел

1. Вебсайт туристичної агенції «Мережа Магазинів Горящих Путівок у Гайсині». URL: https://tour-agency-3615.business.site/ (дата звернення: 10.08.2023).

2. Єгорова О., Артеменко Г. Проблеми малого бізнесу України під час пандемії коронавірусу. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку :* матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 28 квітня 2020 р.). Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2020. С. 241–243.

3. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 493 с.

4. Мельниченко С. Інформаційні технології в управлінні суб'єктами туристичної діяльності. *Вісник КНТЕУ.* 2020. №2. С. 131–143.

5. Про національну програму інформатизації: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 10.08.2023).

6. Савицька Н.Л. Маркетинг у соціальних мережах: стратегії та інструменти на ринку B2C. *Маркетинг і цифрові технології.* 2017. № 1. С. 20–33.

7. Скопень М. М. Комп'ютерні інформаційні технології в туризмі. Київ : Кондор, 2020. 301 с.

8. Смирнов І. Новітні інформаційні технології в туристичному маркетингу. *Географія та туризм.* 2020. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2010_3_5 (дата звернення: 10.08.2023).

9. Спориш О. А. Застосування маркетингу та сучасних інформаційних технологій для розвитку підприємств туристично-рекреаційного бізнесу області. URL: http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/33122.doc.htm (дата звернення: 10.08.2023).

10. Старостіна А. Маркетинг. Київ : Знання-Прес, 2018. 192 с.

11. Черевичко Т. В. Інтерактивність туристичних підприємств як умова глобалізації туристичного ринку. URL : http://tourlib.net/statti_tourism/cherevichko3.htm (дата звернення: 10.08.2023).

12. Cervi, L., Calvo, S.T., Robledo-Dioses, K. Digital communication and the city. Analysis of the websites of the most visited cities in the world in the COVID-19 era. *Revista Latina de Comunicacion Social.* 2023. № 81. P. 81–108. DOI: 10.4185/rlcs-2023-1845.

13. Lein M., Donnermann M., Steinhaeusser S.C., Lugrin B. Using a Social Robot as a Hotel Assessment Tool. *ACM/IEEE International Conference on Human-Robot Interaction*. 2023. P. 117–121. DOI: 10.1145/3568294.3580054.

14. Khalid N., Puteri Zarina M.K., Puteri Zirwatul Nadila M.Z., Amri A.M.M. Online booking system for marine tourism in Pulau Perhentian. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*. 2019. 8 (12). P. 5600–5605. DOI: 10.35940/ijitee.L4018.1081219.

15. Król K., Zdonek D. Promoting Agritourism in Poland with Ready-Made Digital Components and Rustic Cyberfolklore. *Big Data and Cognitive Computing*. 2023. 7 (1), art. no. 23. DOI: 10.3390/bdcc7010023.

16. Muñoz-Leiva F., Hernández-Méndez J., Gómez-Carmona D. Measuring advertising effectiveness in Travel 2.0 websites through eye-tracking technology. *Physiology and Behavior*. 2019. 200. P. 83–95. DOI: 10.1016/j.physbeh.2018.03.002.

17. Santos V., Ramos P., Sousa B., Valeri M. Towards a framework for the global wine tourism system. *Journal of Organizational Change Management.* 2022. 35(2). P. 348–360. DOI: 10.1108/JOCM-11-2020-0362.

18. Verhun A., Buntova N., Boretska N., Borysova O., Shevchuk S. Digital Tools for the Development of the Hospitality and Tourism Industry in the Context of a Digitized Economy. *Economic Affairs (New Delhi).* 2022. 67 (4). P. 869–876. DOI: 10.46852/0424-2513.4s.2022.20.

Referens

1. Travel agency website «Merezha Mahazyniv Horiashchykh Putivok u Haisyni». (2023). Retrieved from: https://tour-agency-3615.business.site/ [in Ukrainian].

2. Yehorova, O., Artemenko, H. (2020). Problems of small businesses in Ukraine during the coronavirus pandemic. Modernizatsiia ekonomiky: suchasni realii, prohnozni stsenarii ta perspektyvy rozvytku: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kherson, 28 kvitnia 2020 r.). Kherson: FOP Vyshemyrskyi V.S., 241–243 [in Ukrainian].

3. Melnychenko, S. V. (2018). Information technologies in tourism: theory, methodology, practice : monohrafiia. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 493 [in Ukrainian].

4. Melnychenko, S. (2020). Information technologies in the management of subjects of tourist activity. Visnyk KNTEU, 2, 131–143 [in Ukrainian].

5. About the national informatization program: Zakon Ukrainy. (2023). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text [in Ukrainian].

6. Savytska, N. L. (2017). Marketing in social networks: strategies and tools in the B2C market. Marketynh i tsyfrovi tekhnolohii, 1, 20–33 [in Ukrainian].

7. Skopen, M. M. (2020). Computer information technologies in tourism. Kyiv: Kondor, 301 [in Ukrainian].

8. Smyrnov, I. H. (2020). The latest information technologies in tourism marketing. Heohrafiia ta turyzm. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2010_3_5 [in Ukrainian].

9. Sporysh, O. A. (2008). Application of marketing and modern information technologies for the development of tourism and recreation business enterprises of the region. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/33122.doc.htm.

10. Starostina, A. (2018). Marketing. Kyiv: Znannia-Pres, 192 [in Ukrainian].

11. Cherevychko, T. V. (2023). Interactivity of tourist enterprises as a condition of globalization of the tourist market. Retrieved from: http://tourlib.net/statti_tourism/cherevichko3.htm [in Ukrainian].

12. Cervi, L., Calvo, S.T., Robledo-Dioses, K. (2023). Digital communication and the city. Analysis of the websites of the most visited cities in the world in the COVID-19 era. Revista Latina de Comunicacion Social, 81, 81–108. DOI: 10.4185/rlcs-2023-1845 [in English].

13. Lein, M., Donnermann, M., Steinhaeusser, S.C., Lugrin, B. (2023). Using a Social Robot as a Hotel Assessment Tool. ACM/IEEE International Conference on Human-Robot Interaction, 117–121. DOI: 10.1145/3568294.3580054 [in English].

14. Khalid, N., Puteri Zarina, M.K., Puteri Zirwatul Nadila, M.Z., Amri, A.M.M. (2019). Online booking system for marine tourism in Pulau Perhentian, Terengganu, Malaysia International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering, 8 (12), 5600–5605. DOI: 10.35940/ijitee.L4018.1081219 [in English].

15. Król, K., Zdonek, D. (2023). Promoting Agritourism in Poland with Ready-Made Digital Components and Rustic Cyberfolklore. Big Data and Cognitive Computing, 7 (1), 23. DOI: 10.3390/bdcc 7010023 [in English].

16. Muñoz-Leiva, F., Hernández-Méndez, J., Gómez-Carmona, D. (2019). Measuring advertising effectiveness in Travel 2.0 websites through eye-tracking technology. Physiology and Behavior. 200, 83–95. DOI: 10.1016/j.physbeh.2018.03.002 [in English].

17. Santos, V., Ramos, P., Sousa, B., Valeri, M. (2022). Towards a framework for the global wine tourism system. Journal of Organizational Change Management. 35 (2). P. 348-360. DOI: 10.1108/JOCM-11-2020-0362 [in English].

18. Verhun, A., Buntova, N., Boretska, N., Borysova, O., Shevchuk, S. (2022). Digital Tools for the Development of the Hospitality and Tourism Industry in the Context of a Digitized Economy. Economic Affairs (New Delhi), 67 (4), 869–876. DOI: 10.46852/0424-2513.4s.2022.20 [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.10.2023
Отримано після доопрацювання 06.11.2023
Прийнято до друку 14.11.2023

УДК 028:027.8
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294082

Цитування:
Петрушка А. І., Машталір В. Б. Технології промоції читання в інформаційній діяльності шкільної бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 3. С. 101–110.

Petrushka A., Mashtalir V. (2023). Technologies of Reading Promotion as a Component of Information Activities of the School Library. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 101–110 [in Ukrainian].

Петрушка Аліна Іванівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
асистент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
orcid.org/0000-0002-8769-4599
alina.i.petrushka@lpnu.ua

Машталір Вікторія Богданівна,
магістр кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
orcid.org/0009-0007-1704-9395
viktoriia.mashtalir.mdkibz.2022@lpnu.ua

ТЕХНОЛОГІЇ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Метою дослідження *є формування моделі процесу популяризації читання в структурі інформаційної діяльності шкільної бібліотеки.* ***Методологія дослідження*** *ґрунтується на використанні методу метод моделювання, контент-аналіз, статистичний метод, групування та узагальнення.* ***Результати.*** *Дослідження висвітлює роль мережевих ресурсів у популяризації читання шкільними бібліотеками. Представлено інформаційну та формальну модель промоції читання, використання цифрових інструментів та аналіз інформаційних ресурсів у шкільних бібліотеках. Практичний приклад відображає важливість вибору ефективного комунікаційного каналу для взаємодії з учнями та підвищення інтересу до читання. Результати опитування показали низький рівень читання серед учнів та підкреслили важливість адаптації стратегій для кращого залучення молодої аудиторії.* ***Висновки****. Інформаційні технології та мережеві ресурси – ключові інструменти для промоції читання та взаємодії з користувачами у шкільних бібліотеках. Аналіз практик, моделювання процесів популяризації та залучення цільової аудиторії - основа ефективної стратегії розвитку читання в школах. Соціальні медіа мають великий потенціал для просування читання серед учнів, але варто підходити індивідуально до вивчення їхніх інформаційних потреб та вибору оптимальних платформ для комунікації. Регулярний аналіз використання ресурсів бібліотек допомагає виявляти сильні й слабкі сторони їхньої діяльності та вдосконалювати стратегії просування читання. Врахування вподобань та потреб учнів у виборі комунікаційних каналів - важливий аспект успішної популяризації читання.*

Ключові слова*: соціальні медіа, бібліотека, промоція читання, інформаційна діяльність.*

Petrushka Alina,
Ph.D. in Social Communication
Assistant at the Department of Social Communications
and Information Activities
Lviv Polytechnic National University

Mashtalir Viktoria,
Student,
Lviv Polytechnic National University

© *Петрушка А. І., 2023*
© *Машталір В. Б., 2023*

TECHNOLOGIES OF READING PROMOTION AS A COMPONENT OF INFORMATION ACTIVITIES OF THE SCHOOL LIBRARY

The purpose of the research *is to develop a model for popularizing reading within the information activities of school libraries.* ***The research methodology*** *relies on modelling methods, content analysis, statistical approaches, grouping, and summarisation.* ***Research results*** *highlight the role of online resources in promoting reading within school libraries. They present an informational and formal model for reading promotion, the utilisation of digital tools, and an analysis of information resources within school libraries. A practical example underscores the significance of selecting an effective communication channel for engaging with students and increasing interest in reading. Survey results indicated a low level of reading among students, emphasising the importance of adapting strategies to better engage the younger audience.* ***Conclusions.*** *Information technologies and online resources are pivotal for promoting reading and engaging users in school libraries. Analysing practices, modelling promotional processes, and involving the target audience form the core of an effective reading development strategy in schools. Social media holds substantial potential for promoting reading among students, but a tailored approach to understanding their informational needs and selecting optimal communication platforms is advisable. Regularly analysing library resources aids in identifying both strengths and weaknesses, refining reading promotion strategies. Considering students' preferences and needs in choosing communication channels is a crucial aspect of successful reading promotion.*

Keywords: *social media, library, promotion of reading, information activities.*

Актуальність теми дослідження. В умовах глобальних трансформацій системи освіти України реалізація концепції Нової Української Школи (НУШ) передбачає перехід закладів загальної середньої освіти на новий технологічний, навчально-методичний та інформаційних рівень. Шкільні бібліотеки, як обов'язковий структурний підрозділ НУШ, є стратегічно важливим структурним елементом освітнього процесу, який повинен виконувати інформаційну, просвітницьку та розвивальну функції. На думку Ніла Ґеймана, запорукою формування грамотної генерації молоді є вміння бібліотекаря прищепити дітям любов до читання [5].

Стрімкий розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій та їхнє впровадження у повсякденне життя суспільства призвело до різкого зниження рівня читання. Особливо болючою є проблема дефіциту читання серед дітей та молоді [3]. Негативним чинником зниження рівня читання послугувала також пандемія Covid-19, що спричинила перехід до дистанційного формату навчання [18]. Хорватські науковці А. П. Бановіч, М. Б. Зоріца та Н. Месіч, вивчаючи особливості використання школярами онлайнового ресурсу повнотекстової літератури CARNet, вказали на значний вплив пандемії COVID-19 щодо користувацької динаміки. Про це свідчить збільшення кількості користувачів, кількості переглядів сторінок та середнього часу користування в період з 2010 по 2021 роки. Водночас, дослідники підкреслили результати щодо низького рівня використання літератури із обов'язкової шкільної програми [15]. У цьому контексті актуалізується діяльність шкільної бібліотеки в якості активного агента популяризації читання серед здобувачів освіти. Сучасна шкільна бібліотека повинна виконувати роль інформаційного центру та платформи для проведення інтегрованих уроків, заходів різної тематики та формату, а також неформальної комунікації.

Мета дослідження – сформувати модель процесу популяризації читання в структурі інформаційної діяльності шкільної бібліотеки. Завданнями дослідження є ідентифікувати інноваційний досвід реалізації проєктів із популяризації читання, виявити тенденції популяризації книги серед школярів; проаналізувати практику використання соціальних медіа шкільних бібліотек у промоції читання; розробити алгоритм реалізації стратегії щодо промоції читання шкільною бібліотекою. Базовими методами дослідження є метод моделювання, контент-аналіз, статистичний метод, групування та узагальнення.

Аналіз досліджень і публікацій. Читання є одним із головних виразників рівня культури та освіти. Проте стрімкий розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій та повсюдне використання інтернет-ресурсів спричинили значне зниження інтересу аудиторії до читання друкованої літератури [13]. Переорієнтація формату читання молодіжної аудиторії на електронне актуалізує необхідність популяризації друкованої книги та читання на рівні пріоритетної культурної державної політики. Дослідження ефективності реалізації проєктів з промоції читання як національної стратегії розглянуто на прикладі Хорватії. Результати аналізу статистичних показників та експертних оцінок засвідчують позитивні тенденції та результативність розглянутої концепції сприяння читанню в контексті активного залучення бібліотекарів і засновників бібліотек. Дослідники наголошують на необхідності інвестування у розвиток невеликих громад та важливості налагодження

співпраці між бібліотекарями та громадянами у популяризації читання та інших культурних програм [17]. Інтерес становлять результати дослідження проєкту «10-хвилинне читання», що був реалізований в межах Національного плану читання Португалії та мав на меті сприяти інтересу до ігрового читання в учнів базової та середньої школи. Автори також вказують на важливість ролі вчителя та бібліотекаря у ефективності проєкту, що знайшов свій вияв у покращенні динаміки читання та зміні читацьких вподобань здобувачів освіти [21].

Запорукою ефективної підтримки статусу читання є реалізація соціального партнерства таких суб'єктів інформаційної сфери, як видавництва, бібліотеки, літератори, масмедіа [4; 8] та програмно-проєктної діяльності бібліотек, що дозволяє залучати додаткові ресурси [4]. Саме шкільні бібліотеки першочергово повинні зосередити свої зусилля на підтриманні читання як стратегічного напряму своєї діяльності [14]. Водночас, важливими аспектами розширення читацької аудиторії є забезпечення відповідності між її інформаційними потребами та організацією роботи бібліотеки [13], а також зосередження уваги на використанні нових форм обслуговування, широкому залученню інформаційних технологій та кросгалузевих методів [6]. В цьому аспекті важливо актуалізувати роль бібліотеки, як невід'ємного компонента інформаційної інфраструктури, модерного інтелектуального інформаційного центру, що у своїй діяльності послуговується новітніми технологіями та ресурсами для повноти задоволення інформаційних потреб користувачів [7].

Дієвим інструментом в арсеналі бібліотек щодо повернення цікавості громадян до читання, як життєвої стратегії, є івент-менеджмент, що передбачає впровадження активних форм взаємодії із аудиторією [6]. Активності щодо популяризації книги та читання охоплюють широкий спектр заходів: бібліотечні лабіринти, книжкові слайд-вечори, виставки-розповіді, буккросинг, бібліоквести, конкурси, книжкові клуби, волонтерська активність, мобільні бібліотечні послуги [4; 6].

За умов активного використання бібліотеки як платформи особливої важливості набуває формування відкритого книжкового простору. Книжкові виставки та виставки-інсталяції слугують дієвим засобом для привернення читацької уваги [4]. Поняття сучасної книжкової виставки повинно бути переосмисленим в контексті забезпечення принципів комфортності, доступності, актуальності та естетичності. Поєднання книги з іншими предметами дозволяють вийти за межі традиційного сприйняття читання та надають їй нових естетичних функцій. Таким чином, книжкові інсталяції слугують певними айстоперами, що не лише розважать, але й активують увагу, пробуджують інтерес до визначеної проблематики [10]. В руслі молодіжних трендів є формування спеціального бібліопростору в якості фотозон [4].

Ефективність промоції читання залежить від врахування мотиваційного аспекту. Зокрема, стимулюючими факторами розвитку мотивації читання є інтерес до сучасних аудіовізуальних медіа [12], а також емоційні та естетичні переживання, прагнення до саморозвитку та самопозиціонування в соціумі [2].

Впровадження цифрових технологій веб 2.0 дозволяє значно розширити промоційний та комунікаційних інструментарій бібліотек. Бібліотечні вебсайти, блоги, сторінки у соціальних мережах слугують дієвими комунікаційним каналами для постингу оригінального мультимедійного контенту про книги та читання, їхнього публічного обговорення та рекомендування, бібліотечної реклами нових бібліотечних сервісів. До цифрових промоційних ресурсів належать віртуальні виставки, буктрейлери, інтерактивні літературні мапи, віртуальні книжкові екскурсії, літературні вебмузеї, віртуальні бібліографічні мандрівки [4; 6].

Важливу роль у розкритті фонду сучасної бібліотеки відіграють інформаційні вебресурси, як інструменти інформаційно-комунікаційної діяльності в межах єдиного інформаційного середовища [7]. Використання електронних інтерактивних ресурсів є дієвим засобом для підвищення інтересу до читання серед дітей та молоді. До них належать вебквести, онлайн-вікторини, віртуальні пізнавально-ігрові досьє, аудіо- та відеовікторини [8]. Перспективним напрямом промоції читання, забезпечення бібліотечної реклами та доступу до контенту книг є використаня мобільних додатків [4]. Водночас, бібліотеки впроваджують нові послуги, надаючи у користування читачам електронні читанки та прилади для читання [9]. Дієвою формою бібліотечної реклами та промоції читання є сторітелінг – відеоматеріали, що розповідають про історію успіху її користувачів [6]. Дослідники також наголошують на важливій ролі соціальних медіа у промоції читання. Зокрема, під час пандемії COVID-19 ресурси TikTok і BookTok здобули широкого використання для залучення молоді до читацьких та книжкових спільнотах, використовуючи технології для популяризації читання у друкованих виданнях [19].

Науковці зосереджують свою увагу також та компетентнісних аспектах бібліотечної діяльності. Зокрема, Б. А. Шульц-Йонес та Д. Оберг визначають критично важливими компетентностями сучасного бібліотекаря вміння реалізовувати просування медійної грамотності та читання серед учнів, сприяти розвитку їхньої здатності критично мислити та виконувати складні завдання,

забезпечувати професійний розвиток вчителів [20].

Виклад основного матеріалу. Вагомим елементом інформаційного простору бібліотек стають мережеві інформаційні ресурси, які книгозбірні активно використовують для популяризації фондів, оперативного інформування користувачів та комунікації. Цифрові ресурси можуть слугувати дієвим інструментом у сфері популяризації читання серед різних цільових груп.

Моделювання промоції читання в інформаційній діяльності шкільної бібліотеки. Інформаційна модель процесу популяризації читання у закладах загальної середньої освіти передбачає формування дерева цілей як ієрархічної структури (*рис. 1*).

Рис. 1. ***Інформаційна модель організації популяризації читання шкільною бібліотекою***

Аналіз існуючих технологій популяризації читання дає змогу ідентифікувати успішні практики та імплементувати їхній досвід у інформаційну діяльність шкільної бібліотеки.

Аналіз інформаційних ресурсів шкільної бібліотеки дозволяє ідентифікувати слабкі та сильні сторони її інформаційного представлення в контексті популяризації читання серед відповідної цільової аудиторії.

Визначення форм та засобів популяризації читання першочергово повинно ґрунтуватися на вимогах цільової аудиторії. Моніторинг інформаційних потреб учнів шляхом анкетування, опитування дозволить отримати актуальну інформаційну базу для побудови стратегії популяризації читання.

Практична реалізація промоції читання шкільною бібліотекою. Розглядаючи інформаційну діяльність шкільної бібліотеки, як систему інформаційних потоків, процес популяризації читання можна представити у вигляді контекстної діаграми (*рис. 2*).

Прикладом практичної реалізації проєкту із промоції читання в руслі визначеної моделі слугує інформаційна діяльність бібліотеки Ліцею №37 ЛМР (м. Львів). Інформаційне представлення бібліотеки ліцею здійснювалося за допомогою акаунта у Facebook, що був зареєстрований у 2015 році (*рис. 3*) [1].

Акаунт у Facebook – загальнодоступна група, створена з метою формування позитивного іміджу бібліотеки, оперативної комунікації з користувачами та зацікавлення користувачів. Охоплення групи становиить 585 підписників. Водночас, слід зазначити, що охоплення учнівської молоді серед підписників є незначне. Серед підписників переважають батьки учнів, вчителі та бібліотекарі.

Отже, наявне інформаційне забезпечення діяльності бібліотеки не дає змоги повноцінно та ефективно проводити популяризацію читання серед учнів. Це актуалізує необхідність пошуку альтернативних комунікаційних каналів для реалізації поставлених завдань. З метою вибору комунікаційного каналу для оптимального охоплення учнівської аудиторії у Ліцеї №37 протягом листопада 2022 року було проведено соціологічне опитування 125 учнів молодших класів, результати якого представлені в *табл. 1*.

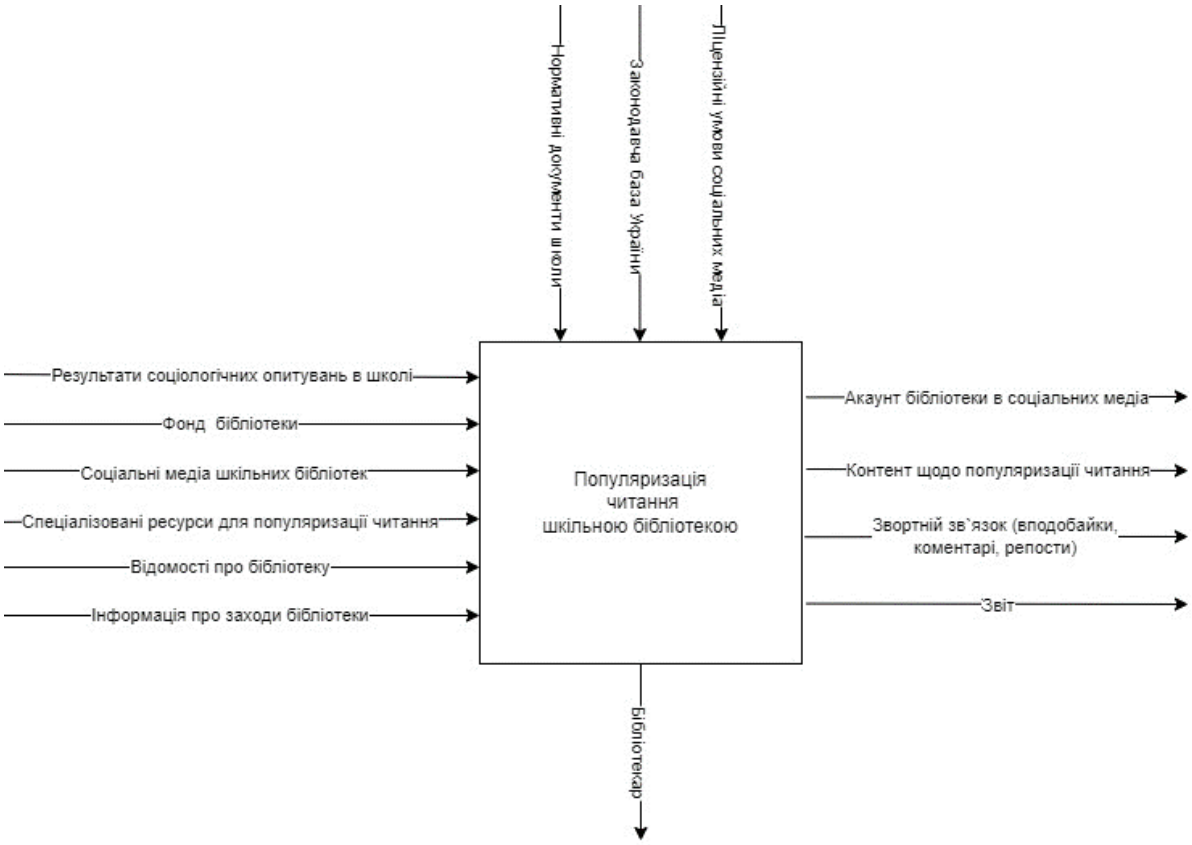

Рис. 2. ***Контекстна діаграма процесу популяризації читання шкільною бібліотекою***

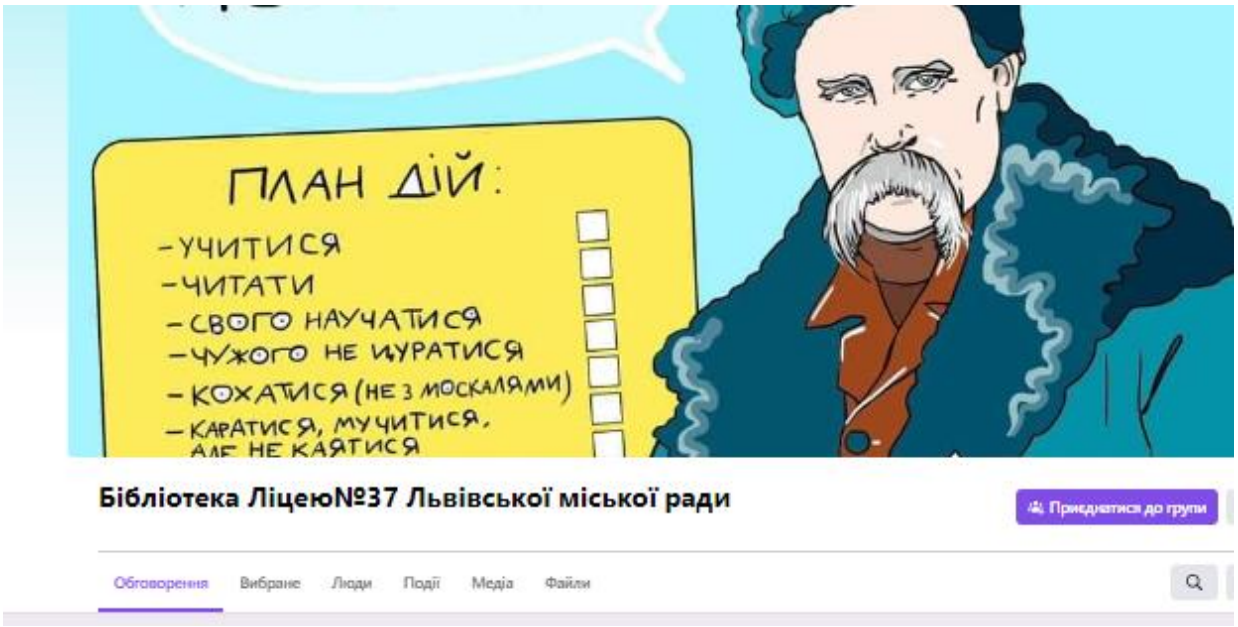

Рис. 3. ***Сторінка «Бібліотека Ліцею №37 Львівської міської ради» на Facebook***

Результати опитування засвідчили невисокий рівень відвідування бібліотеки учнями молодших класів та низький рівень читання. Водночас, бібліотеку респонденти сприймають як місце для читання, рідше для проведення дозвілля (малювання, прослуховування музики). Серед пропонованих жанрів найбільш затребуваними є пригодницька література та фентезі.

Щодо використовуваних соціальних медіа, то було виявлено низький рівень використання Facebook та YouTube. Високим рівнем використання серед респондентів характеризуються ресурси TikTok та Instagram. З огляду на можливість блокування TikTok в Україні через поширення пропаганди та антиукраїнських наративів [11], а також наявності в цій мережі контенту, який може бути неприйнятним для дитячої аудиторії, для популяризації читання у Ліцеї №37 було обрано соціальну мережу Instagram.

Таблиця 1

Результати опитування учнів Ліцею №37 щодо читання та використання соціальних медіа

Запитання	Хлопці, %	Дівчата, %
1.Чи відвідуєш шкільну бібліотеку?		
ніколи	0	0
рідко	70	50
часто	30	50
2. Читаєш художні книги?		
ніколи	2	0
рідко	70	65
часто	28	35
3. Які жанри любиш читати?		
Казки	20	50
Пригоди, фентезі	55	40
Енциклопедії	25	10
4. Які соціальні мережі використовуєш?		
Instagram	80	90
TikTok	80	100
Facebook	5	10
Yotube	20	30
5. Як би ти хотів проводити час у шкільній бібліотеці?		
Малювати	10	20
Слухати музику	20	30
Посидіти в тиші	10	20
Читати	55	30
Нічого	5	0

За період травень-листопад 2023 року було опубліковано 22 дописи із середньою частотою постингу 3 дописи на місяць (*рис. 4*).

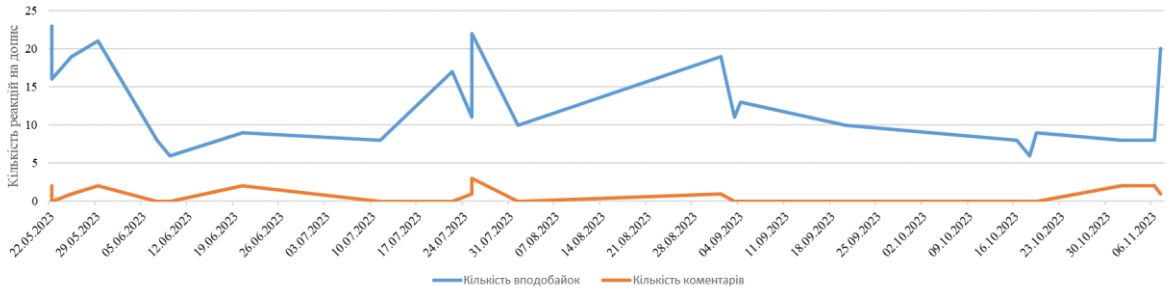

Рис. 4. ***Статистика постингу в межах сторінка biblioteka licey 37 в Instagram***

Тематика постингу охоплює такі рубрики:

- «Кольорові дні у бібліотеці»: передбачає вибір визначеного кольору обкладинки книг для прочитання та відповідний дрес-код для відвідувачів бібліотеки (3 дописи);
- конкурси та нагородження: нагородження перших п’яти підписників сторінки; конкурс «Читаємо українську книгу на канікулах» (5 дописи);
- успішні випускники Ліцею – найактивніші читачі бібліотеки (1 допис) (*рис. 5*);

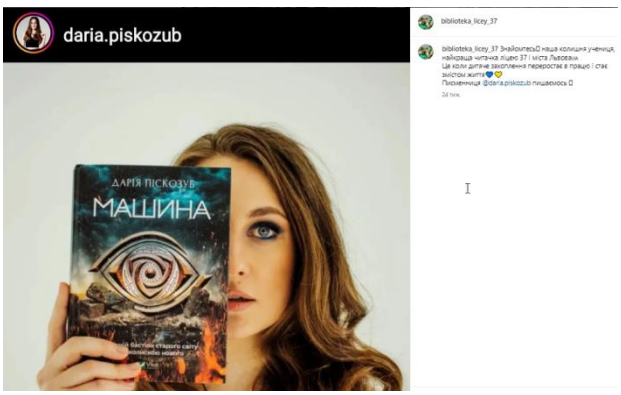

Рис. 5. ***Письменниця Дарія Піскозуб – випускниця Ліцею № 37***

- цитати про користь читання (3 дописи) (*рис. 6*);

- нові надходження / цікавинки фонду бібліотеки (5 дописів) (*рис. 7*);

- анонси подій: презентації книг, автограф сесії (2 дописи) (*рис. 8*);

- день в календарі, пов'язаний із читанням (3 дописи) (*рис. 9*).

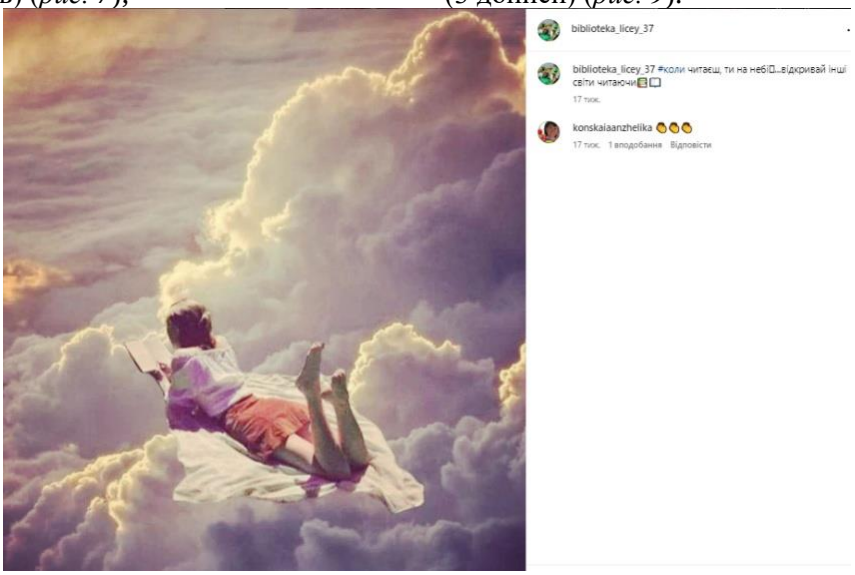

Рис. 6. ***Допис із цитатою про користь читання***

Рис. 7. ***Популяризація фондів бібліотеки Ліцею № 37***

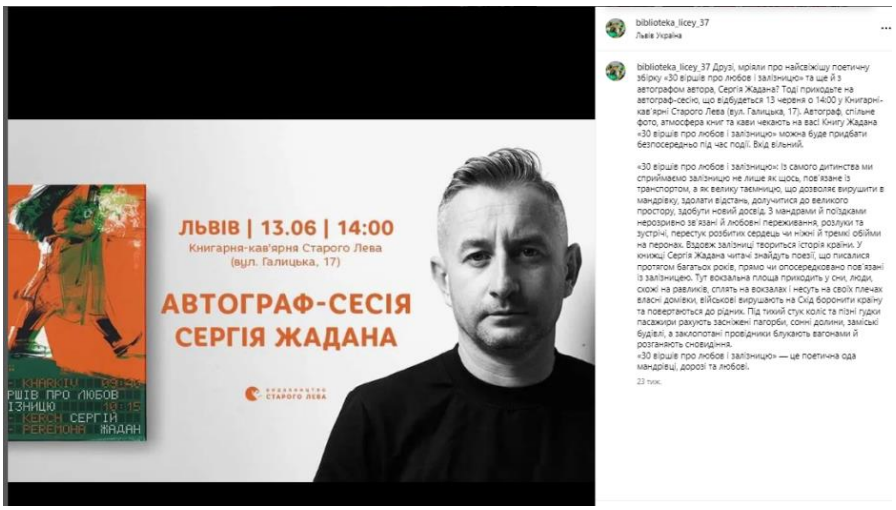

Рис. 8. ***Анонс автограф-сесії С. Жадана***

Рис. 9. ***Допис до Дня згадування улюблених книг***

Висновки. Інформаційні технології та мережеві ресурси є важливим інструментом для просування читання та взаємодії з користувачами у шкільних бібліотеках. Аналіз практик, моделювання процесів популяризації та інтеграція цільової аудиторії є ключовими для ефективної стратегії розвитку читання в школах. Соціальні медіа характеризуються значним потенціалом для промоції читання серед учнів. Однак доцільним є використання індивідуального підходу щодо вивчення інформаційних потреб здобувачів освіти та вибору оптимальних платформ для ефективної комунікації. Регулярний аналіз використання інформаційних ресурсів бібліотек дозволяє виявляти слабкі та сильні сторони їхньої інформаційної діяльності та удосконалювати стратегії просування читання. Врахування різноманіття вподобань та потреб учнів у виборі комунікаційних каналів є важливим аспектом ефективності популяризації читання.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Ліцею № 37 Львівської міської ради. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/groups/1657707921137127 (дата звернення: вересень 2023).

2. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: Теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2011. № 1. С. 48–50.

3. Вилегжаніна Т. Криза читання як сучасна проблема світового рівня. *Бібліотечна планета*. 2011. Вип. 4. С. 4–6.

4. Волян Н. П. Книга. Користувач. Бібліотека: До питання просування читання в публічних бібліотеках Рівненщини. *Майстерність популяризувати книгу* : матеріали круглого столу (Рівне, 28 жовтня 2016 р.). Рівне, 2017. С. 11–13. URL: http://libr.rv.ua/data/library/img/33.pdf (дата звернення: вересень 2023).

5. Ґейман Н. Чому наше майбутнє залежить від читання. *Укрліб: бібліотека української літератури*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8129 (дата звернення: вересень 2023).

6. Інноваційні форми популяризації книги та читання в бібліотеках : методичні поради. 2022. URL: http://surl.li/mmdhd (дата звернення: вересень 2023).

7. Колоскова Г. В. Ресурси мережі інтернет як елемент інформаційного обслуговування користувачів публічних бібліотек. *Бібліотечна справа у сучасних інформаційно-комунікативних процесах: тенденції та перспективи* : матеріали конференції Національного університету «Острозька академія». URL: https://conf.oa.edu.ua/index.php/libconf/libcon201703/rt/printerFriendly/13/0 (дата звернення: вересень 2023).

8. Лісова Л. М. Промоція дитячого читання: Від стратегічного бачення до практичного вирішення. Майстерність популяризувати книгу : матеріали круглого столу (Рівне, 28 жовтня 2016 р.). Рівне, 2017. С. 6–7. URL: http://libr.rv.ua/data/library/img/33.pdf (дата звернення: вересень 2023).

9. Панчук Т. В. Популяризація читання через електронні читанки і iPad. *Майстерність популяризувати книгу* : матеріали круглого столу (Рівне, 28 жовтня 2016 р.). Рівне, 2017. С. 26–27. URL: http://libr.rv.ua/data/library/img/33.pdf (дата звернення: вересень 2023).

10. Патрикей С. А. Книжкова інсталяція – нова форма популяризації літератури у молодіжній бібліотеці. *Майстерність популяризувати книгу* : матеріали круглого столу (Рівне, 28 жовтня 2016 р.).

Рівне, 2017. С. 8–10. URL: http://libr.rv.ua/data/library/img/33.pdf (дата звернення: вересень 2023).

11. Робейко О. В Україні пропонують заборонити TikTok (документ). *Інформаційне агенство УНІАН*. 2023. URL: http://surl.li/nnthy (дата звернення: вересень 2023).

12. Стадник Л. Формування і розвиток мотивації на уроках читання. *Початкова школа*. 2014. № 1. С. 19–22. URL: http://surl.li/nntmn (дата звернення: вересень 2023).

13. Стисло Т. Р. Перспективи інтелектуалізації університетських бібліотек. *Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Івано-Франківськ, 16–19 червня 2015 р.). Івано-Франківськ, 2015. URL: http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/2308 (дата звернення: вересень 2023).

14. Формування читацької культури учнів шляхом використання інноваційних технологій. *Всеосвіта*. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/0100a4cz-34a4.docx.html (дата звернення: вересень 2023).

15. Banović A. P., Zorica M. B., Mesić H. Korištenje portala e-lektire među mladima srednjoškolske dobi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 2022. Vol. 65(3). DOI: https://doi.org/10.30754/vbh.65.3.1018.

16. Biblioteka_licey_37. *Instagram.* URL: https://www.instagram.com/biblioteka_licey_37/ (дата звернення: вересень 2023).

17. Cvitković A., Mićanović A. H., Freškura I. Potencijali razvitka manjih mjesta i gradova promicanjem knjige i čitanja. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 2023. Vol. 66(1). DOI: https://doi.org/10.30754/vbh.66.1.1057.

18. Levi A., Amirshahi B. The decline in reading scores is threatening our economy. It's time to make literacy a priority. *Reading Is Fundamental*. 2022. URL: http://surl.li/nnrer (дата звернення: вересень 2023).

19. Martens M., Balling G., Higgason K. A. #BookTokMadeMeReadIt: Young adult reading communities across an international, sociotechn ical landscape. *Information and Learning Sciences*. 2022. Vol. 123(11/12). P. 705–722. DOI: https://doi.org/10.1108/ILS-07-2022-0086.

20. Schultz-Jones B. A., Oberg D. Global Action for School Libraries: Models of Inquiry. *Global Action for School Libraries*. De Gruyter Saur. 2022. DOI: https://doi.org/10.1515/9783110772586.

21. The Promotion of Playful Reading – Evaluation by the Participants of the "10 Minutes Reading" Project / Ribeiro C., Freitas C., Pascoinho J., Paulo E., Martins R., Gonçalves, S., Cavalcanti, J., Macedo T.; Abreu B A., Carvalho J. V., Liberato D., Galdames I. S. (Eds.). *Advances in Tourism, Technology and Systems*. Springer Nature, 2023. P. 81–91. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-19-9960-4_9.

References

1. Library of Lyceum No. 37 of the Lviv City Council [Biblioteka Litseiu №37 Lvivskoi miskoi rady]. Facebook. Retrieved from: https://www.facebook.com/groups/1657707921137127 [in Ukrainian].

2. Vashulenko, O. V. (2011). Reading competence of junior high school students: Theoretical aspect [Chytatska kompetentnist molodshoho shkoliara: Teoretychnyi aspekty]. Elementary School, 1, 48–50 [in Ukrainian].

3. Vylehzhanina, T. (2011). Reading crisis as a modern global problem [Kryza chytannia yak suchasna problema svitovoho rivnia]. Library planet, 4, 4–6 [in Ukrainian].

4. Volyan, N. P. (2017). Book. User. Library: To the issue of promoting reading in public libraries of the Rivne region [Knyha. Korystuvach. Biblioteka: Do pytannia prosuvannia chytannia v publichnykh bibliotekakh Rivnenshchyny]. Materials of the round table on The skill of popularizing a book, Rivne (pp. 11–13). Retrieved from: http://libr.rv.ua/data/library/img/33.pdf. [in Ukrainian].

5. Geiman, N. (n. d.). Why Our Future Depends on Reading [Chomu nashe maibutnie zalezhyt vid chytannia]. Ukrlib: biblioteka ukrainskoi literaturya. Retrieved from: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8129 [in Ukrainian].

6. Innovative forms of popularization of books and reading in libraries: methodical advice [Innovatsiini formy populiaryzatsii knyhy ta chytannia v bibliotekakh : metodychni porady]. 2022. Retrieved from: http://surl.li/mmdhd. [in Ukrainian].

7. Koloskova, H. V. (2017). Internet resources as an element of information service for users of public libraries [Resursy merezhi internet yak element informatsiinoho obsluhovuvannia korystuvachiv publichnykh bibliotek]. Bibliotechna sprava u suchasnykh informatsiino-komunikatyvnykh protsesakh: tendentsii ta perspektyvy : materialy konferentsii Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Retrieved from: https://conf.oa.edu.ua/index.php/libconf/libcon201703/rt/printerFriendly/13/0 [in Ukrainian].

8. Lisova, L. M. (2017). Promotion of children's reading: From a strategic vision to a practical solution [Promotsiia dytiachoho chytannia: Vid stratehichnoho bachennia do praktychnoho vyrishennia]. Maisternist populiaryzuvaty knyhu : materialy kruhloho stolu, Rivne (pp. 6–7). Retrieved from: http://libr.rv.ua/data/

library/img/33.pdf [in Ukrainian].

9. Panchuk, T. V. (2017). Popularization of reading through e-readers and iPads [Populiaryzatsiia chytannia cherez elektronni chytanky i iPad]. Maisternist populiaryzuvaty knyhu : materialy kruhloho stolu, Rivne (pp. 26–27). Retrieved from: http://libr.rv.ua/data/library/img/33.pdf [in Ukrainian].

10. Patrykei, S. A. (2017). Book installation is a new form of popularization of literature in the youth library [Knyzhkova instaliatsiia – nova forma populiaryzatsii literatury u molodizhnii bibliotetsi]. Maisternist populiaryzuvaty knyhu : materialy kruhloho stolu, Rivne (pp. 8–10). Retrieved from: http://libr.rv.ua/data/library/img/33.pdf [in Ukrainian].

11. Robeiko, O. (2023). In Ukraine, they propose to ban TikTok (document) [V Ukraini proponuiut zaboronyty TikTok (dokument)]. Informatsiine ahenstvo UNIAN. Retrieved from: http://surl.li/nnthy [in Ukrainian].

12. Stadnyk, L. (2014). Formation and development of motivation in reading lessons [Formuvannia i rozvytok motyvatsii na urokakh chytannia]. Elementary school, 1, 19–22. Retrieved from: http://surl.li/nntmn. [in Ukrainian].

13. Styslo, T. R. (2015). Prospects of intellectualization of university libraries [Perspektyvy intelektualizatsii universytetskykh bibliotek]. Materials of the All-Ukrainian scientific conference on Libraries of higher education institutions of Ukraine in the process of implementation of the Law "On Higher Education" and informatization of society, Ivano-Frankivsk. Retrieved from: http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/2308 [in Ukrainian].

14. Formation of students' reading culture through the use of innovative technologies [Formuvannia chytatskoi kultury uchniv shliakhom vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii]. Vseosvita. Retrieved from: https://vseosvita.ua/library/embed/0100a4cz-34a4.docx.html [in Ukrainian].

15. Banović, A. P., Zorica, M. B., Mesić H. (2022). Korištenje portala e-lektire među mladima srednjoškolske dobi. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 2022. Vol. 65(3). DOI: https://doi.org/10.30754/vbh.65.3.1018 [in Croatian].

16. Biblioteka_licey_37. Instagram. Retrieved from: https://www.instagram.com/biblioteka_licey_37/ [in Ukrainian].

17. Cvitković, A., Mićanović, A. H., Freškura, I. (2023). Potencijali razvitka manjih mjesta i gradova promicanjem knjige i čitanja. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 66(1). DOI: https://doi.org/10.30754/vbh.66.1.1057 [in Croatian].

18. Levi, A., Amirshahi, B. (2022). The decline in reading scores is threatening our economy. It’s time to make literacy a priority. Reading Is Fundamental. Retrieved from: http://surl.li/nnrer.

19. Martens, M., Balling, G., Higgason, K. A. (2022). #BookTokMadeMeReadIt: Young adult reading communities across an international, sociotechnical landscape. Information and Learning Sciences, 123(11/12), 705–722. DOI: https://doi.org/10.1108/ILS-07-2022-0086.

20. Schultz-Jones, B. A., Oberg, D. (2022). Global Action for School Libraries: Models of Inquiry. Global Action for School Libraries. De Gruyter Saur. DOI: https://doi.org/10.1515/9783110772586.

21. Ribeiro, C., Freitas, C., Pascoinho, J., Paulo, E., Martins, R., Gonçalves, S., Cavalcanti, J., Macedo, T. (2023). The Promotion of Playful Reading – Evaluation by the Participants of the “10 Minutes Reading” Project. In Abreu, B A., Carvalho, J. V., Liberato, D., & Galdames, I. S. (Eds.). Advances in Tourism, Technology and Systems. Springer Nature (pp. 81–91). DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-19-9960-4_9.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2023
Отримано після доопрацювання 02.11.2023
Прийнято до друку 09.11.2023

УДК 379.8:658.8
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294089

Цитування:
Головач Н. М. Використання інноваційних маркетингових технологій у сфері культури. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 111–117.

Golovach N. (2023). Use of Innovative Marketing Technologies in the Field of Culture. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 111–117 [in Ukrainian].

Головач Наталія Миколаївна,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри
артменеджменту та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0001-8931-4302
natagol@i.ua

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Метою статті *є дослідження особливостей використання інноваційних маркетингових технологій в сфері культури, зокрема їх ролі у виявленні та задоволенні попиту споживачів стосовно культурних продуктів та послуг.* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні таких методів як порівняльний аналіз та синтез для виокремлення особливостей використання інноваційних маркетингових технологій в сфері культури; філософсько-логічний для розкриття ролі інноваційних маркетингових технологій у виявленні та задоволенні попиту споживачів стосовно культурних продуктів та послуг.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у тому, що було проаналізовано і обґрунтовано доцільність використання інноваційних маркетингових технологій у закладах культури для створення і просування культурних продуктів і послуг та з'ясовано їх роль у ефективній комунікації з відвідувачами.* ***Висновки.*** *Нині заклади культури досить активно почали використовувати мережу Інтернет для просування своїх послуг та продуктів, а онлайн-канали допомагають їм ефективно комунікувати зі споживачами в будь-яких умовах. Це посприяло використанню сучасних маркетингових технологій для просування культурних продуктів та послуг у віртуальному просторі та використанню таких видів маркетингу як SMM, вірусний маркетинг, відеомаркетинг, мобільний маркетинг, контент-маркетинг тощо. А тому для маркетингу досить важливого значення набувають Інтернет-комунікації, включаючи соціальні мережі. Також заклади культури почали застосовувати і айдентику, яка є повноцінним маркетинговим інструментом, за допомогою якого створюється бажаний образ закладу, ідентифікується культурний продукт з брендом тощо. Заклади культури мають постійно використовувати інноваційні підходи та нові технології для ефективного функціонування та просування їх культурних продуктів та послуг, так як зацікавленість культурними послугами відбувається досить повільно. А тому використання інноваційних маркетингових технологій закладами культури, сприяють їх успіху на ринку культурних послуг, надають їм конкурентну перевагу та допомагають розширювати аудиторію.*

Ключові слова: *маркетинг культури, культурний продукт, послуга, інструменти маркетингу, інноваційні маркетингові технології, айдентика бренду.*

Golovach Nataliia,
PhD in Philosophy, Associate Professor,
Department of Art Management and Event Technologies,
National Academy of Culture and Arts Management

Use of Innovative Marketing Technologies in the Field of Culture

The purpose of the article *is to study the peculiarities of using innovative marketing technologies in the field of culture, in particular, their role in identifying and satisfying consumer demand for cultural products and services.* ***The research methodology*** *is based on the use of such methods as comparative analysis and synthesis to highlight the peculiarities of using innovative marketing technologies in the field of culture; philosophical and logical to reveal the role of innovative marketing technologies in identifying and satisfying*

© *Головач Н. М., 2023*

consumer demand for cultural products and services. ***The scientific novelty*** *of the work is that it analyses and substantiates the feasibility of using innovative marketing technologies in cultural institutions to create and promote cultural products and services and clarifies their role in effective communication with visitors.* ***Conclusions.*** *Today, cultural institutions have begun to use the Internet quite actively to promote their services and products, and online channels help them communicate effectively with consumers in any environment. This has contributed to the use of modern marketing technologies to promote cultural products and services in the virtual space and the use of such types of marketing as SMM, viral marketing, video marketing, mobile marketing, content marketing. That is why Internet communications, including social media, are becoming increasingly important for marketing. Cultural institutions have also begun to use identity, which is a full-fledged marketing tool that creates the desired image of the institution, identifies the cultural product with the brand. Cultural institutions must constantly use innovative approaches and new technologies to effectively operate and promote their cultural products and services, as interest in cultural services is rather slow. Therefore, the use of innovative marketing technologies by cultural institutions contributes to their success in the cultural services market, gives them a competitive advantage and helps to expand their audience.*

Keywords*: cultural marketing, cultural product, service, marketing tools, innovative marketing technologies, brand identity.*

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі все більшої актуальності набуває використання закладами культури інноваційних маркетингових технологій, які допомагають виявляти та задовольняти попит споживачів стосовно культурних продуктах та послугах. Також заклади культури шукають додаткові способи отримання прибутку на ринку послуг та приділяють особливу увагу своєму іміджу і пізнаваності, використовуючи як традиційні, так і нові інструменти маркетингу, серед яких айдентика бренду, яка нині відіграє важливу роль у створенні бажаного образу закладу культури та допомагає ідентифікувати власний культурний продукт з брендом, що сприяє формуванню у споживачів необхідних асоціацій щодо продуктів, послуг закладів культури, тим самим підвищуватиметься інтерес і лояльність до них.

Аналіз досліджень і публікацій. Нині науковці досліджуючи маркетинг приділяють увагу його ролі в діяльності організацій соціокультурної сфери, впровадженні принципів маркетингової діяльності, виокремлення особливостей маркетингу у сфері культури і мистецтв, зокрема праці Н. Кучиної, С. Кучина, В. Соловейчик та ін. Провадження сучасних маркетингових технологій розглядається в дослідженні М. Головачко, який приділив особливу увагу візуальному образу театрів і музеїв, Т. Філіної, яка виокремила інноваційні маркетингові технології та розкрила маркетингову складову популяризації культурного продукту. Натомість О. Євтушенко, Г. Гапоненко, І. Шамара у своїх дослідженнях обґрунтували перспективи використання інноваційних маркетингових технологій у розвитку креативних індустрій України. Втім, сучасне суспільство досить динамічне, а тому є потреба у більш ґрунтовному дослідженні використання інноваційних маркетингових технологій в сфері культури.

Метою статті є дослідження особливостей використання інноваційних маркетингових технологій в сфері культури, зокрема їх ролі у виявленні та задоволенні попиту споживачів стосовно культурних продуктів та послуг.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі у сфері культури важливу роль відіграє маркетинг, зокрема ефективне використання інноваційних маркетингових технологій в діяльності закладів культури.

Серед інноваційних маркетингових технологій, які мають свою направленість і відповідні можливості, Т. Філіна виокремлює:

- вірусний маркетинг – передбачає комплекс заходів, спрямованих на популяризацію рекламної інформації, якою хочеться поділитися з ближнім;

- маркетингові інтернет-технології – спрямовані на задоволення потреб споживачів у мережі інтернет, тим самим все більшої популярності набувають інтернет-магазини як основний елемент збутової політики в середовищі інтернет;

- маркетинг вражень – передбачає комплекс заходів, спрямованих на формування у споживачів позитивного враження про товари, послуги і лояльності до виробника в майбутньому та для встановлення емоційного зв’язку між споживачем і товаром або послугою, що досягається в процесі певної події, яка організовується виробником і містить у собі елементи шоу-маркетингу, івент-маркетингу із використанням системи рекламних і PR стратегій [9, 82];

- індивідуальний маркетинг – діяльність, яка направлена на створення персональних, унікальних пропозицій для клієнтів за допомогою соціальних мереж, які реалізуються за допомогою технологій масового виробництва, що дозволяють модифікувати товари та послуги під конкретного споживача, не витрачаючи на це додаткових ресурсів;

- брендинг і ребрендинг – є маркетинговими інструментами зі створення бренду або його зміни та спрямовані на успішне просування, розвиток бізнесу із створенням довгострокової, позитивної тенденції зростання бренду на ринку;

- кросмаркетинг – є маркетинговою технологією, що забезпечує перехресне просування підприємства (товару) кількома підприємствами, реалізуючи спільні маркетингові програми, спрямовані на стимулювання збуту або підвищення обізнаності [9, 83].

Між тим, в умовах стрімко розвиваючих інформаційних технологій виникають все нові види маркетингу. Починаючи з 2020 року, за даними дослідження компанії GlobalWebIndex, загальний Інтернет-трафік збільшився на 30 %, тим самим збільшилася і цифрова активність, а люди стали в середньому проводити близько семи годин у пристроях з доступом до Інтернету [4, 95]. Відповідно, нині досить вагомого значення для маркетингу набувають інтернет-комунікації, включаючи соціальні мережі. А для розширення цільової аудиторії, заклади культури почали використовувати інтернет як активний інструмент просування своїх послуг, тим самим мають свої офіційні сайти і сторінки в соціальних мережах, де розміщується актуальна інформація, різні акції, є можливість залишити відгук, пропозицію чи побажання тощо. Вміння працювати з онлайн-каналами допомагають закладам культури ефективно комунікувати зі споживачами в будь-яких умовах.

У свою чергу, це посприяло використання сучасних маркетингових технологій для просування культурних продуктів та послуг у віртуальному просторі та використання таких видів маркетингу як SMM, вірусний маркетинг, відеомаркетинг, мобільний маркетинг, контент-маркетинг тощо [4, 95].

Наприклад, завдяки таким методам SMM-просування, що базуються на використанні нових маркетингових технологій, як таргетинг та ретаргетинг, можна у соціальних мережах спрямовувати рекламу на певне коло осіб, які можуть бути зацікавлені у певному продукті та з'єднувати соціальну мережу з сайтом бренду незалежно від його типу завдяки спеціальним способам. Взагалі SMM маркетинг сприяє: створенню контент-стратегії; сегментуванню споживачів; створенню унікальної стратегії просування; збільшенню аудиторії; підвищенню впізнаваності бренду [4, 95]. А також використовує такі основні методи як таргентована реклама, контент-маркетинг, відео маркетинг, реклама у соціальних спільнотах, ретаргетинг.

Контент-маркетинг сприяє підвищенню рівня довіри споживачів, репутації підприємства та залученню нової аудиторії. Основними інструментами контентного маркетингу є блоги, онлайн-курси, навчальні відео, інфографіка, подкасти, вебінари, які направлені на привернення уваги до бренду через зацікавлення клієнтів корисною або цікавою інформацією, тим самим контент публікується на вебсайті, а потім просувається через соціальні мережі тощо. Використання контент-маркетингу може посприяти спростуванню стереотипів щодо діяльності музеїв, бібліотек, театрів [4, 97].

Відеомаркетинг є відносно новим методом, а найпопулярнішою платформою є YouTube. За допомогою відеозапису можна продемонструвати найцікавіші сторони закладу, проте найкраще відеомаркетинг підходить для просування культурних пам'яток, але можна використовувати і для реклами закладів, що пропонують майстер-класи з народного промислу тощо [4, 97].

Маркетинг вражень спрямований на виклик емоцій та забезпечує створення особливого настрою у споживачів. Наприклад, відвідуючи музеї, театри, креативні простори люди, в першу чергу, бажають отримати нове враження, і за умови отримання позитивного враження, споживачі не тільки повертаються до закладу, але й «рекламують» його серед своїх друзів та підписників [4, 99].

Івент-маркетинг спрямований на просування компанії за допомогою різних заходів, як наслідок бренд може: залучити потенційних клієнтів; зміцнити взаємини з існуючої аудиторією; підвищити продажі; презентувати новий продукт і навіть знайти нових партнерів. Наприклад, акція «Ніч музеїв» сприяє збільшенню відвідувачів не тільки в день акції, але й в подальшому [4, 99].

Сенсорний маркетинг впливає на канали сприйняття людини і допомагає підприємствам підвищити свою айдентику за допомогою тактильно-маркетингових прийомів, аромамаркетингу та слухового маркетингу [4, 99].

Наприклад, у Європі заклади культури є популярними, що вказує на результат чітко вибудуваного бренду і маркетингової стратегії, в якій важливу роль відіграє айдентика. Нині айдентика бренду є повноцінним маркетинговим інструментом, за допомогою якого заклад культури може вирішити такі завдання: визначити свою позицію на ринку, показавши свої відмінності від інших закладів; створити бажаний образ закладу; ідентифікувати власний культурний продукт з брендом [2].

Айдентика повинна відображати цінності бренду і відповідати реаліям, тим самим при створенні слід враховувати її використання в онлайн і в офлайн каналах комунікації, структурувати всю візуальну комунікацію і створити єдиний, зрозумілий образ, що запам'ятовується, тим самим у

споживачів будуть формуватися необхідні асоціації щодо продуктів, послуг закладів культури, а також підвищуватиметься інтерес і лояльність [2].

Наприклад, департамент культури КМДА та creative&tech інституту Projector на початку 2022 року презентували оновлену айдентику. Як зазначає О. Трегуб, одним із завдань Projector як інституції є позитивно впливати на культуру і креативну економіку Києва, тим самим в рамках програми інтелектуального волонтерства вже багато років допомагає музеям, театрам, фестивалям краще виглядати та будувати сучасні комунікації.

Директорка Департаменту культури КМДА Я. Барінова зазначила, що нова айдентика спрямована на формування нового сприйняття муніципальної культури, так як була недостатньо популярна серед містян через недостатню комунікацію та промоцію, які мають бути цікавими і креативними. В основу нової айдентики лягла концепція сонячної системи, яка має у центрі перетину двох осей має зірку, що є основою логотипу. Ідея зоряної системи описує суть діяльності Департаменту, так як він керує десятками культурних інституцій та заходів у Києві [3].

Взагалі, від того, як умовний театр або музей буде представлений візуально, залежить його популярність. Наприклад, у 2012 році одночасно з відкриттям нової будівлі Нового музею сучасного мистецтва в Нью-Йорку, музей представив нову айдентику, а саме лаконічний логотип з силуетом самої будівлі, що посприяло збільшенню відвідувачів музею вшестеро. В Україні у 2019 році фахівці з Havas Ukraine створили айдентику для Одеського художнього музею, і навіть у період карантину вони продовжували активну роботу і проводили різні онлайн-активності, а саме віртуальний тур виставками, прямі ефіри з екскурсіями і майстер-класами, тим самим не лише утримували відвідувачів, але і втягували їх у «карантинне» життя музею. І хоча в Україні попит на ребрендинг закладів культури поступово зростає, але багато державних установ, так і не починають роботу з ребрендингу своїх закладів [2].

Хоча з кожним роком прикладів цікавої айдентики закладів культури стає все більше. Прикладом вітчизняного досвіду оновлення комунікацій культурних закладів став Національний художній музей України у Києві, який є одним із найбільших і найстаріших музеїв країни. Київська брендингова агенція Banda створила для NAMU кардинально нову стилістику. Основою айдентики NAMU став шрифт.

Фахівці розробили сім варіацій шрифтового накреслення, кожне з яких символізує певну епоху розвитку української культури та мистецтва, починаючи із 16 століття і закінчуючи сучасністю. Будь-яка експозиція або подія в NAMU може мати власний вид накреслення логотипу, той, що відповідатиме її часу [1].

Натомість для українських бібліотек студенти Kyiv Academy of Media Arts під кураторством дизайнера А. Іванова розробили єдиний візуальний стиль комунікацій [1].

Цікавим прикладом використання айдентики в театрі став редизайн Молодого театру в м. Києві, який розробили студентки школи Projector, в основу якої:

київський національний академічний молодий театр

kyiv national academic molodyy theatre

- включили новий логотип, в якому відображений символ театру Мельпомена та застосували два різні шрифти «Фаворит» та «Ловелас»;
- підібрали шість основних кольорів для кожної із сцен: синій та бежевий для Основної сцени, сірий та рожевий для Камерної та салатовий з жовтим для мікросцени;

- розмістили зовні будівлі прапорці з новою айдентикою та сітілайти, замість величезного банера, який не відповідав стилістиці театру;
- розробили прості афіші, без зображень і фотографій, так як у театрі не хотіли, аби фото на афішах розкривали інтригу вистави;
- використали на постерах для прем'єрних вистав 3D-текстуру та прийом з театральною завісою, яка падає [6].

Після редизайну театр отримав новий логотип, навігацію усередині театру, афіші, рекламні носії, оновлений сайт і соцмережі, а також створили мерч для співробітників та сувеніри для крамниці [6].

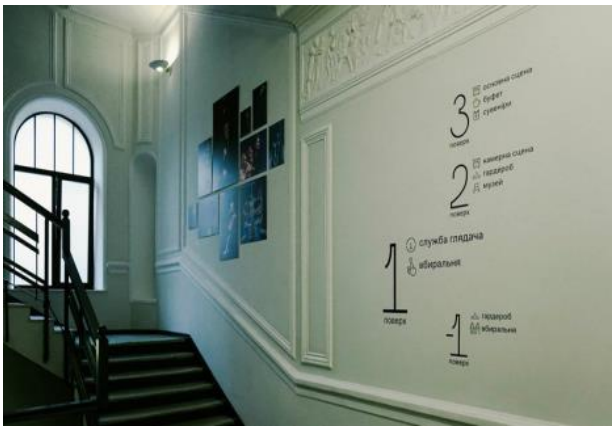

Також агентство Havas Kyiv створило нову айдентику для Київського академічного театру драми і комедії на лівому березі, яка орієнтована

на аудиторію різного віку. Оновлений логотип поєднує сучасні візуальні тренди та історичні елементи, а за основу айдентики взяли лапки, які нагадують класичні обриси масок драми та комедії [7].

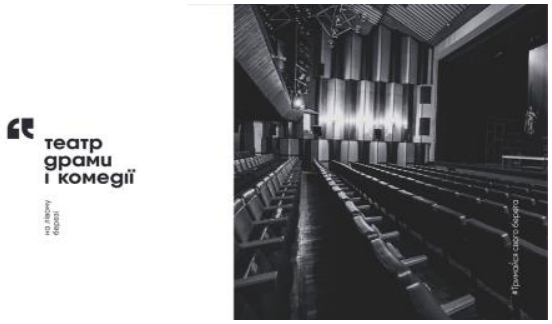

Між тим, світова практика свідчить про те, що відкритість та діалог між закладом та споживачами лише сприяє досягненню кінцевої мети — привернення уваги відвідувачів, а в цьому допомагає брендинг, проте він не вирішує всіх проблем закладу, адже, окрім цього, потрібно бути активними, рішучими та прогресивними. А для цього кожен заклад має:

- брати участь у публічних заходах (конференції, лекції у школах чи університетах тощо);
- налагоджувати контакти із ЗМІ та зв'язки зі спонсорами і працівниками організацій, з якими планується співпраця;
- організовувати заходи, які б привертали б увагу відвідувачів;
- ознайомлювати з діяльністю закладу на власному сайті та вести блог, що є зручним інструментом для налагоджування зв'язків із громадськістю;
- співпрацювати із фахівцями із інших сфер, які можуть бути запрошені для створення більш цікавого простору та взаємодії із відвідувачами [1].

З урахуванням зазначеного вище бажано, щоб кожен заклад культури мав маркетингову службу, співробітники якої направляли свою діяльність на: аналіз ринкової ситуації і можливі коливання попиту; вивчення тенденцій розвитку ринку культури; визначення стратегії перспективного розвитку; прогнозування обсягу продажу культурних послуг; збір маркетингової інформації; проведення соціологічних опитувань і аналіз думок споживачів; оцінювання політики конкурентів; формування попиту і стимулювання відвідуваності закладу культури; розробку гнучкої цінової стратегії; організацію рекламні кампанії; аналіз інноваційних маркетингових технологій та використання їх у практичній діяльності [5].

Наукова новизна. У роботі проаналізовано та обґрунтовано доцільність використання інноваційних маркетингових технологій у закладах культури для створення і просування культурних продуктів і послуг та з'ясовано їх роль у ефективній комунікації з відвідувачами.

Висновки. Нині заклади культури досить активно почали використовувати мережу Інтернет для просування своїх послуг та продуктів, а онлайн-канали допомагають їм ефективно комунікувати зі споживачами в будь-яких умовах. Це посприяло використанню сучасних маркетингових технологій для просування культурних продуктів та послуг у віртуальному просторі та використанню таких видів маркетингу як SMM, вірусний маркетинг, відеомаркетинг, мобільний маркетинг, контент-маркетинг тощо. А тому для маркетингу досить важливого значення набувають Інтернет-комунікації, включаючи соціальні мережі. Також заклади культури почали застосовувати і айдентику, яка є повноцінним маркетинговим інструментом, за допомогою якого створюється бажаний образ закладу, ідентифікується культурний продукт з брендом тощо.

Заклади культури мають постійно використовувати інноваційні підходи та нові технології для ефективного функціонування та просування їх культурних продуктів та послуг, так як зацікавленість культурними послугами відбувається досить повільно. А тому використання інноваційних маркетингових технологій закладами культури, сприяють їх успіху на ринку культурних послуг, надають їм конкурентну перевагу та допомагають розширювати аудиторію.

Список використаних джерел

1. Брендинг музеїв і бібліотек: рятівне коло для культури. URL: https://wizart.agency/branding-muzeyiv-i-bibliotek/ (дата звернення: травень 2023).

2. Головачко М. Культурний маркетинг: як і навіщо змінювати візуальний образ театрів і музеїв. URL: https://mind.ua/openmind/20211270-kulturnij-marketing-yak-i-navishcho-zminyuvati-vizualnij-obraz-teatriv-i-muzeyiv (дата звернення: грудень 2022).

3. Департамент культури КМДА презентував оновлену айдентику. URL: https://kyivcity.gov.ua/ news/ departament_kulturi_kmda_prezentuvav_onovlenu_aydentiku/ (дата звернення: травень 2023).

4. Євтушенко О. В., Гапоненко Г. І., Шамара І. М. Сучасний стан та перспективи використання інноваційних маркетингових технологій у розвитку креативних індустрій України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2022 (15). С. 93–101. URL: https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-10. (дата звернення: травень 2023).

5. Кучин С. П. Впровадження принципів маркетингової діяльності в роботі організацій театрального мистецтва. URL: http://zt.knute.edu.ua/files/2012/03(62)2012/3_12_23.pdf (дата звернення: жовтень 2022).

6. Молодий театр отримав нову айдентику. URL: https://hmarochos.kiev.ua/2020/08/20/molodyj-teatr-otrymav-novu-ajdentyku-foto/ (дата звернення: квітень 2023).

7. Нова айдентика Театру драми і комедії на лівому березі. URL: https://www.the-village.com.ua/ village/city/city-news/286711-nova-aydentika-dlya-kiyivskogo-akademichnogo-teatru-drami-i-komediyi (дата звернення: травень 2023).

8. Соловейчик В. А. Особливості розвитку маркетингу у сфері культури та мистецтв. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2016. Т. 21. Вип. 6. С. 106–109.

9. Філіна Т. В. Маркетингова складова популяризації культурного продукту. *Питання культурології*. 2019. №35. С. 77–86.

References

1. Branding of museums and libraries: a lifeline for culture (2017). Retrieved from: https://wizart.agency /branding-muzeyiv-i-bibliotek/ [in Ukrainian].

2. Holovachko, M. (2020). Cultural marketing: how and why to change the visual image of theatres and museums. Retrieved from: https://mind.ua/openmind/20211270-kulturnij-marketing-yak-i-navishcho-zminyuvati-vizualnij-obraz-teatriv-i-muzeyiv [in Ukrainian].

3. The Department of Culture of the KMDA presented an updated identity. Retrieved from: https://kyivcity.gov.ua/news/departament_kulturi_kmda_prezentuvav_onovlenu_aydentiku/ [in Ukrainian].

4. Yevtushenko, O. V., Haponenko, H. I., Shamara, I. M. (2022). The current state and prospects of the use of innovative marketing technologies in the development of creative industries of Ukraine. Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International relations. Economy. Local studies. Tourism, 15, 93-101. Retrieved from: https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-10 [in Ukrainian].

5. Kuchyn, S. P. (2012). Implementation of the principles of marketing activity in the work of theatre art organisations. Retrieved from: http://zt.knute.edu.ua/files/2012/03(62)2012/3_12_23.pdf [in Ukrainian].

6. The young theatre received a new identity. Retrieved from: https://hmarochos.kiev.ua/2020/08/20 /molodyj-teatr-otrymav-novu-ajdentyku-foto/ [in Ukrainian].

7. The new identity of the Theatre of Drama and Comedy on the Left Bank. Retrieved from: https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/286711-nova-aydentika-dlya-kiyivskogo-akademichnogo-teatru-drami-i-komediyi [in Ukrainian].

8. Soloveichyk, V. A. (2016). Peculiarities of the development of marketing in the sphere of culture and arts. Bulletin of the Odesa National University. Series: Economy, 21, 6, 106–109 [in Ukrainian].

9. Filina, T. V. (2019). Marketing component of cultural product promotion. Issues of cultural studies, 35, 77–86 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2023
Отримано після доопрацювання 01.11.2023
Прийнято до друку 08.11.2023

УДК 02(063):028.8(048.8)
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294090

Цитування:
Гресько М. В. Стратегії популяризації дитячої літератури: вплив цифрових трансформацій на читацький досвід. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 118–123.

Hresko M. (2023). Strategies for Promotion of Children's Literature: Impact of Digital Transformations on Reading Experience. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 118–123 [in Ukrainian].

Гресько Марина Володимирівна,
аспірантка
Київського національного університету
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0002-7772-1530
Greskmarina@i.ua

СТРАТЕГІЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ЧИТАЦЬКИЙ ДОСВІД

Мета роботи – *дослідити сучасні стратегії популяризації дитячої літератури крізь призму впливу цифрових трансформацій на читацький досвід.* ***Методологія роботи*** *ґрунтуються на використанні загальнонаукових методів аналізу, синтезу, контент-аналізу сучасної літератури.* ***Наукова новизна*** *статті в тому, що в ній простежено співіснування сучасних цифрових технологій і розвитку ринку дитячої книжки та висвітлено потенціал українських і світових видавців у використанні таких можливостей, як технології доповненої реальності, інтернет-зв'язку та віртуальної реальності.* ***Висновки:*** *У сучасному просторі дитячої електронної літератури важливу роль відіграють мономедійні, мультимедійні та полімедійні видання. Вони сприяють розвитку дитячої уваги за допомогою використання низки інтерактивних та цифрових технологій. Тож стратегічними напрямами популяризації дитячої літератури в умовах цифрових змін мають стати розвиток електронної літератури, використання технологій доповненої та віртуальної реальності, створення освітніх застосунків та спеціальних програм для читання книжок. Важливо створювати нові, якісні бібліотечні середовища з вільним доступом до інформації та обслуговуванням читачів у комфортному просторі. Це має базуватися на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Отже, це дослідження демонструє, що використання цифрових технологій може бути продуктивним і позитивним чинником у популяризації дитячої літератури. Вони доповнюють традиційний досвід читання, розширюють можливості, пропонують нові способи взаємодії з контентом, сприяють розвитку різноманітних навичок та мотивують дітей та молодь до читання.*

Ключові слова: *цифровізація, дитяча література, доповнена реальність, видавництва, стратегічні напрями.*

Hresko Maryna,
Postgraduate Student,
Kyiv National University of Culture and Arts

STRATEGIES FOR PROMOTION OF CHILDREN'S LITERATURE: IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATIONS ON READING EXPERIENCE

The purpose of the article *is to study the influence of modern strategies for the popularisation of children's literature through the prism of the influence of digital transformations on reading experiences.* ***The research methodology*** *are based on the use of general scientific methods of analysis, synthesis, content analysis of modern literature.* ***The scientific novelty*** *lies in the fact that the coexistence of modern digital technologies and the development of the children's book market has been traced, the possibilities of Ukrainian and world publishing houses in addressing the possibilities of augmented reality technologies, working with the Internet, virtual reality have been highlighted.* ***Conclusions.*** *Monomedia, multimedia, and polymedia publications play an important role in the modern space of children's electronic literature. They contribute to the development of children's attention through the use of a number of interactive and digital technologies. Therefore, the strategic directions of popularisation of children's literature in the context of digital changes*

© *Гресько М. В., 2023*

should be the development of electronic literature, the use of augmented and virtual reality technologies, the creation of educational applications and special programmes for reading books. It is important to create new, high-quality library environments with free access to information and serving readers in a comfortable space. This should be based on the use of information and communication technologies. Consequently, this study demonstrates that the use of digital technologies can be a productive and positive factor in the popularisation of children's literature. They complement the traditional reading experience, empower, offer new ways to engage with content, foster diverse skills and motivate children and young people to read.

Keywords: *digitalisation; children's literature; augmented reality; publishing houses; strategic directions.*

Актуальність теми дослідження. Важливість змін, пов'язаних із дигіталізацією, в сучасному світі вбачається у використанні сучасних технологій та їхній всебічній інтеграції в усі сфери суспільного функціонування. Ці тенденції стосуються і читацького ринку, який по-своєму реагує на здатність сучасних електронних систем змінювати правила гри як на глобальному, так і на локальному рівнях. Справді, теперішні можливості інтернету, освітніх платформ, шерингу та інших проявів цифрової еволюції мають неабиякий потенціал для формування нової культури читання та інтересу до модних новинок і книжкових бестселерів. Оригінальні роботи авторів, наприклад, в інтернеті, дають змогу початківцям експериментувати зі своїм стилем у цій царині та працювати над її вдосконаленням для залучення аудиторії. З іншого боку, надмірна цифровізація може бути шкідливою. Адже дигіталізація, окрім безперечно позитивних елементів, відкриває світ різноманітних розваг — відео, соціальних мереж, живого спілкування тощо, які є популярнішими за читання книжок. Тож співіснування «вікон можливостей» для розвитку галузі із специфічними викликами для популярності книжкового ринку потребують глибших досліджень. Роль книжки в житті дітей та молоді сьогодні змінюється з розвитком нових технологій. Хоча ця трансформація стосується всіх аспектів книготоргівлі, розвиток відповідної дитячої літератури потребує подальшого аналізу, оскільки передбачає поєднання інтересів наймолодших представників суспільства та оптимальних форматів і стратегій популяризації читання як культурного феномену. Подальші дослідження в цій сфері також висвітлять важливість нинішніх ринкових механізмів у функціонуванні ринкової категорії продажу дитячої літератури.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема популяризації дитячої літератури цікавила багатьох сучасних вчених. Однак, зважаючи на контекст цифровізації, ця тема знайшла нове обґрунтування. Українська дослідниця М. Женченко [3, 5] охарактеризувала важливість дитячої літератури в електронному форматі та (на основі аналізу різних видавничих бізнес-моделей) визначила основні типи та сфери розповсюдження. О. Гнізділова та Ю. Лукашова [1, 15] описали важливість виховного потенціалу сучасної дитячої літератури. Дослідження О. Будник [5, 126] виявило проблеми у формуванні культури читання серед дітей та підлітків в Україні. На основі емпіричного дослідження авторка виявила тенденцію до зниження читацької активності серед сучасних дітей молодшого шкільного віку. У роботі О. Будник [5, 119] також окреслено основні завдання педагогічної спільноти у популяризації книги та розвитку читацьких навичок у дітей.

Угорська дослідниця А. Керчі [7, 4] охарактеризувала основні тенденції розвитку дитячої літератури на основі аналізу перекладацьких та трансмедійних тенденцій. E. Acquah та H. Katz [4, 5] визначили важливість інтерактивних методів (на основі мультимедійних технологій) у процесі вивчення деяких предметів у молодшій школі. У монографії Pennington & Waxler [9,3] описано необхідність читання у сучасному інформаційному світі

Однак важливо визначити різні аспекти взаємозв'язку між дитячою літературою та цифровими технологіями. Тому менш вивченою темою є аналіз різних підходів, які використовують видавці для заохочення дітей до читання.

Мета дослідження – аналіз впливу сучасних стратегій популяризації дитячої літератури крізь призму впливу цифрових трансформацій на читацький досвід. Реалізація цієї мети передбачає розкриття таких завдань:

1. Дослідити важливість розвитку електронного сегменту дитячого книговидання.

2. Визначити основні можливості та компоненти технології доповнено реальності у дитячій літературі.

3. Охарактеризувати особливості використання спеціальних застосунків, онлайн-платформ та аудіо-книг для популяризації читання як культурного явища серед дітей.

4. Дослідити особливості створення якісного бібліотечного середовища на основі використання цифрових технологій.

Дослідження має загальну методологію, яка ґрунтується на поєднанні загальнонаукових принципів пізнання, наукової доказовості, повноти,

комплексності та системності. Зокрема, на основі аналізу основну тему дослідження поділено на менші складники (визначення характеристик електронної дитячої літератури та основних напрямів поширення дитячої літератури в умовах дигіталізації). Через синтез визначені елементи були об'єднані для формування результатів дослідження. Крім того, було проведено контент-аналіз доступної літератури, щоб розкрити недостатньо досліджені аспекти. Основними матеріалами дослідження були вебсайти, зокрема освітні інтерактивні платформи та видавничі сайти.

Виклад основного матеріалу. Популяризація дитячої літератури є важливим напрямом освітнього та культурного розвитку в Україні та світі. Ця діяльність спрямована на формування в дітей інтересу до читання, розвиток мислення, уяви та творчих здібностей, популяризацію цінностей через літературні твори О. Гнізділової та Ю. Лукашової [1, 49]. Тому важливим напрямом виховання молодого покоління в сучасному інформаційному суспільстві є залучення дітей до цифрового та комунікативного простору [9, 3]. Відповідно, створення дитячої літератури в електронних медіа є досить перспективним видавничим сектором в Україні; О. Женченко [3, 5] комплексно класифікувала електронну дитячу літературу за трьома жанрами (*табл. 1*).

Таблиця 1

Види дитячої літератури, що ґрунтується на цифрових технологіях

Тип	Пояснення
Мономедійні видання	Текстово-образотворчі цифрові версії друкованих дитячих видань від видавництв «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «Книжковий клуб», «Видавництво Старого Лева», «Фоліо», «Ранок», «Астон». Вони представлені в Інтернет-магазині BookLand чи на платформі Google Play. Деякі дитячі аудіокниги створюють такі видавництва як «Наш формат», «Аудіо Планета», «Студія Слово», «Атлантік» та інші.
Мультимедійні видання	Мультимедійні видання випускають видавництва «Атлантік», «Сорока Білобока» й «Нова школа». У системі переважають суто навчальні видання для дітей дошкільного віку. Мультимедійні дитячі книжкові додатки для мобільних пристроїв уперше з'явилися на українському ринку у 2011 році. Вони й досі розвиваються та формують якісний освітньо-пізнавальний цифровий контент.
Полімедійні видання	Додаток на CD-ROM до друкованого видання та додаток на вебсайті є типовими ознаками дитячих електронних журналів. Дитячі журнали «Пізнайко» та «Джміль» виходять із додатком на CD-ROM.

Джерело: [3, 17].

Відтак в Україні активно побутують мономедійні, мультимедійні та полімедійні дитячі електронні видання. Друковані видання з інтерактивними цифровими додатками створюються за допомогою технології доповненої реальності (Augmented Reality), що дає можливість додавати віртуальні об'єкти до читацького сприйняття, доповнювати реальні зображення. У такий спосіб звичайні ілюстрації оживають і привертають увагу читача.

Тож використання технології доповненої реальності (AR) в дитячих книжках і журналах є інноваційною стратегією для залучення та зацікавлення юних читачів. Можливість поєднати фізичний світ книжки з віртуальними об'єктами створює для читачів нові можливості для розвитку уяви та глибокого розуміння змісту [8, 2].

Основні компоненти технологій доповненої реальності в дитячих книжках і журналах складаються з мобільних додатків, розпізнавання маркерів, віртуальних об'єктів тощо (*рис. 1*).

Важливою частинною інноваційної книжки є використання своєрідних маркерів, або ж QR-кодів, що допомагає зробити процес читання більш цікавим. На цьому маркері може міститься додаткова інформація для прочитання або ж ілюстрації [2, 16]. Отже, використання технології доповненої реальності в дитячих книжках і журналах сприяє розвитку дитячого інтелекту та уяви, підвищуючи інтерес до читання, роблячи його більш цікавим, візуально привабливим та інтерактивним. Так, англійська видавнича компанія Wonderbly спеціалізується на персоналізованих дитячих книгах. Вона створює книги, які дають змогу дітям бачити себе у різних ілюстраціях та взаємодіяти з ними за допомогою використання мобільних додатків. Інше британське видавництво Nosy Crow створює AR-книги, де діти можуть бачити анімовані об'єкти, персонажів та інші елементи, які роблять читання більш інтерактивним. Водночас видавництво Popar спеціалізується на створенні AR-книг та пазлів, де діти можуть взаємодіяти зі сторінками та вигадувати власні історії. В Україні також є видавництва, які використовують технології доповненої реальності. Зокрема, Chytomo використовує технологію AR для додавання додаткових інтерактивних елементів до книг, які розширюють зміст і роблять читання цікавішим. Видавництво під назвою «Київська фортеця» створює книги з AR для дітей, які дають змогу зануритися у віртуальний світ, пов'язаний зі змістом книги. Українська видавнича компанія «Смартбук» пропонує AR-книги для навчання та розвитку малюків. Діти можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами, навчальними іграми та завданнями.

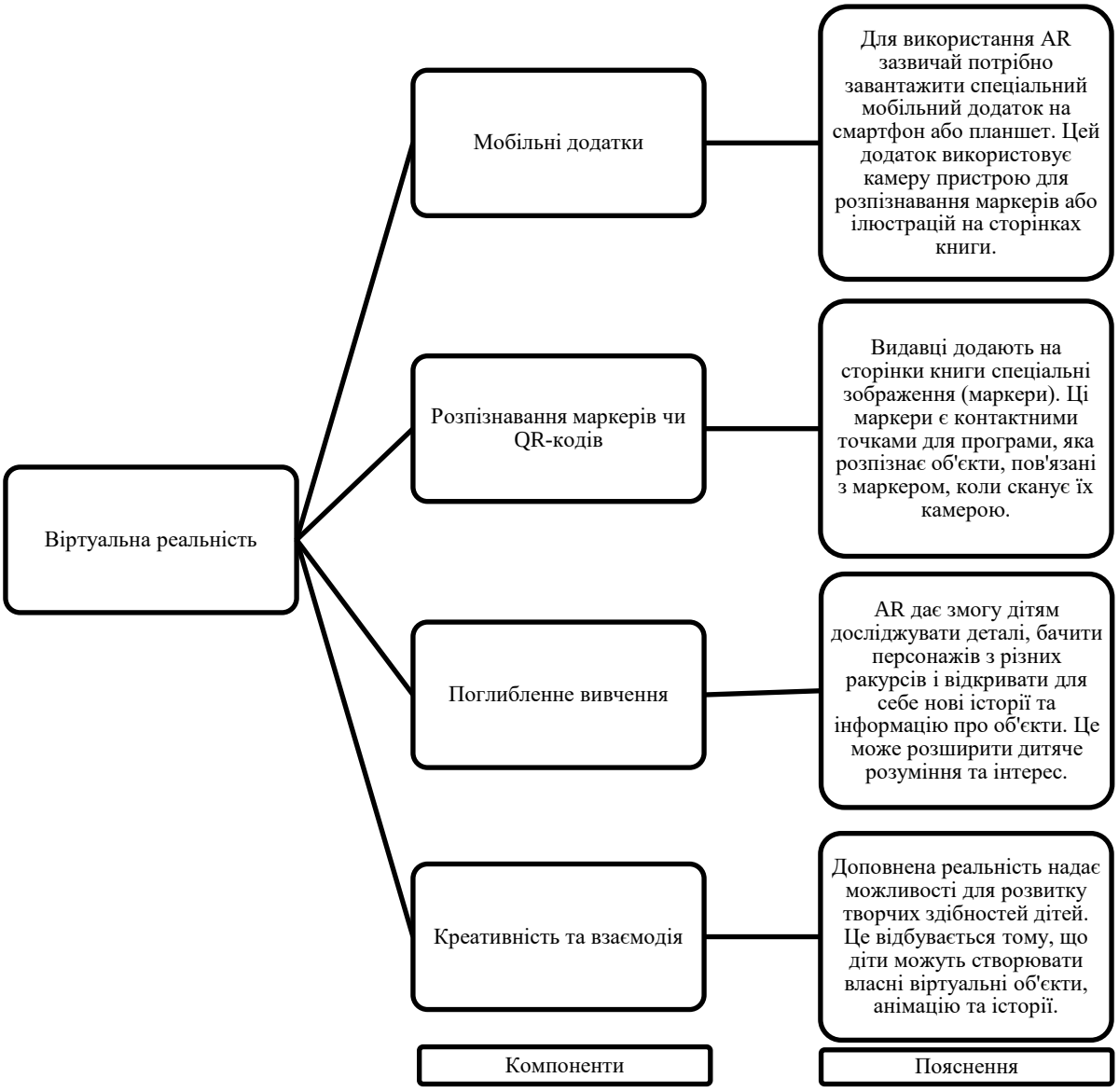

Рис. 1. ***Компоненти доповненої реальності у дитячій літературі***

Джерело: розробка автора.

Ці приклади показують, як технологія доповненої реальності (AR) використовується видавцями в усьому світі та в Україні, щоб збагатити дитячі книжки та журнали, зробити їх більш інтерактивними та цікавими для юних читачів.

Популяризація дитячої літератури в умовах дигіталізації також означає створення додатків та інтерактивних платформ [4, 143]. Видавці можуть розробляти спеціалізовані мобільні додатки та онлайн-платформи, які дають змогу дітям читати дитячі книжки в електронному форматі [10, 196]. Ці додатки можуть містити ілюстрації, анімацію, звукові ефекти та інші інтерактивні елементи, які роблять читання більш захоплюючим. Є кілька варіантів співпраці між видавцями та розробниками мобільних додатків. Перша модель – спільне підприємство. Видавці працюють у партнерстві або з технологічними компаніями, інвестують у кожен спільний проєкт і отримують прибуток від продажів. Друга – купівля певних послуг у постачальника. Це означає, що видавець замовляє реалізацію ідеї компанії-розробнику, а контроль над продажем цифрової версії залишає за собою. Ще один популярний тренд – модель, заснована на гібридних механізмах. Розробник пропонує своєрідний розподіл прибутку, видавець оплачує маркетингові послуги продукту та здійснює управління ліцензіями на контент від основних правовласників. Останній напрям — ліцензування. Він полягає в тому, що видавці передають ліцензійні права на свою інформацію компаніям-розробникам, щоб уникнути прямої участі у виробництві цифрових застосунків [3, 5].

Наукова новизна. Створення інтерактивних відеотаунів та віртуальних турів – це одна з важливих стратегій популяризації дитячої літератури в контексті цифровізації. Ці підходи дають змогу

дітям долучитися до світу книг через віртуальну або відео-атмосферу, взаємодіяти з персонажами та подіями та глибше відчути атмосферу історії. Відео-тауни розроблено для створення коротких відеороликів, що відображають важливі події чи сцени з книжки. Однак це не просто анімована версія тексту, це наче власний віртуальний світ, де діти можуть побачити персонажів у дії, дізнатися нові деталі та долучитися до історії. Наприклад, видавці випускають відео, де діти можуть спостерігати, як головний герой розв'язує головоломки або долає перешкоди. У такий спосіб діти можуть бути більш залучені в сюжет та емоції й активніше взаємодіяти зі світом книжки [4, 143]. Віртуальні тури використовують технологію віртуальної реальності (VR) для створення віртуальних світів, які діти можуть досліджувати. Ці тури можуть перенести юних читачів у місця, де розгортається сюжет книжки, або показати вигадані локації, які мають значення для історії. Наприклад, якщо книжка описує подорож вигаданим світом, видавець може створити VR-тур, який дасть змогу дітям «пережити» цю подорож, спостерігати за подіями та взаємодіяти з об'єктами. Такі стратегії допоможуть дітям відчути багатство розповіді, зануритися в її атмосферу та встановити зв'язок між читанням і віртуальним світом. Інтерес до читання можна підвищити, зробивши його інтерактивним і посиливши відчуття причетності.

Водночас сучасні дослідники доводять, що подкасти та аудіокниги – важливі засоби привернення уваги молодших читачів до книг. Вони надають можливість слухачам насолоджуватися історіями, навіть коли ті не мають можливості фізично читати [6, 155]. Аудіоформат також розвиває слухову сприйнятливість та уяву. Зокрема, подкаст Storynory пропонує аудіоказки для дітей. Тут є класичні казки та оригінальні історії, які приваблюють слухачів завдяки аудіообробці та використанню різних голосів. На платформі для аудіокниг від Amazon під назвою Audible for Kids є аудіокниги різних жанрів і для різних вікових груп.

Також варто зазначити розвиток графічних книг і коміксів, які поєднують зображення і текст для візуалізації історії. У цифровому форматі їх можна зробити більш динамічними за допомогою анімації та звукових ефектів. Це робить їх особливо привабливими для дітей, які більше реагують на візуальний контент. Наприклад, серія графічних романів для дітей автора Девіда Пілки Dog Man поєднує в собі стиль коміксу, цікаві історії та візуальний контент. Примітно, що цей твір посів перше місце у списку бестселерів New York Times. В Україні цей напрям також набуває популярності. Зокрема, видавництво «Суперкомікс» випускає українські графічні романи для дітей та підлітків, де комбінуються візуальний контент та цікаві історії. Ініціатива «Комікси про Героїв» сприяє створенню графічних романів за мотивами українських народних казок, легенд та оповідань.

Важливим напрямом є створення якісного бібліотечного середовища, що передбачає формування вільного доступу до інформації. До прикладу, у «Положенні про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу» сформовані ключові завдання, які реалізовують шкільні бібліотеки. Зокрема, вона визначає бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів для засвоєння ними як базових навчальних, так і позашкільних вимог, а також для саморозвитку читачів у навчально-виховному процесі конкретного навчального закладу. Відповідно, сучасні бібліотеки мають забезпечувати вільний доступ до інформації та бібліотечних матеріалів, необхідних як для здійснення освітнього процесу, так і для самоосвіти дитини задля розвитку її світогляду. Отримання, інтерпретація, вивчення та засвоєння таких матеріалів має відбуватися у сприятливих для читача умовах. Важливу роль у цьому процесі відіграють цифрові технології, інформаційні технології та комп'ютерна техніка. Використання комп'ютерів у процесі проєктування бібліотечних просторів сприяє якісному візуальному сприйняттю, що досягається завдяки кольорам, шрифтам та різним іншим ефектам під час створення освітніх експонатів. Водночас використання інформаційно-комп'ютерних технологій сприяє оформленню виставки за допомогою графічного дизайну, наприклад, заголовків та ілюстрацій. Мультимедійні технології також є важливими в цьому процесі, адже вони допомагають розширити способи, якими різноманітна інформація подається читачеві. У сучасній науковій літературі доведено, що мультимедійні презентації сприяють формуванню зацікавленості у читачів.

Тож формування якісного бібліотечного середовища на основі цифрових технологій має низку особливостей, спрямованих на забезпечення доступу до різноманітної та високоякісної інформації, зручність користувачів і підтримку навчання та розвитку.

Висновки. Отже, у сучасному просторі дитячої електронної літератури важливу роль відіграють мономедійні, мультимедійні та полімедійні видання. Вони сприяють розвитку дитячої уваги за допомогою використання низки інтерактивних та цифрових технологій. Тож стратегічними напрямами популяризації дитячої літератури в умовах цифрових змін мають стати розвиток електронної літератури, використання технологій доповненої та віртуальної реальності, створення освітніх застосунків та спеціальних програм для читання книжок. Серед цифрових технологій – аудіокниг, електронних книжок та застосунків – є такі, що мають неабиякий потенціал для збагачення читацького досвіду дітей. Аудіокниги сприяють розвитку слухового сприйняття, словникового запасу та навичок аудіювання. В свою чергу, електронні книжки з

інтерактивними елементами можуть стимулювати уяву, логічне мислення та роботу з контентом. Цифрові матеріали також заохочують до розвитку різних навичок дітей, як-от мовленнєвих навичок, критичного мислення та аналітичних навичок. Аудіо- та візуальні елементи допомагають мотивувати читачів і залучати їх до роботи з текстом. Іншою стратегією є створення якісного бібліотечного середовища з вільним доступом до інформації та обслуговуванням читачів у комфортному просторі. Це має базуватися на використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, це дослідження демонструє, що використання цифрових технологій може бути продуктивним і позитивним чинником у популяризації дитячої літератури. Вони доповнюють традиційний досвід читання, розширюють можливості, пропонують нові способи взаємодії з контентом, сприяють розвитку різноманітних навичок та мотивують дітей і молодь до читання.

Список використаних джерел

1. Гнізділова О., Лукашова Ю. Виховний потенціал сучасної дитячої літератури у процесі професійної орієнтації дошкільників. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2021. № 49. С. 15–22.

2. Васильків І., Паршин І., Островський В. Перший український король : посібник серії «Шкільна бібліотека» для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль, 2020.

3. Женченко О. Дитяча література в електронному форматі: типологічна характеристика, бізнес-моделі. *Вісник Книжкової палати.* 2016. № 5. С. 14–17.

4. Acquah E. O., Katz H. T. Digital game-based L2 learning outcomes for primary through high-school students. *A systematic literature review. Computers & Education*. 2020. С. 143.

5. Budnyk O. Problem of the formation of reading culture of children and youth in Ukraine. *Scientific Bulletin of Chełm Section of Pedagoge*. 2017. № 1. С. 119–128.

6. Hakala L. Children's Literature. In The Routledge Companion to Literature of the U.S. *South.* 2022. С. 153–156.

7. Kerchy A. Translation and Transmedia in Children's Literature. Bookbird. *Journal of International Children's Literature*. 2018. № 56(1). С. 4–9.

8. Manresa M., Real N. Digital Literature for Children. Peter Lang B., 2016.

9. Pennington M. C., Waxler R. P. Why Reading Books Still Matters: The Power of Literature in Digital Times. Taylor & Francis Group, 2017.

10. Timpany C., Vanderschantz N., Hinze A., Cunningham S. J., & Wright K. Shared Reading of Children's Interactive Picture Books. In The Emergence of Digital Libraries – Research and Practices. 2014. С. 196–207.

References

1. Hnizdilova, O., Lukashova, Yu. (2021). Educational potential of modern children's literature in the process of professional orientation of pre-schoolers. Scientific Bulletin of the Izmail State Humanitarian University [in Ukrainian].

2. Vasylkiv, I., Parshyn, I., Ostrovskyi, V. (2020). The first Ukrainian king: a manual of the "School Library" series for the 7th grade of general secondary education institutions. Ternopil: Aston [in Ukrainian].

3. Zhenchenko, O. (2016). Children's literature in electronic format: typological characteristics, business models. Kyiv: Bulletin of the Book Chamber [in Ukrainian].

4. Acquah, E. O., Katz, H. T. (2020). Digital game-based L2 learning outcomes for primary through high-school students: A systematic literature review. Computers & Education, 143, 103667 [in English].

5. Budnyk, O. (2017). Problem of the formation of reading culture of children and youth in Ukraine. Scientific Bulletin of Chełm Section of Pedagoge, 1, 119–128 [in English].

6. Hakala, L. (2022). Children's Literature. In the Routledge Companion to Literature of the U.S. South, 153–156 [in English].

7. Kerchy, A. (2018). Translation and Transmedia in Children's Literature. Bookbird. Journal of International Children's Literature, 56(1), 4–9 [in English].

8. Manresa, M., Real, N. (Ed.). (2016). Digital Literature for Children. Peter Lang B. [in English].

9. Pennington, M. C., Waxler, R. P. (2017). Why Reading Books Still Matters: The Power of Literature in Digital Times. Taylor & Francis Group [in English].

10. Timpany, C., Vanderschantz, N., Hinze, A., Cunningham, S. J., & Wright, K. (2014). Shared Reading of Children's Interactive Picture Books. In the Emergence of Digital Libraries – Research and Practices, 196–207 [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023
Отримано після доопрацювання 14.11.2023
Прийнято до друку 22.11.2023

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

УДК 025.43:008-047.86(477)
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294091

Цитування:
Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 124–132.

Zbanatska O. (2023). Transformation of Library Education in Ukraine: Modern View. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 124–132 [in Ukrainian].

Збанацька Оксана Миколаївна,
докторка наук з соціальних комунікацій,
доцентка, професорка кафедри журналістики
та міжнародних відносин
Київського університету культури,
головна бібліотекарка
відділу лінгвістичного забезпечення
інформаційно-пошукових систем
Національної бібліотеки України
імені Ярослава Мудрого
https://orcid.org/0000-0003-0413-7576
ZbanatskaO@i.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Мета статті – *представити сучасний погляд на трансформацію бібліотечної освіти в Україні через призму освітніх програм спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», розміщених на сайті Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA».* ***Методологія дослідження*** *базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема системного підходу, аналізу, синтезу, узагальнення, логічного та кількісного методів, методу візуалізації результатів дослідження. Також використано порівняльний та аналітичний моніторинг Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA», що дозволило виявити освітні програми спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».* ***Наукова новизна*** *статті полягає в розширенні уявлень про сучасний стан бібліотечної освіти в Україні, її трансформацію під впливом цифрових технологій, гармонізацію з Міжнародною стандартною класифікацією освіти.* ***Висновки.*** *Розглянуто деякі аспекти реалізації Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» та «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки», що засвідчило прагнення України до світових освітніх трендів майбутнього. Проте, відбувається цей процес доволі повільно. Проаналізовано і узагальнено інформацію щодо освітніх програм спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», розміщених на сайті Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA». Тільки окремі ЗВО розробляють освітні програми, спрямовані на отримання сучасних професій. Вміст освітніх програм має чітко відображати нагальні потреби бібліотек України. Крім того, трансформація бібліотечної освіти відбувається в умовах цифровізації інформаційної діяльності й має відповідати реальним змінам в бібліотечно-інформаційному комплексі. Створення Міжвідомчої робочої групу з питань реформування національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» допоможе гармонізувати його з із Міжнародною стандартною класифікацією занять ISCO-08. Потребує перегляду національний класифікатор ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності», адже у ньому відсутні назви сучасних видів економічної діяльності.*

Ключові слова: *бібліотечна освіта, бібліотечна спеціальність, бібліотечна справа, освітні програми, сайт «Вступ.ОСВІТА.UA».*

© *Збанацька О. М., 2023*

Zbanatska Oksana,
Doctor of Sciences in Social Communications,
Associate Professor, Professor at the Department
of Journalism and International Relations,
Kyiv University of Culture, Chief Librarian,
Department of Linguistic Support of Information Search Systems,
Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine

TRANSFORMATION OF LIBRARY EDUCATION IN UKRAINE: MODERN VIEW

The purpose of the article *is to present a modern view of the transformation of library education in Ukraine through the prism of educational programmes of major 029 "Information, library and archival affairs" posted on the website of the Information System "Vstup.OSVITA.UA".* ***The research methodology*** *is based on the application of general scientific and special methods of cognition, in particular the system approach, analysis, synthesis, generalisation, logical and quantitative methods, and the method of visualisation of research results. Comparative and analytical monitoring of the "Vstup.OSVITA.UA" Information System was also used, which made it possible to identify educational programs of specialty 029 "Information, library, and archival affairs".* ***The scientific novelty*** *of the article lies in expanding ideas about the current state of library education in Ukraine, its transformation under the influence of digital technologies, and harmonisation with the International Standard Classification of Education.* ***Conclusions.*** *Some aspects of the implementation of the Library Development Strategy for the period up to 2025 "Qualitative changes in libraries to ensure the sustainable development of Ukraine" and the "Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032" were considered, which proved Ukraine's aspiration to global educational trends of the future. However, this process is quite slow. The information on the educational programmes of specialty 029 "Information, library and archival affairs" posted on the website of the Information System "Vstup.OSVITA.UA" was analysed and summarised. In addition, the transformation of library education takes place in the conditions of digitalisation of information activities and must correspond to real changes in the library and information complex. The creation of the Interagency Working Group on Reforming the National Classifier of Ukraine DK 003:2010 "Profession Classifier" will help to harmonise it with the International Standard Classification of Occupations ISCO-08. The national classifier DK 009:2010 "Classification of types of economic activity" needs revision, because it lacks the names of modern types of economic activity.*

Keywords: *library education, library specialty, librarianship, educational programmes, website "Vstup.OSVITA.UA".*

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні процеси у вищій освіті України активно відбуваються протягом останнього десятиліття. Спочатку вони були пов'язані з пандемією коронавірусу COVID-19, з 24 лютого 2022 р. – останньою російсько-українською війною. У зв'язку з цим, заклади вищої освіти (далі ЗВО) вимушено перейшли на дистанційну форму навчання. Загальні трансформаційні процеси у вищій освіті та цифровізація усіх сфер життя, також вплинули на трансформацію вищої освіти і освітніх програм, зокрема спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Аналіз досліджень і публікацій. У Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (далі – «Стратегія розвитку бібліотечної справи…»), схваленої розпорядженням КМУ від 23.04.2016 № 219-р, до стратегічних напрямків розвитку бібліотек віднесено «Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації» [8]. Реалізація цього напряму передбачає «актуалізацію системи знань, вмінь і навичок працівників бібліотек і трансформацію системи їх безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів» [8]. Серед заходів, що потрібно вжити – «розробити та впровадити збалансовану структуру підготовки фахівців з вищою освітою для роботи у бібліотеках з урахуванням потреб особи, інтересів держави, територіальних громад і працедавців». Серед очікуваних результатів – «вищі навчальні заклади застосовують освітні стандарти і освітньо-професійні програми, що пройшли незалежну експертну оцінку, підготовка фахівців здійснюється за міжнародними стандартами, дипломи визнаються іншими державами» [8].

Інформування широкої громадськості про всі діючі заклади вищої освіти України, а також спеціальності та освітні програми для здобуття ступеня молодшого спеціаліста, бакалавра та магістра відбувається на сайті Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA» [4].

Мета дослідження – представити сучасний погляд на трансформацію бібліотечної освіти в Україні через призму освітніх програм спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», розміщених на сайті Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA».

Виклад основного матеріалу. На виконання «Стратегії розвитку бібліотечної справи…» було розроблено план заходів із зазначенням назви заходу, проєкту документа, питання, терміну виконання і виконавця. Зокрема, передбачалося:

1. Розробити стандарти вищої освіти на ступінь бакалавра, магістра, доктора філософії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

2. Розробити пропозиції щодо оновлення розділів Державного класифікатора професій ДК 003:2010, Національного класифікатора видів економічної діяльності ДК 009:2010, які регламентують професійні назви робіт в галузі бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності і мають відповідати вимогам часу.

Сьогодні в Україні розроблено стандарти вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Міністерством освіти і науки України 2018 р. затверджено стандарт вищої освіти з підготовки бакалаврів [1], 2019 р. – магістрів [2], 2021 р. – докторів філософії [3] (*рис. 1*).

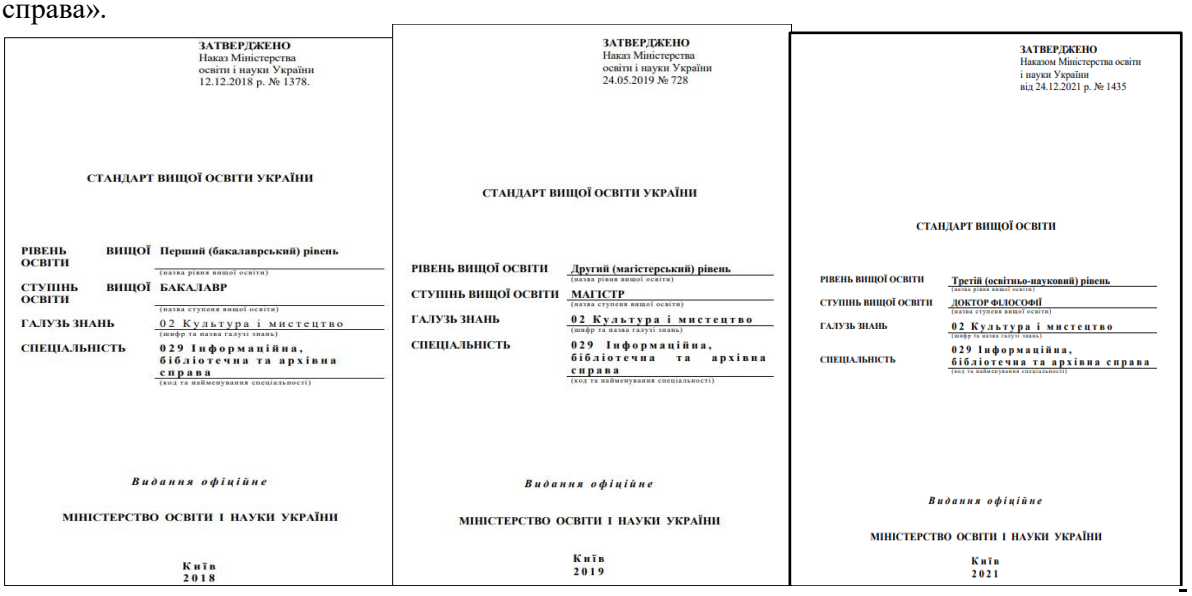
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки України
12.12.2018 р. № 1378.

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: Перший (бакалаврський) рівень
(назва рівня вищої освіти)
СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: БАКАЛАВР
(назва ступеня вищої освіти)
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 02 Культура і мистецтво
(шифр та назва галузі знань)
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
(код та найменування спеціальності)

Видання офіційне

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київ
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки України
24.05.2019 № 728

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: Другий (магістерський) рівень
(назва рівня вищої освіти)
СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МАГІСТР
(назва ступеня вищої освіти)
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 02 Культура і мистецтво
(шифр та назва галузі знань)
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
(код та найменування спеціальності)

Видання офіційне

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київ
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказом Міністерства освіти і науки України
від 24.12.2021 р. № 1435

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: Третій (освітньо-науковий) рівень
(назва рівня вищої освіти)
СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ
(назва ступеня вищої освіти)
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 02 Культура і мистецтво
(шифр та назва галузі знань)
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
(код та найменування спеціальності)

Видання офіційне

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київ
2021

Рис 1. ***Стандарти вищої освіти України***

Важливими кроками до модернізації структури вищої освіти України стало затвердження 2015 р. нового переліку галузей знань і спеціальностей [6] (*табл. 1*).

До кожної спеціальності було розроблено паспорт [10–12].

У напрямі інтеграції вищої освіти України у європейський і світовий освітній простір, крім введення нового переліку спеціальностей, у 2021 р. відбулась його гармонізація з Міжнародною стандартною класифікацією освіти. Так, шифр спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідає коду 0322 Library, information and archival studies («Бібліотечна, інформаційна та архівна справа») Міжнародної стандартної класифікації освіти [13]. Ця спеціальність охоплює вивчення методів відбору, комплектування, організації та зберігання колекцій інформації, сприяння використанню інформації.

Освітні програми та кваліфікації спеціальності 0322 за основним змістом класифікують так: архівознавство, документація, інформатика, бібліотекознавство, музеєзнавство, музеологія. Тобто, шифр вітчизняної спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» також має отримати код 0322. Реставрація та збереження художньої спадщини виключені з цієї сфери та включені в поле 0222 «Історія та археологія» [13].

Також шифр спеціальності 029 пов'язаний з кодом 0415 «Secretarial and office work» («Секретарська та офісна робота»). Ця спеціальність охоплює вивчення адміністративних процедур і практики, діловодства, канцелярських навичок, стенографії. Спеціалізовані секретарські програми (двомовні, медичні, юридичні, бухгалтерський облік тощо). Освітні програми та кваліфікації за основним змістом класифікують так: адміністративно-секретарські послуги, канцелярські програми, введення даних, програми секретаря з іноземної мови, навички роботи з клавіатурою, програми для юридичних секретарів, програми медичного секретаря, експлуатація оргтехніки, навчання портьє, секретарські програми, стенографія.

Таблиця 1

Відповідність переліку спеціальностей 2011 та 2015 років (фрагмент)

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки України
06 листопада 2015 року N 1151
(у редакції наказу Міністерства освіти і науки України
від 12 квітня 2016 року N 419)

Таблиця відповідності Переліку наукових спеціальностей (Перелік 2011) та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Перелік 2015)

Перелік 2011			Перелік 2015	
Шифр	**Галузь науки,** *група спеціальностей,* спеціальність	**Галузь науки, за якою присуджується науковий ступінь**	**Галузь знань**	**Спеціальність**
26	**КУЛЬТУРОЛОГІЯ**			
26.00.05	Музеєзнавство. Пам'яткознавство	культурологія, історичні, мистецтвознавство	02 Культура і мистецтво	027 Музеєзнавство, пам'яткознавство
			03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія
				034 Культурологія
26.00.06	Прикладна культурологія. Культурні практики	культурологія	02 Культура і мистецтво	028 Менеджмент соціокультурної діяльності
			03 Гуманітарні науки	034 Культурологія
27	**СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ**			
27.00.01	Теорія та історія соціальних комунікацій	соціальні комунікації	02 Культура і мистецтво	029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
			06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.02	Документознавство, архівознавство	соціальні комунікації, історичні	02 Культура і мистецтво	029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
			06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.03	Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство	соціальні комунікації, історичні	02 Культура і мистецтво	029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
			06 Журналістика	061 Журналістика

Таблиця 2

Проєкт нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (фрагмент)

Галузь знань		**Спеціальність**		**Відповідна деталізована галузь за Міжнародною стандартною класифікацією освіти**		**Рівні освіти, на яких здійснюється підготовка***				
Шифр	**Найменування**	**Код**	**Найменування**	**Код**	**Найменування**	**ФМБ**	**МБ**	**Б**	**М**	**ДФ**
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
C	Соціальні науки, журналістика та інформація	C1	Економіка	0311	Economics	+		+	+	+
		C2	Політологія	0312	Political sciences and civics			+	+	+
		C3	Міжнародні відносини	0312	Political sciences and civics			+	+	+
		C4	Психологія	0313	Psychology			+	+	+
		C5	Соціологія	0314	Sociology and cultural studies			+	+	+
		C6	Культурологія	0314	Sociology and cultural studies					
		C7	Журналістика	0321	Journalism and reporting	+		+	+	+
		C8	Бібліотечна, музейна та архівна справа	0322	Library, information and archival studies	+		+	+	+
D	Бізнес, управління та право	D1	Облік і оподаткування	0411	Accounting and taxation	+	+	+	+	
		D2	072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок	0412	Finance, banking and insurance	+	+	+	+	+
		D3	Менеджмент та підприємництво	0413	Management and administration			+	+	+
		D4	Публічне управління та адміністрування	0413	Management and administration				+	+
		D5	Маркетинг	0414	Marketing and advertising	+	+	+	+	+
		D6	Торгівля	0416	Wholesale and retail sales	+	+	+	+	+
		D7	Секретарська та офісна справа, документознавство	0415	Secretarial and office work	+				
		D8	Право	0421	Law			+	+	+

Окремі програми або кваліфікації з використанням конкретного комп'ютерного програмного забезпечення виключено з цього поля і включено до детального поля 0611 «Використання комп'ютера». Також керування офісом виключено з цього поля та включено до поля 0413 «Управління та адміністрування» [13].

8 серпня 2023 р. для громадського обговорення на сайті Міністерства освіти і науки України опубліковано «Проєкт нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти». Згідно з ним спеціальність 029 поділяється на дві нові: С8 «Бібліотечна, музейна та архівна справа» у галузі С «Соціальні науки, журналістика та інформація» та D7 «Секретарська та офісна справа, документознавство» у галузі D «Бізнес, управління та право» [5] (*табл. 2*).

Перша спеціальність матиме такі рівні: фахова передвища освіта, на якому здобувається ступінь фахового молодшого бакалавра; перший рівень вищої освіти, на якому здобувається ступінь бакалавра; другий рівень вищої освіти, на якому здобувається ступінь магістра; третій рівень вищої освіти, на якому здобувається ступінь доктора філософії. Друга матиме тільки рівень фахової передвищої освіти.

Сьогодні з переліком освітніх програм, за якими здійснюється підготовка фахівців в Україні, можна ознайомитись можна ознайомитись на сайті Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA» (vstup.osvita.ua) [4] (*рис. 2*). Інформація, що розміщена на сайті отримана з Єдиної державної бази з питань освіти (ЄДЕБО) на підставі укладених договорів із Державним підприємством «Інфоресурс», що є розпорядником ЄДЕБО. На сайті розміщується інформація про всі діючі заклади вищої освіти в Україні, які здійснюють прийом абітурієнтів на навчання для здобуття ступеня молодшого спеціаліста, бакалавра або магістра.

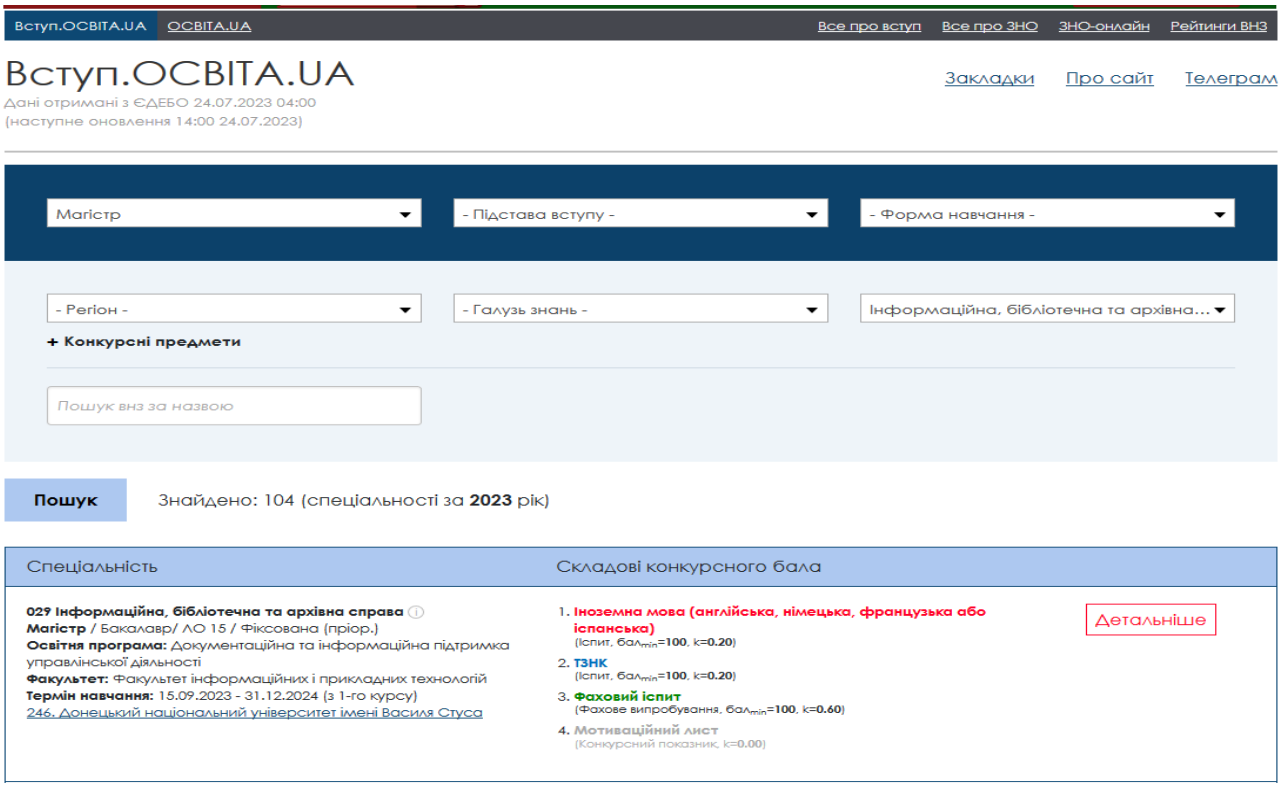

Рис. 2. ***Скриншот сторінки сайту «Вступ.ОСВІТА.UA»*** [4]

Дослідивши вміст інформаційної системи станом на 24.07.2023, і узагальнивши інформацію, можна зазначити, що підготовка *фахових молодших бакалаврів* зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» здійснюється за освітніми програмами, зазначеними в *табл. 3*.

Вміст таблиці ілюструє, що 28 закладів освіти України мають освітні програми за однойменною назвою спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 13 – «Діловодство», і тільки 3 готують спеціалістів за освітньою програмою «Бібліотечна справа».

Молодших бакалаврів за спеціальністю 029 готують в Мукачівському державному університеті та Ізмаїльському державному гуманітарному університеті.

Підготовка *бакалаврів* зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» здійснюється за освітніми програмами, зазначеними в *табл. 4*.

Таблиця 3

Освітні програми зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітньо-професійний ступінь – фаховий молодший бакалавр

Назва освітньої програми	Кількість закладів освіти
Бібліотечна справа	3
Діловодство	13
Діловодство та інформаційна діяльність	1
Документаційно-інформаційне забезпечення адміністративної та правової діяльності	1
Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	28
Інформаційна та архівна справа	1
Інформаційна та бібліотечна справа	2
Культура і мистецтво	1

Таблиця 4

Освітні програми зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітній ступінь – бакалавр

Назва освітньої програми	Кількість ЗВО
Архівістика та управління документацією	1
Диджитальні медіа	1
Документаційне забезпечення управління та інформаційно-аналітична діяльність	1
Документаційно-інформаційне забезпечення адміністративної і правової діяльності	1
Документно-інформаційний супровід кадрової роботи	1
Документознавство, керування документаційними процесами	1
Документознавство, менеджмент органів державної влади та місцевого самоврядування	3
Документознавство та інформаційна діяльність	12
Інтернет-журналістика та блогінг	1
Інформаційна аналітика та PR-діяльність	1
Інформаційна аналітика та зв’язки з громадськістю	1
Інформаційна аналітика та соціальні комунікації	1
Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	17
Інформаційна, бібліотечна та архівна справа; юридичне документознавство	1
Інформаційна та документаційна діяльність	1
Інформаційна діяльність	3
Інформаційна діяльність та медіакомунікації	1
Інформаційна справа та соціальні комунікації	1
Інформаційні технології, менеджмент вебпроєктів	2
Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія	1
Медіакомунікації та дигітал-продакшн	1
Менеджмент соціально-комунікаційних мереж, інтернет-маркетинг	3
Соціальні комунікації та інформаційна діяльність	1
Управління документаційними процесами та науково-технічний переклад	1
Управління інформаційними комунікаціями	1
Управління інформаційно-аналітичною діяльністю та комунікації з громадськістю	1
Управління цифровою інформацією	1

Вміст таблиці ілюструє, що 17 ЗВО України мають освітні програми за однойменною назвою спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 12 – «Документознавство та інформаційна діяльність». Серед сучасних освітніх програм варто виокремити: «Дигітальні медіа» (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара), «Інтернет-журналістика та блогінг», «Медіа комунікації та дигітал продакшн» (Київський національний університет культури і мистецтв), «Управління цифровою інформацією» (Харківська державна академія культури).

Підготовка *магістрів* зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» здійснюється за освітніми програмами, зазначеними в *табл. 5*.

Таблиця 5

Освітні програми зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітній ступінь – магістр

Назва освітньої програми	Кількість ЗВО
Документаційна та інформаційна підтримка управлінської діяльності	1
Документаційне забезпечення управління та інформаційна діяльність	1
Документаційно-інформаційне забезпечення адміністративної і правової діяльності	1
Документознавство та інформаційна діяльність	10
Інформаційна аналітика та комунікативний менеджмент	1
Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	10
Інформаційна діяльність	1
Інформаційна діяльність та документаційне забезпечення управління	1
Інформаційна, документно-аналітична діяльність	1
Інформаційне документовпорядження	1
Інформаційний інжиніринг та соціальні комунікації	1
Інформаційно-документна та бібліотечна діяльність	1
Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади	1
Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія	1
Консолідована інформація	1
Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю	1

Вміст таблиці ілюструє, що освітню програму «Документознавство та інформаційна діяльність» мають 10 ЗВО України, «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» – теж 10, решта – їхні варіації. Серед осучаснених освітніх програм варто виокремити: «Інформаційний інжиніринг та соціальні комунікації» (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу), «Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади» (Маріупольський державний університет).

Аналіз вступної кампанії 2023 р. засвідчив відсутність освітніх програм, пов'язаних з наданням бібліотечної освіти, що ґрунтується на використанні сучасних цифрових технологій. Навіть Рівненський державний гуманітарний університет, в якому на бакалаврському і магістерському рівнях реалізується освітня програма «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», надає класичну бібліотечну освіту.

Основні тенденції та проблеми розвитку системи вищої освіти в Україні детально викладено в «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» (далі «Стратегія розвитку вищої освіти…»), схваленої розпорядженням КМУ від 23.02.2022 р. № 286-р. Серед ідентифікованих проблем зазначено «розрив між системою вищої освіти та ринком праці, дисбаланс попиту і пропонування інноваційних спеціальностей, відсутність механізмів зворотного зв'язку між роботодавцями і закладами вищої освіти» [9]. Світовими трендами майбутнього є міждисциплінарність (мультидисциплінарність) освітніх і дослідницьких програм. В «Стратегії розвитку вищої освіти…» названо тенденції, що відбуватимуться до 2030 року. Це, – впровадження концепції Індустрії 4.0, роботизація, розвиток ІТ-технологій. Затребуваними будуть фахівці, здатні проєктувати, впроваджувати нові технології з урахуванням нових викликів, а також професії, пов'язані з ІТ-технологіями і даними. Проте, «професії, пов'язані із збереженням здоров'я, освітою, творчістю, наданням індивідуальних послуг, залишаться актуальними, оскільки не зможуть бути заміщені автоматизованими системами навіть з використанням штучного інтелекту». Відповідно до вказаних тенденцій, ЗВО будуть змушені пропонувати більш актуальні, доступні та гнучкі освітні програми. Перелік освітніх програм, представлених на сайті Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA» засвідчив наявність деяких з них.

Як уже вказувалося вище, на виконання «Стратегії розвитку бібліотечної справи…» передбачалося розробити пропозиції щодо оновлення розділів національних класифікаторів України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» та ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності». Кабінет Міністрів України створив Міжвідомчу робочу групу з питань реформування національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» (постанова КМУ від 12.07.2022 № 781) [7]. Основним завданням робочої групи є розроблення концепції реформування національного класифікатора України «Класифікатор професій» з метою гармонізації його з міжнародними стандартами класифікації занять, професій, професійних кваліфікацій, освіти та приведення його у відповідність із Міжнародною стандартною класифікацією занять ISCO-08. Щодо другого національного класифікатора, то у ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності» відсутні сучасні професії, як от бізнес-аналітик з ІТ сфери, фрілансер, SMM-спеціаліст,

інтернет-маркетолог. Проте, можна використовувати суміжні коди, наприклад, 62.02 «Консультування з питань інформатизації», 73.12 «Посередництво у розміщенні реклами» або 63.9 «Інші інформаційні послуги». Введення нових назв професій і видів економічної діяльності на часі. Можливо, і професія «цифровий бібліотекар» з'явиться в оновленому «Класифікаторі професій».

Згідно з дослідженнями Українського католицького університету, цифровізація призведе як до появи нових робочих місць, так і до істотної трансформації наявних, зокрема, бібліотекарів за різними напрямами діяльності. Так, бібліотека 2030 року буде структурно поєднувати елементи музеїв, театрів, парків і шкіл. Бібліотекарі володітимуть не лише традиційними для професії навичками, але й навичками консультування з гуманітарних та соціальних проблем і координування локальних проєктів.

До прикладу, у США цифровий бібліотекар – це архіваріус, відповідальний за відбір, придбання, організацію, доступність і збереження цифрової бібліотеки. Цифрова бібліотека існує в багатьох різноманітних варіантах: від місцевої публічної онлайн-бібліотеки до великої колекції генеалогічних записів. Ці нові цифрові бібліотеки забезпечують публічний доступ до матеріалів і колекцій. Цифровий бібліотекар контролює всі аспекти управління бібліотекою або веб-сайтом колекції. Наявні такі спеціалізації як бібліотекар цифрових послуг, цифрових колекцій, цифрових медіа, з генеалогії та ін.

Висновки. Розглянуто деякі аспекти реалізації Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» та «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки», що засвідчило прагнення України до світових освітніх трендів майбутнього. Проте, відбувається цей процес доволі повільно.

Проаналізовано і узагальнено інформацію щодо освітніх програм спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», розміщених на сайті Інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA». З переліку освітніх програм видно, що тільки окремі ЗВО розробляють освітні програми, спрямовані на отримання сучасних професій, але вони не пов'язані з наданням сучасної бібліотечної освіти. Вміст освітніх програм повинен чітко відображати нагальні потреби бібліотек України.

Крім того, трансформація бібліотечної освіти відбувається в умовах цифровізації інформаційної діяльності й має відповідати реальним змінам в бібліотечно-інформаційному комплексі. Кабінетом Міністрів України створено Міжвідомчу робочу групу з питань реформування національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій»» з метою гармонізації його з міжнародними стандартами класифікації занять, професій, професійних кваліфікацій, освіти та приведення його у відповідність із Міжнародною стандартною класифікацією занять ISCO-08. Також, потребує перегляду національний класифікатор ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності», адже у ньому відсутні назви сучасних видів економічної діяльності.

Список використаних джерел

1. 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (бакалавр) : стандарт вищої освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07 /28/029-Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

2. 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (магістр) : стандарт вищої освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-magistr.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

3. 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (доктор філософії) : стандарт вищої освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/ 2021/12/24/ 029-Inform.bibl.arkhiv.sprava-dokt.filos.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

4. Вступ.ОСВІТА.UA : сайт. 2023. URL: https://vstup.osvita.ua/ (дата звернення: 20.08.2023).

5. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти / М-во освіти і науки України. Київ, 2023. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/08/08/HO-proyekt.post.KMU-perelik.haluz.znan.i.spetsial.VO.08.08.2023.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

6. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 : наказ М-ва освіти і науки України від 06.11.2015 № 1151. *Офіційний вісник України*. 2015. № 96. С. 3311.

7. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань реформування національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» : постанова КМУ від 12.07.2022 № 781. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennia-mizhvidomchoi-robochoi-hrupy-z-pytan-reformuvannia-s781-120722 (дата звернення: 20.08.2023).

8. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : схвалено розпорядженням КМУ від 23.04.2013 № 219-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 26. Ст. 1047.

9. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : схвалено розпорядженням КМУ від 23.02.2022 № 286-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. Ст. 280.

10. Україна. Вища атестац. коміс. Паспорт спеціальності 27.00.01 – теорія й історія соціальних комунікацій. *Бюл. Вищ. атестац. коміс. України*. 2007. № 2. С. 12–13.

11. Україна. Вища атестац. коміс. Паспорт спеціальності 27.00.02 – документознавство, архівознавство. *Бюл. Вищ. атестац. коміс. України*. 2007. № 2. С. 13.

12. Україна. Вища атестац. коміс. Паспорт спеціальності 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. *Бюл. Вищ. атестац. коміс. України*. 2007. № 2. С. 14–15.

13. International standard classification of education. Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) – Detailed field descriptions. Montreal, 2015. URL: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

References

1. 029 “Information, library and archival affairs” (bachelor's degree): Standard of higher education of Ukraine. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf [in Ukrainian].

2. 029 “Information, library and archival affairs” (master's degree): Standard of higher education of Ukraine. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-magistr.pdf [in Ukrainian].

3. 029 “Information, library and archival affairs” (Doctor of Philosophy): Standard of higher education of Ukraine. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/24/029-Inform.bibl.arkhiv.sprava-dokt.filos.pdf [in Ukrainian].

4. Vstup.OSVITA.UA: website (2023). Retrieved from: https://vstup.osvita.ua/ [in Ukrainian].

5. List of fields of knowledge and specialities in which higher education applicants are trained. (2023). Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/08/08/HO-proyekt.post.KMU-perelik.haluz.znan.i.spetsial.VO.08.08.2023.pdf [in Ukrainian].

6. On the specifics of the introduction of the list of fields of knowledge and specialties for which higher education applicants are trained, approved by Resolution No. 266 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 29, 2015: order № 1151. Official Gazette of Ukraine, 96, 3311 [in Ukrainian].

7. On the formation of the Interdepartmental Working Group on Reforming the National Classifier of Ukraine DK 003:2010 «Profession Classifier»: resolution № 781. (2022). Retrieved from: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennia-mizhvidomchoi-robochoi-hrupy-z-pytan-reformuvannia-s781-120722 [in Ukrainian].

8. Library business development strategy for the period until 2025 «Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine»: approved by order № 219-p. (2013). Official Gazette of Ukraine, 26, 1047 [in Ukrainian].

9. Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032: approved by order № 286-p. (2022). Official Gazette of Ukraine, 33, 280 [in Ukrainian].

10. Ukraine. (2007). Higher Attestation Commission. Passport of speciality 27.00.01 – Theory and History of Social Communications. Bulletin of the Higher Attestation Commission of Ukraine, 2, 12–13 [in Ukrainian].

11. Ukraine. (2007). Higher Attestation Commission. Passport of specialty 27.00.02 – document studies, archival studies. Bulletin of the Higher Attestation Commission, 2, 13 [in Ukrainian].

12. Ukraine. (2007). Higher Attestation Commission. Specialty passport 27.00.03 – book studies, library studies, bibliographic studies. Bulletin of the Higher Attestation Commission, 2, 14–15 [in Ukrainian].

13. International standard classification of education. Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) – Detailed field descriptions (2015). Retrieved from: http://uis.unesco.org/sites/ default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf [in English].

Стаття надійшла до редакції 27.09.2023
Отримано після доопрацювання 02.11.2023
Прийнято до друку 10.11.2023

УДК 377.35+004.7:316.77]
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294092

Цитування:
Касьян В. В. Формування професійних компетентностей здобувачів освіти під час проходження виробничої практики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 133–139.

Kasjan V. (2023). Formation of Professional Competences of Students During Internships. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 133–139 [in Ukrainian].

Касьян Владислав Володимирович,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0003-0539-4531
kasjanvv@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Мета статті *– дослідити вплив виробничої практики студентів на формування їх професійних компетентностей.* ***Методологічну основу*** *статті сформував комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження. Використано принцип єдності взаємозв'язку із сучасними умовами; нормативний та альтернативний підходи; методи аналізу, соціально-комунікативний, когнітивний, структурно-функціональний, описовий, синтезу.* ***Наукова новизна*** *полягає у визначенні поняття «професійна компетентність», дослідженні особливостей формування професійних компетенцій студентів у процесі проходження ними виробничої практики, аналізі основних підходів щодо оцінювання практики. У результаті – запропоновано механізми і підходи проходження і оцінювання виробничої практики студентів.* ***Висновки****. Актуальним завданням освіти є переорієнтація освітньої парадигми закладу вищої освіти на студентоорієнтовану модель. Дієвим шляхом оновлення змісту та підвищення якості професійної освіти, узгодження з сучасними потребами виробництва є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження. Компетентність є важливим результатом професійної підготовки сучасних фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському національному університеті культури і мистецтв. Під професійною компетентністю фахівця інформаційної сфери ми розуміємо базову характеристику його діяльності, яка включає знання і уміння та має такі визначальні ознаки: мобільність знань, навчання упродовж життя, критичне мислення. Пріоритетним напрямом професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційної сфери у Київському національному університеті культури і мистецтв є розроблення сучасних моделей співробітництва з провідними бібліотеками м. Києва і України.*

Ключові слова*: бакалавр, викладач, Київський національний університет культури і мистецтв, навчально-виховний процес, практика, професійна діяльність, професійна компетентність, здобувачі освіти.*

Kasjan Vladyslav,
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Information Technologies
Kyiv National University of Culture and Arts

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF STUDENTS DURING INTERNSHIPS

The purpose of the article *is to highlight the influence of students' internships on the formation of their professional competencies.* ***The research methodology*** *was formed by a complex of general scientific and special methods of scientific research. The principle of interrelation with modern conditions is used; regulatory and alternative approaches; methods of analysis, cognitive, structural-functional, descriptive, synthesis.*

© *Касьян В. В., 2023*

Scientific novelty *lies in the definition of the concept of "professional competence", the study of the peculiarities of the formation of the professional competence of students in the process of their internships, the analysis of the main approaches to the assessment of internships. As a result, the mechanisms and approaches of passing and evaluating students' internships are proposed.* ***Conclusions****. The urgent task of education is the reorientation of the educational paradigm of a higher education institution to a student-centred model. An effective way to update the content and improve the quality of professional education matching it with the modern needs of production is the orientation of training programmes on the competence approach and the creation of effective mechanisms for its implementation. Competence is an important result of the professional training of modern specialists in specialty 029 "Information, library, and archival affairs" at the Kyiv National University of Culture and Arts (KNUCA). By the professional competence of an information specialist, we understand the basic characteristic of their activity, which includes knowledge and skills and has the following defining characteristics: mobility of knowledge, lifelong learning, and critical thinking. The priority direction of professional training of future specialists in the information field at KNUCA is the development of modern models of cooperation with the leading libraries of Kyiv and Ukraine.*

Keywords*: bachelor, academic, Kyiv National University of Culture and Arts, educational process, internship, professional activity, professional competence, students.*

Актуальність теми дослідження. Сучасні трансформаційні процеси української економіки вимагають динамічної професіональності – здатності організовувати і планувати свою діяльність, самостійно приймати рішення, обґрунтовувати їх і брати на себе відповідальність за кінцевий результат. Завдання, які стоять перед українськими закладами вищої освіти (далі ЗВО), вимагають упровадження нових підходів до практичної підготовки майбутніх фахівців у процесі навчання. Нині характерною рисою української вищої освіти є тісний зв'язок освітнього процесу з практичною підготовкою студентів на виробництві.

Вагомим складником навчально-виховного процесу підготовки у Київському національному університеті культури і мистецтв (далі КНУКіМ) освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є виробнича практика, яку проходять студенти на третьому курсі. Зазначимо, що її форми, зміст та методи позитивно впливають на якість фахової підготовки майбутніх спеціалістів, адже за період виробничої практики студенти мають можливість усвідомити і переконатися, що інформаційне обслуговування, інформаційно-аналітична та маркетингова діяльність – важливі напрями роботи бібліотек, інформаційно-аналітичних центрів та інших документно-комунікаційних установ.

Чільним завданням студентської практики в умовах виробництва, що й визначає її навчальне навантаження, є формування професійних здібностей на основі використання теоретичних знань у різноманітних виробничих ситуаціях, адже сприяє глибшому осмисленню впровадження теоретичних положень у конкретні методичні й технологічні рішення. Саме тому виробнича практика, як вид навчального заняття студентів КНУКіМ, будується у формі самостійного виконання конкретних виробничих завдань, що сприяє поглибленню інтересу до професій, пов'язаних з інформаційною та науково-дослідною роботою, формуванню професійного мислення, вихованню відповідальності.

Треба зазначити, що педагогічна ефективність практики істотно підвищується при доповненні самостійної роботи студентів іншими формами навчальної роботи (зокрема, екскурсіями, індивідуальними завданнями, консультаціями фахівців-практиків тощо), які проводяться безпосередньо на виробництвах на прикладах конкретних процесів. Підкреслимо, що після виконання студентами програми виробничої практики пропорційно зростає і зацікавленість у навчанні, приходить усвідомлення щодо вивчення нових дисциплін, значно підвищується успішність навчання, виконання курсових та кваліфікаційних робіт, зростає інтерес до науково-дослідної діяльності.

Отже, активізація трансформаційних та інтеграційних процесів, що сьогодні характерні для українського суспільства, стосуються всіх сфер економіки, особливо освіти, яка є фундаментом соціально-економічного післявоєнного відродження та розбудови незалежної Української держави, що зумовлює потребу в її реформуванні на всіх рівнях. Дієвим шляхом оновлення змісту та підвищення якості професійної освіти, узгодження з сучасними потребами виробництва є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади дослідження особливостей формування професійних компетентностей студентів у процесі проходження ними виробничої практики на сучасному етапі розвивають такі українські науковці, як Н. Арінушкіна, Н. Бачинська, Т. Бортник, О. Клименко, Р. Лісна, К. Михасюк, Б. Мокін, Т. Новальська, Л. Прокопенко, О. Сокур, А. Соляник, В. Тригуб та ін.

Питанню сучасних підходів до трактування

професійної компетентності студентів ЗВО присвячено напрацювання К. Михасюк [6], яка зокрема, виокремила кілька груп компетентностей сучасного фахівця: предметно-практична, інформаційна, комунікативна, соціокультурна, спеціальна, полікультурна, суспільна та індивідуально-психологічна або особистісна.

Р. Лісна і В. Тригуб дослідили особливості формування професійної компетенції студентів у процесі практичного навчання та запропонували нові механізми проходження і оцінювання виробничої практики [5]. Дослідники стверджують, що сучасна професійна компетентність виражається у тріаді «знання – уміння – навички», інтегруючи її в єдиний комплекс, а невід'ємними складниками професійної компетенції майбутнього успішного працівника є: фундаментальні знання, досконале володіння методологією наукового та інформаційного пошуку, цифрова, соціологічна, правова компетенції, самоосвіта.

Проблемні питання теоретичної і практичної підготовки студентів, а також організація та проходження виробничої практики за спеціальністю у полі зору Б. Мокіна, В. Мізерного і О. Мензул [7]. На прикладі Вінницького національного технічного університету дослідниками визначено педагогічні умови формування фахової компетентності студентів в умовах професійно-практичної підготовки, які включають: здійснення цілеспрямованої та системної профорієнтаційної роботи зі студентами упродовж усього освітнього процесу; оптимізація діючих форм організації навчання на засадах діяльнісного підходу; орієнтація змісту навчального матеріалу (циклів дисциплін) на професійну діяльність студента у майбутньому; розвиток професійної мотивації; забезпечення взаємозв'язку теоретичної підготовки з його практичною діяльністю у майбутньому; формування навичок до самоосвіти.

Проблемні питання, що виникають під час працевлаштування випускників закладів вищої освіти та позитивний вплив виробничої практики на їх вирішення, стали предметом дослідження Н. Арінушкіної і Т. Грищенко [1]. Дослідниці наголошують, що зміцнення співпраці у галузі освіти, науки і виробництва, підвищення якості та розширення форм підготовки майбутніх фахівців, а також упровадження двосторонніх договірних відносин у сфері підготовки та формування довгострокових програм із підготовки працівників під завдання конкретних підприємств, зокрема відкриття нових спеціальностей і введення до навчальних планів нових спецкурсів, відкриття спеціалізованих центрів із підготовки фахівців на основі тристоронніх угод «заклад вищої освіти – підприємство – студент», відкриття філій кафедр на підприємствах і спеціалізованих лабораторій у ЗВО – все це, на думку авторів, має сприяти у майбутньому вирішенню проблем, пов'язаних із працевлаштуванням випускників.

О. Клименко і О. Сокур також наголошують на доцільності налагодження тісної взаємодії установ, зокрема Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ), із профільними ЗВО [3]. На їхнє переконання найпродуктивнішими моделями співпраці мають стати: започаткування на постійній основі програм стажування для студентів старших курсів, заснування програми студентських конкурсів від бібліотеки для підтримки найобдарованіших студентів, проведення спільних наукових заходів як онлайн, так і змішаній формі (воркшопи, майстер-класи, флешмоби фахівцями НБУВ для студентів, магістрантів, аспірантів), розбудова системи екскурсій до книгозбірні студентів із першого курсу навчання, підготовка підручників, практичних посібників та іншої навчальної літератури у колаборації викладачів ЗВО та провідних фахівців НБУВ, підтримка спільних досліджень, підготовка дипломних робіт на базі НБУВ тощо.

Отже, питання формування професійної компетентності студентів має бути предметом постійного обговорення як у колективах закладів вищої освіти, так і на виробництвах, а також прагнути до спільних пошуків оптимальних рішень з якісної підготовки фахівців затребуваних на ринку праці, що є головним показником ефективної діяльності ЗВО.

Мета статті – дослідити вплив виробничої практики студентів на формування їх професійних компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Серед пріоритетних напрямів модернізації сучасної освіти в Україні визначено компетентнісний підхід, оскільки саме він зміщує акцент із процесу накопичення теоретичних знань у площину формування у студентів здатності самостійно приймати рішення і творчо діяти у різних практичних ситуаціях згідно раніше набутого досвіду і знань. У Національній доктрині розвитку освіти [11] серед провідних завдань виховання особистості визначено необхідність набуття нею компетентності, яка Законом України «Про освіту» трактується як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [13]. У Національній рамці кваліфікацій компетентність визначено як здатність до виконання певного виду діяльності, що й виражається через набуті знання, розуміння, уміння, цінності та інші особисті якості [9]. Отже, все це – результат навчання на певному рівні вищої освіти.

Отже, актуальним завданням є переорієнтація освітньої парадигми ЗВО на студентоорієнтовану, коли викладач є організатором освітньої діяльності своїх студентів, а модель поведінки студента змінюється з пасивного засвоєння теоретичних знань на активну дослідницьку, самостійну й самоосвітню діяльність, що у майбутній професійній кар'єрі підвищить конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці. Ми погоджуємося з твердженням К. Михасюк, що впровадження компетентнісного підходу вимагає розв'язання цілого спектра питань, які полягають, перш за все, в оновленні стандартів вищої освіти шляхом розробки концептуальних засад для створення моделі професійної діяльності майбутнього фахівця та його освітньо-професійної підготовки, також потребують упровадження єдині підходи до побудови такої педагогічної системи, яка у перспективі відповідатиме провідному завданню вищої освіти – формуванню компетентності майбутнього фахівця [6].

Семантично «компетентність» належить до понять «компетенція» і «компетентний». Останнє походить від латинського слова competens (competentis) – належний, відповідний. У філософському значенні поняття «компетенція» (лат. competentia, від compete – взаємно прагну, відповідаю, підходжу) – коло повноважень певної організації, установи або особи; коло питань, в яких певна особа має певні повноваження, знання, досвід. Таким чином, можемо стверджувати, що «відповідаю» і «підходжу» означають процес, дію та є суттю компетенції, що визначає динамічний аспект цієї категорії. Принципова відмінність «компетенції» та «компетентності» полягає у тому, що перше відповідає правовому аспекту, тобто є інституційним поняттям, а друге – функціональне і виявляється через дію.

Зазначимо, що сучасні трактування поняття «професійна компетентність» доволі різняться, однак найпоширеніше у науковому дискурсі є визначення «сукупність знань та вмінь, які необхідні задля ефективної професійної діяльності, вміння аналізувати, передбачати наслідки цієї діяльності, використовувати інформацію» [6, 14].

Отже, компетентність є важливим результатом професійної підготовки сучасних фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському національному університеті культури і мистецтв та є його особливою якістю, що визначається ступенем включення до професійної діяльності. Перелік компетентностей здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», згідно базового галузевого Стандарту [14], розділено на три великі групи: інтегральна компетентність (1), загальні (2) та спеціальні (фахові, предметні) компетентності (3), які здобувач вищої освіти набуває у процесі навчання та закріплюються під час проходження виробничої практики. Професійна компетентність майбутніх фахівців інформаційної сфери – бакалаврів КНУКіМ, які здобувають освіту за спеціальністю 029, формується на базі компетентностей у процесі акмеологічного впливу (інтегрованого і цілеспрямованого), що враховує пізнавальну, емоційну, вольову, психологічну, мотиваційну складову особистості майбутнього фахівця, а також систему відношень і ціннісних орієнтацій.

Отже, під професійною компетентністю фахівця інформаційної сфери ми розуміємо базову характеристику його діяльності, яка включає знання (має змістове наповнення) і уміння (процесуальний компонент) та має три визначальні ознаки:

1) здатність до самоосвіти (мобільність знань);

2) гнучкість у володінні методами професійної діяльності (навчання упродовж життя);

3) критичне мислення.

Професійна компетентність фахівця інформаційної сфери включає оволодіння ним у процесі навчання у КНУКіМ певним набором знань, умінь, навичок, а також набуття практичного досвіду під час навчальної практики у галузі обраної професії, що у перспективі дозволяє виконувати необхідні дії і функції, приймати адекватні ситуації рішення у подальшій своїй практичній діяльності. Майбутній фахівець інформаційної сфери має бути досвідченим користувачем інформаційно-комунікаційних технологій, приймати рішення у нестандартних ситуаціях, бути креативним та ініціативним, проявляти свою індивідуальність. Як наголошують Н. Арінушкіна і Т. Грищенко, володіючи професійними теоретичними знаннями та практичними вміннями студенти-випускники можуть отримати хорошу роботу та у майбутньому реалізувати себе у сучасному світі [1]. Саме практика допомагає студентам усвідомити правильність вибору своєї професії, застосувати отримані теоретичні знання, визначитися з пріоритетами при підготовці до майбутньої діяльності.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної сфери базується на взаємодії внутрішніх і зовнішніх складників. До внутрішніх можна віднести мотиваційну, інформаційну, емоційну та вольову характеристику особистості, а до зовнішніх – формування змісту навчальних програм, навчального матеріалу, застосування певних освітніх технологій, методів, засобів, упровадження різних форм навчання. Зауважимо, що від ефективності організації освітнього процесу залежить і його вплив на

студента як особистість, що значно підвищує роль викладача як координатора процесу управління формування професійної компетентності майбутніх фахівців інформаційної сфери. Підкреслимо, що структура їхньої професійної компетентності є надзвичайно динамічним явищем, оскільки ґенеза економічного розвитку України та її ринку праці на кожному етапі потребують коректив під конкретні вимоги часу.

Роботу студентів-практикантів регламентує «Положення про проведення практики студентів Київського національного університету культури і мистецтв», розробленого на основі «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» [10] та наказу Міністра освіти України «Про внесення змін до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [8], а також указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» [12].

Відповідно до цих документів студентська практика передбачає безперервність та послідовність її проведення задля одержання достатнього обсягу практичних знань та вмінь, відповідно до освітніх і кваліфікаційних рівнів [9]. Виробнича практика студентів КНУКіМ за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» проводиться на базах практики провідних бібліотек м. Києва та України, які мають умови та можливості для виконання програми практики та з якими кафедра інформаційних технологій КНУКіМ уклала угоди щодо практичної підготовки фахівців. У цих установах є достатній штат висококваліфікованих фахівців, здатних надати допомогу студентам у закріпленні теоретичних знань і набутті практичних фахових умінь і навичок [2].

Відтак, ефективно організована практика студентів КНУКіМ є поступовою з постійним ускладненням: починаючи від загального знайомства з бібліотечною установою, спостережень і аналізу отриманої інформації, практиканти поступово включаються до виконання технологічних процесів. Важливість характеру безперервності підкреслює В. Кремінь: «практична підготовка має бути неперервною, починатися на молодших курсах і тривати впродовж усього навчання, послідовно ускладнюючись і наповнюючись новим змістом» [4].

Критеріями оцінки якості організації та проведення практики студентів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є:

- сумлінність виконання студентом програми практики;
- набуті студентом уміння застосовувати набуті знання та навички у КНУКіМ у бібліотеці;
- адаптивність студента до реальних умов бібліотечної роботи;
- зміст щоденника практики;
- ретельність і сумлінність оформлення звіту практики;
- використання отриманих даних у бібліотеці під час практики у підготовці курсових і дипломних робіт;
- відгук керівника практики базової бібліотеки щодо якості підготовки студента у КНУКіМ.

Критерії комплексного оцінювання результатів виробничої практики майбутніх фахівців інформаційної сфери мають включати такі оцінки:

1) знання;
2) навички;
3) вміння.

Ми погоджуємося з Р. Лісна і В. Тригуб, що для ефективного управління процесами формування в студента професійної компетентності під час практики необхідне використання інноваційного механізму, що має забезпечити органічний зв’язок між функціями планування, організації, координації та контролю за результатами практичної підготовки молодих фахівців, зробити процес оцінювання систематичним, безперервним та комплексним упродовж усього циклу навчання [5].

Наукова новизна полягає у визначенні поняття «професійна компетентність», дослідженні особливостей формування професійної компетенції студентів у процесі проходження ними виробничої практики, аналізі основних підходів щодо оцінювання практики. У результаті – запропоновано механізми і підходи проходження і оцінювання виробничої практики студентів.

Висновки. Актуальним завданням освіти є переорієнтація освітньої парадигми ЗВО на студентоорієнтовану модель, коли викладач є організатором освітньої діяльності своїх студентів, а модель поведінки студента змінюється з пасивного засвоєння теоретичних знань на активну дослідницьку, самостійну й самоосвітню діяльність, що у майбутній професійній кар’єрі підвищить конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці.

Компетентність є важливим результатом професійної підготовки сучасних фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському національному університеті культури і мистецтв та є його особливою якістю, що визначається ступенем включення до професійної діяльності. Під професійною компетентністю фахівця інформаційної сфери ми розуміємо базову характеристику його діяльності, яка включає знання (має змістове наповнення) і

уміння (процесуальний компонент) та має три визначальні ознаки: здатність до самоосвіти (мобільність знань), гнучкість у володінні методами професійної діяльності (навчання упродовж життя), критичне мислення.

Пріоритетним напрямом професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційної сфери у Київському національному університеті культури і мистецтв є розроблення сучасних моделей співробітництва з провідними бібліотеками м. Києва і України. Основним критерієм для оцінювання якості підготовки випускників є їхня затребуваність на ринку праці, реальна кваліфікація та компетентність, що й забезпечує конкурентоспроможність та професійну мобільність. Саме на практиці студент має можливість застосувати набуті теоретичні знання під час участі у бібліотечних процесах, що дозволяє швидше опанувати обрану спеціальність, проявити себе у складних ситуаціях, коли необхідно швидко приймати рішення та орієнтуватися в інформаційних потоках. Саме у цих обставинах бібліотеки можуть собі вибирати майбутніх працівників серед краще підготовлених студентів, котрі після завершення закладу вищої освіти будуть запрошені до них на роботу.

Список використаних джерел

1. Арінушкіна Н., Грищенко Т. Компетентнісний вплив виробничої практики на працевлаштування випускників. *Вісник Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*. 2019. Вип. 86, т. ІІ. С. 135–140. DOI: 10.30977/BUL.2219-5548.2019.86.2.135.
2. Касьян В. В. Виробнича практика студентів як стимул засвоєння знань з маркетингової діяльності установи. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матер. Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовтня 2023 р.) / відп. ред. О. М. Василенко ; відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2023. С. 86–90. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004726 (дата звернення: вересень 2023).
3. Клименко О., Сокур О. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського із закладами вищої освіти в умовах інформаційної технологізації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 92–104. URL: https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269467 (дата звернення: вересень 2023).
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
5. Лісна Р. П., Тригуб В. О. Формування професійної компетенції у процесі практичного навчання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2012. Вип. 2. С. 330–334.
6. Михасюк К. Формування професійної компетентності студентів коледжів економічного профілю під час проходження навчально-виробничої практики : навчально-методичний посібник. Рівне, 2018. 111 с. URL: http://www.retk.rv.ua/wp-content/uploads/2020/11/%D0%9C%D0%98%D0%A5%D0%90%D0%A1%D0%AE%D0%9A-%D0%9A.%D0%92-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-1.pdf (дата звернення: вересень 2023).
7. Мокін Б., Мізерний В., Мензул О. Формування професійної компетентності студентів в умовах професійно-практичної підготовки. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2011. № 5. С. 199–203. URL: https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1550/1550 (дата звернення: вересень 2023).
8. Про вищу освіту : Закон України від 28.12.2014 № 76-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: вересень 2023).
9. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: вересень 2023).
10. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти України від 08.04.1993 № 93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text (дата звернення: вересень 2023).
11. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text (дата звернення: вересень 2023).
12. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні : Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013/2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text (дата звернення: вересень 2023).
13. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: вересень 2023).

14. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 № 1378. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MUS31205 (дата звернення: вересень 2023).

References

1. Arinushkina, N., & Hryshchenko, T. (2019). The competent influence of industrial practice on the employment of graduates. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho avtomobilno-dorozhnoho universytetu, 86, II, 135-140. DOI: 10.30977/BUL.2219-5548.2019.86.2.135 [in Ukrainian].

2. Kasjan, V. V. (2023, October). Industrial practice of students as a stimulus for learning knowledge on marketing activities of the institution. Library. Science. Communication. Current issues of preservation and innovative development of scientific libraries. Materials of the International of science conference. Kyiv, Ukraine. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004726 [in Ukrainian].

3. Klymenko, O., Sokur, O. (2022). Interaction of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine with higher education institutions in the context of information technology. Ukrainian Journal on Library and Information Science, 10, 92–104. DOI: https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269467 [in Ukrainian].

4. Kremen, V. H. (2005). Education and science in Ukraine – innovative aspects. Strategy. Realization. The results. Kyiv, Ukraine: Hramota [in Ukrainian].

5. Lisna, R. P., Tryhub, V. O. (2012). Formation of professional competence in the process of practical training. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 2, 330–334 [in Ukrainian].

6. Mykhasiuk, K. (2018). Formation of professional competence of students of economic profile colleges during educational and industrial practice. Rivne, Ukraine. Retrieved from: http://www.retk.rv.ua/wp-content/uploads/2020/11/%D0%9C%D0%98%D0%A5%D0%90%D0%A1%D0%AE%D0%9A-%D0%9A.%D0%92-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-1.pdf [in Ukrainian].

7. Mokin, B., Mizernyi, V., Menzul, O. (2011). Formation of professional competence of students in the conditions of professional and practical training. Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu, 5, 199–203. Retrieved from: https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1550/1550 [in Ukrainian].

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). On higher education: Law of Ukraine dated December 28, 2014 No. 76-VIII. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text [in Ukrainian].

9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). On the approval of the National Framework of Qualifications: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 23, 2011 No. 1341. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1341-2011-%D0%BF#Text. [in Ukrainian].

10. Ministry of Education of Ukraine. (1993). On the approval of the Regulation on the practice of students of higher educational institutions of Ukraine: Order of the Ministry of Education of Ukraine dated April 8, 1993 No. 93. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text [in Ukrainian].

11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2002). On the National Doctrine of Education Development: Decree of the President of Ukraine dated April 17, 2002 No. 347/2002. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text. [in Ukrainian].

12. Verkhovna Rada of Ukraine. (2005). On urgent measures to ensure the functioning and development of education in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated July 4, 2005 No. 1013/2005. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text. [in Ukrainian].

13. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text. [in Ukrainian].

14. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018). Standard of higher education of Ukraine for specialty 029 "Information, library and archival affairs" for the first (bachelor) level of higher education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated December 12, 2018 No. 1378. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/MUS31205. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.10.2023
Отримано після доопрацювання 09.11.2023
Прийнято до друку 17.11.2023

УДК 37.011.33:378.22]:005.336.2
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294094

Цитування:
Вовк Н. С. Особливості набуття компетентностей управління та організації заходів у випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 140–145.

Vovk N. (2023). The Peculiarities of Acquiring the Competencies of the Management and Event Organisation for the Graduates of Specialty 029 "Information, Library and Archival Studies". Library Science. Record Studies. Informology, 4, 140–145 [in Ukrainian].

Вовк Наталія Степанівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
https://orcid.org/0000-0002-2470-7188
Nataliia.S.Vovk@lpnu.ua

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ У ВИПУСКНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Метою роботи *є висвітлити місце і роль освітньої компоненти «Івент-менеджмент» як складової освітньої програми першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».* ***Методологія дослідження*** *– застосування загальнонаукових методів аналізу і синтезу, індукції і дедукції, узагальнення і абстрагування, оглядово-аналітичного, опису та порівняння, що дало змогу виявити особливості набуття компетентностей управління та організації заходів у випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» через вивчення дисципліни «Івент-менеджмент».* ***Наукова новизна*** *роботи полягає узагальненні і систематизації знань про навчальну дисципліну «Івент-менеджмент» в освітніх програмах українських ЗВО спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», в акцентуванні уваги на її особливостях з погляду сьогодення та перспектив її розвитку.* ***Висновки.*** *Проведене дослідження показало, що формування компетентностей управління та організації заходів у випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є важливим компонентом їх подальшого розвитку та працевлаштування. У зв'язку із трансформацією бібліотечно-архівних установ у соціокомунікаційні центри та ростом популярності івент-індустрії зростає потреба у випускниках галузі, які можуть планувати, керувати та виконувати події різного роду. Це спричиняє необхідність включення до освітніх програм чи навчальних планів освітніх компонент, які пов'язані із івент-технологіями («Івент-менеджмент», «Креативний менеджмент», «Івент-технології», «Організація представницьких заходів» тощо). Лекційний матеріал таких курсів може включати в себе вивчення планування заходів, використання сучасних технологій для організації та просування івентів, а також управління бюджетами та інші ключові аспекти івент-індустрії. При організації практичних занять здобувачі можуть організовувати реальні івенти, де матимуть можливість набути досвід у плануванні та виконанні різних типів заходів, наприклад – корпоративні конференції, вечори творчості тощо.*

Ключові слова*: івент-менеджмент, освітня програма, компетентності, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітня компонента.*

Vovk Nataliia,
PhD in History, Associate Professor,
Department of Social Communications and Information Activities,
Lviv Polytechnic National University

THE PECULIARITIES OF ACQUIRING THE COMPETENCIES OF THE MANAGEMENT AND EVENT ORGANISATION FOR THE GRADUATES OF SPECIALTY 029 "INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL STUDIES"

The purpose of the work *is to highlight the place and role of the educational component "Event Management" as a component of the educational programme of the first (bachelor's) educational level of speciality 029 "Information, Library and Archival Studies".* ***The research methodology*** *is the use of general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, generalisation and abstraction, review*

© *Вовк Н. С., 2023*

and analysis, description and comparison, which made it possible to identify the peculiarities of acquiring competencies in event management and organisation by graduates of speciality 029 "Information, Library and Archival Studies" through the study of the discipline "Event Management". ***The scientific novelty*** *of the work is the generalisation and systematisation of knowledge about the discipline "Event Management" in the educational programmes of Ukrainian higher education institutions of the speciality 029 "Information, Library and Archival Studies", in focusing on its features in terms of the present and prospects for its development.* ***Conclusions****. The study has shown that the formation of competencies in event management and organisation for graduates of speciality 029 "Information, Library and Archival Studies" is an important component of their further development and employment. Due to the transformation of library and archive institutions into social and communication centres and the growing popularity of the event industry, there is a growing need for graduates who can plan, manage and execute events of various kinds. This necessitates the inclusion of educational components related to event technologies (Event Management, Creative Management, Event Technologies, Organization of Representative Events) The lecture material of such courses may include the study of event planning, the use of modern technologies for organising and promoting events, as well as budget management and other key aspects of the event industry. During practical training, students can organise real events, where they will have the opportunity to gain experience in planning and executing various types of events, such as corporate conferences, creative evenings.*

Keywords: *event management, educational programme, competences, speciality 029 "Information, Library and Archival Studies", educational component.*

Актуальність теми дослідження. Сфера працевлаштування випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» доволі широка: органи місцевого самоврядування, інформаційні служби, сфера маркетингу та бізнесу, бібліотечні та архівні установи тощо. Беручи до уваги потенційні установи працевлаштування випускників, аналіз співпраці провідних випускових кафедр ЗВО України із роботодавцями, методи набуття практичної підготовки здобувачами вищої освіти, можна стверджувати, що однією із затребуваних сфер висококваліфікованого фахівця є бібліотечна та архівна галузь. Бібліотекар сьогодні – це не лише фахівець, який займається книговидачою, а й культурний менеджер, організатор культурних та освітніх заходів, фахівець із взаємодії з громадськістю. Попри володіння основними фаховими компетентностями, передбачені Стандартом вищої освіти першого (бакалаврського) освітнього рівня, випускники повинні оволодіти м'якими навичками (soft skills), такими як: комунікація, планування і координація, стресостійкість, творчість та ін. Тому доцільно до змісту освітніх компонент спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ввести дисципліну чи модулі, які дозволять здобувачам набути навики організації різноманітних заходів, роботи в команді, організаційні та комунікативні навики. Такою освітньою компонентною може бути «Івент-менеджмент» («Подієвий менеджмент»).

Мета дослідження – висвітлити місце і роль освітньої компоненти «Івент-менеджмент» як складової освітньої програми першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Аналіз досліджень і публікацій. Івент-менеджмент – це дисципліна, яка спеціалізується на плануванні, організації та виконанні подій та заходів. Ця галузь діяльності зростає в популярності і стає все більш важливою в різних галузях, таких як бізнес, розваги, культура, спорт, освіта, громадські відносини та багато інших. Сьогодні подієвий менеджмент вивчають в більшості ЗВО у контексті загального менеджменту і бізнес-адміністрування. Серед Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 29 квітня 2015 р. № 266) [6] є спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», за якою ЗВО готують фахівців, які відповідають за створення та підтримку сприятливого громадського вигляду своєї компанії, а також за її позитивний внутрішньокорпоративний імідж. Проте у проєкті нового такого Переліку [9] згадану спеціальність вилучено.

Серед дослідників, які вивчають питання організації заходів в сучасному бізнес-середовищі, є такі: В. Мисик [5], О. Поправко [8], Д. Бердянський [1], В. Жежуха [3]. Якщо аналізувати івент-менеджмент як навчальну дисципліну, то серед розробників різних навчальних матеріалів варто згадати О. Радіонову [10], Г. Дергачову [2], Т. Повалій і Н. Світайло [7], Л. Зеленська [4].

Виклад основного матеріалу. Івент-менеджмент може вивчатися як самостійна дисципліна в навчальних закладах, а також може бути вивченим практично, шляхом участі в плануванні та організації різних івентів. Для визначення сучасного стану набуття компетентностей управління та організації заходів у здобувачів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» проведено аналіз освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) освітнього рівня у різних ЗВО України на предмет наявності таких ОК як «Івент-менеджмент», «Подієвий менеджмент» тощо. Результати такого аналізу представлено у *табл. 1*.

Таблиця 1

Викладання ОК «Івент-менеджмент» студентам спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

№ з/п	Назва ЗВО	Назва ОК	Тип ОК / кількість кредитів ЄКТС
1	Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв Закарпатської обласної ради»	«Івент-менеджмент»	Вибіркова / 3
2	Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв	«Теорія соціокультурної діяльності»	Обов'язкова / 8
		«Креативний менеджмент»	Обов'язкова / 5
3	Національний університет «Львівська політехніка»	«Івент-менеджмент»	Вибіркова / 3
4	Західноукраїнський національний університет	««Івент-технології»	Вибіркова / 5
5	Рівненський державний гуманітарний університет	«Організація представницьких заходів»	Вибіркова / 3
6	Національний університет «Одеська політехніка»	«Соціально-культурна анімація»	Вибіркова / 4,5

За результатами *табл. 1* можна зробити висновок, що у більшості ЗВО такі ОК включені до переліку вибіркових дисциплін. Аналіз силабусів визначених в *табл. 1* освітніх компонентів показав, що в загальному дисципліна івент-менеджменту в освітніх програмах спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» включає такі аспекти: стратегічне планування: визначення цілей та місії івенту, цільової аудиторії, розробка стратегії проведення та побудова плану роботи; бюджетування: розрахунок фінансових ресурсів, які потрібні для проведення івенту, і ефективне управління бюджетом; маркетинг та реклама: просування івенту серед цільової аудиторії, використання рекламних інструментів, розвиток стратегій просування; визначення локація та інфраструктура: вибір місця проведення івенту, оцінка інфраструктури, обладнання та технічних можливостей; особливості планування програми: розробка розкладу подій, вибір і організація розважальних та інформаційних заходів; управління людськими ресурсами: відбір та управління персоналом, який буде виконувати завдання на івенті; проведення оцінки та аналізу: оцінка результатів івенту, збір відгуків та аналіз.

У Національному університеті «Львівська політехніка» освітня компонента «Івент-менеджмент» введена до освітньої програми першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у 2021 р. Згідно із силабусом цієї дисципліни її метою є набуття здобувачами ВО навиків менеджменту подій в професійній діяльності. Предметом навчальної дисципліни є відносини у галузі організації подій, тобто відносини, що складаються між суб'єктами підчас обслуговування споживачів івент-послуг.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач освіти повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання: формування у студентів цілісної уяви про галузь івент-технологій, як окрему форму діяльності; розуміння сутності поняття івент; визначення класифікації подій, цілей та завдань подієвих заходів; опанування основами методології дослідження винятковых подій та технологіями розробки програми івент; вивчення особливостей організації заходів; оволодіння методами оцінки результатів івент та визначення ефективності управління заходами.

Вибіркова освітня компонента відповідно до освітньої програми забезпечує таку фахову компетентність – здатність здійснювати розроблення, планування, просування, проведення та постсупровід події. Для досягнення такої фахової компетентності та ряду загальних визначено теоретичні складові курсу для набуття здобувачами ВО теоретичних знань (*рис. 1*).

Для здобуття практичних навиків організації та проведення івентів та набуття soft skills (комунікабельність, гнучкість розуму, відповідальність, вміння працювати в команді, критичне мислення, знання професійної етики) робочою навчальною програмою дисципліни передбачено виконання лабораторних робіт (*рис. 2*). Для виконання практичних завдань здобувачі використовують різні методи, засоби, вільне і демонстраційне програмне забезпечення, наприклад: мозковий штурм; конкурс ідей; 4W; 4P; SWOT-аналіз; ментальні карти; Customer Journey Map; польове та кабінетне дослідження; MS Project; івент-трикутник; засоби візуалізації інформації; карта ризиків тощо.

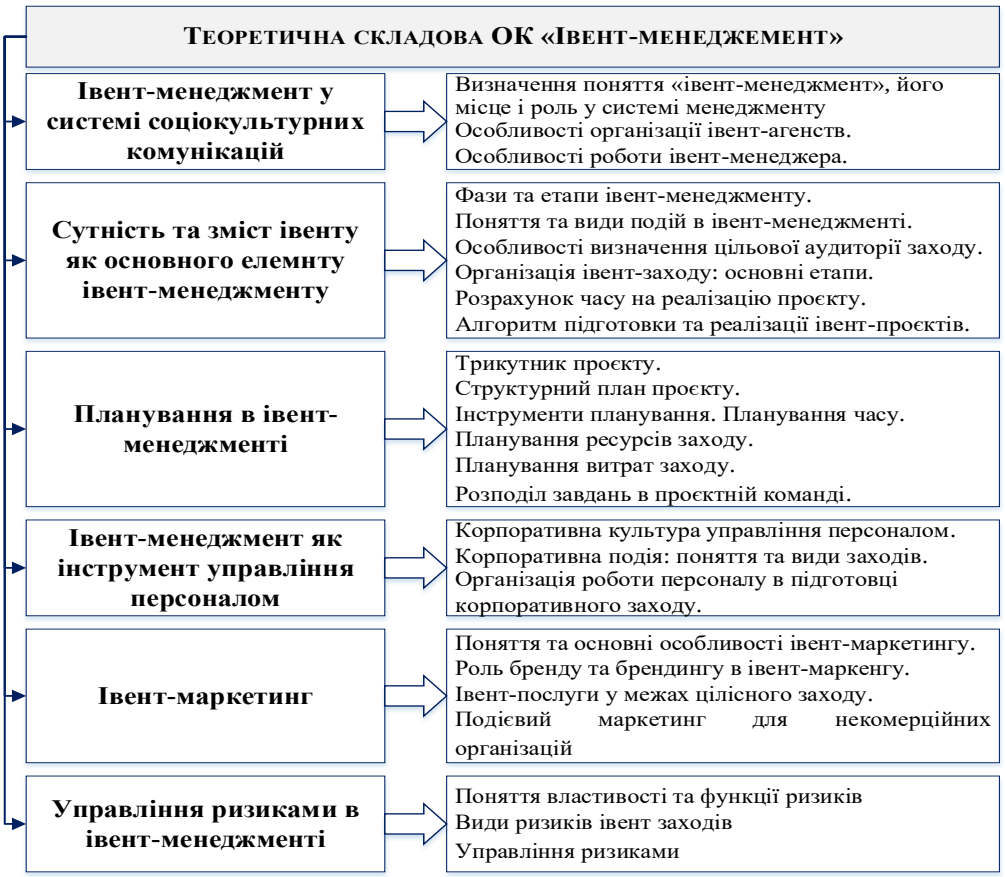

Рис. 1. ***Теоретичні складові курсу «Івент-менеджмент» в ОП «Соціальні комунікації та інформаційна діяльність» спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Національному університеті «Львівська політехніка»***

Рис. 2. ***Особливості набуття практичних навичок у межах курсу «Івент-менеджмент» в ОП «Соціальні комунікації та інформаційна діяльність» спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в Національному університеті «Львівська політехніка»***

Кінцевим результатом вивчення курсу і командної роботи є організація здобувачами реального івенту за різними тематиками. Куратором кожної команди є викладач, завданням якого є не лише виклад теоретичного матеріалу і проведення практичних занять, а й надання допомоги у пошуку ресурсів різних видів. Доцільно до такої практичної реалізації долучити професіоналів-практиків, які зможуть поділитися власним досвідом і скерувати студентські команди у генерації ідей, розробки концепції та пошуку різного виду ресурсів.

Висновки. У зв'язку із трансформацією бібліотечно-архівних установ у соціокомунікаційні центри та ростом популярності івент-індустрії зростає потреба у випускниках галузі, які можуть планувати, керувати та виконувати події різного роду. Це спричиняє необхідність включення до освітніх програм чи навчальних планів освітніх компонент, які пов'язані із івент-технологіями («Івент-менеджмент», «Креативний менеджмент», «Івент-технології», «Організація представницьких заходів» тощо). Лекційний матеріал таких курсів може включати в себе вивчення планування заходів, використання сучасних технологій для організації та просування івентів, а також управління бюджетами та інші ключові аспекти івент-індустрії. При організації практичних занять здобувачі можуть організовувати реальні івенти, де матимуть можливість набути досвід у плануванні та виконанні різних типів заходів, наприклад – корпоративні конференції, вечори творчості тощо. Університети можуть сприяти дослідженням у сфері використання івент-технологій в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, сприяючи розробці нових специфічних інструментів і технологій для покращення організації подій саме в закладах галузі.

Список використаних джерел

1. Бердянський Д. Івент-менеджмент культурно-розважальних закладів. *Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір* : матер. VI Всеукр. наук. конф. молодих вчених, аспірантів та магістрантів. Київ : НАКККіМ, 2022. С. 57–58.

2. Дергачова Г. Івент-менеджмент : навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 99 с.

3. Жежуха В., Мисик В. Івент-менеджмент в Україні: проблеми, тенденції, перспективи та напрямки реінжинірингу. *Парадигмальні виклики сучасного розвитку* : колективна монографія. 2022. С. 31–46. URL: https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph_paradigmatic_03_2022_01_2 (дата звернення: 22.08.2023).

4. Зеленська Л. Івент-менеджмент : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2018. 148 с.

5. Мисик В. Чинники побудови і розвитку івент-менеджменту. *Інтелект XXI :* наук. журнал. 2020. № 3. С. 44–48.

6. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів від 29.04.2015 № 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text (дата звернення: 24.08.2023).

7. Повалій Т., Світайло Н. Івент-менеджмент : навч посіб. Суми : Сумський державний університет, 2021. 198 с.

8. Поправко О. Івент-менеджмент: сутність і перспективи розвитку в Україні. *Сучасний менеджмент: проблеми та перспективи розвитку* : матер. III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Херсон, 2018. С. 95–97.

9. Проєкт Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-novogo-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti (дата звернення: 24.08.2023).

10. Радіонова О. Івент-технології: конспект лекцій з курсу. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 67 с.

References

1. Berdianskyi, D. (2022) Event management of cultural and entertainment institutions. Culture and art: modern scientific dimension: materials of the VI All-Ukrainian scientific conference of young scientists, graduate students and undergraduates. Kyiv: National Academy of Management Personnel of Culture and Arts, 57-58 [in Ukrainian].

2. Derhachova, H. (2022) Event management. Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute [in Ukrainian].

3. Zhezhukha, V., Mysyk, V. (2022). Event management in Ukraine: problems, trends, prospects and directions of reengineering. Paradigmatic challenges of modern development: a collective monograph, 31-46. URL: https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph_paradigmatic_03_2022_01_2 [in Ukrainian].

4. Zelenska, L. (2018). Event management. Kyiv: National Academy of Culture and Arts Management [in Ukrainian].

5. Mysyk, V. (2020). Factors of construction and development of event management. Intelekt XXI, 3, 44–48 [in Ukrainian].

6. The list of fields of knowledge and specialties in which higher education students are trained. (2015). Resolution of the Cabinet of Ministers of April 29, 2015. № 266. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

7. Povalii, T., Svitailo, N. (2021). Event management. Sumy: Sumy State University [in Ukrainian].

8. Popravko, O. (2018). Event management: the essence and prospects of development in Ukraine. Modern management: problems and prospects of development: materials of the III All-Ukrainian scientific and practical Internet conference. Kherson, 95–97 [in Ukrainian].

9. Draft List of fields of knowledge and specialties in which higher education students are trained. Retrieved from: https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-novogo-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti [in Ukrainian].

10. Radionova, O. (2015). Event technologies. Kharkiv: A.M. Beketov Kharkiv National University of NMUH [in Ukrainian].

11. Radionova, O. (2015). Event technologies. Kharkiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023
Отримано після доопрацювання 14.11.2023
Прийнято до друку 22.11.2023

УДК 378.17:004.738.5(075.8)
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294098

Цитування:
Прігунов О. В., Яворська Ю. Л. Інноваційні підходи та інформаційні технології в організаційному забезпеченні освітньої діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 146–155.

Prihunov O., Yavorska Yu. (2023). Innovative Approaches and Information Technologies in Organizational Support of Educational Activities. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 146–155 [in Ukrainian].

Прігунов Олексій Володимирович,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри
інформаційних систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
https://orcid.org/0000-0003-1440-0809
prigunov@donnu.edu.ua

Яворська Юлія Леонідівна,
здобувачка спеціальності 029
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
https://orcid.org/0009-0008-9465-9119
iavorska.i@donnu.edu.ua

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета статті *– розробка нового підходу до організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти, який відповідатиме цілям і принципам Болонського процесу, зокрема, покликаний сприяти гнучкості, мобільності і поліпшенню якості вищої освіти відповідно до стандартів, ухвалених в Європейському освітньому просторі. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс дослідницьких підходів і* ***методів****: метод літературного огляду – для дослідження літературних джерел та аналізу попередніх досліджень щодо використання бізнес-симуляцій, зокрема у вищій освіті та їх впливу на освітній процес; метод абстрагування – для встановлення складників сучасної бізнес-симуляції; «Lean Canvas Analysis» – для аналізу ключових компонентів бізнес-моделі IT-застосунку.* ***Наукова новизна*** *виконаної роботи полягає у розробці концепції провадження активного взаємозв'язку між закладами вищої освіти та підприємствами в процесі навчання здобувачів освіти з використанням інформаційних технологій.* ***Висновки.*** *У процесі дослідження було виявлено важливість перетворення навчальних бізнес-симуляцій з простого елемента методичного забезпечення навчального процесу в ключовий інструмент організаційного забезпечення закладів вищої освіти. Враховуючи ці аспекти, подальші дослідження та розвиток бізнес-симуляцій у навчальних програмах можуть значно поліпшити якість підготовки здобувачів освіти до професійної діяльності. Загалом, використання бізнес-симуляцій у навчанні може сприяти більш ефективному впровадженню принципів Болонського процесу, сприяючи якісній підготовці здобувачів освіти та їх готовності до викликів сучасного ринку праці. Запропонований у роботі інноваційний підхід до формування індивідуальної освітньої траєкторії на основі пропозицій стейкголдерів надає здобувачам освіти можливість отримати практичні навички, які відповідають реальним потребам робочого середовища, але також забезпечує підприємствам доступ до висококваліфікованих фахівців, які вже мають досвід у сфері їхньої діяльності.*

Ключові слова: *організаційне забезпечення ЗВО, інформаційне забезпечення ЗВО, якість навчання, Болонський процес.*

Prihunov Oleksii,
Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer, Department of Information Systems Management,
Vasyl Stus' Donetsk National University

Yavorska Yulia,
Student,
Vasyl Stus Donetsk National University

© *Прігунов О. В., 2023*
© *Яворська Ю. Л., 2023*

INNOVATIVE APPROACHES AND INFORMATION TECHNOLOGIES IN ORGANIZATIONAL SUPPORT OF EDUCATIONAL ACTIVITIES

The purpose of the article *is to develop a new approach to organising educational activities in higher education institutions that aligns with the goals and principles of the Bologna Process, specifically aiming to promote flexibility, mobility, and the improvement of the quality of higher education in accordance with the standards adopted in the European Higher Education Area. To address the set tasks, a complex of research approaches and* ***methods*** *was employed: the literature review method – to investigate literary sources and analyse previous studies on the use of business simulations, particularly in higher education, and their impact on the educational process; the abstraction method – to identify components of modern business simulations; Lean Canvas Analysis – to analyse key components of the IT application's business model.* ***The scientific novelty*** *of the work lies in the development of a concept for establishing active collaboration between higher education institutions and enterprises in the education process of learners using information technologies.* ***Conclusions****. The research highlighted the importance of transforming educational business simulations from a simple element of methodological support into a key tool for organisational support in higher education institutions. Considering these aspects, further research and development of business simulations in educational programmes can significantly improve the quality of preparing learners for professional activities. Overall, the use of business simulations in education can contribute to more effectively implementing the principles of the Bologna Process, fostering the qualitative preparation of learners and their readiness for the challenges of the modern job market. The innovative approach proposed in the paper for forming an individual educational trajectory based on stakeholder proposals provides learners with the opportunity to acquire practical skills that meet real workplace needs. It also ensures that enterprises have access to highly qualified professionals with experience in their field.*

Keywords: *organisational support of higher education institutions, informational support of higher education institutions, quality of education, Bologna Process.*

Актуальність теми дослідження. У 1999 році було започатковано Болонський процес, де на зустрічі у Болоньї 29 європейських країн підписали Болонську декларацію. Запропонована у Болоньї модель орієнтована на створення спільного європейського освітнього простору з метою полегшення мобільності здобувачів освіти і працівників, а також підвищення якості та конкурентоспроможності європейських університетів. Ця ініціатива відображає усвідомлення необхідності постійного оновлення європейських систем вищої освіти як відповідь на зміни у суспільстві та економіці. Україна приєдналася до Болонського процесу в травні 2005 року і взяла на себе зобов'язання реформувати національну систему вищої освіти відповідно до європейських стандартів та цінностей [1; 15].

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на життєдіяльність людей у всьому світі і стала справжнім випробуванням для перевірки адаптивності європейських освітніх систем. У процесі швидкого переходу до дистанційних форматів навчання, університети та навчальні заклади стикнулися із безпрецедентними викликами. Виникли питання щодо якості дистанційної освіти, доступу до технологій для всіх здобувачів освіти і викладачів, а також потреби у переосмисленні методів оцінювання та підтримки здобувачів освіти. Подальший розвиток освітніх систем повинен враховувати накопичений досвід та уроки пандемії. Проблема необхідності пошуку шляхів швидкої адаптації до перманентних змін у світі вимагає готовності до нових викликів, постійного вдосконалення та підтверджує актуальність обраної теми. Необхідно шукати технологічні інновації, які покращать гнучкість організації освітнього процесу та поліпшить взаємодію його учасників [2].

Інноваційним підходом в організації навчального процесу може стати запровадження комплексної бізнес-симуляції як ключового складника організаційного забезпечення освітньої діяльності закладів вищої освіти. Науково-технічний прогрес охопив усі сфери суспільства, у тому числі освіту та бізнес, і підвищив актуальність концепції впровадження бізнес-симуляції у навчальні програми ЗВО, а події останніх років підтверджують важливість дослідження цього методу навчання.

У процесі дослідження використовувався комплекс підходів і методів: метод літературного огляду – для дослідження літературних джерел та аналізу попередніх досліджень щодо використання бізнес-симуляцій, зокрема у вищій освіті та їх впливу на освітній процес; метод абстрагування – для встановлення складників сучасної бізнес-симуляції; Lean Canvas Analysis – для аналізу ключових компонентів бізнес-моделі ІТ-застосунку.

Мета статті – розробка нового підходу до організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти, який відповідатиме цілям і принципам Болонського процесу, зокрема, покликаний сприяти гнучкості, мобільності і поліпшенню якості вищої

освіти відповідно до стандартів, ухвалених в Європейському освітньому просторі.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. У процесі дослідження здійснено аналіз наукових праць західних та вітчизняних науковців, приділяючи увагу джерелам на тему використання бізнес-симуляцій у навчальному процесі, зокрема: D. Keyek-Franssen, W. Brown, S. Macklin [4], R. Schmuck [5], Stefan-Alexandru Catana, Sorin-George Toma [6], Г. Кравчук, Т. Шевчук [13], П. Банщиков [8], Д. Антонюк [7] та ін. Результати аналізу свідчать, що сучасні навчальні бізнес-симулятори мають різноманітні функціональні можливості, але часто залишаються складником методичного забезпечення певних економічних дисциплін та маркетингу і не враховують потреби більшості професій. Для покращення цієї ситуації важливо адаптувати бізнес-симуляції до потреб різних професій і перетворити їх на ключовий елемент організаційного забезпечення закладу вищої освіти в цілому. Така симуляція повинна відображати реальний освітній простір, враховувати тенденції його розвитку і сприяти більш повному та різносторонньому навчанню майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. В епоху глобалізації компанії та спеціалісти по всьому світу конкурують у все більш турбулентному середовищі. Використання симуляційного програмного забезпечення є інноваційним способом покращення освіти та вирішення проблеми працевлаштування випускників ЗВО. У літературі бізнес-симуляції описуються як «програмне забезпечення, що імітує підприємство, де групи учасників повинні приймати рішення в командній роботі» [5]. Найбільшого поширення бізнес-симуляції набули у навчальних закладах Європи та США, на відміну від України, де таких ігор розроблено замало.

Серед найпопулярніших симуляцій за кордоном можна виділити Baton Simulations – гра ERPsim (бізнес-навчання), FAST (симуляція фондових торгів), Capsim Business Simulation (створення успішного підприємства), MarkStrat (стратегічна маркетингова бізнес-симуляція) та багато інших. Окрім цього, проводяться різноманітні чемпіонати щодо бізнес-симуляторів – Global Management Game, Global Management Challenge, Simformer Business Cup тощо.

Baton ERPsim гра представляє собою бізнес-симуляцію, яка ефективно використовується на встановленій системі SAP. Особливість цієї гри полягає в тому, що, на відміну від інших поетапних імітацій, які застосовуються у бізнес-навчанні, ERPsim дозволяє учасникам працювати у системі швидше, ніж в реальному часі. Це дає можливість приймати швидкі та зважені рішення, пов'язані з продажами, ціноутворенням, компонентами продуктів, маркетинговими інвестиціями, управлінням грошовими потоками, виробництвом тощо. Використання звітів і угод, які зберігаються у системі SAP, є ключовим аспектом цих симуляцій [13].

FAST (Financial Analysis and Security Trading) – бізнес-симуляція фондового ринку від бізнес-школи Carnegie Mellon University (Піттсбург, США), яка здійснює електронне моделювання торгів, що базується на міжнародних стандартах та правилах. Після успішного завершення цієї програми учасникам видаються: сертифікат про підвищення кваліфікації від Академії Народного Господарства і міжнародний сертифікат від Університету Карнегі Меллон (США) [10].

Бізнес-симуляція Capsim пропонує здобувачам реалістичне розуміння того, як це – керувати компанією, що передбачає безпосереднє виконання основних функцій менеджменту, таких як планування, організація, мотивування, контроль та регулювання. Симуляція була розроблена для імітації реального підприємства у бізнес-середовищі, де здобувачі мають розробити стратегію, місію, цілі організації та реалізувати власне бачення успішного керівництва, щоб стати конкурентоспроможними на ринку. Симуляційна гра Capsim спрямована на формування у слухачів таких навичок: стратегічне лідерство, ділова хватка, фінансова грамотність, командна робота та спілкування мовою бізнесу. Цю симуляцію було інтегровано у деякі дисципліни, включаючи стратегічний менеджмент, розробку стратегічного планування та стратегічний фінансовий менеджмент [3].

Markstrat – один з найбільш використовуваних симуляторів стратегічного маркетингу для здобувачів, який був заснований професором Жан-Клодом Ларреше і розроблявся з 1974 по 1977 рік. Це програмне забезпечення, яке можна використовувати як в академічній, так і в управлінській освіті, а також для різноманітних курсів, таких як маркетингове моделювання, стратегічний маркетинг, планування та управління продуктами, управління брендами та реклама. Ця гра широко відома, в неї грають у понад 500 навчальних закладах, у тому числі у 8 з 10 найкращих міжнародних бізнес-шкіл і 25 з 30 найкращих у США. Для вирішення різних галузевих проблем гравці Markstrat повинні враховувати економічні змінні. Цю симуляцію можна налаштувати так, щоб враховувати наявні та нові ринки, характеристики продукції, сегменти клієнтів та канали дистрибуції [6].

Вперше в Україні використання бізнес-симуляцій як методу навчання було зафіксовано в 1995 році, коли українська бізнес-школа «Міжнародний інститут менеджменту» впровадила навчальні бізнес-симуляції: Markstrat – стратегічна

маркетингова бізнес-симуляція; FAST (Financial Analysis and Security Trading) – торгівля цінними паперами і фінансовий аналіз; Global Management Game – імітація діяльності підприємства в міжнародному конкурентному середовищі. Протягом певного часу в Україні використовували бізнес-симуляції західного та російського виробництва, проте у 2011 році Компанія інтелектуальних технологій (КІНТ) анонсувала початок роботи мережевого навчального бізнес-симулятора ViAL+ як першої вітчизняної навчальної симуляції діяльності компанії в реальному середовищі [13].

Бізнес-симуляція ViAL+ – комп'ютерна програма, масштабна інтерактивна симуляційна система, яка спеціально створена для отримання здобувачами економічних спеціальностей закладів вищої освіти України професійних компетентностей та навичок [11].

Симуляцію ViAL+ розробили професійні економісти-викладачі й науковці НАН к.е.н., проф. Петро Банщиков, Олександр Грищенко, к.е.н. Віталій Паздрій. Учасник водночас виступає в ролі топменеджера підприємства й організатора діяльності його структурних підрозділів: виробництва, управління персоналом, маркетингу і збуту, фінансів, бухгалтерії, аналітики. Симуляція призначена для набуття учасниками практичних навичок та компетенцій з управління економічними процесами на підприємстві, що базується на вітчизняному ринку молочної продукції [12].

Шляхом активного впливу на конкурентний ринок учасник симуляції досягає визначених цілей керівництва, отримує прибуток та розвиває бізнес. Управління компанією у ViAL+ поділяється на періоди її діяльності на ринку та включає організацію його шести підрозділів. У відділі виробництва учасник повинен раціонально використовувати обладнання та сировину, самостійно здійснювати закупівлю та модернізацію обладнання, розробляти виробничу програму тощо. Відділ маркетингу і збуту надає можливість вивчити ринок (*рис. 1*), проаналізувати конкурентів та забезпечити попит на продукцію за допомогою різних маркетингових стратегій.

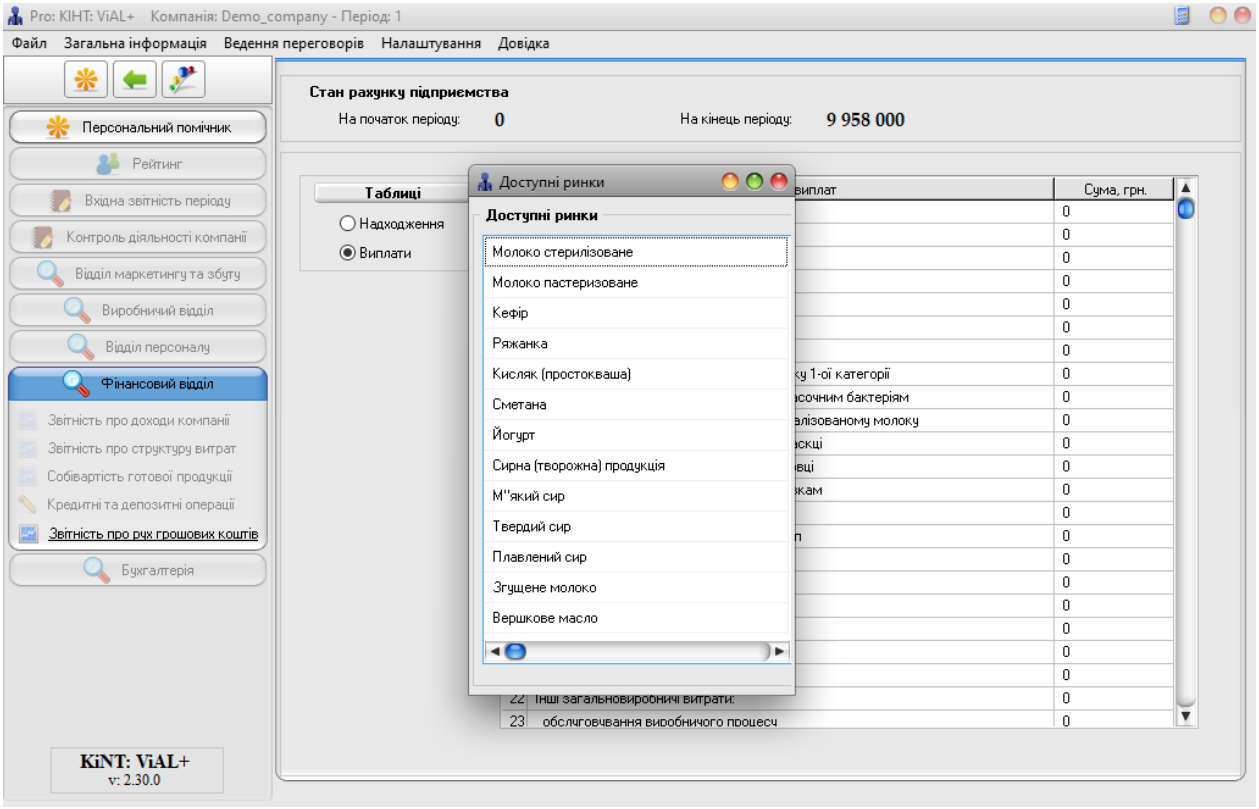

Рис. 1. ***Зовнішній вигляд програми ViAL+*** *[16]*

Інструменти симуляції ViAL+ дозволяють управляти кількістю та продуктивністю персоналу, варіювати штатом працівників і аналізувати наслідки цих змін. Фінансовий відділ вирішує завдання управління доходами та витратами компанії, а також пропонує можливості для фінансових операцій, таких як кредити і депозити. Бухгалтерія містить бухгалтерську аналітику, що охоплює журнал господарських операцій, проводки за рахунком, оборотно-сальдову відомість та звітність про фінансові результати. Аналітичний відділ забезпечує оперативний контроль за виробничою діяльністю, маркетингом і фінансовим станом протягом робочого періоду [16].

Навчально-науковий центр бізнес-симуляції (ННЦБС) КНТЕУ розробив практичний курс «Бізнес-симуляція» для здобувачів 4 курсу за такими галузями знань: 05 Соціальні та поведінкові науки, 07 Управління та адміністрування, 12 Інформаційні технології та 29 Міжнародні відносини. Метою цього курсу є формування у слухачів професійних компетентностей щодо організації та управління бізнесом у сфері ритейлу на засадах інтерактивної моделі віртуального підприємства, яка за своїми внутрішніми умовами максимально наближена до реального підприємства торгівлі. Об'єктом проведення занять є імітоване підприємство, ТОВ "Гермес", яке функціонує в режимі реального часу. Його інформаційна база постійно оновлюється та змінюється під час поточної господарської діяльності. Підтримка та розвиток інформаційної бази цього віртуального підприємства забезпечуються зусиллями адміністраторів баз даних, викладачів-тьюторів та самих здобувачів. Останні розробляють плани діяльності підприємства і готують відповідне інформаційне забезпечення для окремих бізнес-процесів та бізнес-операцій. Віртуальна організація складається з таких департаментів: маркетингу, розвитку бізнесу, закупівлі, асортименту та якості, планування, фінансового контролінгу, персоналу, реклами та PR, зовнішньоекономічної діяльності, логістики, бухгалтерії, аудиту та IT [16].

Бізнес-симуляція під назвою «Битва Титанів» дозволяє у безризиковому середовищі відтворювати різноманітні бізнес-сценарії та проводити тренінги для здобувачів і спеціалістів. "Битва Титанів" є симуляцією економічної битви, де учасники змагаються за обмежені ресурси. Володіння цими ресурсами надає перевагу над тими, хто їх не має. Постійно відбувається боротьба за розподіл цих ресурсів, і переможці, які досягають успіху чесними засобами, використовуючи свої знання, отримують визнання у грі як справжні бізнес-титани. Протягом ігрових сесій учасники приймають управлінські рішення щодо різних аспектів, таких як придбання та продаж обладнання, ремонт обладнання, закупівля сировини, виробництво продукції, пакування, транспортування і продаж на ринках. Також вони керують перевезенням та продажом готової продукції на вітчизняному і міжнародних ринках, рекламними заходами, кредитами і депозитними операціями, виплатою дивідендів та іншими аспектами бізнесу. Програма «Битва Титанів» постійно удосконалювалася, і на цей час має кілька версій, таких як «Битва Олімпійців» (версія для турнірів), "Битва Титанів з Олімпійцями" (розширена версія), "Магія Фінансів" (персоніфікована версія, яка створена для розвитку навичок роботи з перспективною діагностикою) і «Титани Міжнародного Бізнесу» (збутова діяльність на іноземних ринках), які успішно впроваджуються в університетському навчальному процесі на різних рівнях освіти [14].

Більшість сучасних бізнес-симуляторів мають різноманітні завдання, що робить процес навчання більш різнобічним. Проте розробники цих ігор і дослідники найбільшу увагу акцентують на методичному забезпеченні певних дисциплін за економічними напрямами навчання, зокрема спеціальностей: бухгалтерській облік і аудит, економічна теорія, фінанси і кредит, економіка підприємства, менеджмент тощо [13]; покращенні знань з маркетингу [6]. При цьому майже не враховуються потреби багатьох інших майбутніх фахівців, таких як: документознавці, IT-спеціалісти, юристи, мовознавці, дизайнери тощо. Існує потреба зробити бізнес-симуляції більш корисними для цих професій також, оскільки послуги зазначених вище фахівців користуються великим попитом на ринку, а метою створення симуляційних ігор є саме відображення сучасного ринкового простору і повторення тенденцій його розвитку. Щоб запобігти втраті реалізму та актуальності у цих іграх, необхідно враховувати усі зміни у бізнес-середовищі, яке на теперішній час піддається постійним трансформаціям.

Щодо труднощів використання цього методу навчання за кордоном, варто відзначити великі трудовитрати викладача на підготовку таких занять. У США, де бізнес-моделювання є популярним, для проведення семінарів на основі бізнес-симуляцій допускаються тільки викладачі зі ступенем доктора наук. В результаті, інформативність, наочність та швидкість обробки результатів ігрових сесій дозволяють підтримувати високий рівень зацікавленості учасників протягом всього періоду роботи у програмі. Проте існує ризик захоплення процесом гри, коли для учасників головним стає не вирішення навчальних завдань, а перемога [13].

Інші недопрацювання у сфері бізнес-симуляцій:

1. Бізнес-симуляції зазвичай слугують лише у ролі доповнення до навчальних занять, а не як перший досвід роботи;

2. У симуляціях здебільшого існує обмежений вибір серед віртуальних підприємств, які можна створити;

3. Деякі симуляційні ігри можуть бути занадто ідеалізованими і не враховувати усі ризики сьогодення (війна, COVID-19, інфляція тощо);

4. Низька обізнаність серед молоді про цей метод навчання, який міг би дати можливість отримати перший досвід роботи;

5. Спрощення або ігнорування деяких складних аспектів бізнесу;

6. Короткий період навчання у бізнес-симуляції, тоді як було би краще розширити його на усі 4–5 курсів з поступовим ускладненням завдань;

7. Вітчизняні розробники симуляцій не використовують можливості штучного інтелекту, що могло би полегшити роботу зі створенням реалістичних та індивідуальних бізнес-сценаріїв, а також обробку результатів проходження гри з формуванням статистики та рейтингу. ШІ може аналізувати вчинки та рішення кожного учасника і надавати індивідуальні рекомендації. Також його можна використовувати для створення високоінтелектуальних віртуальних опонентів або конкурентів у симуляціях. Інтеграція штучного інтелекту в бізнес-симуляції значно полегшить роботу викладачів, адміністраторів гри та здобувачів.

Усі перелічені вище аспекти можуть стати перспективами для майбутнього розвитку у сфері навчального бізнес-моделювання у закладах вищої освіти, що дасть можливість підтримувати вітчизняну економіку зараз і сприятиме її зростанню у повоєнний час.

Пропонуємо розглядати бізнес-симуляційну гру як ефективний інструмент для досягнення цілей та втілення принципів Болонського процесу. Болонська модель визначає стратегічні цілі та принципи, що спрямовані на поліпшення вищої освіти та формування єдиного європейського освітнього простору, які ставлять загальні орієнтири для розвитку вищої освіти в Європі. Одним з основних принципів Болонської моделі є створення умов для закладів вищої освіти щодо впровадження у навчальний процес сучасних педагогічних підходів та технологій з метою заохочення використання гнучких форм навчання, таких як гібридні та онлайн-курси, а також забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти (*рис. 2*).

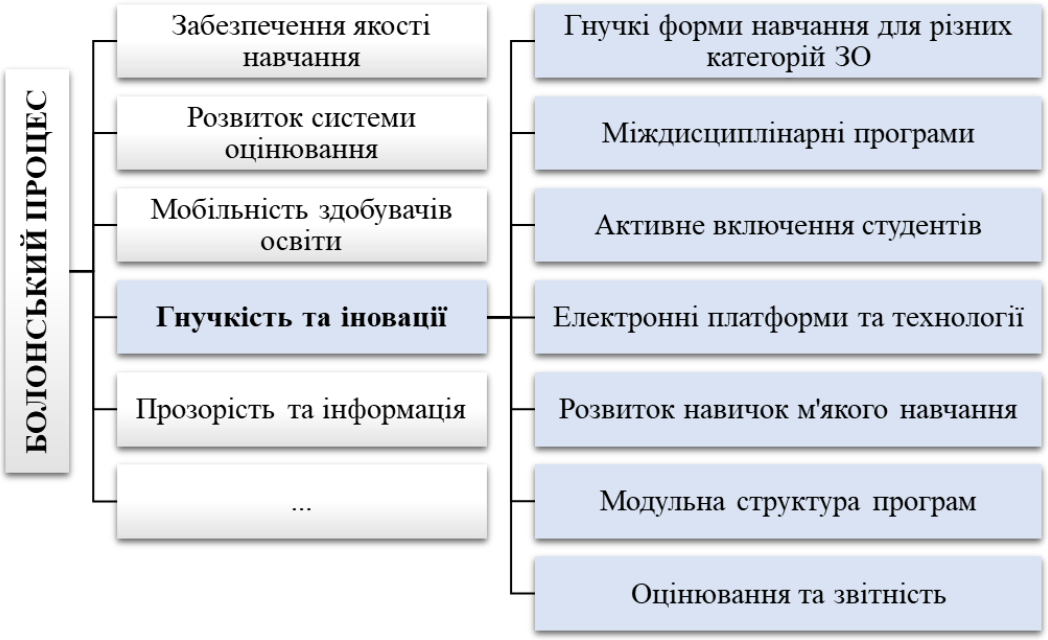

Рис. 2. ***Деякі завдання реалізації гнучкості та інновацій у Болонському процесі***

Гнучкість в освіті вбачає різноманіття форматів навчання, що відповідатимуть різним потребам здобувачів освіти, а також в спеціальних освітніх програмах, де здобувач отримує можливість обирати предмети для формування індивідуальної траєкторії, що найкращим чином відповідатиме особистим інтересам та цілям. Для цього освітня програма має складатись з логічних погоджених освітньо-навчальних блоків – модулів, які здобувач як основний стейкголдер може замовляти у власному «освітньому меню» залежно від своїх інтересів та кар'єрних цілей. Для розвитку комплексного мислення та підготовки здобувачів освіти до роботи в різноманітних сферах діяльності, принципи Болонського процесу вимагають забезпечити впровадження міждисциплінарних програм. Рівень задоволеності від реалізації освітньої програми та перелік наданих освітніх послуг у конкретному університеті може визначити лише сам здобувач. Тому він повинен мати можливість брати участь у процесі прийняття рішень, управлінні, а також у формуванні стратегій університету, де навчається. Електронні платформи та технології для підтримки навчання та комунікації стають ключем до впровадження інновацій. Відеолекції, онлайн-ресурси, електронні платформи для обговорення та співпраці стають невід’ємним складником методичного і організаційного забезпечення навчального процесу.

Інновації можуть стосуватися не тільки

використання сучасних електронних технологій в навчальному процесі, а також розробки нових методів оцінювання, створення спеціалізованих програм та курсів, які відповідають вимогам ринку праці. Інновації можуть також стосуватися впровадження міждисциплінарних підходів, проєктно-орієнтованих методик та збагачення навчального процесу через практичний досвід та стажування. Отже, принципи гнучкості та інновацій в освітньому процесі стали важливим елементом адаптації до перманентних змін у світі. Їх реалізація вимагає не лише впровадження нових технологій, але й переосмислення підходів до навчання та управління навчальними програмами. На нашу думку, ефективна реалізація принципів Болонської декларації вимагає впровадження комплексної електронної бізнес-симуляції підтримки освітньої діяльності закладів вищої освіти, яка стане не лише інструментом для взаємодії вищих навчальних закладів зі здобувачами освіти, але й ключовим елементом вдосконалення освітнього процесу взагалі. Ця симуляція, або застосунок, повинна містити широкий спектр компонентів, здатних адаптуватися до конкретних вимог і потреб стейкголдерів, зокрема здобувачів освіти, викладачів, та представників зовнішнього середовища вищого навчального закладу (*табл. 1*).

Таблиця 1

Компоненти електронної платформи для реалізації принципів Болонської декларації

Компоненти	Зміст компонентів	Реалізація завдань Болонського процесу
Профіль здобувача освіти	Інформація про інтереси, академічний прогрес, набуті компетентності, підтверджені навички, рейтингові показники. Елементи гейміфікації.	Розвиток системи оцінювання. Її наближення до реальних потреб ринку праці. Мотивація та активне залучення здобувачів до навчання.
Електронний архів систематизованих посилань	Посилання на електронні платформи, сховища електронних матеріалів і бібліотек, курси, платформи онлайн-навчання.	Надання ЗО можливості обирати спосіб набуття знань. Формування гнучких форм навчання для різних категорій ЗО з використанням електронних платформ і технології. Підвищення доступності освіти, зокрема для тих, хто знаходиться в інших місцях або має обмежений доступ до університетських кампусів.
Індивідуальна траєкторія	Модулі за вибором: пропозиції сертифікатних освітніх програм, MINOR, дисциплін за вибором.	Реалізація принципу модульності і міждисциплінарності ОП. Надання можливості формування індивідуальної траєкторії.
Управління університетом	Опитування, віртуальні форуми, голосування за важливі питання та участь у робочих групах.	Залучення ЗО до управління та прийняття рішень. Розвиток навичок м'якого навчання, таких як критичне мислення, комунікація, співпраця та розв'язання проблем.
Тайм-менеджмент	Інтегрований календар, який поєднує графік навчального процесу, дедлайни захисту навчальних завдань та інші університетські заходи.	Організація навчального процесу ЗО. Онлайн-моніторинг академічного прогресу.
Мобільність здобувачів освіти	Модуль для подачі заявок на участь у програмах обміну. Система відстеження статусу заявок та сповіщення про їхні зміни. Допомога в оформленні документації.	Стимулювання індивідуального розвитку ЗО. Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Розвиток міжнародного співробітництва.
Система сповіщень і спілкування	Інтегрований чат або система обміну повідомленнями для спілкування між ЗО, викладачами та координаторами програм обміну.	Розвиток навичок м'якого навчання. Формування зворотного зв'язку. Отримання інформації та відгуків від ЗО та викладачів з метою постійного поліпшення системи освіти.

Охоплюючи різноманітні аспекти, змістовна складова цього застосунку повинна бути спеціально адаптованою до різних спеціальностей та вимог, що дозволяє забезпечити індивідуальний та високоякісний підхід до кожного здобувача освіти. Такий застосунок стає не лише засобом спрощення процесів, але й кроком у напрямку інноваційного та гнучкого навчання, відповідаючи вимогам і принципам Болонської декларації. Застосунок може стати важливим інструментом у подоланні викликів, що виникли внаслідок пандемії COVID-19 і російської агресії в Україні. По-перше, він забезпечить стабільний доступ до навчання, дозволяючи здобувачам отримувати якісну освіту в будь-який час та в будь-якому місці. Можливість вивчати матеріали, взаємодіяти з викладачами та спілкуватися з одногрупниками через електронні сервіси, а також уникнути перерв у навчанні у важкі періоди, забезпечуючи стабільність та безперервність освітнього процесу. По-друге, застосунок може стати ефективним інструментом для мобільності та взаємодії між університетами, студентами та викладачами під час кризових ситуацій. Він сприятиме виявленню та швидкій реакції на потреби і вимоги глобальної освітньої спільноти, дозволяючи виробляти інноваційні підходи до навчання та адаптувати їх до перманентного середовища. Він стане важливим ресурсом для активної комунікації, спільної роботи та вирішення завдань у ситуаціях, коли звичайні методи навчання та взаємодії можуть бути ускладнені зовнішніми обставинами.

Додатково, для зближення освітніх програм із реальними потребами ринку праці, пропонується інноваційний підхід до формування індивідуальної освітньої траєкторії. Цей підхід базується на взаємодії між закладами вищої освіти та підприємствами, орієнтованими на зменшення витрат на пошук, підготовку і адаптацію фахівця у робочий бізнес-процес. Замість традиційного підходу, де навчальні програми розробляються лише з точки зору академічних вимог, інноваційний метод дозволяє промисловим підприємствам вносити конкретні пропозиції щодо змісту і формату навчання. Підприємства як головний фактор впливу на освітній процес у сучасному освітньому середовищі [17] подають заявку на підготовку фахівців з конкретними знаннями та навичками, необхідними для вирішення конкретних завдань у власних галузях діяльності (*рис. 3*).

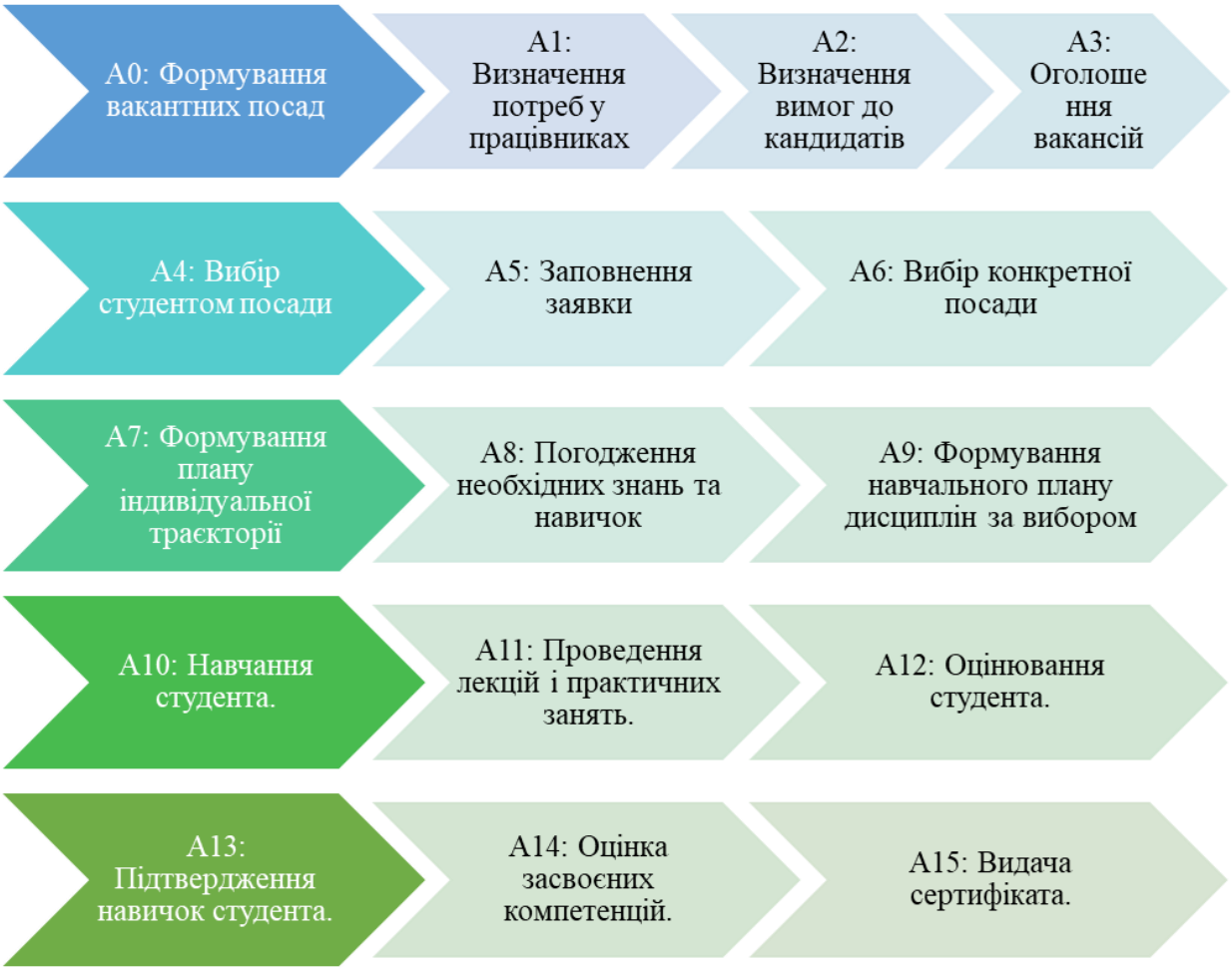

Рис. 3. ***Підхід до формування індивідуальної освітньої траєкторії***

Тобто фактично підприємства формують вакансію для майбутнього молодого фахівця з визначеними місцем роботи і умовами праці. Вакансія з'являється у застосунку здобувача освіти в «Системі сповіщень і спілкування». Здобувач переглядає перелік необхідних для зайняття вакантної посади освітніх компонентів (знань, навичок, дисциплін, кредитів), які після вподобання вакантної пропозиції додаються до його індивідуальної траєкторії. Відповідна інформація про розклад проведення занять відображається в графіку навчального процесу. По закінченню навчання, представник підприємства підтверджує здобуті навички кандидата і здобувач освіти отримує сертифікат на право зайняти робоче місце на цьому підприємстві. Отже, у такий спосіб вирішується проблема пошуку першого робочого місця ще в процесі навчання.

Наукова новизна виконаної роботи полягає у розробці концепції провадження активного взаємозв'язку між закладами вищої освіти та підприємствами в процесі навчання здобувачів освіти з використанням інформаційних технологій.

Висновки. У процесі дослідження було виявлено важливість перетворення навчальних бізнес-симуляцій з простого елемента методичного забезпечення навчального процесу в ключовий інструмент організаційного забезпечення закладів вищої освіти. Такі симуляції відображатимуть реальний освітній простір, враховуватимуть тенденції його розвитку і сприятимуть більш повному та різносторонньому навчанню майбутніх фахівців. Враховуючи ці аспекти, подальші дослідження та розвиток бізнес-симуляцій у навчальних програмах можуть значно покращити якість підготовки здобувачів освіти до професійної діяльності.

Впровадження бізнес-симуляцій як ключового елемента організаційного забезпечення ЗВО дозволить збільшити акцент на інтерактивному та самостійному навчанні, що відповідає індивідуалізації освіти та стимулює студентську активність. Це відповідає гнучкості та мобільності – важливим принципам Болонського процесу. Загалом, використання бізнес-симуляцій у навчанні може сприяти більш ефективному впровадженню принципів Болонського процесу, сприяючи якісній підготовці здобувачів освіти та їх готовності до викликів сучасного ринку праці.

Запропонований у роботі інноваційний підхід до формування індивідуальної освітньої траєкторії на основі пропозицій стейкголдерів надає здобувачам освіти можливість отримати практичні навички, які відповідають реальним потребам робочого середовища і одночасно забезпечує підприємствам доступ до висококваліфікованих фахівців, які вже мають досвід у сфері їхньої діяльності. Такий взаємозв'язок між освітою та підприємствами сприяє узгодженню освітніх програм із сучасними вимогами ринку праці, а також ефективної інтеграції випускників у професійне середовище.

Список використаних джерел

1. European Higher Education Area and Bologna Process. European Higher Education Area and Bologna Process. URL: https://www.ehea.info/page-ministerial-conference-bologna-1999 (дата звернення: 12.09.2023).

2. Focus on: the European Higher Education Area after two decades of the Bologna Process - a brief look back. Welcome to Eurydice. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/focus-european-higher-education-area-after-two-decades-bologna-process-brief-look-back (дата звернення: 12.09.2023).

3. Hussin, N. CAPSIM Business Simulation Experiential Learning in AHIBS MBA Program–A Survey. *International Journal of Innovation and Business Strategy* (IJIBS). 2022. № 16 (1).

4. Keyek-Franssen D., Brown W., Macklin S. Learning by Doing:A Comprehensive Guide to Simulations, Computer Games, and Pedagogyin E-Learning and Other Educational Experiences. San Francisco : Wileyand Sons, 2005. 400 p.

5. Schmuck R. Teaching Strategic Management by BusinessSimulation Games. *Studies from Education and Society*. 2016. P. 90–97. URL: http://www.irisro.org/edusoc2016nov/25SchmuckRoland.pdf (дата звернення: 11.09.2023).

6. Stefan-Alexandru Catana, Sorin-George Toma, Basics of Marketing Simulations – Markstrat Simulator. *Management Strategies Journal, Constantin Brancoveanu University,* 2022. Vol. 56(2). P. 224–229.

7. Антонюк Д. С. Зарубіжний досвід використання програмно-імітаційних комплексів економічного спрямування в освіті. *Information Technologies in Education.* 2016. № 2 (27). С. 140–153.

8. Банщиков П. Г. Використання бізнес-симуляцій для формування стратегії компаній у цінових війнах. *Science and Education a NewDimension. Humanities and Social Sciences. Economics.* 2020. VIII(43), I. 243. С. 11–14.

9. Бізнес-симулятор ViAL+ і його можливості. URL: https://kint.com.ua/ua/biznes-trenazher-vial (дата звернення: 11.09.2023).

10. Бізнес-симуляція. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бізнес-симуляція (дата звернення: 11.09.2023).

11. Знайомимося із можливостями бізнес-симуляторів в умовах дистанційної освіти: завтра відбудеться презентація системи ViAL+. URL: https://ffepo.uhsp.edu.ua/2022/06/07/znajomymosya-iz-mozhlyvostyamy-biznes-symulyatoriv-v-umovah-dystanczijnoyi-osvity-zavtra-vidbudetsya-prezentacziya-systemy-vial/ (дата звернення: 11.09.2023).

12. Коротка інформація про першу українську бізнес-симуляцію ViAL+. URL: http://surl.li/ncbfj (дата звернення: 11.09.2023).

13. Кравчук Г. Т., Шевчук Т. В. Симуляція як інтерактивний метод навчання майбутніх фахівців-економістів. *Фізико-математична освіта.* 2019. Вип. 2 (20). С. 59–65.

14. Лозовик Ю. М. Формування навчальної платформи управління віртуальним підприємством у безризиковому середовищі. *Стратегія підприємства: зміни парадигми управління та інноваційні рішення для бізнесу :* колективна монографія. Київ : КНЕУ. 2015. С. 380–391.

15. Міністерство освіти і науки України: Пріоритетами Болонського процесу до 2030 року мають стати збалансована академічна мобільність та посилена роль вищої освіти у досягненні Цілей сталого розвитку, – Єгор Стадний / Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/prioritetami-bolonskogo-procesu-do-2030-roku-mayut-stati-zbalansovana-akademichna-mobilnist-ta-posilena-rol-vishoyi-osviti-u-dosyagnenni-cilej-stalogo-rozvitku-yegor-stadnij (дата звернення: 11.09.2023).

16. Практичний курс «Бізнес-симуляція». URL: http://bsc.knute.edu.ua/praktychnyj-kurs-biznes-symulya cziya/ (дата звернення: 11.09.2023).

17. Прігунов О. В. Концептуальна схема системи управління якістю освітнього процесу ЗВО. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2020. № 1 (278). С. 241–244.

References

1. European Higher Education Area and Bologna Process. European Higher Education Area and Bologna Process. Retrieved from: https://www.ehea.info/page-ministerial-conference-bologna-1999 [in English].

2. Focus on: the European Higher Education Area after two decades of the Bologna Process – a brief look back. Welcome to Eurydice. Retrieved from: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/focus-european-higher-education-area-after-two-decades-bologna-process-brief-look-back [in English].

3. Hussin, N. (2022). CAPSIM Business Simulation Experiential Learning in AHIBS MBA Program–A Survey. International Journal of Innovation and Business Strategy (IJIBS), 16(1) [in English].

4. Keyek-Franssen, D., Brown, W., Macklin, S. (2005). Learning by Doing:A Comprehensive Guide to Simulations, Computer Games, and Pedagogyin E-Learning and Other Educational Experiences. San Francisco : Wileyand Sons, 400 [in English].

5. Schmuck, R. (2016). Teaching Strategic Management by BusinessSimulation Games. Studies from Education and Society, 90–97. Retrieved from: http://www.irisro.org/edusoc2016nov/25SchmuckRoland.pdf [in English].

6. Stefan-Alexandru, Catana, Sorin-George, Toma. (2022). "Basics Of Marketing Simulations – Markstrat Simulator.". Management Strategies Journal, Constantin Brancoveanu University, 56 (2), 224–229 [in English].

7. Antoniuk, D. S. (2016). Foreign Experience in the Use of Software Simulation Complexes in Education. Information Technologies in Education, 2 (27), 140–153 [in Ukrainian].

8. Banshchikov, P. G. (2020). Using Business Simulations for Forming Companies' Strategies in Price Wars. Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. Economics, VIII(43), I. 243, 11–14 [in Ukrainian].

9. Business Simulator ViAL+ and Its Possibilities. Retrieved from: https://kint.com.ua/ua/biznes-trenazher-vial [in Ukrainian].

10. Business Simulation. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бізнес-симуляція [in Ukrainian].

11. Exploring the Possibilities of Business Simulators in Distance Education: Tomorrow Will See the Presentation of the ViAL+ System. Retrieved from: https://ffepo.uhsp.edu.ua/2022/06/07/znajomymosya-iz-mozhlyvostyamy-biznes-symulyatoriv-v-umovah-dystanczijnoyi-osvity-zavtra-vidbudetsya-prezentacziya-systemy-vial/ [in Ukrainian].

12. Brief Information about the First Ukrainian Business Simulation ViAL+. Retrieved from: http://surl.li/ncbfj [in Ukrainian].

13. Kravchuk, H. T., Shevchuk, T. V. (2019). Simulation as an Interactive Teaching Method for Future Economists. Physics and Mathematics Education, 2 (20), 59–65 [in Ukrainian].

14. Lozovik, Yu. M. (2015). Formation of an Educational Platform for Managing a Virtual Enterprise in a Risk-Free Environment. Enterprise Strategy: Changing Management Paradigms and Innovative Solutions for Business: Collective Monograph. Kyiv, 380–391 [in Ukrainian].

15. Ministry of Education and Science of Ukraine: The Priorities of the Bologna Process until 2030 should include balanced academic mobility and an enhanced role of higher education in achieving Sustainable Development Goals, - Yegor Stadnyi. Main / Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: https://mon.gov.ua/ua/news/prioritetami-bolonskogo-procesu-do-2030-roku-mayut-stati-zbalansovana-akademichna-mobilnist-ta-posilena-rol-vishoyi-osviti-u-dosyagnenni-cilej-stalogo-rozvitku-yegor-stadnij [in Ukrainian].

16. Practical Course "Business Simulation." Retrieved from: http://bsc.knute.edu.ua/praktychnyj-kurs-biznes-symulyacziya/ [in Ukrainian].

17. Prihunov O. V. (2020). Conceptual Scheme of the Quality Management System of the Educational Process in Higher Education Institutions. Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences, 1(278), 241–244 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.10.2023
Отримано після доопрацювання 14.11.2023
Прийнято до друку 20.11.2023

УДК 023.5:005.336.2]:[005.591:004]
DOI 10.32461/2409-9805.4.2023.294101

Цитування:
Хрущ С. С. Компетентності бібліотечного фахівця як чинник формування інноваційного медіапростору. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2023. № 4. С. 156–164.

Khrushch S. (2023). Competences of a Library Specialist as a Factor in the Formation of Innovative Media Space. Library Science. Record Studies. Informology, 4, 156–164 [in Ukrainian].

Хрущ Світлана Сергіївна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри комп'ютерних наук
Київського національного університету
культури і мистецтв
https://orcid.org/0000-0001-9349-7762
svektor.ua@gmail.com

КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕДІАПРОСТОРУ

Метою роботи *є системний аналіз, обґрунтування та визначення ключових компетентностей бібліотечного фахівця, необхідних для успішного впровадження інновацій у медіапростір сучасних бібліотек та вдосконалення якості обслуговування користувачів.* ***Методологія роботи****. Здійснено систематичний огляд літератури, де проаналізовано наукові публікації та дослідження, що стосуються компетентностей бібліотечних фахівців та їхнього впливу на формування інноваційного медіапростору. Використано емпіричний підхід, який включає в себе анкетування бібліотечних фахівців для збору конкретних даних щодо їхніх компетентностей та досвіду впровадження інновацій у медіапростір бібліотеки.* ***Наукова новизна.*** *Дослідження зосереджено на інтегрованому аналізі ключових компетентностей бібліотечного фахівця та розробці рекомендацій для підвищення ефективності бібліотечних практик, враховуючи сучасні вимоги до бібліотечної справи та стрімкі зміни в інформаційному середовищі. В статті розкривається новаторський підхід до розглядання компетентностей як динамічного інструменту, спрямованого на активне впровадження інновацій у медіапростір бібліотек, забезпечуючи їхню адаптацію до викликів цифрової епохи.* ***Висновки.*** *Виділено ключові компетентності, необхідні для бібліотечного фахівця в епоху цифрових трансформацій, такі як інформаційна грамотність, навички цифрового медіа та професійна комунікація. Оволодіння сучасними технологіями, зокрема інтерактивними та мультимедійними, дозволяє бібліотекарю надавати користувачам інноваційні послуги та забезпечувати їх інформаційні потреби. Запропоновано системний підхід до розвитку компетентностей, включаючи навчання, тренінги та постійне професійне вдосконалення для забезпечення актуальності навичок. Підкреслено, що розвиток компетентностей бібліотечного персоналу сприяє покращенню якості обслуговування користувачів та створює фундамент для інновацій у медіапросторі. Сформульовано рекомендації для переліку професійних компетентностей, які можуть бути враховані в Професійному стандарті «Фахівець бібліотечно-інформаційної діяльності» в контексті розвитку інноваційного медіапростору бібліотек.*

Ключові слова: *професійна компетентність, цифрова грамотність, підвищення кваліфікації, бібліотечний фахівець, інноваційний медіапростір бібліотеки, цифровий бібліотекар.*

Khrushch Svitlana,
PhD in Social Communications,
Senior Lecturer, Department of Computer Science,
Deputy Dean of the Faculty of Distance Learning,
Kyiv National University of Culture and Arts

COMPETENCES OF A LIBRARY SPECIALIST AS A FACTOR IN THE FORMATION OF INNOVATIVE MEDIA SPACE

The purpose of the work *is a systematic analysis, substantiation, and determination of the key competencies of a library specialist, necessary for the successful implementation of innovations in the media space of modern libraries and improvement of the quality of user service.* ***The research methodology.*** *A systematic*

© *Хрущ С. С., 2023*

review of the literature was carried out, which analysed scientific publications and studies related to the competencies of library specialists and their influence on the formation of innovative media space. An empirical approach was used, which includes surveying library professionals to collect specific data on their competencies and experience in implementing innovations in the media space of the library. ***Scientific novelty.*** *The research is focused on the integrated analysis of the key competencies of the library specialist and the development of recommendations for improving the efficiency of library practices, taking into account the modern requirements for library work and rapid changes in the information environment. The article reveals an innovative approach to considering competencies as a dynamic tool aimed at actively introducing innovations into the media space of libraries, ensuring their adaptation to the challenges of the digital age.* ***Conclusions.*** *The key competencies required for a librarian in the age of digital transformation are highlighted, such as information literacy, digital media skills, and professional communication. Mastering modern technologies, in particular interactive and multimedia, allows a librarian to provide users with innovative services and meet their information needs. A systematic approach to competence development is proposed, including education, training and continuous professional development to ensure the relevance of skills. It is emphasised that the development of the competences of the library staff contributes to the improvement of the quality of user service and creates a foundation for innovations in the media space. Recommendations for the list of professional competencies that can be taken into account in the Professional Standard "Library and Information Specialist" in the context of the development of the innovative media space of libraries have been formulated.*

Keywords: *Professional competence, digital literacy, professional development, library specialist, innovative library media space, digital librarian.*

Актуальність теми дослідження. Сучасні бібліотеки переживають період цифрової трансформації, де важливою стає роль бібліотекарів у забезпеченні доступу до цифрових ресурсів та технологічних інновацій. Зростаючі очікування громади щодо новаторських послуг та сервісів бібліотек вимагають від фахівців нових компетентностей для ефективного впровадження інновацій. Користувачі сучасних бібліотек очікують доступу до цифрових ресурсів, інтерактивних сервісів та високотехнологічного обслуговування. Фахівці повинні адаптуватися до нових реалій інформаційного суспільства та активно впроваджувати цифрові технології для покращення роботи бібліотек. Медіапростір стає ключовим для залучення нового покоління читачів та активізації культурно-освітніх ініціатив, тому його розширення відбувається у контексті формування поліфункціонального, доступного та інноваційного середовища. Дослідження компетентностей бібліотечних фахівців у контексті формування інноваційного медіапростору стає стратегічно важливим завданням, щоб забезпечити відповідність бібліотек сучасним вимогам та досягти успішної інтеграції у цифрове суспільство.

Аналіз досліджень і публікацій. Від початку розвитку процесів цифровізації бібліотек компетентності бібліотечного фахівця стали надзвичайно важливим аспектом у сфері бібліотечної практики, наукових досліджень та освітньої діяльності. Зокрема, у статті А. Радванськи (Radwański Aleksander) відображаються важливі тенденції у розвитку бібліотечної сфери та порушуються питання професійної структури та компетентнісної готовності бібліотечних фахівців, яких автор називає «системними бібліотекарями» [6]. У статті автор піднімає питання офіційного визначення спеціальності та необхідності створення системи підготовки відповідних спеціалістів. До цієї самої теми звертається М. Ровінська (Rowińska Magdalena), наголошуючи, що автоматизована бібліотека не може нормально функціонувати без системного бібліотекаря, відповідального за безперебійну роботу системи, і технологічний розвиток бібліотеки залежить від ефективної співпраці ІТ-спеціаліста та бібліотекаря [7]. У статті М. Джанас (Janas Magdalena) [5] зазначено, що самоосвіта є ключовим процесом неперервної освіти бібліотечних працівників, звертається увага на готовність до неї як базову компетенцію сучасного працівника, подаються основні переваги самоосвіти та можливості, які Інтернет створює для бібліотекарів у цій сфері. На необхідність активного та безперервного процесу самоосвіти академічних бібліотекарів звертається увага у статті М. Блах (Błach Marzena) [1]. Дослідниця М. Шмейхель-Зажечна (Schmeichel-Zarzeczna Monika) розглядає знання та уміння бібліотечних фахівців у контексті швидкозмінюваної реальності і наголошує на трансдисциплінарності як компетенції майбутнього, на міжкультурності як здатності діяти та розуміти різні культурні середовища [8]. М. Дабрович (Dąbrowicz Małgorzata) у своїй статті розглядає результати періодичного оцінювання як підставу для перетворення колективу у єдину команду, мотивації працівників, заохочення до навчання, з максимальним використанням їх потенціалу та забезпечення їх подальшого професійного розвитку. Авторка статті наголошує, що оцінювання має бути використане як інструмент розвитку співробітників і бібліотеки в цілому [4]. Оцінювання працівників бібліотек

дослідниця А. Станьчак-Гонсевська (Stańczak-Gąsiewska Aneta) вважає одним з елементів управління людськими ресурсами, бачить доцільним його застосування насамперед для всебічної оцінки працівників з точки зору досягнення цілей, запланованих організацією [9]. М. Толмач пропонує використовувати тестування цифрової грамотності та Рамку цифрової компетентності для громадян України, що базується на європейських стандартах цифрової грамотності [20, 65]. Також дослідниця вважає доцільною розробку профільної рамки для бібліотечних фахівців. Наукове обговорення щодо професійної структури та компетентісної готовності бібліотечних фахівців стає дедалі більш актуальним, особливо в контексті зростаючої ролі цифрових технологій у бібліотечній справі, і свідчить про важливість розширення професійного спектру та глибокої готовності до викликів, що виникають перед бібліотечними фахівцями у сучасному інформаційному суспільстві.

Метою роботи є системний аналіз, обґрунтування та визначення ключових компетентностей бібліотечного фахівця, необхідних для успішного впровадження інновацій у медіапростір сучасних бібліотек та вдосконалення якості обслуговування користувачів.

Виклад основного матеріалу. Компетентності бібліотекаря сьогодні визначаються не тільки традиційними бібліотечними навичками, але й новими вимогами сучасного інформаційного суспільства, і потребують системного підходу до їх формування. Особливо важливим є розвиток цифрових компетентностей. У інноваційному медіапросторі бібліотеки, де технології змінюють та розширюють можливості обслуговування користувачів, бібліотекарі повинні мати розуміння сучасних інформаційних технологій, а також вміння ефективно їх використовувати для забезпечення доступу до ресурсів та послуг. За визначенням, наведеним у Європейській довідковій рамці ключових компетентностей, для навчання впродовж життя, цифрова компетентність передбачає впевнене, критичне та відповідальне використання та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи, участі у суспільному житті. Вона охоплює інформаційну грамотність, здатність спілкування та співпрацю, медіаграмотність, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя та компетенції, пов'язані з кібербезпекою), інтелектуальну власність, що стосується вирішення проблем та критичного мислення [3].

Для окреслення професійних цифрових компетентностей бібліотечного фахівця доцільно скористатись Рамкою цифрових компетентностей педагогічних й науково-педагогічних працівників на порталі «Дія. Цифрова освіта» [15]. З поміж переліку дескрипторів компонентів цифрової компетентності наведемо ті, що суттєво відображають необхідні компетентності для професійної діяльності у бібліотечній справі:

***1. Цифрова грамотність**:*

- *комп'ютерна грамотність*;
- *інформаційна та медіаграмотність*;
- *безпека в цифровому середовищі.*

2. Професійна залученість:

- *професійна комунікація у цифровому середовищі, мережевий етикет;*
- *професійна взаємодія та співпраця у цифровому середовищі;*
- *рефлексія та оцінювання рівня власної цифрової компетентності;*
- *професійний розвиток у цифровому середовищі;*
- *науково-дослідницька діяльність.*

У 2016 р. Спеціальною асоціацією бібліотек (Special Libraries Association, SLA) розроблено документ «Компетенції для інформаційних фахівців (The Competencies for Information Professionals)» [2]. Документ містить шість категорій ключових компетенцій (core competencies) та короткий перелік «стимулюючих» компетенцій (enabling competencies). «Стимулюючі» компетенції не є специфічними для фахівців інформаційної сфери і відносяться до так званих «м'яких навичок», але вважаються важливими для професійного успіху та розвитку кар'єри. Поміж ключових компетенцій: сервіс у галузі інформації та знань, інформаційні системи та технології, інформаційні ресурси, пошук та аналіз інформації й даних, інформаційна етика.

У контексті зміни вимог до бібліотечного спеціаліста наукової бібліотеки, його нової ролі як цифрового бібліотекаря у веб-середовищі та середовищі цифрової науки, І. Лобузін виокремлює такі основні компетентності: уміння забезпечувати управління цифровою інформацією (зокрема, технології «семантичного вебу») у загальнобібліотечному дискурсі; здатність бібліотекарів наукових (академічних) бібліотек брати активну участь у впровадженні технологій цифрової науки; орієнтація на безперервне навчання методам сучасних цифрових технологій [16, 19].

Діяльність «цифрового» бібліотекаря має соціально-просвітницький контекст і потребує нових компетентностей бібліотечних фахівців і адаптації їх до урізноманітнення соціальних ролей, реалізації яких потребує від бібліотекаря сучасне суспільство. На основі аналізу Рамок цифрових компетентностей, запропонованих Міністерством цифрових трансформацій України, публікацій українських науковців, а також міжнародних документів, які формулюють чинні та перспективні вимоги до компетентностей бібліотечного

фахівця, було запропоновано авторське визначення терміну «цифровий бібліотекар», який стає звичним у професійному середовищі. *Цифровий бібліотекар* – це фахівець, діяльність якого відбувається в цифровому медіапросторі бібліотеки й спрямована на забезпечення інтерактивних режимів комунікаційної взаємодії з користувачем [21, 8]. Обов'язковою компетентністю «цифрового бібліотекаря» є *цифрова сприйнятливість* або *цифрова гнучкість* (digital agility) – компетентність, яка характеризує адаптивність фахівця до цифрової реальності. У цій компетенції виділяють інтерес до нових цифрових технологій, здатність швидко їх опановувати і вбудовувати їх у свою діяльність, бажання просувати нові технології у своїй роботі поміж колег, споживачів (клієнтів) та професійних спільнот.

Професіоналізм сучасного бібліотечного фахівця є необхідною складовою ефективного інноваційного розвитку бібліотек. Його не слід розглядати тільки з позицій здатності освоювати нові технології, а розуміти також і як ціннісну орієнтацію, яка підвищує мотивацію бібліотечного фахівця до реалізації інновацій. В умовах цифрових трансформацій важливим є постійне підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів, яке передбачає не тільки оновлення знань, а й зміну способу мислення, набуття умінь подолання психологічних бар'єрів у освоєнні нових технологій і впровадженні інновацій. Професійні комунікації бібліотечних фахівців системно пов'язані із такими поняттями як *професійна компетентність* та *самоосвіта*. Категорія «професійна компетентність» визначається не тільки рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями людини, а й її мотивованими прагненнями до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи. Основними принципами самоосвіти бібліотечних фахівців можна визначити: систематичність і послідовність самоосвіти через впровадження індивідуальних, колективних та цільових методів самовдосконалення фахівців і контроль їх професійного зростання; направленість самоосвіти на практичну діяльність бібліотекаря відповідно до цифрових трансформацій бібліотеки та розвитку технологій; комплексність самоосвіти з урахуванням інформаційних, освітніх, просвітніх та дозвіллєвих аспектів діяльності сучасної бібліотеки.

Показовим є соціологічне дослідження «Вивчення потреб працівників бібліотек для розширення свого професійного світогляду» [12], виконане Хмельницькою обласною універсальною науковою бібліотекою та публічними бібліотеками області протягом 2018-2019 років. Дослідження ставило такі завдання: виявити відповідність рівня професійної підготовки займаній посаді працівників бібліотек; визначити найбільш популярні ресурси інших бібліотек, для підвищення фахового рівня; визначити джерела та форми додаткової інформації. Дослідження було проведене за допомогою Google Forms, в якому взяли участь 90 респондентів (працівники Хмельницької ОУНБ та бібліотек районів і міст області). За віком найбільша кількість – 75,6 % респондентів від 41 до 60 років. 34,4% 7 респондентів мають вищу освіту, 30 % респондентів мають середню спеціальну освіту. Найбільша кількість 33,3 % респондентів обіймає посаду бібліотекаря, 25,6 % – завідувача бібліотеки. За стажем роботи найбільша кількість респондентів (25,6 %) за 30 років. Актуальними темами для підвищення кваліфікації респонденти вважають: 16,7 % – впровадження УДК; 13,3 % – проєктна діяльність бібліотек, написання проєктів; 11,1 % – нові, сучасні форми і методи роботи з користувачами, якісне та комфортне обслуговування користувачів, інноваційні технології обслуговування користувачів, зокрема у сільських бібліотеках. Для розширення професійного світогляду бібліотекарі обрали такі тематичні напрями (*рис. 1*).

67,8 % респондентів найактивніше у роботі використовують розділ «Бібліотекарю» з сайту обласної універсальної наукової бібліотеки. Зокрема сторінки: підвищення кваліфікації – 3,3 %, фахова періодика – 3,3 %, обласні огляди-конкурси – 3,3 %, методична робота – 3,3 %, методичні рекомендації – 3,3 %. Упродовж року респонденти працювали над проблемними питаннями: впровадження таблиць УДК в роботу бібліотек – 28,9 %; покращення якості обслуговування користувачів, впровадження нових сучасних форм роботи для обслуговування користувачів – 14,4 %; поповнення фонду бібліотеки, пошук коштів – 13,3 %; вивчення фонду бібліотеки та очищення від застарілої літератури, розкриття фонду – 7,8 %; залучення користувачів до бібліотеки – 5,6 %; залучення 8 позабюджетних коштів на придбання комп'ютерної техніки – 3,3 %.

За результатами дослідження виявлено теми, які респонденти планують обговорити з колегами на заходах з підвищення кваліфікації: впровадження УДК у практику роботи бібліотек – 21,1 %; нові форми роботи з користувачами – 15,6 %; інноваційні технології в бібліотеці – 10 %; сучасні інноваційні форми роботи з користувачами – 7,8 %; діяльність бібліотек в умовах адміністративної реформи в ОТГ, створення центральної бібліотеки ОТГ, діяльність сільських бібліотек – 7,8 %; проєктна діяльність бібліотек – 6,7 %; залучення позабюджетного фінансування – 6,7 %; краєзнавча робота бібліотек – 4,4 %; актуалізація бібліотечного фонду – 4,4 %.

Рис. 1. ***Тематичні напрями, які обрали бібліотекарі для підвищення кваліфікації***

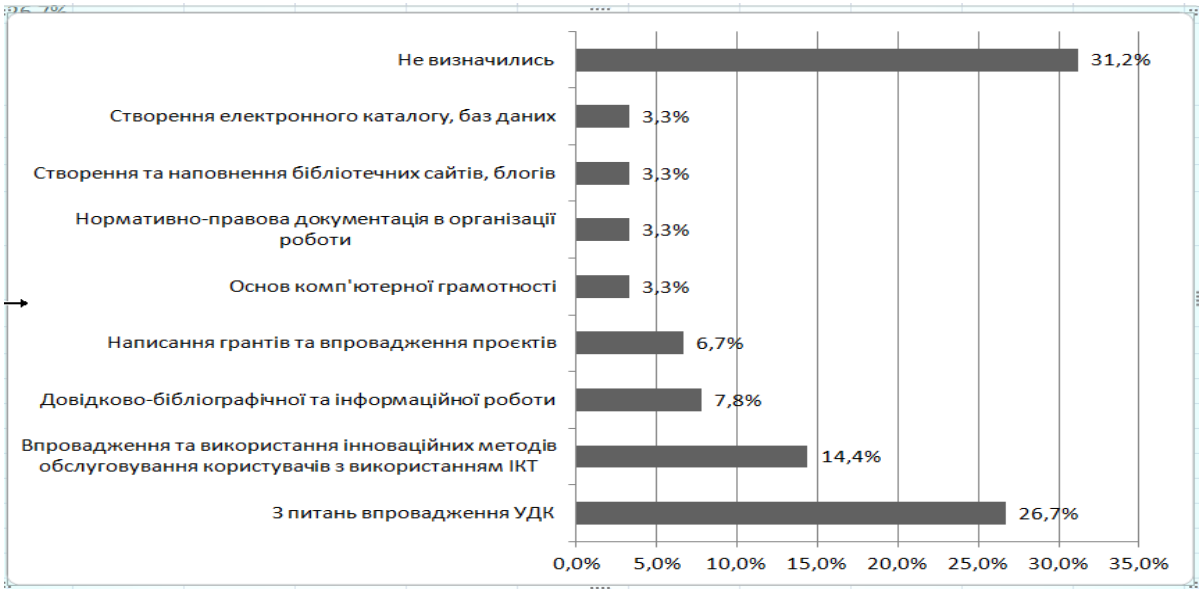

Рис. 2. ***Результати опитування щодо проблем, з яких необхідна методична допомога***

Рис. 3. ***Результати опитування щодо заходів з розширення професійного досвіду***

Свій професійний рівень 83,3 % усіх опитаних респондентів підвищують на семінарах. 82,2 % займаються самоосвітою. Проходять тренінги – 54,4 %. 48,9 % усіх опитаних надають перевагу практикумам. 26,7 % – відвідують курси підвищення кваліфікації. Всього 51,1 % респондентів відчувають потребу у поповнені професійних знань. Востаннє респонденти підвищували кваліфікацію у Хмельницькій ОУНБ – 37,8 %, Рівненській НАКККіМ – 12,2 %, у центральних районних (міських) бібліотеках – 5,6 %. 72,2 % респондентів вміють і люблять працювати у команді, 21,1 % – працюють, якщо треба. Люблять працювати самі – 14,4 %. Можуть бути виконавцем, але не відповідальним – 13,3 %, люблять керувати – 6,7 %. Джерелами додаткової інформації для 76,7 % респондентів є періодичні видання. Для 95,6 % усіх опитаних респондентів додатковим джерелом інформації є Інтернет. Респонденти виокремили проблеми, з яких вони потребують методичної допомоги (*рис. 2*).

Респонденти висунули пропозиції щодо вдосконалення діяльності з проведення заходів з розширення професійного світогляду (*рис. 3*).

Відповідно до аналізу результатів анкетування «Вивчення потреб працівників бібліотек для розширення свого професійного світогляду» бібліотекам рекомендовано:

- розробити план підвищення кваліфікації фахівців бібліотечної галузі;
- заходи з розширення професійного світогляду проводити у формі практикумів, спілкування з фахівцями, обміну досвідом, міжбібліотечних зустрічей, вебінарів, семінарів, тренінгів, круглих столів, використовуючи нові інтерактивні форми роботи;
- продовжувати наповнювати розділ сайту ОУНБ «Бібліотекарю», зокрема, сторінки: «Підвищення кваліфікації», «Фахова періодика», «Обласні огляди конкурси», «Методична робота», «Методичні рекомендації відповідно до потреб респондентів»; методичним центрам РБ, МБ, ЦБ ОТГ вести роботу із цього напряму на своїх офіційних сторінках сайтів, блогів.

Варто відзначити наявність значної кількості тренінгів, в тому числі дистанційних, з набуття цифрових навичок. Так, ІФЛА пропонує серію порад, об'єднаних гаслом «*Цифровий бібліотекар за 10 хвилин*», спрямованих на те, щоб стати ефективним цифровим бібліотекарем через цифрові технології для підвищення обізнаності користувачів про бібліотечні послуги [10].

На сайті Одеської національної наукової бібліотеки представлено добірку безкоштовних онлайн-курсів, розміщених на кращих освітніх платформах, що надають працівникам бібліотек ефективні інструменти для підвищення кваліфікації, здобуття нових знань та корисних навичок [17].

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського пропонує інформаційні ресурси для Дистанційної самоосвіти бібліотекарів, у 2020 р. відбулось навчання за програмою підвищення кваліфікації для працівників бібліотечних установ «Дигіталізація бібліотечної справи: інструменти та методи реалізації» [13]. Програма спрямована на набуття нових та удосконалення наявних професійних компетентностей бібліотечними працівниками, що сприяє підвищенню якості надання інформаційно-бібліотечних послуг.

Академія цифрового розвитку, яка є інтегратором активностей з метою навчання використанню цифрових інструментів і їх практичного застосування для різноманітних категорій користувачів, пропонує систематичні сесії масових дистанційних курсів, проведення відкритих онлайн-заходів, майстер-класів, вебінарів до відповідних офлайн-активностей, регіональних тренінгів [11].

У серпні 2022 року стартував партнерський проєкт Української бібліотечної асоціації проєкт «LIB:продовження» [19], покликаний підтримати роботу українських бібліотек та сприяти розробленню механізму їх відбудови, надати працівникам бібліотек можливість опанування навичок проєктної діяльності та фандрейзингу, обмінюватись досвідом, отримувати фахову юридичну та психологічну допомогу, підтримку професійного удосконалення, розвитку міжнародного партнерства.

Системну діяльність з підвищення кваліфікації бібліотекарів здійснює Центр неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв [22].

Висновки. Зміни технологічних умов існування бібліотеки потребують розгляду її технікотехнологічної, інформаційно-ресурсної, проєктно-управлінської та соціально-комунікативної складових у їх взаємозв'язку і взаємовпливі. Формування та використання інноваційного медіапростору сучасної бібліотеки є поліфункціональним видом діяльності, адже медіапростір виконує різноманітні функції та ролі, які відповідають сучасним вимогам та потребам користувачів бібліотеки: доступ до інформації та знань – надає користувачам доступ до різноманітних джерел інформації та знань (електронні бази даних, цифрові ресурси, е-книги, е-журнали, вебсайти та інші електронні ресурси); творчість та інновації – стимулює творчість та інновації, надаючи користувачам можливості для створення та редагування медіаконтенту, включаючи відео, аудіо, графіку тощо; взаємодія – створює умови для взаємодії та співпраці між користувачами бібліотеки, містить комунікаційні технології, спільні робочі місця, форуми, вебінари, інші засоби для обміну ідеями та досвідом; навчання та освіта – надає користувачам доступ до навчальних ресурсів, онлайн-

курсів, е-лекцій та інших педагогічних матеріалів з використанням різноманітних інтерактивних технологій для навчання; розваги та культурний контент – надає користувачам доступ до розважальних та культурних ресурсів, таких як фільми, музика, відеоігри, виставки тощо.

Отже, поліфункціональний інноваційний медіапростір бібліотеки підтримує розвиток компетентностей бібліотечних фахівців, сприяє активній взаємодії з користувачами та відповідає вимогам сьогодення до бібліотек як центрів інформації, навчання та культури.

Чинний Довідник кваліфікаційних характеристик професій [14] не враховує сучасних компетентнісних вимог та актуальних завдань, що виникають в роботі сучасних бібліотек. У зв'язку із новими компетентнісними вимогами до бібліотечного фахівця необхідною є розробка Професійного стандарту «Фахівець бібліотечно-інформаційної діяльності», у якому відповідно до мети професійної діяльності будуть сформульовані загальні вимоги до неї, перелік базових професійних компетенцій; опис трудових функцій; вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня [18]. Це дозволить забезпечити бібліотечних фахівців необхідними знаннями та вміннями для ефективної роботи у нових умовах сучасного інформаційного суспільства та розширити їхню роль у формуванні інноваційного медіапростору.

З урахуванням сучасних викликів та інноваційних тенденцій у бібліотечній сфері пропонуємо перелік професійних компетентностей, які можуть бути враховані в Професійному стандарті «Фахівець бібліотечно-інформаційної діяльності»: знання та вміння використовувати сучасні цифрові інструменти та технології; інтеграція цифрових технологій в діяльність бібліотеки; організація програм з медіаграмотності та інформаційної грамотності; розробка, удосконалення та організація доступу до електронних ресурсів та сервісів бібліотеки; розробка та управління вебсайтом бібліотеки; забезпечення цифрової безпеки та конфіденційності інформації; управління медіавзаємодією та підтримка репутації бібліотеки; організація та підтримка віртуальних та інтерактивних сервісів для користувачів; самоосвіта і засвоєння нових технологій та трендів у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності; здатність впроваджувати та підтримувати інноваційні підходи; здатність планування, впровадження та управління цифровими ініціативами і проєктами.

Список використаних джерел

1. Błach M. Doskonalenie zawodowe pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. *Biblioteka i Edukacja*. 2021. № 20. S. 47–59.
2. Competencies for Information Professionals / [Special Libraries Association]. URL: http://www.4info-management.com/pdf/SLACompetencies.pdf. (дата звернення: 25.08.2023).
3. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7 (дата звернення: 26.08.2023).
4. Dąbrowicz M. Zarządzanie przez ocenianie. System ocen okresowych pracowników w bibliotece. *Biuletyn EBIB*. 2019. № 2 (185). [13] s.
5. Janas M. Samokształcenie bibliotekarzy – wprowadzenie do problematyki. *Biblioteka i Edukacja*. 2021. № 20. S. 27–44.
6. Radwański A. Bibliotekarz systemowy z wykształcenia. *Biuletyn EBIB*. 2019. № 4 (187). [10] s.
7. Rowińska M. Bibliotekarz na wagę złota. *Biuletyn EBIB*. 2019. № 4 (187). [8] s.
8. Schmeichel-Zarzeczna M. Kompetencje przyszłości – czym są i co oznaczają dla bibliotek i bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB*. 2021. № 3 (198). [7] s.
9. Stańczak-Gąsiewska A. Czy bibliotece potrzebny jest system oceny pracownika? *Biuletyn EBIB*. 2019. № 2 (185). [10] s.
10. The 10-Minute Digital Librarian. IFLA. URL: https://www.ifla.org/the-10-minute-digital-librarian/ (date of access: 12.08.2023).
11. АЦР. URL: https://www.digitalacademy.in.ua (дата звернення: 10.08.2023).
12. Вивчення потреб працівників бібліотек для розширення свого професійного світогляду (анкетування, 2018 р.). URL: http://spr.khnu.km.ua/vidanya/2020/2020_11_09_1_11.pdf (дата звернення: 06.08.2023).
13. Діджиталізація бібліотечної справи: інструменти та методи реалізації. *Бібліотека Сумського державного університету.* URL: https://crkp.sumdu.edu.ua/uk/ (дата звернення: 10.08.2023).
14. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 1: Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності, розд. 1 : Професії керівників,

професіоналів, фахівців та технічних службовців / М-во праці та соц. політики України; [підгот. : Бережна Л. М. та ін.]. 3-тє вид., допов. та перепр. Краматорськ : Центр продуктивності, 2005. 353 с.

15. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників : проєкт. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2629-frame_pedagogical.pdf (дата звернення: 12.08.2023).

16. Лобузін І. В. Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 6. С. 18–24.

17. Освітні платформи для бібліотекарів-2 або 20 місяців у новій реальності. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний вебсайт. URL: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3513 (дата звернення: 12.08.2023).

18. Професійні стандарти в Україні. URL: https://www.kadrovik01.com.ua/article/3858-profesyn-standarti-v-ukran (дата звернення: 06.09.2023).

19. Старт проєкту LIB: ПРОДОВЖЕННЯ. URL: https://livelibrary.com.ua/news/lib-resilience/?fbclid=IwAR2o9cgZhcxYIZH67 YVv0uKInsiAothRJBWFubAJ7yIGCqcQ_JPRZ7zlDx8 (дата звернення: 06.08.2023).

20. Толмач М. Цифрова компетентність бібліотечних фахівців як чинник діяльності бібліотек в умовах цифрової трансформації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 9. С. 57–69.

21. Хрущ С. С. Формування інноваційного медіапростору в публічних бібліотеах України : автореф. дис. … канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2023. 25 с.

22. Центр неперервної культурно-мистецької освіти. НАКККіМ. URL: https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-publichnogo-upravlinnya-ta-kadrovoji-politiki (дата звернення: 07.08.2023).

References

1. Błach, M. (2021). Doskonalenie zawodowe pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Biblioteka i Edukacja, (20), 47–59.

2. Information Management Services, Inc strategically manage your resources. Retrieved from: http://www.4info-management.com/pdf/SLACompetencies.pdf.

3. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. Retrieved from: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7.

4. Dąbrowicz, M. (2019). Zarządzanie przez ocenianie. System ocen okresowych pracowników w bibliotece. Biuletyn EBIB, 2 (185), 13.

5. Janas, M. (2021) Samokształcenie bibliotekarzy – wprowadzenie do problematyki. Biblioteka i Edukacja, (20), 27–44.

6. Radwański, A. (2019) Bibliotekarz systemowy z wykształcenia. Biuletyn EBIB, 4 (187), 10.

7. Rowińska, M. (2019) Bibliotekarz na wagę złota. Biuletyn EBIB, 4 (187), 8.

8. Schmeichel-Zarzeczna, M. (2021). Kompetencje przyszłości– czym są i co oznaczają dla bibliotek i bibliotekarzy. Biuletyn EBIB, 3 (198), 7.

9. Stańczak-Gąsiewska, A. (2019). Czy bibliotece potrzebny jest system oceny pracownika? Biuletyn EBIB, 2 (185), 10.

10. The 10-Minute Digital Librarian. IFLA. Retrieved from: https://www.ifla.org/the-10-minute-digital-librarian/ [in Ukrainian].

11. ADD. ADD. Retrieved from: https://www.digitalacademy.in.ua [in Ukrainian].

12. Studying the needs of library workers to expand their professional outlook. Retrieved from: http://spr.khnu.km.ua/vidanya/2020/2020_11_09_1_11.pdf [in Ukrainian].

13. Digitization of library work: tools and methods of implementation. Retrieved from: https://crkp.sumdu.edu.ua/uk/ [in Ukrainian].

14. Berezhna, L. M. (2005). Directory of qualification characteristics of employees' professions. Vol. 1: Occupations of workers common to all types of economic activity, ch. 1: Professions of managers, professionals, specialists and technical employees (3-тє вид.). Productivity Center [in Ukrainian].

15. Conceptual-referential framework of digital competence of pedagogical and scientific-pedagogical workers. Retrieved from: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2629-frame_pedagogical.pdf. [in Ukrainian].

16. Lobuzin, I. (2019). Digital librarians of the age of e-science and semantic web technologies. Library Bulletin, (6), 18–24 [in Ukrainian].

17. Educational platforms for librarians - 2 or 20 months in the new reality. Odesa National Scientific Library. Official website. Retrieved from: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3513 [in Ukrainian].

18. Professional standards in Ukraine. Retrieved from: https://www.kadrovik01.com.ua/article/3858-profesyn-standarti-v-ukran [in Ukrainian].

19. Start of the LIB project: CONTINUATION. Retrieved from: https://livelibrary.com.ua/news/lib-resilience/?fbclid=IwAR2o9cgZhcxYIZH67%20YVv0uKInsiAothRJBWFubAJ7yIGCqcQ_JPRZ7zlDx8 [in Ukrainian].

20. Tolmach, M. (2022). Digital competence of library specialists as a factor in the activity of libraries in conditions of digital transformation. Ukrainian Journal of Library Science and Information Sciences, (9), 57–69 [in Ukrainian].

21. Khrushch, S. (2023). Formation of innovative media space in public libraries of Ukraine [Unpublished autoref. thesis Ph.D. of social sciences communications]. Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].

22. Center for continuous cultural and artistic education. Retrieved from: https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-publichnogo-upravlinnya-ta-kadrovoji-politiki [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.09.2023
Отримано після доопрацювання 02.11.2023
Прийнято до друку 09.11.2023

Вимоги до публікацій у наукових журналах Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Загальні вимоги

До публікації в журналах приймають статті проблемного, узагальнюючого, методичного характеру, які являють собою оригінальні наукові дослідження, що **раніше ніде не були друковані.**

Статті можуть бути українською або англійською мовами.

1. Статті подають в електронному вигляді на пошту відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності Академії: **nauka@nakkkim.edu.ua** або за адресою: **Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11, кабінет 210, тел. (044) 501-01-69.**

2. Статті магістрантів, аспірантів, здобувачів (осіб, які не мають наукового ступеня) **обов'язково супроводжують рецензією** із зазначенням наукової новизни та актуальності публікації. Рецензію має підписати доктор чи кандидат наук (доктор філософії) за профілем публікації. Підпис рецензента має бути засвідченим печаткою в кадровому підрозділі.

3. Стаття, у якій виявлено запозичення з матеріалів інших авторів без посилання на джерело, не повертається на доопрацювання та не публікується, а її автор може подати до редколегії інший матеріал. У разі повторного виявлення запозичень редакція залишає за собою право не брати в подальшому до друку матеріали цього автора.

4. Статті друкують у співавторстві не більше трьох авторів.

5. Правила цитування:

- всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела;
- посилання на підручники є небажаним;
- посилання на власні публікації допускається лише в разі нагальної потреби;
- вторинне цитування не дозволене;
- якщо в огляді літератури або далі по тексту йде посилання на прізвище вченого – його публікація має бути в загальному списку літератури після статті.

6. За наявності трьох і більше граматичних помилок на сторінці, текст до публікації не приймається.

7. Редколегія організовує внутрішнє (обов'язкове) та зовнішнє (за необхідності) рецензування статей. Якщо автор не згоден із зауваженнями рецензента, він має обґрунтувати це письмово. Редколегія залишає за собою право відхилити статтю, якщо автор безпідставно залишає без уваги побажання рецензента.

Структура та оформлення статті

1. Статтю оформлюють у текстовому редакторі Word for Windows (шрифт Times New Roman 14, міжрядковий інтервал – 1,5). Поля всі – 2 см, сторінки не нумерують.

2. Індекс УДК.

3. Відомості про автора українською та англійською мовами, що містять такі дані (без скорочень та абревіатур): прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада із зазначенням структурного підрозділу та назви установи за основним місцем роботи автора. Наприклад: *Єсипенко Роман Миколайович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.*

4. Авторський цифровий ідентифікатор ORCID подають у форматі: https://orcid.org/0000-0000-0000-0000.

5. Контактна інформація: електронна пошта і номер телефона (він не буде надрукований).

6. Назва статті українською та англійською мовами.

7. **Анотації та ключові слова** наводять українською та англійською мовою обсягом **не менше 1800 знаків (з проміжками).** Анотацію наводять **одним абзацом**, з вирівнюванням по ширині; вона містить такі рубрики: **Мета роботи; Методологія роботи; Наукова новизна; Висновки; Ключові слова.** Анотація англійською мовою є перекладом україномовного варіанта.

8. Основний текст статті повинен містити такі структурні елементи (рубрики), які виділяють з абзацного виступу напівжирним шрифтом: **Актуальність теми дослідження**. **Аналіз досліджень і публікацій**. **Мета дослідження. Виклад основного матеріалу. Наукова новизна. Висновки.**

9. Перелік цитованої літератури укладають за алфавітом або за порядком посилання в тексті та оформлюють згідно з вимогами Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Підзаголовок **«Список використаних джерел»** виділяють жирним шрифтом. У списку має бути не менше 7–8 посилань на джерела, бажана наявність іноземних джерел; рекомендовано посилання на іноземні журнали з високим індексом цитованості або базову монографію в цій галузі.

10. Скорочення оформлюють відповідно до ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила».

11. **References** (література латиницею) наводять повністю окремим блоком, повторюючи список літератури, наданий національною мовою, незалежно від того, є в ньому іноземні джерела чи немає. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, їх повністю повторюють у списку, наведеному в латиниці.

References оформлюють згідно зі стандартом **APA (American Psychological Association (APA) Style)**. Для транслітерації українського тексту латиницею рекомендовано користуватись системами автоматичної транслітерації: http://translit.kh.ua/#passport.

Зразок детального оформлення транслітерованого латиницею списку використаних джерел див. на сайті Академії: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/Oformlennia_References.pdf

12. Обсяг статті – **до 13 сторінок** (включно з анотаціями, ілюстраціями, таблицями, графіками та списком літератури). Відгук або рецензія – 1–2 сторінки.

13. Рисунки й таблиці розміщують у тексті статті з вирівнюванням по центру сторінки, без обтікання текстом та не виходячи за поле набору. Рисунки й таблиці необхідно подавати в статті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше. На кожну формулу, таблицю, рисунок, графік у тексті мають бути обов'язкові посилання.

14. Ілюстрації та фото (кольорові або чорно-білі, з градаціями сірого кольору) «вмонтовують» в основний текст статті та обов’язково нумерують і підписують.

15. Посилання оформлюють так: [8, 25], де 8 – порядковий номер джерела в списку, 25 – номер сторінки. Посилання на кілька джерел: [8, 25; 4, 67].

16. Лапки: «...»; подвійні лапки для оформлення цитати в цитаті: «“...”».

17. Примітки оформлюють як виноски та розміщують після основного тексту перед списком літератури. Знак виноски виконують надрядковою арабською цифрою безпосередньо після того слова, числа, символу, речення, до якого дають пояснення.

18. Між ініціалами та прізвищем, а також між цифрою та словесним позначенням ставлять нерозривний проміжок: Т.ºШевченко, XXIºстоліття, 2022ºрік.

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

УДК 929:7.071.1:316.74:7(045)

Микуланинець Леся Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії і методики музичної освіти
Мукачівського державного університету
https://orcid.org/0000-0002-6346-6532
l.mikulaninets@gmail.com
096-000-00-00

БІОГРАФІЯ В АКСПЕКТІ КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МИТЦЯ І ПУБЛІКИ

Мета роботи – виявити комунікативний потенціал біографії майстра, довести її вплив на культурний діалог між людством і здобутками митця. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні низки підходів: аналітичного – для осмислення літератури за темою статті; міждисциплінарного – з метою всебічного вивчення фактологічного матеріалу та набуття нових знань; системного з використання цілого спектру методів (біографічного, семіотичного, культурологічного, герменевтичного, історичного, теоретичного узагальнення) – задля комплексного осягнення заявленої квестії. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше в національній гуманітаристиці життєпис експліковано як спосіб цивілізаційного контактування творця і публіки, транслятор найважливіших сенсів епохи. **Висновки.** У публікації доведено твердження: біографія митця – важлива складова комунікативного простору сьогодення. Вона втілює антропологічні виміри історії, світоглядні засади доби через висвітлення буття свого героя, його значущих досягнень. Автор хронік життєву стратегію майстра вибудовує так, щоб він став зрозумілим реципієнтам будь-якого періоду. Аналіз літопису дає змогу виявити багатство символічних форм культурного контактування, пов’язаних із художніми творами, епохальними особливостями, громадськими обставинами тощо. У своїй єдності вони впливають на сприйняття образу митця. Цей процес публіка здійснює внаслідок розкодування духовної інформації, відповідно до наявних норм, традицій конкретного часу, усвідомлення буттєвого та креативного досвіду персонажа. Життєпис як засіб комунікування демонструє свободу від ідеологічної, суспільної обмеженості, оскільки уможливлює спілкування індивідам різних ер, знімає територіальні, мовленнєві, соціальні та ін. бар’єри. Завдяки своїй здатності втілювати універсальні цивілізаційні концепти хроніки не тільки виражають оповідь про митця, але й дають змогу висловитися сучасному реципієнту. Так слухач (глядач) через біографію контактує з майстром, його часом, людством.

Ключові слова: біографія, культурна комунікація, митець, публіка.

Mykulanynets Lesya,
Ph.D. in Arts, Associate Professor of the Theory
and Methods of Music Education Department,
Mukachevo State University

BIOGRAPHY IN THE ASPECT OF CULTURAL COMMUNICATION OF AN ARTIST AND AUDIENCE

The purpose of the article is to reveal the communicative potential of the master's biography, to prove its influence on the cultural dialogue between humanity and the achievements of the artist. **The research methodology** is to apply a number of approaches: analytical – to comprehend the literature on the topic of the article; interdisciplinary - for a comprehensive study of factual material and in obtaining new knowledge; systemic using a whole range of methods (biographical, semiotic, culturological, hermeneutic, historical, theoretical generalization) – comprehending the stated quest, etc. **Scientific novelty:** for the first time in the national humanities, biography is explained as the way of civilizational contact between the creator and the public, the translator of the most important meanings of the era. **Conclusions.** The publication states that the artist's biography is an important component of the communicative space of nowadays. It embodies the anthropological dimensions of history, the worldview of the day through the coverage of the hero's life, his significant achievements. The author of the chronicles builds the life strategy of the master in such a way that he becomes clear to the recipients of any period. An analysis of the chronicle reveals the richness of symbolic forms of cultural contact associated with works of art, epoch-making features and social circumstances, and so on. In unity, they affect the perception of the artist's image. This process is carried out by the public as a result of decoding spiritual information in accordance with existing norms, traditions of a particular time, awareness of the existential and creative experience of the character. Biography as a means of communication demonstrates freedom from ideological, social limitations, as it allows communication of individuals of different eras, removes territorial, speech, social, and others barriers. Due to their ability to embody the universal concepts of civilization, the chronicles express not only the story of the artist, but also allow the modern recipient to express himself. Thus the listener (viewer) through the biography is in contact with the master, his time, humanity.

Key words*:* biography, cultural communication, artist, audience.

Культурне контактування характеризується дуалістичністю: з одного боку, функціонує відповідно до духовних законів розвитку суспільства, з іншого – має певну незалежність, зумовлену специфікою передачі інформації. На думку О. Злотника, вона транслюється через: «внутрішній діалог мистецтва (об'єкта) і реципієнта (суб'єкта); художнє спілкування між суб'єктами, що виникає на тлі (за допомогою) мистецтва; взаємодія за допомогою мистецтва із соціокультурним простором людства» [6, 16].

Список використаних джерел

1. Артеменко О. Поняття «мистецька комунікація» у науковому дискурсі. *Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка.* 2018. Вип. 1 (24). С. 26–29.

References

1. Artemenko, O. (2018). The concept of "artistic communication" in scientific discourse. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka, 1 (24), 26–29 [in Ukrainian].

Підп. до друку 04.12.2023. Формат 60х84 1/8.
Папір др. апарат. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 19,07. Зам.
Тираж 300 прим.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 3953 від 12.01.2011.